RIZA SALMAN

POLİTİK VE ASKERİ SAVAŞ SANATI VIII

İLK ERİŞ YAYINLARI

Politik ve Askeri Savaş Sanatı
VIII

Politik ve Askeri Savaş Sanatı-VIII
ISBN 978-605-4087-21-1
İlkeriş Yayınları / Belgesel Kitaplar-14
Birinci Baskı, Ağustos 2022, Ankara
286 Sayfa

Politik ve Askeri Savaş Sanatı
VIII

TARİHTE, GÜNÜMÜZDE VE DEVRİMCİ MÜCADELEDE KADINLAR & GELİR DAĞILIMI

POLİTİK VE ASKERİ SAVAŞ SANATI
VIII

Ahmet Rıza Salman

Redaksiyon/Düzenleme:
Munis Özgül
(1958-∞)

[“Prometheus” gibi, “Heraklitos” gibi ışık ve bilgi saçıp yolumuzu aydınlattılar. Aklımızda ve kalbimizde yaşayacaklar...]

Belgesel Kitaplar-14
Birinci Baskı
Ağustos 2022, Ankara
ISBN 978-605-4087-21-1

Baskı: Sözkesen Matbaacılık
Tel: 03123952110
Sertifika No: 49363

İlkeriş Yayınları
www.ilkeris.com
iletisim@ilkeris.com
kitap@ilkeris.com

İÇİNDEKİLER

9 Tarihte ve Günümüzde Emekçi Kadınlar
29 Devrimci Mücadelede Kadınlar
39 8 Mart Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü (V. İ. Lenin)
43 Türkiye'de Kadının Sosyo-Ekonomik Durumu
43 I. Giriş
47 II. Yaklaşım
53 III. İlkel Toplum
59 IV. Köleci Toplum
66 V. Feodal Toplum
76 VI. Kapitalist Toplum
84 VII. Türkiye'de Kadın
84 1. Giriş
85 2. Osmanlı Toplumunda Kadın ve Cumhuriyet Döneminin Getirdiği Değişiklikler
87 3. Günümüzde Kadının Durumu
A. Sanayide Kadın-Kentsel Aile
104 B. Kırsal Kesimde Kadın
106 Eğitim
112 Köyde Evlilik ve Aile
116 C. Hizmet Sektöründe Kadın
121 Yasalar
122 Fuhuş
124 VIII. Sonuç

129 Başörtüsü Radikalleri, Türban Liberalleri
149 Takunyalı Yök Başkanından,
'Baskın Basanındır'cıya
Paralı Üniversite Özlemi
[Açık bir demagoji örneği!]
157 Saf Demokratlar
[Küçük-burjuvazinin ve liberallerin
sürekli ikircikliğinin ve tutarsızlığının
maddî temelleri]
167 Bir Vicdan ve Cüzdan Olayı
173 4+4+4'ten 444'e [Çocuk İşçiler, Emekçiler,
Öğrenci ve Öğretmenlerden Tasarruf!]
181 ...Ve Tanrı Kadını Yarattı!
Siyaset te Keşfetti!
["Pozitif Ayrımcılık Doktrini"]
197 Oya Baydar Pavyondaki Namuslu Kadın mı?
"Sela ül Mevta: Ahmet Altan/Oya Baydar"
205 Türkân Saylan ve
Küçük-Burjuva Aydınlarının Çıkmazı
211 Muhafazakârlaşma
[Kent Küçük-Burjuvazisi ve Köylülük]
219 Kredili Yaşam Mutluluğu:
Müflis Tüccar ve Devlet
[60 Yılın Özeti!]
"Bağdat'ta Yenilen Hurmalar,
İstanbul'da Bağırsakları Tırmalar!"
244 "Müflis Devlet"
247 "Müflis Devlet Krizleri!"
255 Ne Olmuş Yani!
263 Gelir Dağılımı
270 Hanelere Göre Gelir Dağılımı
278 Mesleklere Göre Gelir Dağılımı

AHMET RIZA SALMAN

(1954-∞)

Ömür Karamollaoğlu
Leyla Doğan...
Saygı ve Özlemle
Unutulmayacaklar!

Annem Gülizar Toprak (Kaplan) 1938-∞
Ve manevi annem Zekiye Özgül'e...
işçi ve emekçi kadınlara,
bizi vareden-büyüten annelerimize,
katledilen kadınlara...
Cinsiyet ve yaş ayrımı yapmaksızın hep birlikte yaşamı güzelleştirebilmek için...

TARİHTE VE GÜNÜMÜZDE EMEKÇİ KADINLAR

1910 yılında Clara Zetkin, 8 Mart gününün "Uluslararası emekçi kadınlar günü" olarak ilân edilmesini önerdiğinde, önerisi hemen kabul edilmiştir. Ve bu tarihten itibaren 8 Mart günü uluslararası bir gün olarak özel bir yere sahip olmuştur.

Kimi çevrelerde, salt "dünya kadınlar günü" olarak kabul edilen 8 Mart'ın emekçi, yani kapitalizm koşullarında çalışan kadınların mücadelesini simgeleyen ve onun kurtuluşunun ele alındığı bir gün olması büyük bir öneme sahiptir.

8 Mart, yalın bir "kadın günü" ya da "dünya kadınlar günü" değil, kapitalizm koşullarında çalışan, emek-gücünü en elverişsiz koşullarda satan kadınların günüdür. Bu boyutuyla, 8 Mart, tıpkı 1 Mayıs gibi, işçi sınıfının kapitalizme karşı son kavgasının bir simgesidir. Bir başka deyişle, 8 Mart, çalışan, emekçi kadınların sömürüye karşı mücadele günüdür. Bu nedenle işçi sınıfının, bütün insanlığın gerçek ve kalıcı kurtuluşu yönündeki tarihsel mücadelesinin bir parçasıdır.

Dünyanın neresinde olursa olsun, insanlığa karşı her hareketin, faşizmin, ırkçılığın, ulusal baskının karşısında gelişen her mücadelede kadınlar yer almışlardır. Naziler tarafından idam edilen Sovyet partizanları, Amerikan emperyalizmine karşı savaşarak ölen Vietnamlı kadınlar, Sandino'nun kızları, Pinoşet diktasına karşı direnen Şilili kadınlar, Arjantin'in Mayo Meydanı Anaları,

Güney Afrika'da ırkçılığa karşı meydan okuyan siyah kadınlar ve ülkemizdeki Türk, Kürt, Arap, Çerkez, Laz, Gürcü, Kıpti... kadınlar küçük bir örnektir.

1976-1980 arasında devrimci mücadelenin hız kazandığı, tüm toplumu derinden sarstığı, yeni bir düzene, yeni bir topluma duyulan özlem için mücadelenin yükseltildiği bu dönemde kadınlarımız yerlerini almışlar ve üzerlerine düşen görevi fazlasıyla yerine getirme çabasına girişmişlerdir.

Kadınlarımız faşistlerin saldırılarında direnenlerdi. Saldırılara ve katliam girişimlerine karşı gece gündüz demeden mahallelerde, gecekondularda, şehirlerde nöbet tutanlardı. Çatışmalarda, kavgalarda silah taşıyan, gerektiğinde mermi dolduran, kavganın en ön saflarında bizzat savaşanlardı. Yanlarında çocuklarıyla beraber polis otosunu taşlayan, panzerin önüne atılanlardı. Boykotlarda en ön saflarda yer alanlardı. Bulundukları her alanda; fabrikada, tarlada, imalâthanelerde, büroda mücadele edenlerdi. Onlar, greve çıkanların arasında ön saflarda yer aldılar. Faşist katliamlarda, üniversite kapılarında şehit düştüler. İnsanlığın gerçek kurtuluşunun devrimle sağlanabileceğini gördüler. Bu amaçla, devrimin ön saflarında yer aldılar. Her türlü zorluğa rağmen devrim yolunda yürümekten ve şehit düşecek olmaktan bir an için bile çekinmediler.

12 Eylül faşist askeri darbesinin ardından, ülkede halka karşı estirilen ağır terör ortamında gözaltına alınanlar, en ağır işkencelere maruz kalanlar, gözaltında tecavüze uğrayanlar, polis baskınlarında katledilenler arasında yine onlar

vardı. Yoldaşlarıyla beraber cephaneleri tükeninceye kadar savaşanlar ve bu uğurda tereddütsüz ölmesini bilenlerdi. Kendi elleriyle kuracakları, insanın insan tarafından sömürülmesinin son bulacağı, insanlar ve cinsler arasında her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılacağı bir gelecek uğruna mücadele etmesini bilenlerdi. Cezaevleri içlerinde ve kapılarında seslerini yükseltenlerdi...

8 Mart işte böyle bir gerçekliğin simgesidir.

Ama kapitalizm koşullarında çalışan kadınların, salt işçi olmayıp aynı zamanda köylü ve küçük-burjuva kesimlerde de mevcut olması, çoğu zaman bu gerçekliğin gözden uzak kalmasına neden olmaktadır. Burjuva kadın hareketinin elinde tuttuğu geniş propaganda araçlarıyla yarattığı yapay bir ortamda yeşeren feminist hareketin, kendi söyleminin tüm radikalliğine rağmen, burjuvazinin ideolojik saldırısının bir parçası haline gelmesinin temelinde de bu yatmaktadır. Burjuvazi, hemen her zaman, feminist hareketi ve bu hareketin tüm radikal söylemini kullanarak emekçi kadınların, çalışan kadınların kapitalizm koşullarındaki sorunlarını soyut bir "kadın sorunu" haline getirmek istemiştir. Çoğu durumlarda bu yönde önemli ilerlemeler de sağlamıştır.

Öncelikle tüm emekçi kadınlar, çalışan kadınlar ister işçi olsunlar ister köylü olsunlar ister küçük-burjuva olsunlar, her zaman ve her yerde burjuvazinin kendi sömürüsünü gizlemeye yönelen bu türden ideolojik saptırmalara karşı durmalıdırlar. Bu karşı duruş, kadının, burjuva ideolojisine ve burjuva ortamında yeniden ve yeniden üretilen baskı ve sömürülmesine bir karşı duruşu demektir.

Tarihte sınıfların ortaya çıktığı ilk andan iti-

baren, çalışan, emek veren kesimlerin yüzyüze oldukları tüm insanlık dışı baskılar, aynı zamanda kadınların, emekçi kadınların yüzyüze oldukları baskılar olmuştur.

Köleci toplumda, köle sahipleri tarafından kölelere uygulanan baskılar, aynı zamanda köle kadınlara karşı uygulanan bir baskı olmuştur. Bir tek farkla ki, köle kadınlar, aynı zamanda köle sahiplerine yeni köleler yetiştirmek durumundadırlar. Ve baştan köleliği kabul eden, bunu kendisinin bir "kaderi" gibi gören yeni ve genç kölelerin yetiştirilmesi, köle kadınların, köle emeği dışında yapmak zorunda bırakıldıkları bir "toplumsal görev" olarak benimsetilmeye çalışılmıştır. Köle sahiplerinin her türden isteğini yerine getirmeye zorlanan köle kadınlar, böylece köleci toplumun sürdürülmesinde, köle sahipleri tarafından kendisine benimsetilmeye çalışılan "düzen koruyucu" görevi de üstlenmek durumunda kalmışlardır. Bir kölenin, kölelik koşullarının sürdürülmesi ve korunması için yapacağı ya da yapmaya zorlanacağı her iş, ne kadar "toplumsal" bir görevmişçesine sunulursa sunulsun, bir insanın kendine, kendi insanlığına karşı durmasından başka bir anlama gelmemektedir. İşte köleci toplumda köle kadına, emeğini tüketmekten öte yüklenen "görev" ve bunu yerine getirmesi için onun üzerinde yoğunlaştırılan baskının niteliği budur. Böylece köle kadınlar, köle sahiplerinin, kısacası bu toplumsal düzenin egemen sınıfının ideolojik hegemonyasının asıl hedefi olmuşlardır. Bu yüzden de köle kadınların, köleci toplumda kadın olarak kendilerine yüklenilen görevler, egemen sınıfın ideolojisinde, yani düşüncede üretilmiş ve onlardan beklenilmiş bir "toplumsal gö-

rev" gibi sunulmuştur. Bu görevinde kadın ne köledir ne de köle sahibi. O sadece "iyi yurttaşlar yetiştiren" basit bir araç, eşyadır. Ona verilen görev, köle sahiplerinin çıkarlarının "genel çıkar" olarak sunulmasıyla oluşturulmuştur. Böylece köleci toplumda köle kadınlar, kendi sınıfının bir üyesi olmaktan öte bir görev ve baskıyla yüzyüze bırakılmıştır. Bu da onun salt kadın olmasıyla ilintili hale getirilmiştir.

Köleci toplumun feodalizme doğru evrilmesiyle birlikte, yeni egemen sınıf; feodal beyler, yani toprak sahipleri, toprak ağaları, eski toplumdan devraldıkları mirasla yola koyulmuşlardır. Artık, basit bir alet, araç, mal gibi görülen, alınıpsatılan köleler yerine, "daha özgür", sadece toprakla birlikte alınıp satılabilen serfler, köylüler vardır. Bu sınıf, feodal beylerin egemen oldukları toplumsal düzenin sömürülen kesimi olarak, kadını ve erkeği ile birlikte varolmuşlardır.

Tıpkı köleci toplumda olduğu gibi, feodalizmde de kadının yeri, tarlada, bahçede, ağılda çalışmak, toprak sahipleri için çalışmaktır. Ancak kadın, köylü kadın, aynı zamanda kadın olarak yeni toprak köleleri doğurmak ve yetiştirmekle yükümlüdür. Tüm işler içinde ve işlerle birlikte çocuk yapmak ve onları büyütmekle "görevlendirilmiş"tir. Sırtına bağladığı çocuğuyla çapa yapan, harman yerinde çalışan, odun taşıyan kadın hep aynı sömürü çarkının içindedir. Erkek serfler gibi kadın da toprakla alınıp satılabilindiği için, çocuk da toprak sahibinin malıdır. Doğal olarak kadın, toprak sahibi için sağlıklı yeni toprak köleleri yetiştirmekle yükümlüdür. Aksi halde cezalandırılması her an için mümkündür. Üstelik, en elverişsiz koşullarda, feodalizm koşullarında bü-

yütülmeye çalışılan çocuklar arasında ölüm oranları günümüzle kıyaslanmayacak kadar çokken bu "görev"ini lâyıkıyla yerine getirmiştir.

"Böyle gelmiş böyle gider" kavrayışıyla hiçbir şeyi sorgulayamayan kadının bu yeni köleliği, yerleşik yaşamın gelişmesiyle birlikte, evde erkeğin, toprak sahibinin malı olmaktan öte bir değeri olmayan köylü erkeğin hizmetçisi olması belirginleşmeye başlamıştır. Kimi kırsal yörelerde "eşek" olarak ifade edilen erkek, toprak sahibinin malıdır ve kadın, evde, toprak sahibi adına onun "malını" korumakla yükümlüdür. Sabah tarlada, bahçede daha verimli çalışması, sahibine daha iyi hizmet etmesi için erkeğin hizmetçisi kılınmıştır. Erkeğin fizikî güçlerinin çok daha fazla gerekli olduğu bu toplumsal düzende, erkeğe göre fizikî olarak daha zayıf olan kadına biçilen bu işlev, belirgin biçimde kadının kadın olmasından kaynaklanan bir durumdur.

İşte kapitalizme doğru evrilen tarih sahnesinde kadının kadın olarak yeni ve ek hizmetlere sürülmesi, feodalizmle birlikte daha da belirginleşmesi, yeni ideolojik saptırmaların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ve kadın bu dönemde "şövalye"nin platonik aşkının nesnesi olarak sunulmuştur. Bu çağın tüm sanat ürünlerinde kadına verilen değer, hep onun kadın olmasıyla yüzyüze bırakıldığı toplumsal baskının ve ezilmişliğinin gizlenmesinin ifadeleri olmuştur. "Beyaz atlı şövalye"nin kadının kurtarıcısı olarak sunulması, aynı zamanda burjuvazinin feodalizmden devralacağı temel mirası oluşturmaktadır.

Ve kapitalizmin tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte, toprak köleleri, kapitalistin ücretli köle-

leri haline geldiler. Artık işçiler, bir köle gibi alınıp satılmıyorsa da kapitalistin elinde tuttuğu parayla alınıp satılabilen bir emek-gücü sahibi olarak kendisini yaşam boyu kapitaliste bağlayan bağlarla bağlanmıştır.

Ama bu andan itibaren tarih sahnesinde yeralan ücretli emek, tarihin yeniden biçimlendirilmesinin de koşullarını yaratmıştır. Adına proletarya dediğimiz işçi sınıfı, sınıf olarak tüm çağların getirdiği tüm pisliklerden, haksızlıklardan, baskılardan ve sömürülerden kurtuluşun ifadesi olmuştur. "Kadın sorunu" ile birlikte daha nice sorunların, bu dönemde ve bu toplumda ortaya konulabilmesinin ve çözümlerinin tartışılabilmesinin gerçekliği de burada bulunmaktadır. Artık proletarya, yani işçi sınıfı, kadın ve erkeğiyle, insanlığın kendi kaderlerini kendilerinin yapacakları bir çağın başlangıcı olmuştur. Bu yeni çağ, insanın bilerek, isteyerek, yani bilinçle, kendi sorunlarını ele alabilecekleri ve kendi iradeleriyle, bilinçleriyle çözebilecekleri bir çağdır. Ve "kadın sorunu", çalışan, emek veren kadınların sorunu da bu tarzda çözümlenebilecek sorunlardan birisidir.

Biraz yakından bakıldığında, kapitalizm koşullarında ücretli-emeğin durumu ele alındığında kadın sorununun da tarihsel evrimi anlaşılabilinmektedir. Ve artık kapitalizm, tüm dönemlerin getirdiği sorunların en had safhaya çıktığı ve çözümünün kaçınılmaz hale geldiği toplumsal düzendir.

Bu toplumsal düzende, her sorun gibi kadın sorunu da yakıcı hale gelmiştir. Artık köleden, serften farklı bir sınıf vardır. Bu sınıf, sadece kendi emek-gücü ile yaşamını sürdürmektedir. Bu

sınıf için mülk edinme sadece bir yanılsama ve aldatmadır. Bu sınıf, tüm değerlerin yaratıcısının emek olduğunun gerçekliğidir. Kısacası, işçi sınıfı, sınıf olarak her türden özel mülkiyetin karşısındadır. Onun için tek bir değer vardır: **Emek**.

İşte bu değer, yani emek, işçi sınıfının bir niteliği olarak tüm toplumsal sorunların da çözüm biçimini belirlemiştir. Artık emeğe dayanmayan hiçbir şey kendisini varedemez. Ve kadın ile erkeğin ilişkisi, burada sadece emeğe dayanır. Karşılıklı ve eşit, özgür koşullarda verilen emektir ki onların sevgisini, ilişkisini belirler. Evişinden sosyal ilişkiye kadar her yerde ve her şeyde emek geçerlidir. Proletarya için hazır hiçbir şey yoktur. O herşeyi emeği ile yaratmak ve yarattığı emek ürünlerine sahip çıkmak durumundadır.

İşte kapitalizm koşullarında ortaya çıkan bu yeni sınıf, yani proletarya, aynı zamanda kapitalizmin mezarının kazıcısıdır. Tüm geçmişin pisliklerini, kapitalizmle birlikte tarihin çöplüğüne gömecektir.

Proletaryanın, tarihin çöplüğüne gömeceği kadın sorunu nedir?

Sınıfların ortaya çıktığı andan itibaren, egemen sınıfların sömürülenlere, ezilenlere biçtiği tüm toplumsal roller, her zaman kadına ayrı ve daha da ağır biçimde yansımıştır. Kadın, sadece bir köle, serf ya da işçi olarak bırakılmamıştır. Kadın, her zaman ve her yerde kadın olmasından gelen özelliği ile zora maruz bırakılmış, boyun eğdirilmek için her şey yapılmıştır. Erkeğin fizikî üstünlüğü, kadının boyun eğdirilmesinde bir araç olarak kullanılmıştır. Sabahtan akşama tarlada emek tüketen erkek köylünün, yeniden kendi

emeğini üretebilmesi için, kadın, evde hizmetkâr olarak kullanılmaya zorlanmıştır. Oysa aynı kadın, tarlada, erkeğin yanında, emek de tüketmiştir. Ezilen ve sömürülen sınıfın erkeklerine, egemen sınıflar tarafından bu bir "hak" gibi gösterilmiştir. Bu şekilde erkeğe verilen "hak", aynı zamanda ezilen sınıfların kendi içlerinde kendileriyle çatışmalarının bir aracı olarak kullanılmıştır. Oysa egemen sınıfların amaçları, emek-gücünü en ucuza maletmek ve en verimli biçimde kullanmaktır. Onların zenginliklerinin, egemenliklerinin, rahatlıklarının tek yolu budur. Ve kadın, hiçbir ücret ödenmeksizin, emekçi erkeğin sömürücü sınıflara daha ucuza malolmasını sağlayan bir araç haline getirilmiştir.

Fabrikadan posası çıkmış bir halde eve gelen erkek işçi, evde kendisine sadece bir imzayla (kimi durumlarda sadece bir imamın duasıyla) bağlanmış hizmetkârın sunacaklarını ve sunmak zorunda olduklarını bilerek yaşamak durumunda bırakılmıştır. Ve kadın, doğduğu andan itibaren sadece bu "toplumsal görev" için yetiştirilmiştir. Yüzyıllardır egemen sınıfların bile isteye sürdürdükleri kadın-erkek ilişkisi yeniden yeniden varedilmiştir. Ama kapitalist, bir yerde dur durak bilmez. Tıpkı fabrikadaki makinalar gibi, kapitalist de sürekli kârını artırma peşindedir. Onun tek amacı kârdır ve bunu tasarlanamayacak kadar üst boyutlara çıkarmak ister. İşte o andan itibaren kadın emeği de ücretli-emek haline dönüştürülmüştür. Daha düne kadar, erkek işçiye, bakmakla yükümlü olduğu ailesini en alt düzeyde geçindirecek kadar ücret vermek durumunda olan kapitalist, ailenin her ferdini ücretli-emek unsuru haline getirerek, ücretleri azaltma-

nın yolunu bulmuştur. Kadın emeği ve çocuk emeği kapitalistin en son göz diktiği emek olarak devreye girmiştir.

Kapitalist tarafından, önce ev-işinin doğal bir uzantısı gibi gözüken, kadının kadın olarak yapmak zorundaymış gibi sunulan işin bir uzantısı gibi görünen işlerde çalıştırılmaya başlanmıştır. Herkesin de çok iyi bildiği gibi, bu iş tekstil alanında dikiş-ütü-temizlik işi olarak ortaya çıkmıştır. Düne kadar işçi erkeğin aldığı düşük ücretle geçinebilmesi için kadına verilen bir görev, yani elbiseyi kendi emeği ile dikmesi, eski elbiseleri yamaması vb. işler için öğretilen dikiş dikme, dikiş makinasını kullanma, şimdi kapitalistin konfeksiyon atölyesinde ya da fabrikasında kâr getiren bir iş haline getirilmiştir. Kadın, bu iş için verilebilinecek en düşük ücretle çalıştırılmaya başlanmıştır. İşçi ailesinin eline geçen para toplamındaki artış, işçi ailesinin kapitaliste çalıştığı zamanın artmasıyla birlikte olmuştur. Artık, erkek işçinin daha düşük ücretle daha uzun çalıştırılamadığı koşullarda, kadının ve çocukların emeği devreye sokulmuştur. Ama gelişme hiç de kapitalistin beklediği gibi olmamıştır. Kadın işçiler de sömürüldüklerini anlamaya başlamışlar ve erkekleri gibi kendi emek-güçlerini en elverişli koşullarda vermek bilincine ulaşmışlardır. Artık onlar da sendikanın ne olduğunu, grevin ne işe yaradığını öğrenmişlerdir. Ve bu andan itibaren ister erkek işçiyle birlikte ister kendi başlarına kapitaliste karşı mücadeleye başlamışlardır.

Ama kadın işçiler bununla da kalmamışlardır. Artık kendi emek güçlerinin bilincinde olduklarından ve kendileri de emek-gücü tükettiklerinden, sadece işçi erkeğin hizmetkârı olmaya baş

kaldırmışlardır. Onlar için her işçi, cinsiyet ayrımı yapmaksızın işçidir ve her birinin emek-gücü aynı biçimde kapitalist pazarda değerlendirilmek durumundadır. Böylece kadın işçiler; işte, ücrette ve evde cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadele başlatmışlardır. Eşit işe-eşit ücret, kadın emekçilerin dilinde kendi gerçekliğini bulmuştur.

Kadın işçi yüzyılladır kendisine biçilmiş "toplumsal görev"e karşıdır artık. Evde çocuk bakan, yemek yapan bir âlet gibi görülmeye başkaldırmıştır. Yüzyıllardır erkek işi diye kadından uzak tutulan işlerde çalıştırıldığında, bunun bir aldatmaca olduğunu gören emekçi kadın, aynı zamanda ev-işinin sadece kadın işi olduğu şeklindeki aldatmaya da kanmaz olmuştur. Ve erkeğinden her şeyi birlikte paylaşmayı istemektedir artık.

Ama yine de yaşamak için çalışmak durumundadır emekçi. Kadın emekçi de tıpkı erkek emekçi gibi çalışmak zorundadır. Kapitalistin kendisine dayattığı en düşük ücretle de olsa çalışmak durumundadır. Ve bu zorunluluk, yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Artık bir işçi olarak kadın, kapitalistin dayattığı çalışma koşullarında tüm emek-gücünü tüketmek zorundadır. Eve o da yorgun ve bezmiş olarak gelmektedir. Evde sadece dinlenmek zorundadır, aksi halde ertesi gün fabrikada, iş yerinde kapitalistin istediği gibi çalışamayacaktır ve belki de bundan dolayı işten çıkartılacaktır. Bunun korkusuyla emekçi kadın ev yaşamının tüm insanî yanlarını dışlamak zorundadır. Artık onun için eş ve çocuklar, herhangi bir nesne gibidir. Kimi zaman onların hoş gürültülerine bile dayanamaz olmuştur; çocuklarının gürültülü neşelerini paylaşamaz ol-

muştur. Ve bu yüzden onlara sert davranmak durumundadır. Bu durumdaki çocuklar, anne sevgisinin gerçekliğini yaşamadan büyümek durumundadırlar. Kadın, içine girdiği süreçte, kendine ve kendi parçasına yabancılaşmaktadır.

Bu durum, kapitalist toplumun her alanında kendisini gösterir. Pazar için üretimin boygösterdiği her ülkede, sadece işçi sınıfında değil, köylü ve küçük-burjuva kesimlerindeki kadınlarda da aynı durum yaşanır. Kimi durumda karşılarında doğrudan kaptalistler bulunmaz. Ancak emperyalist-kapitalizmin dayattığı üretim ilişkileri, bu kesimleri de işçi sınıfıyla aynı konuma getirir. Doğal olarak kadınların kadın olarak yüzyüze oldukları sorunlar da çarpılmalar da benzeştir.

İşte bu andan itibaren, burjuvazinin tüm ideolojik propaganda araçları olanca hızıyla devreye girer. Çalışan kadınların kendi yazgılarını değiştirebileceklerinin farkında olan burjuvazi, bu propaganda araçlarıyla sorunu olmadık noktalara doğru çekmeye çalışır. Kimi durumda, sorunu aile ilişkilerinin bozulmasına dayandırarak ailenin yüceltilmesi propagandasını yapar. Bunun bir işe yaramadığını gördüğünde, kadın sorununu yalın bir kadın sorunuymuşçasına, yani kadının toplumsal ilişkilerden ayrıymış gibi ele alınmasına yönelir. Bunu yaparken, kadınların sıradan toplumsal ilişki içinde karşılaştıkları kısmî sorunları çözer görünmeye özen gösterir. Bu amaçla yasalar çıkartır, dernekler kurulmasını teşvik eder. Gerçek amaç, kadının kurtuluşu ile kapitalizmin yıkılması arasındaki doğrudan ilişkinin görülmesini engellemektir. Bunun için, yer yer sosyalist ülkelerde revizyonizmin yarattığı bozul-

maların görüntülerini kullanır. Verilmek istenen, kadının kurtuluşunun sosyalizmde olmadığı, sadece kendi kendine, yalın bir birey olarak kendini kurtarabileceğidir. ("Her koyun kendi bacağından asılır!" sözü "bireysel kurtuluşu"(!) içeren her şey için kullanılır olur.) Burada kadın, emekçi kadın konumundan çıkartılmakta, yalın bir kadın olarak erkek dünyasının karşısına konulmaktadır. Yüzyıllardır egemen sınıfların, ezilen sınıfların erkeklerinin emek-güçlerini en ucuza maledebilmek için, kadınlar üzerinde uyguladığı toplumsal zor ile birlikte ideolojik olarak oluşturulan erkek-egemen bakış açısının ürünleri de kullanılmıştır. Özellikle kadınların cinsel meta olarak kullanımı ve kullanılabileceği imgesinin yarattığı sorunlar ve suçlar, kadının salt kendine yönelmesi ve kadın sorununu toplumsal düzenden ayrıymışçasına değerlendirilmesi için birer araç olarak kullanılmaktadır. Amaç tektir: Kadının, sınıfsal konumuna bakılmaksızın, her yerde kadın olduğu şeklindeki yanılsamanın her ne pahasına olursa olsun sürdürülmesi ve sürekli varedilmesidir. Ve böylece, emekçi kadınların burjuva kadın hareketine yedeklenmesi sağlanabilmektedir.

Feminizm olarak feminizm, işte bu noktada kapitalizmin can simidi olmuştur. Feminist hareketin tarihsel köklerinin ezilen sınıf hareketinde olmasına rağmen, burjuva feminist hareketin burjuva devrimleri döneminden gelen kökleriyle birleştirilerek bugünkü durumuna gelmiştir. Doğal olarak yalın bir feminist hareketin içerebileceği tüm burjuva özellikler bu hareket içinde kendisini yeniden biçimlendirmiştir. Sonuç, "küçükburjuva hayaller"dir.

Son yıllarda başta Avrupa ve ABD'de görü-

len feminist hareketin, ülkemizde de belli bir örgütlülüğü mevcuttur. Feminist hareket her ne kadar kadın haklarını geliştirme ve koruma amacında gözüküyorsa da bu hareketin özünde, kadın sorununu sınıf mücadelesinden ayrı bir sorun olarak ele almak ve kadının mücadelesini sınıf mücadelesinden ayırmak, ayrı tutmak bulunmaktadır. Böylece gerek feministler gerekse de "sol" feministler mücadeleyi erkeklere karşı bir düşmanlık ve onlara karşı bir mücadele düzeyine indirgemektedirler. Feministler bütün bunları yaparken mevcut ekonomik ve toplumsal düzenin değişmezliğinden hareket etmektedirler. Bu bağlamda da küçük-burjuva reformist bir dünya görüşüne denk düşmektedirler.

Mevcut toplumsal ve ekonomik düzen içerisinde alınacak bir dizi toplumsal, ekonomik, hukuki, sosyal ve siyasi tedbirlerle kadınların evde, işte, bulundukları her alanda yaşam koşullarını göreceli olarak iyileştirmek mümkündür. Bunun göreceli bir kazanım olacağının bilinciyle, hayatın her alanında başta işçi, emekçi kadınlar olmak üzere tüm kadınların durumunun iyileştirilmesi için mücadele edilmeli, kazanımların sınırlarını genişletmek için çalışılmalıdır.

Ancak her koşulda şu hiçbir zaman unutulmamalı ve sürekli olarak bilinçte taşınılmalıdır:

Kadın sorununun gerçek anlamıyla çözümü ve kadının nihaî olarak kurtuluşu, ancak ve ancak kapitalizm yıkılıp yerine sosyalist düzeninin kurulmasıyla mümkün olacaktır. Dolayısıyla, son tahlilde, kadının kurtuluşu tüm toplumun kurtuluşuyla beraber gerçekleşecektir.

Bu tarihsel gerçek, aynı zamanda kadın-

ların devrimci mücadeleye katılımının da temellerini oluşturmaktadır. Kadın olmanın, işçi, emekçi kadın olmanın yarattığı sorunların bilincinde olan devrimci kadınlar, devrim mücadelesindeki katılımları ve kararlılıklarıyla, aynı zamanda erkek egemen bir zihniyetin ilk yıkıcıları olmak durumundadırlar. Emperyalist hegemonya altındaki bizim gibi ülkelerde devrimci mücadelenin Öncü ve Halk Savaşı sürecinden geçerek zafere ulaşacağı gerçeği, devrimci kadınların aynı zamanda usta bir savaşçı olmalarını gerektirmiştir. Ve böylece tüm sınıflı toplumların tarihinden gelen bir dogma da, yani savaşın salt erkek işi olduğu çarpıtması da yerle bir olmaktadır.

İşte Vietnam'daki kadın gerillalar, Nikaragua'nın kadın komutanları, Küba'nın kadın subayları, mermi, silah ve azık taşıyan köylü kadınlarımız vb. bunun açık örnekleridir. Yoldaşlarıyla Latin-Amerika dağlarında savaşan kır gerilla savaşçısı devrimci kadınlar, Filistinli kadın gerillalar, Türkiye topraklarında son nefesine kadar savaşan devrimci kadın gerillalar, kadının kurtuluşu ile toplumsal kurtuluşun ayrılmazlığının bilincidirler.

Tüm bu tarihsel gerçekler açık bir biçimde ortada duruyorken, ülkemizde gelişen şeriatçı akımlarla birlikte, kadın sorunu ve kadının kurtuluşu sorunu yeniden güncelleşmiştir. Refah Partisi'nin hükümet olmasıyla birlikte şeriatçı kesimlerin seslerini daha da yükseltmeleri ve her ortamda ve yerde şeriat hükümlerinden sözetmeleri, kaçınılmaz bir biçimde şeriat içinde kadınların konumunu öne çıkartmıştır. Tesettürü sıradan bir başörtüsü gibi sunan şeriatçı kesimler, tüm söylemlerinde ortaya koydukları şeriatçı fikirlerle kadınların toplumsal konumunu hedef-

lemektedirler. Ülkemizdeki küçük-burjuva muhalefet hareketinin şeriat karşısında kadının durumuna ilişkin tüm keskin söylemlerine rağmen, şeriatçıların bu yöndeki eylemleri karşısında hiçbir şey yapacak durumda değillerdir. Son günlerde sıkça sözü edilen askeri müdahale olasılıkları özellikle bu küçük-burjuva muhalefetin çaresizliğini göstermektedir.

Şeriatçıların tesettürden çok eşliliğe, kadının çalışma alanından çıkartılmasına kadar pekçok alanda kadınların bugünkü toplumsal durumlarını değiştirecek ve geriletecek bir söylemle gündemi belirlemeleri, kadın sorununu böylesine ön plana çıkartmaları, şeriatçılığın bütünsel bir toplumsal düzen olduğu düşüncesinin gizlenmesine hizmet etmektedir. Lâiklik konusunda kadınlardan gelen tepkilere, yapılan protestolara rağmen, şeriatçı kesimlerin kadınlara yönelik uygulamaları ön planda tutma çabaları şaşırtıcı değildir. Küçük-burjuva aydınlarının şeriatçıların kadınları hedefleyen söylemlerinin peşine takılarak, kadınlarımızın geriye gidişi kabul etmeyecekleri yönünde açıklamalarda bulunmaları, şeriatçıların yapmak istediklerine hizmet etmektedir.

Şu kesinkes bilinmek zorundadır: Bugün ülkemizde büyük bir ekonomik buhran yaşanmaktadır. Bu ekonomik buhran, bir yandan işsizliği artırırken diğer yandan çalışma alanında büyük bir baskı ve sömürü ortaya çıkarmaktadır. 1980 sonrasında işbirlikçi tekelci burjuvazinin daha ucuz emek-gücü ihtiyacını karşılamak ve özellikle ihracata yönelik sektörlerde çok daha ucuz emek-gücü sağlayabilmek için yoğun bir biçimde kadın emeği kullanımına yönelinmiştir. Bu durum, kadınların daha yoğun ve aynı zaman-

da en olumsuz koşullarda, en düşük ücretlerle çalışmalarını getirmiştir.

1980 sonrasındaki bu gelişmenin yarattığı diğer durum ise, kadının çalışmaya yönelmesiyle birlikte aile ilişkilerinin geleneksel konumundan çıkması ve aile ilişkilerinin tam bir belirsizlik içine sürüklenmesi olmuştur. Boşanmalarda görülen artışlar, aile içi çatışmaların yoğunlaşması ve kadın cinayetleri tümüyle kadının 1980 sonrasında ucuz emek-gücü olarak sanayi ve hizmetler sektöründe çalışmaya başlamasıyla birlikte gelişmiştir. Sözcüğün tam anlamıyla, aile kurumu, geleneksel yapısı içerisinde kendisini yeniden üretememektedir. Bu durum, aile içerisinde hem erkeği hem de kadını yoğun bir biçimde etkilemektedir. Ve çoğu durumda, bu sorunun, yani aile ilişkilerinin geleneksel yapısından uzaklaşmasının nedeni olarak kadının çalışması görülmektedir. Kadın ise, bir yandan en olumsuz koşullarda ve en düşük ücretle çalışmak durumundayken, diğer yandan ev-işindeki zorunlulukları sürdürmeye devam etmektedir. Kadının kendisi de, çalışmak zorunda kalmasını bu durumun nedeni olarak görmek eğilimindedir.

Ekonomik, toplumsal ve siyasal bunalımın giderek derinleşmesi, özellikle toplumsal ilişkiler alanında büyük bir bozulma ve çürüme yaratmıştır. Hemen herkes, eski dönemin insan ilişkilerini aramakta ve mevcut ilişkilerdeki ahlâksızlıklara, yozlaşmalara, çürümelere karşı tepki duymaktadır. Özellikle kadınların aile yaşamında karşı karşıya oldukları olumsuzluklar farklı arayışlar gündeme getirmektedir.

İşte bu ilişkiler ve çelişkiler içerisinde, şeriatçı kesimler, bir yandan ekonomik buhranı so-

na erdirecekleri propagandasını yaparken, diğer yandan kadını çalışmaktan "kurtaracak"larını ilan etmektedirler. Küçük-burjuva aydınlarının tüm söylemlerine karşın, şeriatçılar, kendi görüşlerini bir bütün olarak ve tek tek bireylere giderek anlatmaktadırlar. Böylece bugünkü ekonomik ve toplumsal ilişkiler içerisinde iyice bunalmış ve çaresizliğe düşmüş kadınlara "yeni" bir çıkış sunmaktadırlar. Sunulan bu çıkış, dine ve düne duyulan özlemi yansıtmaktadır ve günümüzdeki her türlü ahlâksızlık, yozlaşma ve çürüme ortamında etkili olmaktadır. Şeriatçı kesimler, bir bakıma 1980 sonrasında bir süre etkili olan feminist ve "sol" söylemin ektiklerini biçmektedir! Kadınların kurtuluşunun ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeleriyle sağlanabileceğine ilişkin genel belirlemeyi, kadınların 1980 sonrasında işbirlikçi tekelci burjuvazinin ucuz emekgücü kaynağı olarak kullanılması için "çalışmaları gerektiği" şeklinde sıradanlaştıran feminist söylem, ilk dönemde çalışmak durumundaki kadınlar için bir gerekçe olmuşsa da, çalışma koşullarının kötülüğü, alınan ücretin düşüklüğü, toplumsal ilişkilerdeki yozlaşma ve aile ilişkilerindeki bozulma ile birlikte tam bir çıkmaz yaratmıştır. Ülkemizdeki kapitalizmin kendi iç dinamiği ile gelişmemesi, kaçınılmaz olarak bu gelişmeler karşısında düzen içi çıkış noktalarının ortaya çıkmasını engellemiştir.

İşte şeriatçı kesimler, bu çıkış noktalarının olmadığı koşullarda etkili olmaya başlamışladır. Devrimci mücadeleye karşı faşist milislerden sonra yeni bir güç olarak bizzat oligarşi tarafından örgütlenmesine izin ve olanak verilen şeriatçı kesimler, kadın sorunu başta olmak üzere, tüm

diğer toplumsal sorunlarda ortaya çıkacak tepkileri yönlendirmeye başlamışlardır. Bugün, şeriatçı kesimlere karşı gösterilen tepkilerde görülen ılımlılıkların arkasında yatan bu gerçeklerdir.

Şeriatçılığın gelişmesi, kaçınılmaz olarak kadınları etkileyecektir ve onları feodal ilişkiler içine hapsedecektir. Ancak buna karşı durmak ve kadınları uyarmak için, öncelikle küçük-burjuva aydınlarının soyut kadın hakları ve hukukuyla ilintili söyleminden uzak durmak gerekmektedir. Onların dilindeki lâiklik ile demokrasi, sadece bir küçük-burjuva hayali olarak vardır. Dini ideolojiyle, dini otoriteyle, dini temellere dayalı devlet anlayışıyla kesin ve nihaî bir hesaplaşmanın yapılmadığı ülkemizde, küçük-burjuva hayaller şeriatçılığı güçlendirmekten başka bir işe yaramayacaktır.

Tüm bu ortamda, kadınlara düşen görev, kendi sorunlarını gerek çalışma yaşamında gerek aile ilişkilerinde gerekse toplumsal ilişkiler alanında karşı karşıya oldukları sorunlarını, toplumsal düzenle bağlantılı olarak kavramak ve kavratmak olmaktadır. Aksi halde, kendi sorunlarını dar çevrelerde ve tekil olarak dile getirmekle yetindikleri sürece, bu çevrelerde etkili olabilen şeriatçıların etkisi ortadan kaldırılamayacağı gibi, kendileri de bu etkiye kapılabileceklerdir. Bu gelişme, belki kısa dönemde ülkedeki düzenin farklılaşmasını ya da şeriat düzenine dönüşmesini getirmeyecekse de uzun dönemde şeriatçıların etkisi altında kalmış kadınların yeni bir kuşağı yetiştireceği unutulmamalıdır.

Ve her zaman olduğu gibi, kadınların gerçek kurtuluşu devrimle olanaklıdır. Şeriatçılığın karşısında kadınların etkili olabilmesinin yolu,

devrimci bakış açısı ile olayları tespit etmek ve buna uygun çözümleri kavramaktan geçmektedir.

Çalışma yaşamında karşılaşılan sorunlardan toplumsal ilişkiler alanındaki yozlaşmaya kadar tüm sorunların kaynağının toplumsal düzenden kaynaklandığı görüldüğü sürece, hiçbir güç kadınları kendi kurtuluşlarına yönelik eylemlerinden uzak tutamayacaktır.

Nisan 1997

DEVRİMCİ MÜCADELEDE KADINLAR

"Kadınlar katılmaksızın gerçek kitle hareketi olamaz".

Bu söz, hemen hemen herkes tarafından sıkça tekrarlanan sözlerin başında gelir. Kadınların, devrimci mücadeledeki rolünü ve yerini özlü bir biçimde anlatan bu sözün böylesine yaygınlığa sahip olması, aynı zamanda mevcut toplumsal ilişkiler içerisinde kadının sürekli olarak ikincil plânda tutulmasına karşı duyulan bir karşı duruşun da ifadesidir. Toplumun yarısını oluşturan kadınların, toplumsal ilişkiler alanı içerisindeki yeri, her ne kadar ikincil tutuluyorsa da hemen her zaman onların belirledikleri ya da belirleyici olabilecekleri bir süreç mevcut olmuştur. Devrimci mücadelenin, aynı zamanda, kadınların toplumsal ilişkiler alanındaki ikincil tutulmasına karşı bir başkaldırıyı ifade etmesi, her zaman kadın sorunlarına yaklaşımların "sol" bir görünüme sahip olmasını getirmiştir. İster sıradan bir kadın topluluğunun ilişkileri ele alınsın, ister feminist hareketin yaklaşımları ele alınsın, görülecek ilk ortak yan, "sol" bir söyleme sahip olmalarıdır. Ancak sorunun özüne doğru inilmeye başlanıldığında, sosyalist hareketin dışındaki tüm kadın hareketlerinin "sol" söylemlerine karşın, sosyalist hareketin kadın sorununu ele alışına ve yaklaşımına karşı olduklarını görmek olanaklıdır. Bu karşı oluş, temel olarak, kadın sorununun

çözümünün devrimin gerçekleştirilmesine bağlanmasında toplandığını söylemek pek de yanlış olmayacaktır.

Kadınların gerçek kurtuluşu sözkonusu olduğunda, bu gerçek; kurtuluşun, sınıfların ortadan kaldırılması ile ancak olanaklı olduğu bilimsel gerçekliğiyle örtüşür. Ancak sınıfların ortadan kaldırılması gerçekliğinin uzun bir tarihsel süreci içermesi ile kadın sorunu gibi pekçok toplumsal sorunun güncelliği arasındaki farklılık, kaçınılmaz olarak, güncelin ele alınışını ve güncel olarak çözümlenmesi gerektiğini düşünme alışkanlığı yaratmıştır. Devrimin olası bir gecikmesi ile, toplumsal sorunların güncelliği arasındaki karşıtlık, aynı zamanda çeşitli kadın örgütlenmelerinin devrim mücadelesi dışında ortaya çıkmasının nedeni olmaktadır. Yakından bakıldığında görülecektir ki, devrim mücadelesinin olası gecikmesi, sadece devrime yönelik faaliyetlerin yeterince yürütülmemesinin, devrimci görevlerin yerine getirilmemesinin bir sonucudur. Çünkü emperyalizm koşullarında sistemin bütününde devrimin olabilmesi için gerekli nesnel koşullar mevcut ve olgundur. Bütün sorun, öznel koşulların yaratılması ve bu koşulların yaratılmışlığına bağlı olarak devrim için savaşa girilmesindedir. Bu nedenle de sorunu salt kadın sorunu ile sınırlı olarak koyarsak, sorunun güncelliğinin, kaçınılmaz olarak devrimci mücadelenin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasının güncelliği ile çakıştığını görürüz.

Evrim ve devrim aşamalarının iç içe geçtiği bizim gibi ülkelerde, bu iki güncelliğin birleştirilebilmesinin olanaklı olması, kaçınılmaz olarak kadın sorununun konuluşunu devrimci mücadele ile bütünleştirmektedir. (Şüphesiz aynı durum,

evrim ve devrim aşamalarının birbirinden kesin çizgilerle ayrılabildiği, kapitalizmin iç dinamikle geliştiği ülkeler için sözkonusu değildir. Buralarda, uzun süren evrim aşaması, aynı zamanda kadın sorununun mevcut toplumsal ilişkiler içerisinde dönüştürülmesini amaçlayan örgütlenmelerin öne çıkmasını getirmektedir. Bu da kadınları reformist bir faaliyet içerisine sokarak, sorunun devrim sorunu ile bağlarının kurulmasını engellemektedir.)

1965-80 döneminin gösterdiği en önemli gerçek, devrimci mücadelenin kadınlar arasında artan bir etkinliğe sahip olabildiği ve bu etki içerisinde kadınların çeşitli sorunlarının çözümlenebildiğidir. Devrimci mücadelenin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan geniş ilişkiler ağı, kadın sorunun en önemli yanını oluşturan ikincil tutulmuşluğun ve bunun ürünü olan aşağılanma, şiddet vb. uygulamalarına toplumsal bir karşı çıkışın örgütlenmesini mümkün kılmaktadır. Devrim mücadelesinin geliştiği koşullarda kadınların etkin katılımı ve bu katılım çerçevesinde kendi sorunlarının etkin bir çözümünün güncelleştirilmesi, mücadelenin devrimle zafere ulaştığı koşullarda çok önemli bir olanağın ortaya çıkmasını getirebileceği açıktır.

Ancak 12 Eylül askeri darbesi ile birlikte devrim mücadelesinin önemli darbeler alması, kitlesel ölçekte kayıplara uğraması, kaçınılmaz bir biçimde, kadın sorununun güncelliğini ve düzen sınırları içerisinde ele alınışını yeniden öne çıkartmıştır. 12 Eylül sonrasında ortaya çıkan bir dizi "feminist" yazının kendisi de bu öne çıkışın ifadesi olmuştur. Ancak aradan geçen zaman, ülkemizdeki "feminist" hareketin etkisizleşme-

sini ve giderek de toplumsal alanda önemini yitirmesini getirmiştir. Bu olgu, kendisini her zaman "sol" söylemle ifade edebilen kadın hareketinin devrim mücadelesinden ve onun yarattığı yeni toplumsal ilişkilerden güç aldığının gerçekliği olmaktadır. Kendisini "feminist" olarak kabul eden kadınların, bu gerçeğin dışında bir hareket oluşturma girişimlerinin kısa ömürlü oluşunun nedeni de bu olmuştur.

Tarihsel olarak binlerce sefer tanıtlandığı gibi, devrim mücadelesi; ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel her alanda toplumsal eleştirinin yaygınlaşmasını getirmektedir. Böylesine bir ortamda, kadın sorunu da dahil, pekçok sorun güncelleşebilmekte ve kendisinin çözüm olanaklarını somutlaştırabilmektedir. Bu nedenle, kısa ömürlü kadın hareketlerinin, yerini, uzun soluklu bir örgütlülüğe dönüştürülebilinmesinin ön koşulu, devrim mücadelesinin yükseltilmesi olmaktadır. İşte bu gerçeklik de kadınların devrim mücadelesine katılımının gerekliliğini bir kez daha ortaya koyar.

Günümüzdeki en önemli sorun, kitlelerin politize olduğu, devrimci kitle hareketlerinin yaygınlaştığı koşullardaki toplumsal sorunların ele alınışı ve çözümlenmesi değildir. Bu bağlamda, kadınlara yönelik şiddetten cinsel tacize, aşağılanmalarından ikinci sınıf yurttaş davranışlarına maruz kalmaları, ev işine kölece bağlanmaları gibi sorunların devrimci kitle hareketi içerisinde çözümleri, gelecekte güncelleşebilecektir. Günümüzde temel sorun, devrim mücadelesinin içinde yer alan kadınlar ve bunların nitelikleri sorunu olmaktadır.

"Erkek egemen bakış açısı" olarak tanımla-

nan, özünde toplumsal ilişkiler alanında erkeğin belirleyiciliğini esas alan mevcut toplumsal düzenin ideolojik kavrayışı, devrim mücadelesinin içerisinde de kendisini varedebilmektedir. Erkeklerin, doğdukları andan itibaren, mevcut düzen içerisinde, kadına göre daha farklı yetiştirilmeleri, ister istemez devrimci mücadelede de kendisini ortaya çıkarmaktadır. Kadınlara tüm yaşamları boyunca dayatılan pekçok sınırlama ve kural, aynı biçimde ve oranda erkekler için sözkonusu olamamaktadır. Kadınların bireysel olarak kurabilecekleri ilişkiler, gidebilecekleri yerler, hemen hemen tümüyle belirlenmiştir. Erkekler ise, kadınlara nazaran daha "özgür" hareket edebilmektedirler. Bu da devrimci mücadelede kadınların aynı sınırlandırılmış ilişkiler ağı içerisinde kalmalarına neden olabilmektedir. Bu öylesine bir sınırlandırılmışlıktır ki, illegal örgütsel faaliyet alanında kadınların aynı sınırlandırılmışlığı aşabilmelerini neredeyse olanaksızlaştırmaktadır.

Devrimci silahlı mücadelenin ülkemizdeki gelişimi, kadınların devrimci mücadelede etkin olmalarını getirmişse de toplumsal ilişkiler alanındaki sınırlandırılmışlık, onların faaliyetlerini, erkek kadrolara göre ikincil hale getirebilmektedir. Bunun sonucu ise, kendi içerisinde hiçbir ayrım ve ayrımcılık taşımayan bir marksist-leninist örgütlenmede, kadın kadroların belirli toplantılar ve ilişkiler dışında, sürekli olarak ikincil, yardımcı unsur olarak faaliyette bulunmalarını ve o şekilde görülmelerini getirmektedir.

Devrimci mücadelenin defalarca tanıtladığı gerçek, bu mücadelenin tüm zorluklarına kadınların, erkeklere göre çok daha uzun süre karşı

durabildikleri ve bu zorluklara karşı direnebildikleridir. Erkeğe bağımlı ve erkeğin sözünden dışarı çıkmayan bir eş olabilmeye göre yetiştirilmiş kadınların, bu çarpık ve aşağılayıcı toplumsal işlevlerin getirdiği kimi özellikleri, devrimci mücadelede olumlu bir işleve dönüştürebilmektedir. Sınıfsal konumlarının eşitliği koşullarında, bir kadın devrimcinin, erkeğe göre daha kararlı, disiplinli ve özverili olabilmesi en açık olgulardandır. (Bu, aynı zamanda, devrim mücadelesinde, kadının, kendisini aşağılayan toplumsal ilişkilere karşı kendini kanıtlamasının da bir ifadesidir.)

Devrimci mücadele içerisinde kadınların gösterdiği kararlılık, disiplin ve özveri, görevlerin yerine getirilmesinde özel bir öneme sahiptir. Ancak mevcut düzenin toplumsal ilişkileri tarafından belirlenen sınırlandırılmışlıklar, kadın kadroların, yürüttükleri faaliyet ve üstlendikleri göreve uygun olarak gelişmelerini ve yetki sahibi olmalarını engellediği de bir gerçektir. Genel olarak erkek kadroların "**yanında**", **ikincil**, **yardımcı**, "**kamufle edici**" unsur olarak bulunan kadın kadrolar, bu faaliyet sınırlılığı içerisinde gerekli deneyime de sahip olamamaktadırlar. Örgüt birimleri arasındaki haberleşmede etkin olabilen kadın kadrolar, örgütsel faaliyetin diğer alanlarına ilişkin olarak daha geniş bilgiye sahip olmalarına karşın, gerekli deneyime sahip olamamaları, kimi durumlarda çarpıklıklar yaratabilmektedir.

Devrimci mücadelede kadınların tüm kararlı, disiplinli ve özverili faaliyetlerine karşın karşılaşabildikleri diğer bir olumsuzluk da evlilik koşullarında ortaya çıkmaktadır. Erkeğin, gerçek bir marksist-leninist bilince sahip olmamasıyla belirlenen bu olumsuzluk, "erkek egemen bakış

açısı"nın bir türevi olarak ortaya çıkmaktadır. Evlilik ilişkisi içerisinde belirleyici olanın erkek olması, kadını yeniden eski türden bir bağımlılık ilişkisi içerisine sokmaktadır. Erkeğin, kadını bir "mülk" olarak görmesiyle belirlenen bu bağımlılık, kadının "kötü toplumsal ilişkilerde karşılaşacağı olumsuzluklar"dan "**korunması**" adı altında gizlenebildiği gibi, kendilerini "koruyamayacakları" şeklinde fiziki eşitsizliğin öne çıkartılmasıyla da gizlenebilmektedir.

Oysa ki tüm toplumsal ilişkiler alanında olduğu gibi, devrimci mücadelede de kadınların, en olumsuz koşullar altında bile, kendi kimliklerini, kendi kişiliklerini ve onurlarını koruyabildikleri ve koruma yeteneğine sahip oldukları açık bir gerçektir. Fiziki şiddete karşı, fiziki olarak karşı durabilmeleri her ne kadar olanaksız olsa da bu şiddet karşısında -şiddet anında olmasa bile- devrimci mücadelenin güvencesi altındadır. **Bu durum, devrimci mücadelede, doğrudan devrimci kurallar tarafından belirlenmiş ve tanımlanmış durumdadır**.

Burada, devrimci mücadele içerisinde bulunan kadınların karşılaşabileceği olumsuzlukların bir dizinini ortaya koymak durumunda değiliz. Ancak karşılaşılabilecek tüm olumsuzlukların, mevcut toplumsal düzen tarafından belirlenmiş olduğu ve bunu aşamamış bireylerin bu mücadelede yer almalarından kaynaklandığı açıktır. Ama aynı durum erkek kadrolar için de geçerlidir. Ancak kadın kadroların bu süreçten etkilenişleri ve gördükleri olumsuzluklar, hiçbir biçimde erkek kadroların durumlarıyla kıyaslanamaz. Her koşulda, devrimci örgüt, bu gerçekliği pratikte uygulanabilir bir çözüme kavuşturmak zorun-

dadır. Bu zorunluluk, "korumaya muhtaç kadın" kavrayışından çok, devrimci mücadele içerisinde kendini devrimcileştirememiş erkek kadroların varlığını esas almak durumundadır. Bu nedenle, her yerde ve her koşulda, kadın kadrolara karşı gösterilen tüm davranışlar sorgulanmalı ve değerlendirilmelidir. Bu konuda hiçkimsenin kendisini dışta bırakması sözkonusu olamaz. Liberalizmin belki de en tehlikeli sonucu, bu konuda gösterilen kayıtsızlık olarak ortaya çıkar. Her türden küçük-burjuva davranış biçiminin amansız bir düşmanı olan proleter devrimciler, kadın kadrolar konusunda, çok daha dikkatli ve yargılayıcı olmak zorundadırlar. Çünkü onlar, devrim mücadelesine etkin bir biçimde katılma kararı verdiklerinde, karşı durmak zorunda oldukları şeyler, herhangi bir erkek kadronun tasarlayamayacağı kadar çoktur. Onlar sadece mevcut düzenle bağlarını koparmakla, belli bir yaşam tarzını terketmekle yetinmek durumunda değillerdir. Onlar için, mevcut düzene geri dönüş çok daha az olanaklıdır. [1]

Devrimci mücadele, sözcüğün gerçek anlamıyla, kadın ile erkek arasındaki eşitsizliğin ve ayrımcılığın mevcut olmadığı bir ilişki üzerinde sürdürülür. Yeni toplumsal ilişkilerin belli bir ölçekte gerçekliğine denk düşen marksist-leninist örgüt, kadın-erkek ayrımının ortadan kaldırılmışlığı temelinde mücadelesini sürdürür. **Bu mücadelede, kadroların cinsiyetleri değil, yerine getirdikleri görevler ve kadro olarak nitelikleri önemlidir**. Ancak mevcut toplumsal ilişkilerin ideolojik ve pratik etkisi, hemen her zaman somutta kendini ortaya çıkarabilmektedir. Bu da yapılması gerekenler ile yapılanlar arasında bir

çelişki yaratmaktadır. Bunu ortadan kaldırmak, her devrimcinin üzerine düşen bir görevdir. Bu, sınıf mücadelesidir. Bu mücadelede yer alanlar, her zaman mevcut düzene karşı tutumlarıyla belirlenirler. Öncü Savaşında savaşmak zorunda olduğumuz, karşı durmak durumunda bulunduğumuz engeller sayısızdır. Bu engellerin aşılabilinmesinin tek yolu, savaşı kararlı, disiplinli ve özverili olarak sürdürmekten geçer. Kadın yoldaşların, kendi varlık koşullarıyla sahip oldukları kararlılık, disiplin ve özveri, bu mücadelede başarının en önemli unsurlarından olduğu asla unutulmamalıdır. Bir savaşçı, bir örgütçü, bir yönetici ve bir kadro olarak bir kadın yoldaşın önündeki cinsiyet ayrımcılığına dayalı engel kaldırılmadığı sürece, devrimci bir örgüt haline gelebilmek olanaksızdır. Bu nedenle, kadın yoldaşlara karşı tutumlar, çok daha özenle değerlendirilmeli, eleştirilmelidir. Bu konuda gösterilecek en küçük bir hoşgörünün bile önemli olumsuzluklar yaratabileceği unutulmamalıdır. Tüm zorluklara rağmen, yönetici düzeyine gelebilmiş bir kadın kadro karşısında gösterilebilecek en küçük bir "erkek egemen bakış açısı" ürünü davranış, söz vb., sadece yöneticiye karşı yapılan bir "hata" olarak değerlendirilemez. **Bu tür davranışlar, tespit edilir edilmez, en kesin bir biçimde eleştirilmeli ve düzeltilmediğinde de cezalandırılmalıdır.**

Aynı biçimde, yönetici konumundaki kadroların, kadın yoldaşlarına karşı tutumlarındaki "erkek egemen bakış açısı"nın ürünü her türlü davranış vb. şiddetli bir biçimde eleştirilmeli ve ortadan kaldırılması için kesin bir tutum sergilenmelidir.

Ancak tüm bunlar yapılırken, herhangi bir kadın kadronun, hiçbir zaafı ya da toplumsal ilişkiler alanından getirdiği eksiklikleri bulunmadığını düşünmek de yanlıştır. Bunlar, kadın-erkek ayrımı olmaksızın, devrim mücadelesinde her zaman varolan ve her zaman mücadele edilmesi gereken olgulardır. Genel olarak proletaryanın mücadelesinde ortaya çıkan küçük-burjuva zaaflar, herkes için geçerli olan bir sınıfsal tutumdur. Bunlara karşı yürütülen mücadele, proletarya ideolojisinin içerisinde yer almaktadır. Bu konuda, kadın ya da erkek ayrımı yapılmaksızın kesin bir tutum takınmak, proletarya ideolojisinin kesin hegemonyası için şarttır. Bu yöndeki olumsuzlukları ya da zaafları öne çıkartarak, kadın kadrolar karşısında gösterilmesi gereken tutumları küçümsemek büyük bir hata olacaktır.

Devrimcilerin görevi, kadın-erkek ayrımının en küçük bir izinin bile olmadığı koşullarda devrim mücadelesini yürütmektir. Bu da artan oranda profesyonel devrimcinin ortaya çıkmasını sağlamakla olanaklıdır.

Zaferin tek güvencesi budur.

Nisan 1996

Dipnot

[1] Yanlış anlamaya yer vermemek için hemen belirtelim, mevcut düzene geri dönüş, kadınlar için olanaksızdır anlamına gelmemektedir. Devrimci mücadelenin tarihinin de gösterdiği gibi, devrim mücadelesinden kopuşlar, erkek ya da kadın kadrolar açısından hiçbir farklılık göstermemektedir. Burada sözünü ettiğimiz, mevcut düzen ilişkileri alanına bir erkeğin, bir kadına göre daha kolaylıkla geçebileceğidir.

8 MART
Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü

Proletaryaya karşı silahlanmış bir burjuvazi, modern kapitalist toplumun en büyük, temel ve bellibaşlı gerçeğidir. İşte bu gerçek karşısında, devrimci sosyal-demokratları, "silahsızlanmayı" "istemeye" özendirmek! Bu, sınıf savaşımı görüşünü büsbütün bırakmak, devrim düşüncesini yadsımak demektir. Bizim sloganımız, burjuvaziyi yenmek, onları mülksüzleştirmek ve silahsızlandırmak için proletaryayı silahlandırmak olmalıdır. Devrimci sınıf için tek olanaklı taktik budur; bu taktik, kapitalist militarizmin bütünüyle nesnel gelişmesinin mantıksal sonucu ve gereğidir. Ancak burjuvaziyi silahsızlandırdıktan sonra, proletarya, kendi dünya ölçüsündeki görevine ihanet etmeden bütün silahları hurdalığa atar. Proletarya, kuşku yok ki, bunu yapacaktır, ama ancak bu koşul yerine getirildikten sonra, kesinkes önce değil.

Eğer şimdi savaş, gerici hıristiyan sosyalistler ile, tir tir titreyen küçük-burjuvazi arasında yalnızca korku ve dehşet yaratıyor, silahların her çeşit kullanılmasına, kan dökülmesine, ölüme vb. karşı yalnızca bir nefret uyandırıyorsa, kendilerine şunu söyleriz: kapitalist toplum daima ucu bucağı olmayan bir dehşettir. Ve savaşların en gericisi olan bu savaş, bu topluma korkunç bir son hazırlıyorsa, umutsuzluğa düşmemiz için hiçbir neden yok. Herkesin görebildiği gibi, bur-

juvanın, kendi eliyle tek meşru ve devrimci savaş için, yani emperyalist burjuvaya karşı bir iç savaş için yolları hazırladığı bir sırada, silahsızlanma "isteği" ya da daha doğrusu silahsızlanma hayali, aslında, bir umutsuzluğun ifadesinden başka bir şey değildir.

Bunun yaşamdan kopmuş bir teori olduğunu söyleyenler olabilir, bunlara dünya ölçüsündeki iki tarihsel gerçeği anımsatırız: bir yandan tröstler ile sanayide kadınların kullanılması; öte yandan, 1871 Paris Komünü ile Rusya'da 1905 Aralık ayaklanması.

Tekelleri geliştirmeyi, kadınlarla çocukları fabrikalara doldurmayı ve bunların ahlâkını bozmayı, ıstıraba sürüklemeyi ve sonsuz bir yoksulluğa atmayı burjuvazi kendine iş edinmişti. Biz, böyle bir gelişmeyi "istemiyoruz" ve bunu "desteklemiyoruz". Biz, buna karşı savaşım veriyoruz. Ama nasıl savaşım veriyoruz? Tröstlerin ve kadınların sanayide kullanılmasının ilerici olduğunu açıklıyoruz. Biz el zanaatları sistemine, tekelci-kapitalizm öncesine, kadınların evlerine kapatılmasına dönülmesini istemiyoruz. Tröstleri ve benzeri kuruluşları geride bırakarak, sosyalizme doğru ileri!

Bugün emperyalist burjuvazi, yetişkinler ile birlikte gençliği de askerleştiriyor, yarın kadınların askerleştirilmesine de başlayabilir. Bizim tutumumuz şu olmalıdır: Çok güzel. Son hızla ileri! Ne kadar hızlı hareket edersek, kapitalizme karşı ayaklanmaya o kadar fazla yaklaşırız. Sosyaldemokratlar nasıl olur da gençliğin vb. askerleştirilmesinden korkuya kapılırlar; yoksa bunlar Paris Komünü örneğini unutuyorlar mı? Bu "yaşamdan yoksun bir teori" ya da bir hayal değildir.

Bu, bir gerçektir. Varolan bütün ekonomik ve politik gerçeklere karşın, eğer sosyal-demokratlar emperyalizm çağının ve emperyalist savaşların kaçınılmaz olarak bu gibi olayların yinelenmesine yol açacağından kuşku duyuyorlarsa, pek yazık olur doğrusu.

Paris Komününü gören bir burjuva gözlemcisi, Mayıs 1871'de, bir İngiliz gazetesine şöyle yazıyor: "Eğer Fransızlar yalnızca kadınlardan ibaret olsalardı, ne müthiş bir şey olurdu!"

Kadınlarla onüç, ondört yaşındaki çocuklar, Paris Komününde, erkeklerle yanyana savaştılar. Burjuvazinin devrilmesi için ileride verilecek savaşlarda da bu böyle olacaktır. Proleter kadınlar, derme-çatma silahlı ya da silahsız işçilerin, burjuvazinin adamakıllı silahlanmış kuvvetleri tarafından kurşunlanmasına seyirci kalmayacaklardır. Tıpkı 1871'de olduğu gibi silaha sarılacaklar ve bugünün yılgın uluslarından -ya da daha doğrusu bir düzen kurması hükümetlerden çok oportünistler tarafından önlenmiş bugünün işçi sınıfı hareketinden- er geç, ama her halde, devrimci proletaryanın "müthiş uluslarının" uluslararası bir birliği mutlaka doğacaktır.

Toplum yaşamı artık tümüyle askerileştirilmiştir. Emperyalizm, dünyanın bölüşülmesi ve yeniden bölüşülmesi için büyük devletlerin giriştikleri vahşi bir savaşımdır. Bu yüzden, bütün ülkeler, yansız olanlarla birlikte küçükler de daha fazla askerileşmeye doğru gidecektir.

Proleter kadın buna nasıl karşı çıkacaktır? Yalnızca bütün savaşlara ve askeri olan her şeye söverek ve silahsızlanmayı isteyerek mi? Ezilen ve gerçekten devrimci bir sınıfın kadını, bu utanç verici rolü asla kabul etmeyecektir. Bunlar, oğul-

larına şöyle diyeceklerdir:

"Yakında delikanlı olacaksın. Eline silah verilecek. Silahı al ve askerlik sanatını iyice öğren. Proleterler, bunu, bugünkü savaşta olduğu ve sosyalizmin düşmanlarının sana söyledikleri gibi kardeşlerini, öteki ülkelerin işçilerini vurmak için öğrenmezler. Bunu, kendi ülkelerinin burjuvazisine [egemen sınıflarına] karşı savaşmak, sömürüye, sefalete ve savaşa bir son vermek için öğrenirler."

Bugünkü savaşla ilgili olarak eğer bu biçimdeki, evet, büsbütün bu biçimdeki propagandadan kaçınacaksak, uluslararası devrimci sosyaldemokrasi, sosyalist **devrim** ve **savaşa karşı savaşmak** gibi sözleri hiç ağzına almasın daha iyi.

V. İ. Lenin
Proletarya Devriminin Askeri Programı

TÜRKİYE'DE KADININ SOSYO-EKONOMİK DURUMU

I. Giriş

Bugün, Türkiye, emperyalist-kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu bir ülkedir. Halkımız, emperyalizm ve onunla bütünleşmiş yerli tekelci sermaye ve onlarla işbirliği halindeki tefeci tüccar ve toprak ağalarının en büyüklerinden oluşan bir azınlığın yoğun sömürü ve baskısı altındadır.

Bu toplumsal sistem içerisinde emekçi kadınlar daha yoğun baskı ve sömürü altında bulunmaktadır. Ayrıca, kapitalist toplumun üstyapı kurumlarının getirdiği "yabancılaşma", genelde tüm kitlelerle birlikte kadınları daha yoğun bir şekilde etkilemektedir.

Buna karşın kadınlar politik mücadeleye hemen hemen hiç katılmamakta, ekonomik-demokratik mücadelede ise, yine, yerlerini alamamaktadırlar. Emperyalizmin boyunduruğu altındaki ülkelerde ilk kurulan kadın örgütleri, burjuva sınıfı kadınları tarafından kurulmuştur. Metropol ülkelerdeki akımların etkisinde kalınarak Türkiye'de de benzer örgütler kurulmuştur. Ancak bunlar emekçi kadınların varlığını dahi göz önüne almadan, sorunu çarpıtarak egemen sınıfların kitleleri uyutma politikasına hizmet etmiştir.

Aslında emekçi kitlelerin kadınlarına bilinç

verecek, onları, halkın mücadelesine daha aktif biçimde katılmasını sağlayacak özel çabalar gösterilmesi gerekmektedir. Kadınların, ekonomik-demokratik mücadele için sınıf örgütleri olan sendikalarda ve diğer politik örgütlerde daha faal yer almaları, işçi sınıfı ideolojisini benimsemiş ve emekçi kadınların etkin biçimde katıldığı örgütler aracılığıyla sağlanabilir. Nitekim emperyalizm ve sömürüye karşı kurtuluş mücadelesi veren ülkelerde kadınların mücadeleye aktif olarak katılmaları, onlara doğru bilinç veren kadın örgütleri sayesinde olmuştur. Örneğin Kuzey Kore, Vietnam, Güney Yemen gibi ülkelerde, kadın kuruluşlarının mücadelenin başarıya ulaşmasındaki payları büyüktür.

Türkiye'de emekçi kadınların halkın mücadelesine katılımlarının sağlanması için ilk olarak, genelde toplumların tarihsel evrimi içinde ve özelde Türkiye'de, kadınların somut koşullarının bilinmesi gerekir. Bu çalışmanın, bu konudaki ilk çalışmalardan olması nedeniyle eksik ve yetersiz yönleri bulunabilir. Konuyu doğru sınıfsal konumu içerisinde ele alacak çalışmaların bu sorunun çözümlenmesine katkıları olacaktır.

Günümüz Türkiye'sinde kadının asıl "görev"i çocuk doğurmak, ev işlerini görmek, erkeğin **c**insel doyum aracı olmaktır. Eğer ekonomik koşullar zorluyorsa, bunların üzerine, en ufak bir ücret almadan tarlada çalışır, sanayide aynı işi yapsa da erkek işçiden daha az ücret alır, yani daha yoğun sömürülür, üstelik kazandığı parayı nerede kullanacağına da kendisi karar veremez.

İş burada bitmez; toplumda aşağılanır, birçok toplumsal kurum, yasa, değer yargıları yoluyla baskı altında tutulur. Eğitim olanaklarından

yoksun bırakıldığından, yaşamını sürdürmek için erkeğe kayıtsız, şartsız bağımlı olmak zorundadır. Dünyanın büyük bir kesiminde de durum pek değişik değildir.

Bu olgu, daha 19. yüzyılda çeşitli tepkilere yol açtı; tepkiler büyüdü, bu duruma son vermek isteyen bazı batılı kadınlar 1960'larda boyutları giderek büyüyen "Feminist" hareketin öncüleri oldular. Bu amaçla örgütler kurdular, gösteriler, toplantılar düzenlediler, hatta kimi kez de şiddete başvurdular. Feminist hareketin daha bir göze batar kıldığı kadın sorununun varlığı sonunda kabullenildi; Birleşmiş Milletlerce, 1975, Dünya Kadın Yılı olarak ilân edildi. Ancak 1972 Kitap Yılı olduğu halde bu yılın ülkemizde kitapların yakılıp kitap okurların tutuklanmasını engellemediği anımsanırsa, 1975'in "Kadın Yılı" olmasının kadın sorununa temelde bir çözüm getiremeyeceği açıktır.

Feminist hareket, kadınların öz deneyimleri sonucu ezilmişliklerinin bilincine varmalarından sonra olmuştu. Ancak bu atılım, kadının ezilmişliğiyle toplumsal sistemler arasındaki neden-sonuç ilişkisini doğru koyamadı. Çeşitli sapmalara, yanlışlıklara yol açtı.

Gerek dünyadaki feminist hareketten etkilenen gerekse 1975'in Kadın Yılı olmasından yola çıkan Türkiye'deki bazı kadın kuruluşları, aydın kesimin bazı kadınları düşüncelerini açıklamakta ve yeri geldikçe toplumsal yaşama müdahalelerde bulunmaktalar.

Ne anlaşılmakta kadın sorunundan?

Bir gurup, kadın sorununun, çıkarılacak yasalarla, kadınla erkeği her konuda eşit tutan yasalarla halledileceğini ileri sürerken bir diğer gurup, kadının ev işlerinde yardım görmesini, er-

keklerle aynı ücreti almasını, erkeklerin yaptığı her işi yapabilmesini, erken emekliye ayrılmasını, kadının üzerindeki cinsel baskının kaldırılmasını, doğum kontrolünün yaygınlaştırılmasını istemekte! Olguyu tüm erkeklerin tüm kadınları sömürmesi olarak gören feministler, aslında kadının durumunun yüzeysel görüntülerini değiştirmeyi amaçlamaktalar. Bir diğer deyişle, kadının sömürülmesinin nedenleriyle değil, sonuçlarıyla uğraşmakta, kapitalist sistemle insanın sömürülmesi arasındaki çok yakın ilişkiyi gözden ırak tutmaktadır, öte yandan çözüm getirmeye çalıştıkları sorunlar -eşit ücret, aynı iş, doğum kontrolü, vb.- toplumumuzdaki kadınların gerçekten yaşam sorunlarıdır; ancak böylesine yüzeysel bir tutumla, hiçbir yere varılamaz, giderek böyle bir tutum egemen sınıfların gerçek sorunu gizlemesinde bir araç olur. Gereken; neden bu sorunlar var sorusuna eğilmek, kadının durumunun sınıfsal çözümlemesini yapmak, kadının tutsaklığının nedenleriyle sonuçları arasındaki ilişkiyi doğru koymaktır, ancak bu tür bir yaklaşım, kadın sorununun yozlaştırılmasını, saptırılmasını önleyebilir. Öte yandan böylesine bir yaklaşımın bizi, işi tarihsel açıdan ele almaya zorlayacağı açıktır.

Çalışmanın sonraki bölümlerinde sorun enine boyuna tartışılacaktır. Bu aşamada şu söylenebilir: kapitalist sistem insanın işgücünü metalaştırır, yani pazarda alınır satılır mal haline getirir. Kadın-erkek tüm insanların işgücü kapitalist sistemin mantığına göre birer metadır ("mal"dır).

Ekonomik sömürüyü, baskıyı doğuran sermayenin varlığıdır. Bunun yanısıra ekonomik gücün erkeklerin elinde bulunması, kadınları er-

keklerin denetimine sokar.

Burjuva toplumunda, kadının üretime yaygın olarak katılmaması, kendisini de etkileyecek olan toplumun gelişmesinde söz sahibi olamaması, kadının diğer cinsin baskı ve tutsaklığı altında olmasının temel nedenidir. Burjuvazi kendi sınıfının kadınlarına süs aracı gözüyle bakmakta, ancak, emekçi kitlelerin kadınları üretime yaygın olarak katılsalar da toplumda egemen olan üst-yapı kurumları nedeniyle en yoğun baskı ve sömürü altında bulunmaktadırlar.

O halde; "**kadın sorununa eğilmek, bu sorunu devrimci mücadelenin bir parçası haline getirmek her devrimcinin görevi olmalıdır, çünkü "Emekçiler, hangi sınıfı etkilerse etkilesin, her türlü zulüm, baskı, vahşet ve suistimale karşı çıkacak biçimde eğitilmezlerse, işçi sınıfının bilinci gerçek bir siyasal bilinç olamaz.**"[1] ve de "**işçi sınıfı, kadınların tam özgürlüğünü sağlamadıkça kendi tam özgürlüğünü de gerçekleştiremez**."[2]

II. Yaklaşım

Kadınların toplum içindeki yerini belirleyen nedenleri ve etkenleri anlamak için, her şeyden önce, toplum yapısından neyi anladığımızı belirtmek gerek. Bir toplumun yapısından söz edince, onu oluşturan ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel kurum ve ilişkilerin tümü anlaşılır. Ancak toplumsal yapıyı oluşturan bu farklı öğelerin aynı önem ve yere sahip olmadığı açıktır. İnsan siyasetle, politikayla, dinle ya da sanatla uğraşmadan önce, yemek içmek, giyinmek ve kendini barındıracak "sığınak" (ev) bulmak zorundadır. Bu nedenle,

hayatın, maddî koşullarının sağlanması ve dolayısıyla bir insan topluluğunun belli bir dönemde ulaştığı ekonomik gelişmişlik derecesi, o topluluğun, devlet kurumlarının yasal ilişkilerini ve giderek sanat ve dini görüşlerini belirler. Başka bir deyişle, insanın tüm uğraşlarının temelinde üretim uğraşı yatar.

Üretim uğraşının taşıdığı bu önem bizi "üretim tarzı" kavramına götürür. Üretim tarzı, üretim güçleri ile üretim ilişkilerinin bütününe verilen addır. Belirli bir teknolojiyi içeren üretim araçları ile maddî zenginlikleri üreten insanlar üretim güçlerini oluşturur. Burada; doğal çevreyi ve insanların biyolojik ve fiziksel niteliklerini veri olarak aldığımız açıktır. Buna göre örneğin, ilkel insan ile onun hayvan avlamakta kullandığı ok ve yay, avcılıkla geçinen toplumların ana üretim güçlerini oluşturur.

Üretim ilişkileri ise insanların üretim için giriştikleri ve üretimin temel bir öğesi olan tüm ilişkileri oluşturur. Üretim ilişkilerinin temelinde itoplumdaki mülkiyet biçimleri, bireylerle üretim araçları arasındaki sahiplik ilişkileri yatar. Toplumun yarattığı gelirin bölüşüm biçimi ve bireylerin ve toplulukların üretim süreci içindeki yer ve rolleri sözkonusu mülkiyet biçimi ve ilişkilerine dayanır ve üretim ilişkilerinin bir parçasını oluşturur. Örneğin, kapitalist toplumda temel mülkiyet biçimi özel mülkiyettir.

Başka bir açıdan baktığımızda, belli bir dönemdeki üretim güçlerinin, o dönem insanlarının doğa ile olan ilişkilerini belirlediğini söyleyebiliriz. Yani insanın doğa üzerindeki egemenliğini, doğal güçleri kontrol edip kendi amaçlarına yönelik kullanabilme olanağını belirleyen üretim

güçleri ve onların gelişmişlik derecesi olmaktadır. Üretim ilişkileri ise insanın doğa ile ilişkisini oluşturan üretim sürecinde diğer insanlarla kurduğu ilişkileri gösterir.

Toplumların gelişmesini incelediğimizde, üretimin sürekli olarak genişlediğini ve geliştiğini görürüz. Genel olarak, üretim güçlerinin değişmesi üretim ilişkilerindeki değişmeden önce ortaya çıkmakta ve üretim araçlarının gelişmesiyle birlikte insanlar da gelişmektedir. Üretim bilgi ve teknolojisi gelişir, ortaya yeni meslekler çıkar. Uzun dönemde, insanların arasındaki üretim ilişkilerinin de, üretim araçlarındaki ve insanlardaki gelişmeye paralel olarak değiştiği görülür. Başka bir deyişle, üretim ilişkilerini belirleyen üretim güçleridir.

Ancak, üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki bu bağlantının tek yönlü olduğu düşünülmemelidir. Üretim ilişkileri kendilerini belirleyen üretim güçlerinin gelişmesini kolaylaştırıcı ya da güçleştirici bir rol oynayarak, onları etkilerler. Bir üretim tarzının gelişme sürecinin başlarında, üretim ilişkilerinin, üretim güçlerinin niteliği ile uyumlu olduğu, onların gelişmesini kolaylaştırdığını söyleyebiliriz. Ne var ki, ilişkilerin değişmesi, zamanla, üretim güçlerinin gelişmesinden geride kalmaya, ona ayak uyduramamaya başlar. Bu, zamanla üretim güçlerinin gelişmesini engelleme, kösteklemeye dönüşür. Bu durumda üretim güçleri ile ilişkileri arasında bir çelişkiden söz edebiliriz. Bu çelişkinin çözümü, üretim ilişkilerinin değiştirilmesi sonucunu doğuran sosyal devrimle sağlanır. Sosyal devrimin getirdiği yeni üretim ilişkileri ile, üretim güçleri arasında yeniden uyum sağlanır. Ancak, zamanla bu uyumun yeni-

den uyumsuzluğa dönüşeceği ve üretim güçlerinin gelişmesini sürdürmesi için gerekli yeni üretim ilişkilerini getirecek yeni bir sosyal devrimin yapılacağı açıktır. Burada sözkonusu olan süreklilik, diyalektik değişimdir.

Belli bir toplumdaki üretim ilişkileri, toplumun ekonomik yapısını ya da temelini oluşturur. Yukarıda özetlenen ilişki nedeniyle, üretim ilişkilerinin oluşturduğu altyapının esas olarak üretim güçlerinin gelişmişlik derecesi ve gelişme süreci tarafından belirlendiğini söyleyebiliriz.

Toplumdaki siyasal, yasal, ahlâkî, dinî, felsefî değerler, ilişkiler ve kurumlar, üretim ilişkilerinin oluşturduğu altyapının üzerinde yükselen, onun tarafından belirlenen üst-yapıyı oluşturur. Belli bir altyapının belirlediği üstyapı esas olarak, insanların sözkonusu altyapıya karşı tavırlarının ifadesidir. Çeşitli düşünce ve değerler, mevcut altyapıyı güçlendirme ya da zayıflatma nedenlerini, gerekçelerini oluşturur. Bu düşünce ve değerler, kurumlar ve örgütler aracılığıyla uygulamaya konur.

Altyapıdaki değişmeler, üstyapıda da paralel değişmelere yol açarlar. Ancak, belirli bir altyapının ürünü olan üstyapının kendine özgü bir devamlılığı, göreli bağımsızlığı vardır. Bir altyapının yenisiyle değiştirilmesi sonucu üstyapıda meydana gelen devrim, eski üstyapının tüm özelliklerinin kendiliğinden ortadan kalkması sonucunu doğurmaz. Eski toplumun düşünce ve kurumlarından oluşan bir sistem olan eski üstyapı, kendisini doğuran altyapı ile birlikte ortadan kalkar. Ancak, onun belirli özellikleri yeni toplumun üstyapısına geçerek orada da yaşamlarını sürdürebilirler. Bu, doğal olarak sözkonusu kurum ve

düşünceler yeni toplumun egemen sınıflarının çıkarlarına hizmet ettiği sürece geçerli olacaktır.

Üstyapının göreli bağımsızlığı, altyapının üzerinde yapacağı etkide de görülebilir. Sınıflı toplumun düşünce, değer ve kurumları kendisini yaratan sınıfların çıkarlarını koruma ve güçlendirmede kullanılırlar. İnsan toplumunun devinimininin temelinde, üretim tarzının iki öğesini oluşturan üretim güçleri ve üretim ilişkileri arasındaki çelişkiler olduğuna değinmiştik. Bu çelişkilerin gelişip çözümlenmesi sınıf mücadelesi yoluyla olur. Bu anlamda sınıf mücadelesi insanlık tarihinin özünü oluşturur.

Öyleyse, sınıf nedir?

Sınıfları birbirinden ayıran özellikler, belirli bir sosyal üretim sistemindeki özellikleri, üretim araçları ile olan ilişkileri, emeğin sosyal örgütlenmesindeki yerleri ve bunların bir sonucu olarak yaratılan sosyal zenginlikten yararlanma biçimleridir. Bu anlamda kapitalist üretim tarzında, üretim araçlarına sahip olan kapitalist sınıftan ve satacak işgücünden başka hiçbir şeyleri olmayan işçi sınıfından sözedilir. Üretim araçları sahipliği kapitalist sınıfın üretim sürecindeki yerini ve rolünü belirlemekte, bu sınıfın işçilerin ürettiği artık değere el koyması sonucunu doğurmaktadır. Başka bir deyişle toplumdaki üretim ilişkileri o toplumdaki ana sınıfların niteliğini de belirlemektedir. Bu sınıflar arasındaki mücadele sonunda ise, üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkilerin çözümlenmesi gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, her üretim tarzı, aynı zamanda, kendisini ortadan kaldıracak güçleri de içinde taşımaktadır. Başka bir deyişle aktif mücadeleleri sonucu kendisini değiştirecek olan sınıfı yarat-

makta, geliştirmektedir. Altyapı ile üst-yapı arasındaki ilişkiler açısından ele alındığında, bu her üstyapının salt kendisinden önceki üst yapının kalıntılarının değil, aynı zamanda, kendisinden sonra gelecek olanın da çekirdeklerini içinde taşıdığı anlamına gelir. Her üstyapı kendisini ortadan kaldıracak olan sosyal devrimi gerçekleştirecek sınıfların ideolojisini de içerir.

Öyleyse, her sınıfın niteliğini ve toplumdaki yerini belirleyen, o toplumdaki üretim güçlerinin gelişmişlik derecesi ve üretim ilişkileri ve bu iki öğe arasındaki çelişkiler olmaktadır. Sözkonusu toplumdaki üstyapıyı oluşturan düşünce, değer, davranış ve kurumlar ise bir yandan sözünü ettiğimiz çelişkileri, diğer yanda da sınıf mücadelesinin geçmişini ve bugünkü durumunu yansıtacaktır. Ve esas olarak egemen sınıfların çıkarlarına hizmet edecek, ancak, kendi yerini alacak üst yapıya özgü belirli değer ve düşünceleri de ister istemez içerecektir.

Toplumların tarihsel gelişimini ve kadınların bu gelişim içindeki konumunu incelemek, günümüz toplumunda kadının yaşam koşullarını anlamak için gereklidir.

III. İlkel Toplum

İlk insanlar, doğa karşısında çok güçsüzdüler. Açlıklarını giderebilmek için doğada varolan kökleri, meyveleri yalnız ellerini kullanarak topluyorlardı. Âletleri yoktu. 60 kişi dolaylarındaki küçük topluluklar halinde yaşayan bu insanlar kök, meyve toplama işini kadın-erkek, hep birlikte yaparlardı. Topladıklarını, cinsiyet ya da yaş ayırımı olmaksızın eşit olarak tüketirlerdi.

Mağaralarda barınan ilk insanlar, yırtıcı hayvanlardan korunabilmek için her an birarada olmak zorundaydılar. Zamanla nüfus arttı. Nüfusun artması daha fazla yiyecek bulma zorunluluğunu doğurdu. Yırtıcı hayvanlardan korunmak için onları öldürmeyi öğrenen insanlar, yemek ve postundan yararlanmak amacıyla hayvan avlamaya da başladılar. Hayvanları doğada buldukları taş ve sopalarla avlıyorlardı. Alet, yani taş ve sopa kullandıkları ilk üretim, avcılık oldu.

Üretimleri avlanmak ve kök toplamak olan bu ilkel topluluklar, bir bölgede doğadan alabilecekleri bitince, kök ve hayvan bulabilecekleri yeni yerlere göçen, toprağa bağlı olmayan topluluklardı. Dolayısıyla, ancak anında tüketebilecekleri kadar hayvan avlayabilir, kök toplayabilirlerdi. Zamanla av aletleri taşın yontulmasıyla, taşa tahta sap yapılmasıyla gelişti; ok ve yay bulundu.

İlk iş-bölümü, kadınla erkek arasında, ilkel toplumda oldu. Erkekler avlanır, kadınlar kök toplardı. Erkeklerin avlanmasının nedeni daha güçlü olmaları değildi. Kadın, tek besini ana sütü olan çocuğu beslemek zorundaydı, dolayısıyla çocukla da ilgilenmesine olanak sağlayan kök toplama işini üstlenmişti. Ayrıca kadının doğum öncesi ve sonrası, ağır işlerle uğraşması olanaksızdı.

Ancak bölüşüm eşit olurdu: avlanan erkekler de kök toplayan kadınlar da ortaklaşa ürettiklerinden eşit pay alırlar, bazısı tok bazısı aç olmazdı. Önceleri, ortaklaşa yaptıkları sürek avı sonucu, bir köşeye kıstırılan hayvanların tümü öldürülürdü. Henüz ağaç ya da toprak kap yapılması bilinmediğinden, saklamak amacıyla, tüketilenden fazlası toprağa gömülürdü. Sonraları toprak ve ağaç kap yapmasını, et ve bitkileri a-

teşte pişirmesini öğrendiler, tükettiklerinden artanı saklamaya başladılar. Ancak bu artık da topluluğun tüm üyelerinin ortak malıydı. Şölenlerde kadın, erkek, genç, yaşlı gözetilmeksizin, herkese dağıtılarak bu artık tüketilirdi.

Toprağa bağlı olmayan, göçebe ilkel toplumlarda üretim ve tüketimin ortaklaşa olduğuna, özel mülkiyetinse varolmadığına değinmiştik. Toplum böyle olunca, kişilerin de cinsiyet ya da yaş gibi nedenlerle birbirlerine üstünlüğü sözkonusu değildi. Kısacası tüm üyeler her anlamda eşitti. Topluluğu ilgilendiren kararlar tüm topluluk üyeleri tarafından alınırdı. Yaşlıların tek farkı, üretimde kullanılacak aletlerin yapımında eski kuşaklardan gelen deneyleri bilmeleriydi.

Özel mülkiyetin olmaması, doğan çocukların topluluğun ortak sorumluluğunda bulunması, üretimin ortaklaşa yapılması, bir cinsin ötekine üstün olmaması sonucu kadınla erkek arasında yalnız bir tek ayırım oluyordu; o da cinsellikti. Gerek kadını gerek erkeği her türlü toplumsal ilişkide eşit kılan bu koşullar cinsellikte de aynı ortamı yaratıyordu. Yani her iki cins de cinsel ilişki konusunda sınırsız özgürlüğe sahipti. Yaş ya da kan bağı sınırlaması dahi olmadan ilkel toplumdaki tüm kadınlar tüm erkeklerle cinsel ilişki kurabiliyorlardı.

İnsanların göçebe toplumdan yerleşik topluma geçişi, toprağı işlemeye başlamaları ile oldu. İnsanlar, doğada daha önceden hazır buldukları bitkileri üretmeye başladılar. Maddî üretimdeki değişiklik, insanların sürekli yiyecek kaynaklarına sahip olmasına olanak tanıdı. Oysa geçmişte rastlantısal olarak yiyecek bulan ya da avlayan insan sürekli yiyecek edinme güvencesinden

yoksundu. Doğa koşullarının tarıma elverişli olmadığı yerlerde ise, hayvanların evcilleştirilmesi ile sürekli besin kaynaklarına kavuşuldu.

İnsanların kendi yiyeceklerini üretmesi onları doğa karşısında daha güçlü kılarak insanın insan ile ilişkilerini de etkiledi. Tarıma geçiş, yeni üretim araçlarının bulunmasına ve varolanların geliştirilmesine yol açtı. Burada üretici güçlerin gelişmesi olgusu izlenmektedir, insan, üretimi kendi yaptığı aletler ile (çapa, ucu sivri sopa vb.) sürdürmekte, doğayı yeniden kendi gereksinimleri doğrultusunda biçimlendirmektedir. Doğa, insan ve aletler üretim güçlerini oluşturmaktadır. Bu üretim güçleri belli üretim ilişkilerini gerektirir. İlkel komünal toplumlarda, üretim araçlarının (toprak, evcilleştirilen hayvanlar, aletler) ortak mülkiyeti üretim ilişkilerinin özünü oluşturur.

Üretim araçlarının son derece geri düzeyde olması, insanları birarada, ortak üretim yapmaya zorlamaktaydı. Üretim araçlarının bu düzeyi, insanların tek başına üretim yaparak yaşamlarını sürdürmelerine olarak tanımamaktaydı. Bütün kabile birarada yaşamakta, elde edilen ürün eşit paylaşılmaktaydı. Geliştirilen basit aletler ev yapabilmelerini sağlamış, bu dönemde kabileler mağaralardan çıkarak köy yaşamının temelini atmışlardı.

İlkel komünal toplumlarda yaşa ve cinsiyete göre doğal işbölümü vardı. Yaşlanan kabile üyeleri, daha ziyade fazla güç istemeyen tarım işi ile uğraşmakta, avcılığı güçlü gençler üstlenmekteydi. Kadınlar ise doğum yaptıkları ve çocukları besledikleri dönemlerde üretimden uzak kalmaktaydı. Çocukların bakımı, onların ev işlerini ve ev çevresinde yapılan bahçe tarımını yüklenmelerine ne-

den olmuştu. Ev işleri ve çocuk bakımı, kabiledeki tüm kadınlar tarafından kamu görevi olarak yapılmaktaydı. O toplumlarda, ev işlerinin bugünkü bireysel niteliği yoktu. Bu yüzden ev işlerinin kadınlar tarafından yüklenilmesi, onları toplumda ikincil duruma itmiyordu. Bu doğal işbölümü, ürünlerin paylaşımındaki eşitlik ilkesinin bozulması sonucunu doğurmadı.

Erkeklerin yüklendiği avcılık işi rastlantıya dayanır, sonuç her zaman olumlu olmazdı. Erkek eli boş dönebilir, oysa kadınlar tarımda az veya çok düzenli ürün elde ederlerdi. Kadın, üretim sürecindeki bu rolü ile kabile içinde saygın bir yere sahipti.

Kabile içinde varolan bu tür bir işbölümüne karşın, elde edilen ürünler eşit olarak paylaşılmaktaydı. Üyeler arasında bu konuda bir farklılaşma sözkonusu değildi. Hatta diğer kabilelerle çıkan çatışmalar sonucu elde edilen ganimetler de kabilenin ortak malı olmaktaydı.

Göçebe ilkel topluluklarda her kadınla her erkeğin cinsel ilişkisi sınırsız serbestken, ilk yerleşik ilkel toplumda kurallarda değişiklikler ortaya çıktı, ilkin kuşaklar arası cinsel ilişki yasaklandı, sonra topluluk içinde akrabalık ilişkilerine dayanan klanlar, bir diğer terimle gensler oluştu. Artık yalnız değişik klanlardan kadınlarla erkeklerin cinsel ilişkisi geçerli olup klanlar içindeki cinsel ilişki kesinlikle yasaktı. Bu nedenle, doğan çocukların yalnızca anneleri bilinebilir olduğundan, çocuk annenin klanında kalırdı. Toplumdaki ilişkileri belirleyen tek üst-yapı kurumu soy-sop (akrabalık) ilişkileriydi ve toplumda anaya göre belirlenen soy zinciri geçerliydi. Analık hukukunun egemen olması bazı

konularda kadınların erkeklerden daha fazla söz sahibi olmasının nedeniydi.

Kabileyi ilgilendiren kararlar kabilenin kadın, erkek tüm ergin üyelerinin biraraya gelerek oluşturduğu kurulda alınırdı.

İlkel komünal toplumun çözülmesi, üretici güçlerin gelişmesi sonucu elde edilen üretim fazlası nedeniyle oldu. Madenlerin bulunması, (İ.Ö. 5000) ve madenî âlet yapımı, verimliliği son derece artırdı. Özellikle tarımda sabanın kullanılması, düzenli ve sürekli artık-ürün elde edilmesini sağladı. Bundan böyle kabilenin her üyesinin doğrudan üretime katılması gerekmemekteydi. Bir kısmının ürettiği tüm kabileyi beslemeye yetmekteydi. Üretimin dışında kalan kişiler ise daha önce toplumda görülmeyen yeni meslekler edinmişlerdi (sepet yapma, madenleri işleme, el dokumacılığı vb.) Artık-ürün, geçmişteki eşit üleşimin temellerini yokedip, ortak çalışma zorunluluğunu ortadan kaldırdı ve zamanla özel mülkiyetin doğuşunun nedeni oldu. (Bkz.: F. Engels, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni)

Zorlu bir uğraş olan avcılığın geliştirdiği vücut yapılarıyla madeni işleyen, ondan âlet yapan erkeklerdi, özel mülkiyetin çıkışıyla, tarımda ve avcılıkta kullanılan bu aletleri erkek ürettiği için onların sahibi de erkek oldu. Kadına, üretimde hiçbir değeri olmayan ev eşyaları kaldı.

Savaş tutsaklarının köle olarak çalıştırılması bu döneme rastladı. Önceleri klana ait olan mallar ve köleler şimdi erkeğin mülkü olmaktaydı. Ancak soy zincirinin analık hukukuna göre hesaplanması, babanın mirasını çocuklarına bırakmasını engellemekteydi. Çünkü doğan çocuklar ananın klanında kalırken, baba farklı bir

klana aitti. Erkeğin, mülk edindiği malların çocuklarına kalabilmesi için soy-sop zincirinin analık hukukuna göre belirlenmesi ortadan kaldırılmalıydı.

Değişen üretim biçimi, üretim ilişkileri ve bunlara bağlı olarak gelişen üstyapı kurumları yeni duruma ayak uydurmak durumunda kaldı. İlkel komünal toplum, örgütlenmede toplumsal yapının yeni bir aşamasına girdi. Analık hukuku yerine babalık hukukunun geçişi, giderek toplumda egemen oldu. Bu ise kadının üretim dışına itilmesini, kaçınılmaz olarak toplumda ikincil duruma girme süresini hızlandırdı.

Engels'in dediği gibi:

"Tarihte kendini gösteren ilk sınıf çatışması, yani köle sahiplerinin köleler üzerindeki baskısı erkekle kadın arasındaki uzlaşmaz karşıtlığın, karı koca evliliği içinde gelişmesiyle ve ilk sınıf baskısı da dişi cinsin erkek cins tarafından baskı altına alınmasıyla aynı zamana rastlar." [3]

IV. Köleci Toplum

Yerleşik ilkel toplum aşaması, tarımsal üretim tekniğinde gelişmeler getirdi. İleri sulama sistemi gibi tekniklerle, demirden yapılmış araçlarla, eskisine oranla, insan, doğayı daha fazla denetimi altına alabildi. Bu da insan emeğinin üretkenliğini artırdı. Böylece beraberinde artık-ürün getiren sürekli ve düzenli üretime ulaşıldı. Yaratılan sürekli artık-ürün biriktirilmeye başlandı. Tarımsal üretimdeki gelişmenin yanısıra nüfusun artması yeni topraklar elde edilmesine yolaçan savaşları zorunlu kıldı. Savaşlarda edinilen tutsaklar öldürülmeyip tarımsal üretimde kullanıldı,

savaş tutsakları köleleşti. Bundan böyle özgür üreticinin yanısıra, başkasının yararına artık-ürün yaratan köle emeği ortaya çıktı. Kendisi bir üretim aracı haline gelen kölenin, yarattığı artık-ürün üzerinde hiçbir hakkı yoktu.

Üretimde köle emeğinin kullanılmasıyla değişen üretim ilişkileri doğal olarak toplumsal ilişkileri de etkiledi. Savaşlar sonucu edinilen köleler önceleri topluluğa aittiler. Giderek, diğer üretim araçlarıyla birlikte köleler, topluluk başkanının ve öteki yöneticiler gurubunun özel mülkü haline gelmeye başladılar. Yeni üretim ilişkileri, insanların üretim araçlarına sahip olup olmamalarına göre belirlendi. Ve böylece tarihte ilk kez, toplum, sınıflara ayrıldı.

1 - Üretim araçlarına ve emeklerinden yararlanılan kölelere sahip efendiler (egemen sınıf).

2 - Her türlü mülkiyetten yoksun, efendilerin servetini yaratan köleler.

3 - Üretim araçlarının sahibi olup kendi emekleriyle üretim yapan özgür üyeler.

Efendi, kölenin emeğinin ürünlerine sahipti. Üstelik kölenin hayatı üzerinde de, onu öldürebilmeye varan hakları vardı. Kölelik düzeni, insan sömürüsünün ilk ve en kaba biçimidir. Bu düzende, toplumun küçük köylü ve zanaatkâr gurubunu oluşturan özgür üyeler, köle emeğini kullanan büyük işletmelerle rekabet edemediğinden, mallarını yitirip efendilere borçlanıyorlardı. Çoğunlukla borçlarını ödeyemediklerinden de efendiler tarafından köleleştiriliyorlardı.

Yaratılan artık-üründen toplumun bütünü yararlanamadığından, efendilerin gereksinmesinin üstündeki üretim, ticarî bir nitelik kazandı. Ürünler uzak bölgelere kadar götürülmeye, ora-

larda da satılmaya başlandı. Ticaret, özellikle Doğu Akdeniz'de gelişti. Eski Yunan siteleri, Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında bulunan kolonilerden (sömürgelerden), öncelikle emek-gücü yani köle, bazı hammaddeler ve yiyecek sağlıyorlardı. Bunun yanısıra Yunanistan ve Roma'da lüks eşya ticareti de önem kazandı. Ticaretin gelişmesi tacirlerin (tüccarların) doğmasına yolaçtı. Tacirler üretime katılmazlar fakat değişimini yürüttükleri metaların değerinden pay alırlardı. Giderek tacirler üreticilere egemen oldular. Bu süreç içinde, para, genel eşdeğer ve dolaşım aracı olarak ortaya çıktı.

Zanaatın ve ticaretin bu denli gelişmesi kentleri doğurdu. Zanaatkârların toplandıkları, alışverişin yapıldığı yerlerde ya da konaklama merkezleriyle ticaret yolları kavşaklarında kentler oluştu. Bazı kentlerde salt ticaretle uğraşılırdı. Diğer kentler de toplumun artık-ürününün bölüşüldüğü merkezler haline geldi.

Meta-para ilişkisinin ilerlemesi servet eşitsizliğini hızlandırdı. Gittikçe yoksullaşan halk zenginlerden ödünç para ve iş âletleri alırken borçlanıyor, sonunda köleleşiyordu. Köle sayısı hızla artmaktaydı. Meta ve köle ticaretinin zenginliğiyle (tacir), para servetinin (tefeci) yanısıra toprak mülkiyetine; dayalı zenginlik de ortaya çıktı. Önceleri, yani ilkel toplumun çözülüş döneminde üyelere topluluğun ortak malı olan toprak parçalarının sadece kullanım hakkı verilirdi. Daha sonra bu hak, miras yoluyla babadan oğula geçen mülkiyet hakkına dönüştü. Böylelikle toprak, satılan ve rehine konulabilen bir meta oldu. Büyüyen yoksul kitlelerle birlikte, servet, küçük bir sınıfın elinde toplandı. Bu da kendi çıkarları

doğrultusunda işleyen düzeni korumaktan yana efendilerle aynı düzende sömürülen köleler ve özgür vatandaşlar arasında sınıf mücadelesini doğurdu. Köleci toplum, birçok kanlı sınıf mücadelesine tanık oldu.

İlkel-komünal toplumun temel nitelikleri ortak mülkiyet, ortaklaşa çalışma, ortak bölüşüm ve kan bağına göre kurulmuş toplumsal yapıydı. Ancak, köleci toplumun temelini oluşturan yeni üretim ilişkileri karşısında bu yapı eski gücünü kaybetti. Özel mülkiyetle yeni işbölümünün ve değişimin belirginleşmesinin yanısıra kan bağının çözülmesiyle kabileler tek tek varlıklarını sürdüremez duruma geldiler. Bunun sonucu kendi istekleri veya yapılan baskılar nedeniyle güçlü bir kabile etrafında birleşerek federasyonlar kurdular. Toplumun yeni istekleri doğrultusunda toprakları genişletmeyi ve köle sayısının artırmayı amaçlayan savaşlar bu güçlü kabilenin önderliğinde yürütüldü.

İşte bu tür örgütlenme, devlet biçimlenmesini, köleci devletin çekirdeğini oluşturdu. Köleci düzen tam anlamıyla kurulduğunda "devlet" doğdu. Ekonomik bakımdan egemen olan sınıf, siyasî üstünlüğü de elinde tutuyordu. Devlet, egemen sınıfın çıkarlarını belli bir düzen içinde yürütmekle yükümlüydü. Devlet, kölelere ve yoksul vatandaşlara baskının yanısıra sürekli fetihlerle toprakları genişletmekte ve yenilen ülkelerin halklarını köleleştirmekteydi. Bütün bunları gerçekleştirmek için artık kabile üyelerinin tek tek silahlanması yetmezdi. Devletin silahlı gücü, halktan ayrı kurulan sürekli bir ordu varolmuştu.

Bu dönemde metalleri işleyerek silah yapmak da küçük zanaatkârın üretim boyutlarını aş-

tı. Metalleri eritme ve dövme işleminde büyük çapta köle emeği kullanılmaya başlandı. Artık silah yapımı da egemen güçlerin eline geçti. Bunun yanısıra, egemen sınıfın çıkarlarını koruyan düzene yasal bir görünüm kazandırmak için, mahkemeler ve çeşitli ceza kurumları oluşturuldu. Devlet, bu harcamaların büyük bir kısmını karşılamak için vatandaşlarını ağır biçimde vergilendirdi.

Devletin ortaya çıkması, köleci toplumun, ilk sınıflı toplum olması nedeniyleydi. Aynı nedenle tek-eşli evlilik de ilk kez köleci toplumda doğdu. Özel mülkiyetin yasalaştığı köleci toplumda artık-ürün kişilerin elinde birikiyordu. Üretim araçlarına, dolayısıyla servete sahip olanlar egemen sınıfın erkekleriydi. Daha önce de belirtildiği gibi biriken servetin miras yoluyla babadan oğula kalması için, çocuğun babasının bilinmesi gerekiyordu. Dolayısıyla erkeğin üretimdeki egemenliği kadın-erkek ilişkisine de yansıdı. Tek eşli evliliği ortaya çıkardı. Erkeğin (babanın) baskısı altında kadın ve çocuklardan oluşan aile kurumu oluştu. Temelinde mülkiyet olan, çıkar ilişkisine dayanan aile, eşler arasındaki yasal bağın kolayca çözülemediği bir kurumdu.

Ancak, toplumun farklı sınıflarında, aile de farklı görünüm kazandı. Örneğin, birçok kölenin sahibi olan bir efendi için kadın ve çocukları mallarını bırakacağı ve kendi gücünü sergileyeceği birer öğeydiler. Bunun yanısıra evinde kullandığı köle kadınlar ve cariyelerin varlığı onu tek kadınla cinsel ilişkiyle sınırlamadı. Oysa üretimden uzaklaşan, salt ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu tutulan kadın tamamen kocasına bağımlı olmak zorundaydı. Ve tek eşlilik sadece kadın için geçerliydi.

Egemen sınıfın aile ahlâkı, tek eşli evlilik gibi gözükse de zina ve fuhuş ilk kez gene köleci toplumda ortaya çıktı. Yani özel mülkiyetin, mirasın gereği olarak tek eşli evliliği doğuran ilk sınıflı toplum (köleci toplum) zina ve fuhuşun da yaratıcısıdır.

Doğa yasalarına göre değil de mülkiyet ilişkilerine göre yaratılan tek eşli evliliğin tamamlayıcısı olan fuhuşu, köleci toplumda devlet ve din de koruyordu. Öyle ki önceleri, fahişeler, mesleklerini dinsel alanlarda (tapınaklarda) icra ediyorlardı.

Kendi el emeğiyle üretim yapan özgür vatandaşın ailesi de temelde aynı nitelikleri taşımakla beraber, sınırlı üretim olanakları bu sınıfın kadınlarının üretime katılmalarını zorunlu kıldı. Ancak egemen sınıfın aile ahlâkının topluma kabul ettirilmişliği bu kadınların üretim sürecinde yer almalarına rağmen erkekler karşısındaki konumlarına bir değişiklik getirmedi.

Sayıları yüzbinlere varan kölelerin evliliği ise biraz daha farklıydı. Efendi için sadece emeğini sömürdüğü bir araç olan köle, her an satılarak ailesinden koparılabileceği için, köle ailesinin bütünlüğü yoktu. Köle evliliğine, çocuk yoluyla köle sayısını artırıcı bir öğe olduğu ölçüde izin verildi. Köle kadın ve erkek ayrı ayrı eşit ölçüde sömürüldüklerinden köle ailesi, egemen sınıfın aile yapısını yansıtmayan güçsüz bir kurumdu.

Köle emeğine dayanan köleci üretim biçimi, toplumun üretici güçlerinde, ilkel topluma oranla belirgin bir gelişme sağladı. Ancak köleler, sonuçta alacakları pay hep aynı kaldığından, üretimin azalması veya artmasıyla ilgilenmiyorlardı. Bu nedenle, üretim araçlarını geliştirici hiçbir ey-

lemde bulunmuyorlardı. Böylece köle emeği giderek üretkenliğini yitirdi. Büyük toprak mülkiyeti küçük üreticiliği yıkarken, büyük işletmelerde kullanılan çok sayıda kölenin çalışmaya zorlanması için kurulan denetim sistemi de üretimin maliyetini artırıyordu. Bu nedenle büyük toprak sahipleri, küçük birimlerde üretimi seçtiler ve kölelere üründen pay alma karşılığı belli birimlerde üretim yapma izni verdiler. Aynı zamanda bu birimlerde kira ödeyen özgür yurttaşlar da üretim yapabildiler. Kolon denilen bu çiftçiler, giderek, sürekli işlemek zorunda bırakıldıkları toprağa daha fazla bağımlı kılındılar. Koşullar bir süre sonra kolonları kölelerin durumuna yaklaştırdı ve hoşnutsuzluk bütün topluma yayıldı. Bu yüzden patlak veren, örgütten yoksun, bütünselliğe ulaşmamış köle ayaklanmaları düzeni sarsarken komşu barbar kavimlerin saldırıları buna eklenince köleci düzen yıkılmaya başladı.

V. Feodal Toplum

Köleci üretim tarzı, yerini, belirgin üretim faaliyetinin gene tarım olduğu feodal üretim tarzına bıraktı. 4-11. yüzyıllar arasında yeşeren, 12 - 16. yüzyıllar arasında Avrupa'da egemen olan feodal üretim ilişkileri, 16. yüzyıldan sonra çözülmeye başladı ve ancak 19. yüzyılda yeralan sanayi devrimi ile tamamen çözülerek yerini kapitalist üretim ilişkilerine bıraktı.

Feodal toplum yapısını belirleyen mülkiyet ilişkileri, köylü (serf) ile toprak sahibi bey (lord) arasındaki ilişkileri oluşturur. Tarıma dayalı üretimin egemen olduğu bu toplum düzeninde en önemli üretim aracı topraktı. Bu nedenle toprak

mülkiyeti feodal toplumda gücün kaynağı olmaktaydı. Ancak, tüm toprakların mutlak sahibi kral iken, beyler kral adına büyük toprak parçalarını işletirlerdi. Üretici sınıfı oluşturan serfin en önemli niteliği ise beye ve toprağa olan kişisel ve yasal bağımlılığıydı. Serfin (köylünün) toprağını terketmesi hiçbir şekilde sözkonusu değildi. Serfin, bir önceki üretim tarzının (köleci) üretici gücü olan kölelerden en büyük farkı ise kölenin sadece görevleri ve yükümlülükleri olmasına karşılık, serfin görevleri ile birlikte önceden belirlenmiş hakları da olmasaydı. Her köylü ailesi kendisine yetecek kadar toprağın ve bunu işlemeye yetecek kadar üretim araçlarının tasarruf hakkına sahipti. Köylü ailesi bu toprağı işleyerek geçimini sağlar, işlediği topraklar karşılığında beye vergi verirdi. Feodal üretim tarzı, serfin yarattığı artık-ürüne beyin zorla el koyması ile belirlenen düzendi. Artık-ürüne zorla el koyma biçimi ise köylünün kendi toprakları dışında bir de beyin topraklarında karşılıksız çalıştırılması (angarya) ile mümkün olmaktaydı. Köylüler önce beyin topraklarını işler, ürünü kaldırır, bunların pazarlamasını yapar, sonra kendi topraklarını işlerdi. Emek-rant (feodal rant) dediğimiz bu olgu feodal toplumda yaratılan değere zorla, yani serbest ekonomik ilişkiler dışında el koyma biçimiydi. Emek-rantın yanısıra yarolan ürün-rant, serfin işlediği topraktan elde ettiği ürünün belli bir miktarını, vergi olarak beye vermesi zorunluluğuydu.

Serf ve toprak sahipleri dışında feodal toplumda sayıları çok az olan özgür köylüler de vardı. Bunlar beye vergi verdikleri sürece işledikleri toprağın özel mülkiyetine sahip ve hukukî bakımdan beye karşı değil krala karşı yükümlü o-

lan, kral mahkemelerine başvurma ayrıcalığına sahip, toprağı terk etme özgürlüğü olan üreticilerdi.

Her feodal beylik kapalı bir ekonomi oluşturmaktaydı. Üretim pazar için, değişim için değil kullanım ve tüketim için yapılırdı. Her bir feodal birim -ki bu beyin toprakları ile sınırlı idi- kendi kendine yeter nitelikteydi. Köyün ihtiyacı olan tarım dışı ürünler de köydeki ev ekonomisi ile sağlanırdı. İlerde zanaatkârları oluşturacak olanlar köyde beyin ve köylülerin ihtiyacını karşılayacak kadar saban ve diğer üretim araçlarını, giysileri ve arabaları yaparlardı. Elde edilen üzümden şıra, şarap yapmak, buğdayı öğütmek ve yol yapmak gibi işler de köylülerin angarya olarak yüklendiği işlerdendi. Feodal üretim ilişkilerinin tümüyle egemen olduğu bu aşamada henüz kır ile kent arasında veya zanaat ile ticaret arasındaki işbölümünden bahsetmek sözkonusu değildir. Zanaatçılık dahi başlı başına bir meslek halinde olmayıp, bu ancak kentlerin ve ticaretin gelişmesiyle ortaya çıkacak bir durumdur.

Feodal toplumun en etkin üst yapı kurumlarından biri din ve kiliseydi. Kilisenin gücü aynı feodal bey gibi sahip olduğu toprağın ve üzerinde yaşayan köylülerin çokluğundan, yani servetinden kaynaklanmaktaydı. Bütün Avrupa feodal toplumlarında tüm toprakların 1/3 ya da 1/2'si kiliseye aitti. Kilise ile serf arasındaki ilişki aynen bey ile serf arasındaki ilişki niteliğindeydi. Halk yığınları kiliseye kira ve vergi vermek zorundaydılar. Her şey kilisenin denetimi altındaydı. Bu ise serfin tutsaklığının ve bağımlılığının gün geçtikçe artması demekti.

Feodal toplumda üretici güçlerin düzeyi, ta-

rımda kullanılan üretim tekniğinin ilkelliği, çok az miktarda artık ürün elde edilmesine olanak tanıyordu. Bu ise, bu artık ürüne kontrollü bir biçimde el koyma ve dağıtmayı gerektiriyordu, ki bunu sağlayan kurum çok katı kuralları olan feodal hiyerarşiydi. Serften başlayıp kralda biten bu dikey hiyerarşide beylerin alacağı yer, sahip oldukları toprağın büyüklüğüne ve üzerindeki serflerin sayısına bağlıydı. Bu hiyerarşide sorumluluk ve yetki, vergi vermek ve savaşçı yetiştirmek biçimindeydi. Avrupa feodal toplumlarında bu hiyerarşi serfin beye, beyin konta, kontun düke, dükün krala sorumluluğu şeklindeydi. Artık-ürüne el koyan bey kendi payını alarak konta vergi verir, kont kendi payını alarak düke, dük te krala vergi verir, yetiştirecekleri savaşçılar da en çok dükün yükümlülüğü altında olarak, beye doğru gittikçe sayıları azalırdı.

Feodal toplumda üretim birimi aileydi. Geniş ailenin egemen olduğu bu düzende, ailenin tüm fertleri üretime katılırdı. Ekonomik birim olması nedeniyle önemli olan aile, ekonomik egemenliği ellerinde bulunduranlarca kutsandı. Daha önce belirtildiği gibi, toprak sahibinin gücü, toprağında yaşayan köylülerin artması ile çoğalırdı. Çünkü daha çok ürün elde edileceği gibi, angaryaya koşacağı ve savaş zamanlarında askeri güç olarak kullanacağı insan sayısı artmış olurdu. Bu nedenle, doğaldır ki beyler serflerinin evlenmesini ve çocuk yapmalarını isterdi. Bu yüzden evlenme, dini bir törenle kabul gören hukukî bir iş niteliğindeydi. Serfin beye bağlı niteliği, onun yaşamının tüm aşamalarında olduğu gibi evlenmesinde de birtakım kesin kural ve vergilerle bağlı kılıyordu. Bir serfin (kadın veya erkek)

kiminle evleneceğine, evlenip evlenmeyeceğine karar vermek hep beyin yetkileri arasındaydı. Evlenenler beye vergi öder ve kendilerine yetecek kadar bir toprak parçasını işleme hakkına sahip olurlardı. Evlenme olayı ile ilgili bazı vergiler şöyleydi: "**merchet**"; serf, kızını evlendirdiği zaman ödediği vergiydi, "**formariage**"; serf, kızını malikâne dışından biriyle evlendirdiği zaman ödenirdi. Bunlar dışında beyin, her kızın evlendiği gece bekaretini alma hakkı vardı ki bu hak Bebel'in öne sürdüğü gibi babaerkil bir geleneğin sürdürülmesiydi.[4] Beyi bu hakkından vazgeçirmek, ancak "**wissage**" denilen vergiyi ödemekle mümkün olabilirdi.

Feodal bey, malikânesinde toplanan kadın tutsakların da efendisiydi ve onların cinsiyet ilişkilerine de karışırdı. İstediği zaman, bu hakkını yakın adamlarına devredebilirdi.

Tüm bu vergilendirme işi açıkça göstermektedir ki, feodal toplumda serf kadının bizzat kendisi bir vergi aracı olmuş, vergilendirme yoluyla gelir getiren bir kaynak haline sokulmuştur. Kadınlar kendi vücutlarına dahi sahip olamıyorlar, bedenleri üzerinde hiçbir söz hakları bulunmuyordu. Âdeta, vücutlarının nerede, ne zaman, kimin yararına, nasıl kullanılacağı bey tarafından saptanıyordu. Kadının cinsel sömürüsü bu toplumlarda çok açıktır.

Evlenmelerin feodal beyin gücünü arttırdığı gerekçesiyle, dinsel bir niteliğe büründürüldüğüne değinmiştik. "Evlenmeyen bir adam ise bütün mülkünü kiliseye bırakmaya zorunlu tutulurdu. Ama mülkiyete sahip özgür adam evlenmek istemediği zaman, başını derebeyin elinden kurtarabilmek için, malını kiliseye vererek bir ma-

nastıra çekilmeye zorunluydu."[5]

Özet olarak köylü kadın, bu dönemde, önce feodal beyin (ağanın), sonra ataerkil aile yapısı içinde kocasının tutsağı idi. Üretime en yaygın bir biçimde katılmasına rağmen, saygın hiçbir yere sahip olamıyordu. Bunun başlıca nedenlerinden ilki, köylü ailesinin kullanım hakkını edindiği toprakları oğullarına devretme hakları olması sonucu mirasın gerçek oğula kalabilmesi için anadan tam sadakat beklenmesi ve bunun gereği olarak da babalık hukukunun egemen olmasıydı. Ayrıca erkek serflerin savaş zamanlarında beyin malikânesini korumak için savaşmalarının onlara toplumda daha ön planda yer vermesi, savaşçı bir değeri olmayan kadının geri planda kalmasının diğer nedeni oldu.

Bunlardan başka, yukarıda anlatılan nedenlerle, serf kadından sürekli doğurması istendi. Hem tarlada çalıştırıldı hem ev işlerini yüklendi hem çocuklarına ve kocasına bakması beklendi hem de kocasının cinsel isteklerini yerine getirmek zorundaydı. Zaten çok zor olan serf yaşantısına, kadınlara özgü sorunların da eklenmesiyle kadın iki defa daha fazla ezildi, eziyet gördü.

Feodal toplumlarda kentler başlangıçta ufak tefek alışveriş ve dinî törenlerin yapıldığı merkezler olarak malikâne duvarları çevresinde kurulmuştu. Buralarda yapılan tüm faaliyetlerden beyler ve kilise, çeşitli vergiler alırdı. Tüccar da başlangıçta beye vergi verir durumdaydı. 11-13. yüzyıllarda, kent ve kentlilerin feodal boyunduruktan kurtulmak için Avrupa'da bağımsızlık mücadelesi yaptığı görülür. 14. yüzyıldan itibaren yeni kentlerin oluşmasıyla kentle kır arasında farklılaşma başladı ve iş-bölümü gelişti. Tüc-

car ve zanaatkârlar ayrı bir sınıf oluşturdular. Az olan tarım dışı üretim fazlasının kontrollü bir biçimde dağıtılması loncalar tarafından gerçekleştirildi. Zamanla üretim tekniğinin, ticaretin gelişmesi kentlerde tüccar ve zanaatkârın gelişmesine, örgütlü bir biçimde güç kazanmasına yol açtı.

Ticaretin ve kentlerin gelişmesi, kentte tarımsal ürünler için talep yaratırken, köyde yıkılan ev ekonomisi sonucunda, kentte üretilen çeşitli metalara gereksinim doğdu.

14. yüzyıldan itibaren gelişmeler özetlenirse, tarımda, gelişen yünlü dokuma sanayi için hammadde sağlamak amacıyla yapılan "kapatma hareketi", köylünün topraktan kopma ve mülksüzleşme süreci ve toprağın belli ellerde yeniden yoğunlaşması süreçleri sayılabilir. Üretim tekniğinde gelişmeler, yel ve su enerjisinin yaygın bir biçimde kullanılması, tarımda öküzün yerine atın kullanılması ile üretici güçlerin gelişmesi olgusu, üretimi artırdığı gibi, üretimin amacı üzerinde de rol oynayarak ticaret ve kentlerin gelişmesinde de etkin oldu. Pazar için üretim yapmak önem kazanırken, kentteki lüks tüketim mallarına gereksinimi artan feodal beylerin ve kilisenin zulmü ve baskısı arttı. Beyin paraya olan artan gereksinimi sonucu (pazardan mal alabilmek için, artık para gerekliydi) emek-rant, para-rant'a dönüştü.

Coğrafî keşifler sonucu Afrika ve Amerika kıtalarındaki zenginliklerin (altın, gümüş, değerli taşlar ve kölelerin) Avrupa'ya taşınması, 16. yüzyılda Avrupa'yı, giderek Osmanlı imparatorluğunu da etkisi altına alan enflasyona yol açtı. Tüm bu olgular, baskı ve zulüm yönetimine karşı ayaklanan geniş köylü kitlelerinin isyanları, yani

serfler ve beyler arasındaki sınıf mücadelesi (ve burada değinilmeyen diğerleri) feodal toplumun çöküşünü hazırlarken feodal hukuk ve ahlâk üzerinde de çökertici bir rol oynadı.

Kentlerin, beylerin baskısından kaçan tutsakların yığıldığı bölgeler haline gelmesi, buraların nüfusunu artırmıştı. Önceleri evlenmeyi, nüfusun artmasını teşvik eden beyler, bu dönemde bunları engelleyen ağır vergiler ve yasalar çıkartıyorlardı. Kentlere kaçan erkeklerin ailelerinden uzak oluşları, papazların zorunlu bekârlığı cinsel ahlâksızlığı artırırken Roma ve kilise bu ahlâksızlığın merkezi durumuna geliyordu. "Lüks ve tembel hayat içinde cinsel istekleri artan papazlar bu tutkularını yasa ve ahlâk dışı yollarla doyurmaya kalkıştılar. Köylerde ve kentlerde, papazlar, kadınlar için büyük tehlike haline geldiler."[6]

Manastırlar ahlâksızlığın gelişmesinde önemli bir rol oynarken, buralarda cinayetler ve çocuk düşürme de olağan hadiseler haline geldi. Papazlar arasında çok-karılılık (poligami) yürürlükteydi. "Başpapaz Constance'ın meclisinde 1414 yıllarındaki fahişelerinin sayısı 1500'den az değildi."[7]

"Bu dönemde, her ticaret, lonca esası üzerine kurulduğu gibi, fuhuş da bu esasa dayandı. Her şehirde belediyenin, devletin, kilisenin mülkleri bu işe ayrıldı."[8] Genelevlerden gelen gelir kiliselere ait olurdu. Bu da açıkça gösterir ki o dönemde fuhuşu örgütleyen, kadınları genelleştiren din kurumudur, kilisedir. Din kurumunun kadınların üzerinde yoğunlaşmasının önemli bir nedeni de budur.

Güzelliklerine ve yaşlarına göre çeşitli lon-

calara verilen kadınların başka loncalardan olanlarla ilişki kurması da yasaklanmıştı. "Tören günleri fuhuş loncaları da öbür loncalar gibi protokole girerdi... Atina'da genç kızları ve evli kadınları korumak bakımından genelevler yararlı sayılırdı. Fahişelere bunca bağımsızlık ve ayrıcalık tanıyan, onu koruyan toplum, zavallı bir kızın küçük bir günahını bile müthiş cezalandırıyordu. Evli bir kadın için çocuk düşürmenin cezası ölümdü. Kadının aldatması da ağır cezaya girerdi. Erkeğin aldatması hoş görülürdü."[9]

Tüm bu gerçeklerden açıkça görüldüğü gibi toplumun üstyapı kurumlarındaki değer yargıları, düşünceleri, ahlâk anlayışlarındaki tüm değişiklikler yürürlükteki toplumsal düzenin yapısı nedeniyle kaçınılmaz olarak erkeklerin istekleri ve kadınların bu isteklere âlet edilmesi doğrultusunda oldu. Ekonomik ve politik egemeniği ellerinde bulunduran egemen sınıfın erkekleri, bir yandan bunu korumak, miras haklarını sağlama bağlamak için evli bir kadının, bir "aile" kızının en ufak bir cinsel isteğini, ilişkisini hoşgörmez, çok katı bir biçimde cezalandırırken, öte yandan kendi cinsel doyumlarını en ahlâksız, en sınır tanımaz bir biçimde sağlamak için diğer kadınları fahişeleştirdiler, fuhuşu örgütlediler, üstelik toplum içinde saygın bir yer verdiler. Kilisenin ve dinin bunda oynadığı etkin rolü de (cinsel doyumsuzluk ve para) gözden uzak tutmayalım.

Feodal toplumla ilgili olarak, en son, ortaçağın erdemli bir dönem olarak anılması, şövalyelerin kadına saygıları, onları korudukları yanılgılarına değinmek yararlı olacaktır. Unutmamak gerekir ki küçük soylular olan şövalyeler, toplumun çok küçük bir bölümünü oluştururlardı, ka-

rıları da öyle. Ayrıca, şövalyelerin çok az bir bölümü kadınlara saygı duyarlardı. Aslında bu bile kadına süslü bir bebek gibi, korunmaya muhtaç bir zavallı gibi bakmanın bir belirtisiydi. Kaldı ki şövalyeler bu davranışı Almanya'nın sıkı bir yönetim altında olduğu, yasaların çiğnendiği, hırsızlığın, yağmanın, şövalyelerin keyfi yönetiminin en yüksek noktasına ulaştığı bir dönemde gösterdiler. Cinsel doyumlarını sağlamak için hiçbir sınır tanımayan şövalyelerin kadına saygı duydukları yoktu, sadece, güzellere duydukları bedensel bir yakınlıktı. "Bu dönemin en büyük özelliği, olağan ihtiyaçların açıkça kabul edilmesi, her ferde bunu karşılamak için hürriyet verilmesi olmuştur. Bu hürriyet, cinsel eğilimleri çember altına alan hıristiyanlığın baskısını kırmıştır. Ama bu hürriyetin yalnız bir cinse verildiğini, öteki cinsin sanki bu ihtiyaçları yokmuş gibi, ondan esirgendiğini de unutmamak gerekir."
[10]

VI. Kapitalist Toplum

Feodal sistemde üretici güçlerin gelişmesi, serflerle feodal bey arasındaki uzlaşmaz çelişki, feodal beyin üretici güçlerin gelişmesini önleyici tutumu ve ticaret yoluyla elinde servet biriktiren yeni bir sınıfın yani burjuvazinin iktidarı ele geçirme mücadelesi **feodal sistemin çöküşüne yol açmış**tır. İlk kez İngiltere'de görülen bu gelişim, bir sonraki aşamada kapitalist sistemin egemenliğini sağlamıştır. Bu olguya yol açan etmenlerden biri 15-16. yüzyıllardaki coğrafî keşifler sonucu, keşfedilen ülkelerdeki zenginliklerin (altın ve gümüş gibi) onlardan çok daha ileri bir aşamada

bulunan Avrupa ülkelerine zorla aktarılmasıdır. Bir diğer etmen, bu ülke halklarının emek güçlerinin, Güney Amerika ve Afrika'da madenler ve kurulan plantasyonlarda (büyük çiftlik) kullanılması ve bu kölelerle birlikte, yarattıkları değerlerin de Avrupa'ya taşınmasıdır. Bu iki olgu, çok yaygın ve kazançlı olan köle ticareti ile birlikte Avrupa'da büyük bir servetin belli ellerde toplanmasına yol açmıştır (Ticaret Burjuvazisi). Bütün bunların yanısıra kapitalist ilişkilerin yerleşmesine, üretimde inorganik enerjinin kullanılması ve üretimin yeni bir biçimde örgütlenmesi de neden olmuştur. Yeni örgütlenme biçiminde, üretim araçlarına sahip olan tüccar, halen üretim birimi olma niteliğini taşıyan ailelere bu araçları dağıtmakta ve üretilen malı kendi toplayıp satmaktadır. Kimi zaman tüccar sadece hammaddeyi, örneğin; dokumada ipliği ve boyayı dağıtmakta, aileler kendi tezgâhlarında bez üretmekte ve tüccar birçok aileden bunları ucuza kapatıp satarak, büyük kazanç elde etmektedir.

Eskiden tek başına üretim yapan ve üretim araçlarına sahip olan zanaatkâr, şimdi kadın, çocuk tüm aile bireyleriyle ortaklaşa çalışmakta, bir bakıma ücretli işçi haline gelmektedir. Üretimin yeniden örgütlenmesi; eskiden evlerinde üretim yapan kişilerin şimdi işveren hesabına bir çatı altında birlikte üretim yapmaları ve işbölümü ile ihtisaslaşmanın bunlara bağlı olarak artması, manifaktür aşamasının özellikleridir.

Toprağın el değiştirmesi (ki bu, toprağın önce bölünmesi ve sonra da belli ellerde toplanması şeklinde olmuştur) ve topraksızlaşan köylünün sermayenin bir parçası, yani serbest işgücü haline gelmesi; ilkel birikim sürecini oluşturur. İlkel

birikim süreci sonucu kentlere göç etmek zorunda kalan topraksız köylüler, manifaktür döneminde gelişen atölye tipi üretimin, daha sonra da sanayinin ucuz işgücü gereksinmesini karşılamışlardır.

Manifaktür döneminde üretim, toplu eylemin sonunda ortaya çıktığı için sosyal bir nitelik kazanır. Bu dönemde verimlilik artışının temel nedeni, makine değil, yeni işbölümüdür.

İşte bu aşamada, yeni üretim ilişkilerinin zorlaması sonucu kadın, evden dışarı çıkmış ve bazı dallarda, atölye üretimine katılmıştır. Ancak bu durum kadının toplum içindeki yerine pek büyük değişiklikler getirmez çünkü kapitalist ilişkiler henüz tam anlamıyla oturmamış, kendi üstyapı kurumları henüz tümüyle egemen olmamıştır.

Manifaktürlerin büyüyüp fabrikalara dönüşmesi, 18-19. yüzyıllardaki Sanayi Devrimi adını alan teknolojik buluşların, özellikle buhar gücüyle çalışan motorun bulunuşu sonucudur. Bu icatlar, başlangıçta, kapitalizmin üretici güçleri geliştirici niteliğinden gelmektedir. Çünkü rekabet döneminde kapitalist, diğer kapitalistlerle rekabet edebilmek için ucuza üretmek, bunu sağlamak için de yeni teknikler geliştirmek zorundadır. Amaç daha çok kâr elde etmek, sermaye biriktirip büyümektir. Bu özelliklerine değindiğimiz kapitalist sistemin temeli, üretim araçlarına sahip olmayan ancak onları kullanarak üretim yapan çoğunluk ile üretim araçlarına sahip ancak üretime hiçbir katkısı olmayan azınlığa, uzlaşmaz iki sınıfa dayalıdır. Bu sınıflar proletarya ve burjuvazidir. Kapitalist sistem işçi sınıfının ürettiği artık-ürün ve artık-değerin yaratılması ve burjuva sınıfı tarafından bunlara el konulması ile varolan sistemdir. En kısa tanımıyla artık-değer, işçi-

nin ücret olarak aldığı ile ürettiği mala kattığı değer arasındaki farktır.

İşçinin ücreti, ancak kendisini ve ailesini hayatta tutabilmeye yetecek kadardır. Bu sistem içinde işbölümü ve ihtisaslaşmanın ulaştığı düzey, üretim araçlarına sahip olmayan çoğunluğu, elinde varolan tek "meta"yı, yani işgücünü yaşamak için satmaya zorunlu kılmaktadır. Bunun karşılığında ise, işçi, "sefalet ücreti" almaktadır.

Kapitalizmde, ihtiyaçları karşılamak için değil kârlı şekilde satış yapmak için mal üretilir. Kapitalist sistemde üretilen her şey pazar içindir. Bu nedenle sistem, toplumdaki her şeyi metalaştırmakta, yani pazarda alım-satım değeri olan mal haline getirmektedir. O halde sistemin metalaştırdığı en önemli varlık, erkek-kadın tüm insanlar olmaktadır. Aynı zamanda düşünce, duygu, cinsellik, çıplaklık vb., kapitalist sistem içinde alınır satılır mal haline dönüşmüştür.

Daha önce manifaktür aşamasında, kadınların evin dışında üretim eylemine katıldığını görmüştük. Sanayi geliştikçe, işlerin kolaylaşması, makineleşme, iş bölümü ve ihtisaslaşmanın artması fabrikalarda işgücüne, özellikle ucuz işgücüne gereksinmeyi artırmıştır. Bu nedenle erkeklerin yanısıra kadın ve çocuklar da kitleler halinde sanayiye çekilmiştir. Burjuvazi, feodal toplumdaki, kadının aşağılanması olgusuna sahip çıkarak, bundan, ücretleri düşük tutmada yararlanmıştır. Böylece kadın ve çocukların ücretleri erkeklere göre çok daha düşük olduğundan, sömürülme oranları çok daha yüksek olmaktadır. Bu durum günümüzde de sürüp gitmektedir. Gelişmiş kapitalist ülkelerden örnek verilecek olursa:

TABLO 1

Nisan 1973'de Endüstride Ücretler:			
Ülke	Erkek	Kadın	Kadın İşçi Ücretinin Erkek İşçi ücretine oranı
Almanya	8.59	6.02	%70,08
Fransa	8.57	6.86	%80.04
İtalya	10.14	7.74	%76.33
Hollanda	6.74	3.97	%58.90
Belçika	94.88	64.29	%67.75
Lüksemburg	114.32	67.82	%59.32
İngiltere	79.2	49.1	%61.99
Danimarka	21.24	18.22	%85.78
Kaynak: 30 Jours D'Europe, Janvier 1975.			

Amerika Birleşik Devletleri'nde ise çalışan kadınların ücreti 1939'da erkeklerin aldığı ücretin %60,8'ini, 1964'de %59,4'ünü oluşturmaktaydı.[11]

İngiltere'de "Eşit Ücret Yasası" 1970'de kabul edilmiştir. Ancak bu tarihten sonra dahi, aynı işte çalışıp erkeklerle aynı ücreti alabilen 9 milyon işçi kadının sadece %12'sidir.[12]

Bütün bunların yanısıra, kadının anne ve ev kadını özelliği, onun yarım günlük işlerde çalışmasına, evine yakın işyerini tercih etmesine, çocuk büyüyünceye kadar çalışmaya ara vermesine, özetle, erkeğe göre daha düşük nitelikli işlerde çalışmasına neden olur.

Fransa'da yapılan araştırmalar, dışarıda "part-time" çalışan kadınlarla, dışarıda çalışmayan ev kadınlarının ortalama çalışma saatlerini şöyle bulmuştur.

TABLO 2

	Dışarıda Çalışan Kadın				Dışarıda Çalışmayan Kadın			
	0 Ço.	1 Ço.	2 Ço.	3+ Ço.	0 Ço.	1 Ço.	2 Ço.	3+ Ço.
Evişi	3.9	4.5	5.2	5.5	7.8	7.6	8.0	8.8
Çocuk bakımı	1.1	1.5	1.6	-	2.4	2.7	3.3	
İşe gidiş ve geliş ve iş	7.2	6.4	5.3	4.9	-	-	-	-
Toplam saat	11.1	12.0	12.0	12.0	7.8	10.0	10.7	11.1
Tam gün çalışan Kadınlar	12	13.30	14.45	15.0				
Kaynak: Women Workers Viola Klein s. 76. OECD								

Ev işleri bir kamusal görev niteliği kazanmadıkça bu durum sürüp gidecektir.

Kapitalizmin buhran dönemlerinde ise kadınlar, günümüzde Avrupa'daki yabancı işçiler örneği, emniyet sübabı olarak kullanılmakta, en önce işten atılmaktadırlar. Üretime katılmasına rağmen aslında toplumda fazla söz sahibi olmayan (nedenlerine sonra değinilecektir) eğitim ve sendikalaşma düzeyleri düşük bulunan, toplumdaki asıl işlevleri analık, karılık ve ev hizmetçiliği olarak kabul edilen kadınların işten atılması çok daha az toplumsal gerginlik yaratmaktadır. İngiltere'de erkek işçilerin %50'sinin sendikalaşmış olmasına karşın, kadın işçilerin sadece %25'i sendikalara üyedir. [13]

Dışarıda çalışmayan kadın, ev işleriyle meşguldür. Ancak "Bütün kurtarıcı yasalara" karşın kadın, ev kölesi olarak kalmaktadır; çünkü küçük ev işleri onu mutfağa ve çocukların odasına zincirleyerek, saçma, üretici olmayan, bayağı, sinirlendirici, sersemletici ve ezici bir uğraşta çabalarını çarçur ederek onu bunaltmakta, boğmakta, aşağılamaktadır."[14] Çamaşır, bulaşık, yemek, temizlik gibi ev işleri, kapitalizmin temel

öğesi olan satış için üretime uygun nitelik taşımaz. Bu nedenle kadınlar, ekonomik bakımdan kocalarına bağımlı, kendi başlarına özgür hareket edebilme hakkından yoksun ve toplumun ahlâk anlayışı açısından hep horlanan, ezilen kitlelerdir.

Toplumdaki insanları ırk, din ve dillerine göre sınıflandıran ve sürekli olarak bir ırkın diğer ırka üstünlüğü yanılgısını körükleyen kapitalist sistem, gerçek çelişkiyi unutturmakta, kadına karşı gerektiğinde aynı tavrı takınmaktadır. İşçi sınıfını, kendi içindeki azınlıklara, örneğin ABD'de zencilere ve tüm kapitalist ülkelerde kadınlara karşı kışkırtmakta, bu yolla işçi sınıfı içindeki sınıf dayanışmasını zayıflatmaktadır. Örneğin İngiltere'de 1964 yılı Haziran ayında, ülkenin en büyük (disc brake -disk fren) fabrikasında 2500 erkek işçi, fabrikanın iki üretim dalındaki "erkek işinin" kadın işçilere verildiğini söyleyerek greve gitmiştir. Açıktır ki, kadın işçilere erkeklerden daha düşük ücret ödeyen patron, işçileri birbirine düşürmeyi başarmıştır.[15]

Toplumda, kadın, daha düşük ücret alarak daha çok sömürülmekte, üstelik toplum içinde de egemen değer yargılarınca aşağılanmaktadır. Kadının toplumdaki bu yerini bizatihi yaratan kapitalist sistem aynı zamanda bu olguya sahip çıkmakta ve kadının ezilmişliğini diğer emekçilerin susturulmasında kullanmaktadır. Kadın işçilere daha düşük ücret verilerek erkek işçiler hallerinden memnun olmaya zorlanmaktadırlar. Ayrıca toplumda sürekli baskı altında bulunan erkekler için, daha fazla ezilen kadın bir rahatlama aracı olmaktadır!

Zaten ikincil durumda olan kadın bir de

azınlıklardan birine aitse durumu daha da kötüleşmektedir. Amerika'da zenci bir işçinin, Afrika, Orta-Doğu, Uzak-Doğu, Latin-Amerika'daki veya ülkemizdeki Kürt-Arap-Laz-Çerkez-Kıpti bir işçi-emekçi, köylünün karısı olmaktan daha kötü bir durumu düşünebilir misiniz?!

Kapitalist sistemde egemen olan üretim ilişkileri, belli bir azınlığın -burjuvazinin-, çoğunluğa: işçi-köylüye egemenliği; üretim ve bölüşümün her evresinin burjuvazi tarafından denetlenmesi ve bütün bunların haklı gösterilmesi için belli bir ideolojinin, değerler sisteminin ve bunları yürütecek kurumların ortaya çıkması sonuçlarını doğurmuştur. Bu egemenliğin sağlanması devlet, ataerkil aile, din, ahlâk, yasalar ve diğer üst-yapı kurumlarıyla olmuş ve halen olmaktadır.

Kapitalist sistemde yaygın olan, baba egemenliğine dayalı tek eşli ataerkil aile, sisteme uyum sağlayan insanlar yetiştirilmesini, egemen değer yargılarının zihinlere işlenmesi görevini yüklenmektedir. Çocuğa aile içinde verilen ilk eğitim, onun iki cinsi farklı algılamasına yol açmaktadır. Oynadığı oyunlar ve oyuncaklar hep bu farklılığı körükler, erkek çocuğun kız çocuk üzerinde egemenlik duygusunu artırır. Kız çocuk, geleceğin sadık annesi ve ev kadını rolüne evcilik oyunları, bebeklerle alıştırılır; erkek çocuksa oyuncak tüfeğiyle kapitalist ahlâkın temel ilkesini "başkalarını ezerek yükselmeyi" öğrenir. Kız çocuklara kocaya kesin itaat ve boyun eğme, herşeyi sabırla karşılama da öğretilir. O, savaşçı olmamalı, ne verilirse onunla yetinmeli, asla başkaldırmamalıdır. Aile içinde böyle sessizce durumunu olağan kabullenen kadın, toplumdaki yerini de doğal karşılayacak, toplumun değişmesi

için eylemde bulunmayacaktır.

Toplum, insanların cinsiyetlerine göre davranış biçimlerini kesinkes saptamış, bunun dışına çıkanları kınamıştır. Öyle ki duygulu olup olmamak bir insan özelliği değil, cinsiyete göre bir özellik sayılmıştır. Eğer bir kız duyarlılığını göstermezse toplum tarafından "taş yürekli" diye nitelenir, aksine erkek duyarlılığını gösterir, örneğin ağlarsa, kadınsı olmak, yüreksiz olmakla suçlanır.

Kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu toplumlarda, aile ve kadın bir tüketim birimidir. Toplumsal faaliyetlerden itilmiş olan kadınlar sürekli tüketime alıştırılmışlardır. Kocasının sosyal mevkiine göre giyinmek, süslenmek, evini süslemek, kendisini toplumda güzel ve çekici bir varlık olarak kabul ettirmek zorundadır. Çalışan kadın da giyimini, saçını-başını yaşadığı çevreye, iş yerine göre düzenlemek zorundadır. Bütün bunları sağlamak için günümüz kadını, sürekli olarak çeşitli tüketim mallarını kullanmakta, onlardan vazgeçemez duruma gelmektedir. Evin alış-verişini daha çok o yürüttüğü için tüketim mallarının reklâmları genellikle kadına yöneliktir. Tüketim birimi olarak aile ve kadın, kapitalist sistem için vazgeçilmezdir.

Bir tüketim aracı olmanın dışında, cinsel meta olarak da sömürülür kadın. Kapitalistler lüks bir arabayı, motosikleti ya da buzdolabını yarıçıplak bir kadın resmi ile satarlar. Seks filmleri, dergileri, çoğunlukla kadın vücudunun bol miktarda teşhir edildiği kârlı ticaret alanlarıdır. Ki, sıkıyönetimlerin-darbelerin yasaklamadığı, teşvik edip koruduğu tek alan ,seks alanlarıdır.

Kadın açısından daha korkuncu kadının cinsel özgürlüğünün olmayışı, bu konudaki doğal istek-

lerini, duygularını sürekli baskı altında tutmak zorunda kalışıdır. Oysa özellikle geri-bıraktırılmış ülkelerde cinsel baskı altında bulunan erkekler açısından bu gibi araçlar sübap niteliği kazanmakta, emperyalizmin kültür politikası kitleleri afyonlamakta bunlardan yararlanmaktadır.

Tek eşli aile sadece kadın için tek eşli anlamına gelmektedir, erkekse metreslerle, genelevlerle çok eşli yaşantısını sürdürmektedir. "Hülle evlilik" yoluyla bizde ve çeşitli toplumlarda, çok kısa süreli olan 8'den fazla göstermelik "geçici" dini nikâh örneği mevcuttur. Toplumda geçerli olan çifte ahlâk değerlendirmesi, kadınlar ve erkekler için farklı yaptırımlara sahiptir. Kadın eşinden başkası ile cinsel ilişkide bulunduğunda lanetlenip aşağılanacak, erkek aynı şekilde davrandığı zaman hoşgörülü bir gülümseyiş, biraz da övgüyle karşılanacaktır. Çoğunlukla cinsel birleşim, her iki tarafın da isteği ile değil, erkeğin isteği ve kadının boyun eğişi, görevini(!) yerine getirmesi şeklinde olmaktadır. Oysa cinsel içgüdü, her iki cinsten insan için de doğanın verdiği bir güçtür. Cinsel birleşimin en temiz, en doğal şekli ise yasaların ya da toplumun kendisine tayin ettiği eşle, istemeden, zoraki değil, her iki tarafın da beğenip isteyerek seçtiği kişiyle bunu gerçekleştirmesidir.

Toplumdaki çifte ahlâk değerlendirmesinin nedeni, tek eşli burjuva ailesinin yapısından gelmektedir. Mirasın kalacağı çocukların belirlenmesi için kadından sıkı sadakat beklenirken, erkekler dilediklerince özgürdürler. Özel mülkiyetin çıkışıyla varolan fuhuş, kapitalizmde tek eşliliğin (monogaminin) tamamlayıcısıdır. Ancak fuhuş sonucu aşağılanan, aslında hem erkek

hem kadın, yani insan onurudur.

Bütün bunların yanısıra, erkeğin kadına egemenliği yasalarla da saptanmıştır. Çeşitli toplumlarda farklılık göstermesine karşın tüm kapitalist, geri-bıraktırılmış toplumlarda şu veya bu şekilde erkek, yasalarla kadına egemen kılınmıştır. Kadının yasalardaki ikincil durumu özellikle boşanma, nafaka ve çocuk davalarında belirginleşmektedir. Ne menem bir eşitlikse, kadını erkeklerle hukuken eşit(!) statüye getiren yasa, örneğin İtalya'da Nisan 1975'de kabul edilmiştir. Türkiye'de de, çok önce, 1926'daki "Medeni Hukuk"la tanınmıştır.

Kapitalizmin emperyalizm aşamasında, emperyalist ülkelerde yapılan doğum kontrol hapları ve araçları, işlerliği ve güvenilirliği denenmek üzere ilk kez geri kalmış ülke kadınlarında uygulanmıştır. ABD içinde ise Porto Riko'lu kadınlar kobay olarak kullanılmıştır.[16]

Bu aşamada ortaya çıkan ve gelişen kadın hakları savunucusu çeşitli örgütlerin eylemleri, reklâmlarda, örneğin Amerika'da üzerinde "Women's lib" (Women's Liberation - Kadınların Kurtuluşu hareketinin sembolü) yazılı gömlekler bu hareketin taraftarı kadınlar tarafından satın alınmakta, bundan da yine kapitalistler kârlı çıkmaktadır. Türkiye'de bazı bankaların "kadın yılı" nedeni ile özel çekiliş düzenleyip, yeni kaynaklar yaratma çabaları da diğer bir örnektir.

Bu örgütlerin çabaları ve toplumların gelişmesinin vardığı belli düzey sonucu kadınlar bir ölçüde cinsel özgürlüğe kavuşturulmuştur. Ancak bu, kadınların daha da yoğun bir biçimde cinsel meta olarak kullanılmasını getirmiştir. Çünkü toplumun üretim ilişkilerinde ve onun ge-

rekli kıldığı üst-yapı kurumlarında bir değişiklik olmamıştır.

VII. Türkiye'de Kadın

1. Giriş

İnsanın, yani kadının toplumdaki yerinin, temelde o toplumda geçerli olan üretim tarzınca belirlendiğini daha önce söylemiştik. Tarihsel değişmenin incelenmesi, bu tezin doğruluğunu gösterdi. Başka bir deyişle, kadının ekonomik yapı ve yaşam içindeki yerini ve rolünü incelemeden, kadının toplumsal yapı veya yaşam içindeki yerini, rolünü ve kadına ilişkin üst yapı kurumlarını ve değer yargılarını doğru olarak algılama ve anlama olanağı yoktur. Öyleyse, burada ilk olarak kadının üretim sürecine katılmasının boyutlarını, bu katılmanın ortaya çıkış biçimlerini açığa çıkartmak gerekmektedir.

Ancak, üstyapıdaki gelişmelerin altyapı değişmelerini belli bir gecikme ile izlediği bilinmektedir. Bu nedenledir ki, günümüzün üstyapısını oluşturan kurum, davranış, tutum ve değer yargıları geçmişin izlerini taşımaktadır. Eskinin kalıntıları günümüz toplumunda da şu ya da bu biçimde varlıklarını sürdürmekte, yaşamımızı etkilemektedir. Bu nedenle, günümüz toplumunda kadının yeri ve rolü üzerinde durmadan önce, Osmanlı toplumundaki duruma ve 1923'ten bu yana çıkan yeni oluşumlara kısaca gözatmak, günümüzü anlamak için hem yararlı hem de gereklidir.

2. Osmanlı Toplumunda Kadın ve Cumhuriyet Döneminin Getirdiği Değişiklikler

Osmanlı toplum yaşamında din çok etkin bir kurumdur. Devletin yönetimi dini kurallara bağlıdır. İslâmiyet, erkeği kadından üstün sayar[*]. Bunun en belirgin kanıtları, kadının miras hukukuna göre erkeğin aldığının yarısını alması, mahkemede iki kadın tanığın bir erkek tanığa eşit olabilmesidir. Erkeğin kadından üstün olması, ekonomik nedenlere; erkeğin kadını beslemesine, ona kendi malından sarf etmesine dayanmaktadır. Ama gerek Selçuklularda gerek Osmanlılarda emekçi kitleler arasında kadın, en az erkek kadar hatta daha çok çalışır, üretir, bir değer yaratır. Bu değere vergiler yoluyla el koyan, hem kadın hem erkeği sömüren merkezi feodal otorite, devlettir.

Osmanlı toplumunda kadını, saraylı kadın ve emekçi kadın olarak ayrı değerlendirmek gerekir. Üretime hiçbir katkısı olmayan saraylı kadının işlevi, bütün gününü giyinmek, süslenmekle geçirmek, geceleri de erkeğini memnun etmektir. Emekçi kadınsa bütün gün tarlada, evde çalışıp yorulur, horlanır, aşağılanır, bunlardan kurtulmak için bırakınız mücadeleyi, bunu düşünmeyi bile aklından geçirmez. Ve 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğu döneminde, sosyal hayattan bu denli kopuk olduğu için, elbette düşünsel bir ürün veya sanat yapıtı ortaya koyamaz.

Tanzimatla birlikte, çok sınırlı olsa da kadınlara bazı haklar verilmeye başlanmıştır. Batıya açılmanın sonucu, İstanbul'daki ticaret burjuvazisinin bu hakları desteklemesinin en önemli nedenleri: gelişen kapitalist ilişkilerin

emeğin özgürleşmesini zorunlu kılması ve belli bir eğitim düzeyine gelmiş işgücüne gereksinim duyulmasıdır.[17]

1923'lerden sonra hızlanan kapitalist gelişim ve üstyapıdaki değişiklikler: 1926'da medenî kanunun kabulü, 1934'te kadınlara da seçme ve seçilme haklarının verilmesi, kadın erkek ayrımı yapılmaksızın kitlelerin eğitiminin amaçlanması vb. dir. Gelişen kapitalist ilişkiler Türkiye'deki kadınının toplumsal konumuna bazı değişiklikler getirmiştir ama geçmişte varolan çifte tutsaklık, nitelik değiştirerek süregitmiştir. Çünkü medenî kanun çok karılı evliliği yasaklasa bile toplumda erkeğin egemenliğine dayalı ataerkil aile geçerlidir. Emekçi kadınların, seçim yoluyla başa geçip kendi yararına yasalar çıkarması kapitalist düzen içinde mümkün değildir. Üstelik unutmamak gerekir ki 1970'te bile okuma yazma bilen kadınların oranı sadece %29'dır.

Cumhuriyet döneminde, kadını iktisaden faal olmaya iten Cumhuriyetin getirdiği yasal haklardan öte, gelişen kapitalist üretim ilişkileridir. Bu da, incelememizin diğer bölümlerinde ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

3. Günümüzde Kadının Durumu
A. Sanayide Kadın-Kentsel Aile

Günümüz toplumuna gelince... 1965 nüfus sayımına göre, Türkiye'nin 15 ve daha yukarı yaşlardaki faal nüfusun %38'ini oluşturan kadınların %94'ü tarım, %1,5'u imalât sanayi, %2.5'u ise hizmetler kesimindedir. Oysa faal nüfusun %62'sini oluşturan erkekler için bu oranlar sırasıyla %58,

%16 ve %16.5'tur. Kadınların tarım kesiminde yığılmasının bir nedeni Türkiye'deki kırsal yerleşim birimlerinin önemi, bir diğeri ise özellikle küçük kentlerde bile tarım ve benzeri faaliyetlerin ana iktisadî faaliyet kolunu oluşturmasıdır. Her iki durumda da kadınların tarım dışında çalışma olanağı hemen hemen yok denecek kadar azdır.

Bu durum, kadınların mesleklerine de yansımaktadır. Örneğin gene 1965 sayımına göre "çiftçiler, ormancılar, avcılar ve balıkçılar" gurubu dışında kalan tüm meslek guruplarında kadınların yerinin çok sınırlı olduğu görülmektedir. Kadınlar arasında işçilerin oranı %5 dolaylarındadır. Bunun nedeni, tarımdaki kadınların büyük bir bölümünün aileye ait topraklarda çalışan "aile işçisi" niteliği taşımasıdır.

Kentlerdeki kadınların üretim süreci içindeki yerini "Hane halkı İşgücü Anketleri" yardımıyla görebiliriz. Seçilen örnek içinde özellikle büyük kentler önemli bir yer kapsadığı için bu anketlerin esas olarak bu tür kentlerdeki durumu ortaya koyduğu söylenebilir.

1969 anket sonuçlarına göre kentlerdeki faal nüfusun %51'ini oluşturan kadınların %90'ı işgücüne dahil değildir. Bunun altında yatan neden ise kadınların ev işlerine tutsaklığıdır. Çünkü 15 ve daha yukarı yaşlardaki kadınların %81'i, bu anketlerde "ev kadını" diye nitelendirilmekte, yani ev dışında başka bir işle uğraşmamaktadır.

Bunun, gerek kadınların kendileri ve gerek ülke ekonomisi açısından önemli bir kaynak israfına yol açtığı açıktır. Bir başka sonucu ise sürekli olarak evde çalışan kadınların ruhsal durumu ve yapıları üzerindeki olumsuz etkileridir. Kadınların ev dışındaki ve özellikle sanayideki

işlerde çalışmaları bu açıdan çözüm olmamaktadır. Çünkü kapitalist toplumlarda işin ve ücretli emeğin insanın kişiliği üzerindeki olumsuz, yabancılaştırıcı etkisi de çok iyi bilinmektedir.

TABLO 3:

İşgücü Durumu (1969) (%)	
Kadınların toplam işgücüne oranı	12.5
İstihdam edilen kadınların toplam istihdam oranı	12.3
İşsiz kadınların, kadın işgücüne oranı	6.0
İşgücüne dâhil olmayan kadınların faal kadın Nüfusa Oranı	89.5
Ev kadınlarının faal kadın nüfusa oranı	81.2
İşsiz erkeklerin, erkek işgücüne oranı	4.7
Kadınların faal nüfus içinde oranı	50.9
Kaynak: Türkiye İstatistik Yıllığı, 1973,s. 175.	

Bu nedenle, kadının evden çıkıp dışarıda çalışmaya başlaması, özellikle ekonomik özgürlük açısından ileri bir adım olmakla birlikte, özel olarak kadının, genel olarak da insanın ezilmesi, sömürülmesi olgusunu temelli olarak çözemez. Bu sorunun çözülmesi ücretli emeğin kaldırılması ile sağlanacaktır, işte bu anlamda, kadınların kurtuluşu toplumun bir bütün olarak kurtuluşunu gerektirmekte, kadınların özgürlük ve demokrasi mücadelesi ile sosyalizm için mücadele birleşmektedir.

İstihdam edilen kadınların en önemli yere sahip oldukları kesim tarım ve benzeri uğraşlar oluyor (tablo 4, sütun 1, 2), bunları hizmetler ile imalât sanayi izliyor. Tarım ve benzeri uğraşlarda kadınların kesimler arasındaki dağılımında da görülüyor (tablo 4, sütun 3, 4). Burada göze çarpan bir özellik, 1968 yılında kadınların %35.5'i

tarım kesiminde çalışırken, bu oranın 1969'da %29'a düşmesi ve hizmetler kesiminin %31 ile birinci sıraya geçmesi. 1968'de 4. ve 5. sıraları alan ticaret, bankacılık ile ulaştırma, haberleşme kesimleri paylarını arttırarak 1969'da da yerlerini koruyorlar. Çalışan kadınların bu kesimlere kayması temelde Türkiye'nin yapısal özelliklerini yansıtıyor. Burada sözkonusu olan, kapitalist gelişme süreci içindeki ülkemizde hizmetler kesiminin oransız gelişmesidir. Öte yanda, tarım kesiminin öneminin azalması da bu değişmeyi simgeliyor. Ayrıca, hızlı kentleşme süreci sonucunda büyük kentlerin ve bu kentlerde yoğunlaşan hizmetlerin öneminin artması da kadınların çalışma hayatı içindeki yerlerini etkiliyor.

Çalışan erkeklerin kesimler arasındaki dağılımı, erkeklerin en önemli bölümünün imalât sanayisinde çalıştığını, hizmetlerin ikinci sırayı aldığını gösteriyor. İstihdam edilen kadınların %29'u tarımda çalışırken, bu oranın erkekler için %12 olması, küçük kentlerde kadınlar için tarım dışında çalışma olanağının çok az olmasına karşılık, erkekler için başka seçeneklerin varolduğunu gösterir. Şüphesiz ki, bu durumun temelinde kadının yerinin ev olarak görülmesi ve ev işlerinin kadının ana uğraşı olduğu görüşü yatmaktadır.

Tablo 4'deki bilgilere dayanarak, çalışan kadınların hizmetler, tarım ve imalât sanayinde, erkeklerin ise imalât sanayi, hizmetler ile ticaret vb. kesimlerde yoğunlaştıklarını söyleyebiliriz. Bu durum, kadın ve erkeklerin meslekteki yerlerine göre dağılımına da yansımaktadır. (Tablo 5). Burada, "ailenin tuttuğu işte ücretsiz çalışanlar"-dan oluşan ve "aile işçisi" diye nitelendirilen ka-

dınların genellikle tarımda çalıştıkları söylenebilir. Nitekim 1969 yılında istihdam edilen kadınların %29'u tarımda çalışmakta idi ve "aile işçisi" diye nitelendirilenlerin çalışan kadınlara oranı ise %24.4 idi. Bu, bize, tarımda çalışan kadınların yaklaşık olarak %80'inin aile işinde çalışan, "aile işçisi" niteliğindeki kadınlardan oluştuğunu gösterir. Tarımda çalışan kadınların geri kalan kısmının esas olarak ücretli işçiler olduğunu söyleyebiliriz.

TABLO 4:

KADINLARIN İKTİSADİ FAALİYET KOLLARINA GÖRE DAĞILIMI (1968, 1969)				
			Kadınların Faaliyet Kolları İçindeki Payı	
İktisadi Faaliyet Kolları			1968	1969
Tarım, ormancılık, balıkçılık			30.9	25.1
Madencilik ve taşocakçılığı			2.1	1.8
İmalat sanayi			16.3	12.5
İnşaat sanayi			0.3	0.5
Elektrik, gaz ve su			3.7	5.4
Ticaret, bankacılık, sigortacılık ve gayrimenkul satışı			6.6	6.7
Ulaştırma, haberleşme, ambarlama			2.5	2.9
Hizmetler			17.3	15.8
Belirsiz faaliyetler, bilinmeyen ve önceden hiçbir işte çalışmamış olanlar			3.9	4.2
TOPLAM			14.9	12.4
	Kadınların Faaliyet Kolları Arasındaki Dağılımı		Erkeklerin Faaliyet Kolları Arasındaki Dağılımı	
	1968	1969	1968	1969
Tarım, ormancılık, balıkçılık	35.5*	29.1	13.9	2.3
Madencilik ve taşocakçılığı	0.1	0.1	0.9	0.9
İmalat sanayi	26.7	25.8	24.0	25.6
İnşaat sanayi	0.1	0.2	6.5	6.1
Elektrik, gaz ve su	0.1	6.2	0.4	0.5
Ticaret, bankacılık, sigortacılık ve gayrimenkul satışı	7.7	9.9	19.2	19.5

Ulaştırma, haberleşme, ambarlama	1.4	2.6	9.1	9.2
Hizmetler	27.8	31.3	23.3	23.6
Belirsiz faaliyetler, bilinmeyen ve önceden hiçbir işte çalışmamış olanlar	0.6	0.7	2.7	2.4
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0

* İstihdam
Kaynak: T.İ.Y., 1973, s. 174 -176.

TABLO 5:

İŞGÜCÜNE DÂHİL KADIN VE ERKEKLERİN MESLEKTEKİ YERLERİNE GÖRE DAĞILIMI (%) (1968, 1969)

Kadınların Meslek Grupları İçindeki Payı		
Meslekteki Yeri	1968	1969
Ücretli	15.8	13.5
İşveren	2.0	2.0
Kendi hesabına çalışanlar	6.9	5.4
Aile işçisi	46.7	39.9
Önceden bir işte çalışmamış işsizler	8.5	17.5
TOPLAM	14.9	12.5

Kadınların Meslek Grupları Arasındaki Dağılımı		Erkeklerin Meslek Grupları Arasında Dağılımı	
1968	1969	1968	1969
58.8	62.3	55.1	56.3
1.0	1.4	8.8	9.3
13.0	11.9	30.7	29.2
27.2	24.4	5.4	5.2
0.8	1.5	1.3	1.1
100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak : T.İ.Y., 1973, s. 174 -176.

İSSİZLERİN MESLEKTEKİ YERLERİNE VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI (%) (1968, 1969)

	İşsizlerin Toplam İşgücüne Oranı		Kadın İşsizlerin Toplam İşsizlere Oranı	
Meslekteki Yeri	1968	1969	1968	1969
Ücretliler	3.0	3.8	12.6	11.0
İşverenler	0.6	0.7	-	-
Kendi hesabına çalışanlar	1.7	4.1	25.1	6.1
Aile İşçisi	0.6	5.9	20.7	55.6
Önceden bir işte çalışmamış işsizler	100.0	100.0	8.9	17.5
TOPLAM	3.5	4.9	12.9	15.4

Kaynak : T.İ.Y., 1973, s. 174 -176.

1969 yılında, kentte çalışan kadınların %67'si imalât sanayisinde, ticaret ve bankacılık ile hizmetler kesimlerinde çalışmaktaydı. Aynı yıl, kadınların %62.5'inin ücretli olarak çalıştığı bilindiğine göre, bu kesimlerde çalışan kadınların yaklaşık olarak %80'inin ücretli işçi kadınlardan, geri kalanının ise kendi hesabına çalışanlar ile işverenlerden oluştuğu söylenebilir.

Tablo 5'te dikkatimizi çeken bir başka olgu, kadınların 1/4'üne yakın bir kısmının "aile işçisi" olmasına karşılık, bu oranın erkeklerde 1/20 dolayında kalmasıdır. Bunun tersi bir durum işverenlerde ve kendi hesabına çalışanlarda görülmektedir. Kadınlar arasında işverenlerin oranı %1.4 iken, erkekler arasında %9'u geçmektedir. Kadınların ancak %12'si "kendi hesabına çalışan" diye nitelendirildiği halde bu oran erkekler için %30 dolayındadır. Bu rakamlar, kapitalist bir toplumda ekonomik gücün kimlerin elinde toplandığını açıkça göstermektedir. Tarım kesiminde aile işinde ücretsiz olarak çalışan kadın, sanayi ve hizmetlere gelince, en düşük ücretle, ücretli emekçiler ordusuna katılmaktadır.

Tablo 5, bir başka ilginç durumu daha belgeliyor. 1968'den 1969'a gelindiğinde, gerek kadınlar, gerek erkekler içinde kendi hesabına çalışanlar ile aile işçilerinin payı azalırken, ücretliler ile işverenlerin toplam çalışanlar içindeki payı artıyor. (Yalnız, işverenlerin toplam çalışanlar içindeki payının ancak %8 dolayında kaldığı unutulmamalıdır.) Kapitalist gelişme süreci, bir yanda, sanayileşmeyi de beraberinde getirmekte, tarımsal yapı ve küçük üreticilik içinde önemli bir yeri olan aile işçilerinin oranı azalmaktadır. Bu süreç, aynı zamanda, küçük üreticiliği de ya-

vaş yavaş ortadan kaldırmakta, toplumun işçiler ve kapitalistler diye iki ana sınıfa ayrılması olgusunu da beraberinde getirmektedir. Başka bir deyişle, kapitalistleşme süreci ile kitlelerin mülksüzleşmesi süreci aynı olayın iki yüzünü oluşturmaktadır. Bu gözlemler, kadının toplum yapısı içindeki yerini ve rolünü belirleyen temel öğenin, toplumda egemen olan üretim tarzı olduğu ve kadın sorununun aslında bir sınıf sorununa dönüştüğü, işçi sınıfı mücadelesinin ayrılmaz bir parçası olduğu görüşünü doğrulamaktadır.

"Önceden bir işte çalışmamış işsizler" gurubu içindeki kadınların oranının 1968'de %8.5 iken 1969'da %17.5'e yükselmesi, ekonomik zorunlulukların kadınları çalışma hayatına itmesinin bir sonucudur. Bu nedenledir ki, 1968'de %3 olan kadın işsizlik oranı 1969'da %6'ya çıkmıştır. Bu da, kadınların "en son işe alınan, en önce işten çıkarılan" işçiler olduğunu ve yedek işçi ordusunun saflarını kalabalıklaştırarak ücretlerin düşük düzeylerde tutulmasını kolaylaştırmakta kullanıldığını gösteriyor.

Nüfus			
	Toplam	Erkek	Kadın
1970	35.605	18.007	17.598
1975	40.348	20.745	19.603
1980	44.737	22.695	22.042
1985	50.664	25.672	24.992
1990	56.473	28.607	27.866
2000	67.804	34.347	33.457

Kadın Nüfus				
	Toplam	0-14 yaş	15-64 yaş	65+ yaş
1970	17.598	7.244	9.492	863
1975	19.603	7.853	10.722	1.028
1980	22.042	8.451	12.352	1.239
1985	24.992	9.230	14.551	1.212
1990	27.866	9.591	16.931	1.344
2000	33.457	9.767	21.570	2.120

Çalışan nüfus

	Toplam	Erkek	Kadın	Kadınların Oranı
1970	14.809	9.052	5.759	38,9
1975	17.153	11.011	6.140	35,8
1980	18.346	11.575	6.771	36,9
1985	20.450	12.970	7.479	36,6
1990	23.241	14.852	8.387	36,1
2000	25.964	16.539	9.424	36,3
2000*	20.579	15.176	5.403	26,3
2001*	20.367	14.904	5.463	26,8
2002*	21.354	15.232	6.122	28,7
2003*	21.147	15.256	5.891	27,9

Çalışan kadınlarının kadın nüfusa oranı

	Toplam Kadın Nüfus	Çalışan Kadın	Çalışan Kadınların Oranı
1970	17.598	5.759	32,7
1975	19.603	6.140	31,3
1980	22.042	6.771	30,7
1985	24.992	7.479	29,9
1990	27.866	8.387	30,1
2000	33.457	9.424	28,2
2000*	33.457	5.403	16,1

Sektörlere göre çalışan nüfus				
	Toplam	Erkek	Kadın	Kadınların Oranı
Tarım				
1970	10.230	5.031	5.200	50,8
1975	11.695	6.210	5.484	46,9
1980	11.105	5.156	5.949	53,6
1985	12.119	5.634	6.484	53,5
1990	12.548	5.647	6.900	55,0
2000	12.577	5.444	7.133	56,7
2000*	7.103	3.920	3.183	44,8
2001*	7.217	3.879	3.338	46,3
2002*	7.458	3.784	3.674	49,3
2003*	7.165	3.718	3.447	48,1
Sanayi				
1970	1.844	1.541	304	16,5
1975	2.122	1.855	266	12,5
1980	2.906	2.595	311	10,7
1985	3.096	2.754	342	11,0
1990	4.177	3.599	578	13,8
2000	4.667	4.012	655	14,0
2000*	5.051	4.305	746	14,8
2001*	4.807	4.096	711	14,8
2002*	4.912	4.072	840	17,1
2003*	4.811	4.020	791	16,4
Hizmetler				
1970	2.735	2.480	255	9,3
1975	3.336	2.946	390	11,7
1980	4.335	3.824	511	11,8
1985	5.235	4.582	653	12,5
1990	6.516	5.606	909	14,0
2000	8.720	7.083	1.636	18,8
2000*	8.423	6.951	1.474	17,5
2001*	8.343	6.929	1.414	16,9
2002*	8.984	7.377	1.608	17,9
2003*	9.170	7.517	1.653	18,0

Aşağıdaki tablolar DİE'nin 2000 yılından itibaren yaptığı "Hanehalkı İşgücü Anketleri"nde 12 yerine, 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusu baz alması nedeniyle, 2000 yılına kadar olanlar için 12 ve daha yukarı yaştaki nüfusa, 2000 yılından sonra olanlar içinse 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusa ait istatistiklerden derlenmiştir.

İktisadi Faaliyet Koluna Göre Çalışan Nüfus						
	1970	1975	1980	1985	1990	2000
Genel Toplam	15.118,9	17.383,8	18.522,3	20.556,8	23.381,9	25.997,1
Erkek	9.306,4	11.179,5	11.708,8	13.064,1	14.973,5	16.567,4
Kadın	5.812,5	6.204,3	6.813,5	7.492,7	8.408,4	9.429,7
Kadın çalışanların oranı	38,4	35,7	36,8	36,4	36,0	36,3
Kadın çalışanların iktisadi faaliyet koluna göre dağılımı(%)						
Ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık	50,8	46,9	53,6	53,5	55,0	56,7
Madencilk ve taşocakçılığı	3,6	1,3	1,0	1,3	1,2	2,8
İmalat sanayi	22,5	17,7	15,4	15,2	20,1	19,1
Elektrik,gaz ve su	6,0	11,6	5,7	4,7	7,1	8,5
İnşaat	2,0	0,9	0,6	0,9	0,9	1,6
Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	4,0	5,8	4,6	5,9	7,4	13,7
Ulaştırma, haberleşme, depolama	4,5	3,8	4,9	5,1	5,0	7,4
Malikurumlar sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları yardımcı iş hizmetleri	21,1	24,0	25,8	25,4	28,4	32,7
Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler	11,6	14,9	14,8	15,5	17,3	21,2

Kadınların Meslek Grupları İçindeki Payı						
Meslekteki Yeri	1970	1975	1980	1985	1990	2000
Ücretli	14,3	16,3	15,3	15,4	16,6	20,2
İşveren	11,2	5,6	4,1	5,6	6,2	12,5
Kendi hesabına	9,5	7,1	7,6	7,5	11,8	10,8
Ücretsiz aile işçisi	70,8	65,5	70,4	69,5	70,9	74,0
Kadınların Meslek Grupları Arasındaki Dağılımı						
	1970	1975	1980	1985	1990	2000
Ücretli	10,2	14,1	13,9	14,3	17,7	24,3
İşveren	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,9
Kendi hesabına	6,6	4,7	4,7	4,7	7,3	6,0
Ücretsiz aile işçisi	82,9	80,9	81,2	80,9	74,8	68,8
	100	99,9	100	100	100	100
Erkeklerin Meslek Grupları Arasında Dağılımı						
	1970	1975	1980	1985	1990	2000
Ücretli	38,4	40,4	44,7	45,2	50,1	54,5
İşveren	1,0	1,2	1,5	1,4	2,0	3,6
Kendi hesabına	39,2	34,7	33,9	33,0	30,7	28,2
Ücretsiz aile işçisi	21,3	23,7	19,9	20,4	17,3	13,8
	100	100	100	100	100	100

Sosyal Sigortalar Kurumu İstatistikleri bir başka veri kaynağını oluşturuyor.

TABLO 6:

SİGORTALI İSÇİ SAYILARI (BİN)				
Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam	(%)
1965	791,5	104,3	895,8	11,64
1967	960,1	109,3	1.069,4	10,22
1968	1.091,0	115,2	1.206,2	9,55
1970	1.196,2	117,3	1.313,5	8,93
1972	1.389,3	135,7	1.525,0	8,89
1973	1.517,2	131,9	1.649,1	7,99
Kaynak: SSK İstatistik Yıllıkları.				

Bunlara göre 1972 yılında sigortalı işçiler içinde kadınların oranı %9 dolayında. Bu oran 1973'te %8'e düşmektedir. Kadınların işgücü içindeki oranı yukarıdaki orandan yüksek olduğuna

göre, kadınlar için sigorta dışı kalma olayının erkeklere oranla daha yaygın olduğu söylenebilir. Bu ise çok sayıda kadının, ne denli eksik ve yetersiz olursa olsun, varolan sosyal güvenlik kapsamı içine alınmadığını gösterir.

Kadınların erken emekliliğe karşı korumaya alınması konusundaki yasa, bu açıdan önem kazanmaktadır. En önemli sorun, tüm çalışanları sosyal güvenlik kapsamı içine almaktır.

Yoksa çalışanların bir kesimine bazı ödünler vererek onları susturmak**,** daha önemli sorunlarla uğraşmalarını önlemek değildir. Burjuvazi, emekçilerin bir kısmına bazı ayrıcalıklar sağlayarak onları kendi yanına çekme, en azından hareketsiz kılma silâhını kullanmada çok ustadır. Üstelik kadınlara erken emeklilik hakkının tanınması, kadının tek başına ev ve çocuk bakımını yüklenmesini bir kez daha kurumlaştırmaktadır. Ancak, bu düzen içinde soruna toplumsal bir çözüm (örneğin erkeklerin de ev ve çocuk bakımına katılması veya bu işlerin kamusal görev olarak yapılması gibi) getirilemeyeceği gözönüne alınırsa, hem ev işlerini yapan hem de dışarıda çalışan kadının erken emekli olma isteği, şüphesiz ki saygındır. Şu anda ileriye sürülecek önemli bir talep de yalnızca evde çalışan kadının da sosyal güvenlik kapsamına alınması olmalıdır.

SSK İstatistiklerinin ortaya koyduğu bir başka durum, kadınların genellikle düşük ücretli faaliyet kollarında yoğunlaşmış olmaları. Tablo 7'-de, tütün ve dokuma sanayileri hariç, kadınların yoğunlaştıkları diğer kollardaki ortalama ücret düzeyinin Türkiye ortalamasına oranla daha düşük olduğu görülmektedir.

TABLO 7:

1973'te BAZI FAALİYET KOLLARINDA ORTALAMA ÜCRETLER	
Faaliyet Kolları	Ortalama Ücret (TL)
Gıda maddeleri	45.86
Tütün	64.34
Dokuma	66.02
Giyecek ve hazır dokuma eşya	38.40
Bankalar ve Mali Müesseseler	47.87
Şahsi Hizmetler	36.65
Türkiye Ortalaması	54.41
Kaynak: SSK İstatistikleri.	

Ayrıca, kadınlar erkeklere göre daha az ücret almaktadırlar. Tablo 8'e göre kamu kesiminde kadın-erkek ücretleri arasındaki fark özel kesime oranla daha az olmakla birlikte, kadınların ücretlerinin erkeklerinkine oranı %71-93 arasında değişmektedir. Bu oranlar özel kesimde %63-80 arasındadır.

TABLO 8:

BAZI FAALİYET KOLLARINDA SAAT BAŞINA KADIN İŞÇİ ÜCRETLERİNİN ERKEK İŞÇİ ÜCRETLERİNE ORANI		
Faaliyet Kolları	Kamu	Özel
Gıda	82	72
Dokuma	93	80
Basın-Yayın	71	68
Ecza-Kimyevi maddeler	91	68
Madeni Eşya	90	71
Kaynak: Evine Dinçer, "Türk Toplumunda Kadın Sorunu", *Kadın ve Sosyalizm*, August Bebel II. Cilt, s. 32.		

Bu durumun bir başka göstergesi sosyal sigortalara tâbi işyerlerinde kadınların günlük kazançlarının erkeklerinkinin %80-90'ı oranında az olmasıdır (Tablo 9). Bir başka deyişle, kadınlar erkeklerden daha yoğun bir biçimde sömürül-

mektedirler.

TABLO 9:

ORTALAMA GÜNLÜK KAZANÇ (TL)				
Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam	2/1
1967	22.06	17.96	21.61	81,4
1967	26.36	21.13	25.83	80,2
1968	28.74	23.49	28.22	81,7
1970	35.58	32.68	35.32	91,8
1972	44.47	37.90	43.88	85,2
Kaynak: SSK İstatistik Yıllıkları.				

Ortalama aylık kazanç, 1994
[12 ve üzeri yaşta esas işinde maaşlı, ücretli, yevmiyeli çalışanlar]

Bin TL.	Kamu			Özel		
	Kadın	Erkek	Erkek/ Kadın	Kadın	Erkek	Erkek/ Kadın
Eğitim durumu						
Okur-yazar değil	5.950	7.260	1,2	1.286	3.152	2,5
İlkokul terk ve ilkokul mezunu	5.692	7.885	1,4	1.798	3.850	2,1
Genel ortaokul ve genel lise	5.324	7.664	1,4	3.003	4.957	1,7
Meslek ortaokulu ve meslek lisesi	5.881	9.215	1,6	4.135	5.428	1,3
Üniversite ve üzeri	7.397	9.692	1,3	8.730	12.910	1,5
Meslek grubu						
Bilimsel/teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve bunlarla ilgili meslekler	6.654	7.769	1,2	4.267	6.391	1,5
Müteşebbisler, direktörler ve üst kademe yöneticileri	8.956	9.390	1,0	11.932	14.169	1,2
İdari personel vb.	5.396	7.021	1,3	4.158	6.398	1,5
Ticaret ve satış personeli	3.228	7.802	2,4	2.881	4.967	1,7
Hizmet işlerinde çalışanlar	4.409	6.514	1,5	2.435	3.568	1,5
Tarımcı, hayvancı, ormancı, balıkçı	1.457	6.280	4,3	885	2.196	2,5
Tarım dışı üretim faaliyeti	7.778	9.793	1,3	2.112	4.097	1,9
İktisadi faaliyet kolu						
Tarım	2.249	5.732	2,5	862	2.200	2,6
Madencilik ve taşocakçılığı	9.776	11.478	1,2	2.745	4.843	1,8
İmalat sanayii	7.682	10.727	1,4	2.427	4.865	2,0
Elektrik, gaz, su	6.609	10.297	1,6	-	8.165	-
İnşaat	10.436	11.437	1,1	2.932	4.017	1,4
Toptan/perakende ticaret, otel/lokanta	6.000	7.123	1,2	2.923	3.960	1,4
Ulaştırma/haberleşme/depolama	5.333	8.023	1,5	6.648	5.098	0,8
Mali kurumlar/sigorta/taşınmaz mallar	7.387	9.081	1,2	4.701	6.095	1,3

Toplum hizmetleri/sosyal ve kişisel hiz.	6.115	7.405	1,2	2.640	4.297	1,6
İşyeri büyüklüğü						
2'den az	3.140	4.234	1,3	1.593	2.572	1,6
2-4	5.263	6.506	1,2	2.565	3.901	1,5
5-9	6.271	7.761	1,2	2.743	5.016	1,8
10-19	6.897	9.009	1,3	3.802	5.915	1,6
20+	7.352	9.197	1,3	2.689	5.680	2,1

Kadınların Kişisel Gelir Durumu (1994)				
	Kişisel geliri var			
	Yalnız faaliyet geliri	Faaliyet ve faaliyet dışı gelir	Yalnız faaliyet dışı gelir	Geliri yok
Eğitim durumu				
Okur-yazar değil	5,3	4,0	10,2	80,5
İlkokul terk ve ilkokul mezunu	7,0	2,4	5,0	85,6
Genel ortaokul ve genel lise	6,6	9,6	7,4	76,4
Meslek ortaokulu ve meslek lisesi	12,2	22,9	15,4	49,6
Üniversite ve üzeri	9,4	63,1	8,4	19,2
Medeni durumu				
Hiç evlenmedi	8,4	3,3	2,2	86,1
Halen evli	6,2	4,7	4,3	84,8
Boşanmış	15,1	23,8	25,6	35,5
Ayrı yaşıyor	11,7	27,2	24,5	36,5
Eşi ölmüş	1,6	17,1	47,3	34,0
Çalışma durumu				
Çalışıyor	18,0	14,4	1,3	66,3
Çalışmıyor	-	-	10,1	89,9
Yerleşim birimi				
Kent	6,8	6,8	8,9	77,5
Kır	6,5	3,6	4,5	85,5
Bölgeler				
Marmara	9,1	6,4	8,3	76,1
Ege	9,9	6,9	8,5	74,6
Akdeniz	7,7	5,5	7,1	79,7
İç Anadolu	4,5	5,8	7,8	82,0
Karadeniz	4,4	4,9	5,7	84,9
Doğu Anadolu	1,2	1,8	3,6	93,5
Güney Doğu Anadolu	5,2	2,1	2,6	90,1

Üretim ilişkilerinin belirlediği bir üst-yapı kurumu olan aile incelendiğinde, bu kurumun da sürekli değiştiği gözlenebilir. Kentleşme ve sanayileşme toplumumuzun aile yapısını da etkilemiştir. İş bulmak üzere büyük kente göç, geçim sıkıntısını bütün ağırlığını duyurup kocanın yanısıra kadının da dışarıda çalışmak zorunda oluşu aile yapısını ve aile içi ilişkileri geleneksellikten uzaklaştırmaktadır.

Kentlerde yaşayan ailelerin büyük çoğunluğu ana, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan (çekirdek) küçük ailelerdir. 1968 yılında yapılan bir araştırmaya göre büyük kentlerde her yüz ailenin 66'sı bu tür ailedir.[18] İşçi ailelerinde ise bu sayı 72'ye çıkmaktadır. Ayrıca bütün Türkiye'de ortalama aile büyüklüğü beşin üzerinde iken bu sayı kentlerde 4'e düşmektedir.[19] Yani kentli aile öteki akrabalarından ayrılırken çocuk sayısında da azalma görülür. Günümüzün küçük ailesi kapitalistleşmenin bir ürünüdür, ancak ekonomik yapıdaki değişimin toplumsal yapıya geç yansıması, toplumsal kuralların ve koşullandırmaların eski yapıdan günümüze kalması, evliliklerin çoğuna eşlerin dışında başka kimselerin karar vermesine yol açmaktadır. Örneğin, 45 yaşın altında olan evli kadınlar arasında üç büyük kentte (Ankara, İstanbul, İzmir) yapılan araştırmaya göre her yüz kadından 59'unun evliliğine aileleri karar vermişler, ancak 30 kadın kendi kararıyla evlenmiştir. [20] Üstelik bu üç kentte her yüz evlilikten 16'sında evlenecek kız, kocasıyla ilk defa nişan ya da nikâh sırasında karşılaşmıştır.[21] Eşlerin birbirlerini tanımadan evlenmesi gelecekteki mutsuzluğun temelini oluşturmaktadır

Evlilikler genellikle kadınların kendi irade-

leri dışında kurulurken ailede kesin otorite de çoğunlukla erkeğin olmaktadır. Yukarıda sözü geçen araştırmaya bakıldığında, "evde en çok kimin sözü geçer?" sorusuna üç büyük kentte cevap veren her yüz kadından 71'i kocalarının, aynı soruya cevap veren yüz erkekten 84'ü de yine kendilerinin sözlerinin geçtiğini belirtmişlerdir.[22] Bu otorite üstünlüğü salt bir sözün yerine getirilip getirilmemesiyle kalmayıp aile gelirinin harcanmasında da görülmektedir. Üç büyük kentte alınan cevaplara göre ailelerin %51'inde tek başına erkek, %10'unda tek başına kadın karar vermektedir.[23]

B. Kırsal Kesimde Kadın

1970'de Türkiye'de toplam kadın nüfusu 17.598.190'dır. 1965'de ise 15.394.457 olup, toplam nüfusun %49'unu oluşturur. Yine 1965'de tarımda çalışan her 1000 kişiden 497'si kadındır.[24] Kadın, erkekle eşit oranda çalışmaya katılmaktadır kırsal kesimde ama en güç ve zor yaşam koşullarına göğüs gerenler kadınlar olmaktadır. Bütün gün tarlada çapa sallamanın, pirinçte, pamukta ve tütünde çalışmanın yanısıra hayvanlara bakmak, onları sağmak, yemek hazırlamak, çocukların bakımıyla ilgilenmek, evi derleyip toparlamak ve gece de bütün yorgunluğuna karşın kocasının isteklerini tatmin etmek zorundadır.

Ülkemizin çoğu yörelerinde, erkekler kahvede boş otururken, kadınların tarlada çalıştığı bilinen gerçektir. Kadın, el emeğinin karşılığı asla ödenmeyen "ücretsiz aile işçisidir". Feodal ilişkilerin etkinliğini koruduğu Güneydoğu Ana-

dolu'dan tipik bir örnek olan Adıyaman'da, tarımda çalışan kadınların %97'si ücretsiz aile işçisidir. Dokuma işçisi kadınların %18'i aile işçisi, %50'si kendi hesabına %31'i ücretli çalışmaktadır.[25] Ancak kendi hesabına ya da ücretli çalışanların aldığı paranın hepsini aile reisi olan erkeğe vermesi kaçınılmaz bir durumdur.

Tüm bunlara karşın kadının aile içindeki durumu nedir, bir de ona bakmak gereklidir. "Evde en çok kimin sözü geçer?" diye sorulduğunda erkeklerin verdiği cevaplardan çıkan sonuç şöyledir: Kadının sözünün geçtiği aile binde 5, ama aynı soru kadınlara yöneltildiğinde 1000 ailenin 32'sinde kadının sözünün geçtiği ileri sürülüyor.[26]

Hangi ahbaplarla, akrabalarla görüşüleceğine karar verme yetkisi hep erkektedir. 100 ailenin yalnızca 9'unda eve alınacak eşyaları seçenler kadınlar olabiliyor. Mutfak masraflarında da durum pek değişik değildir: 100 ailenin 44'ünde mutfak harcamalarının miktarını, cinsini tayin eden erkektir. 100 ailenin 24'ünde bu harcamaların takdiri kadına bırakılmıştır. İkisinin ortaklaşa karar verdikleri aile oranı 100'de 13'ü geçmiyor.[27]

Kısaca, tarlada, ağılda, evde kendini tüketircesine çalışmasına karşın, kadının kişiliğine, özlemlerine, tercihlerine değer verilmiyor.

Egitim

Okuma-yazma, insanı toplumla ilişkilerinde güçlü kılan, dış dünyayla bağlantı kurmayı kolaylaştıran bir olanaktır. Acaba kırsal kesim kadınımız bu olanaktan ne denli yararlanmış, yararlanmakta? Tarihsel, gelişim içinde köydeki okumayazma bilen kadın oranı şöyle:

25 ve daha yukarı yaştaki kadın nüfusun okur-yazarlık oranı					
	1975	1980	1985	1990	2000
Toplam	8.018	9.130	10.708	12.691	16.898
Okur-yazar olmayan	65,6	62,4	45,9	40,2	27,4
Bir öğrenim kurumundan mezun olmayan	5,1	5,6	8,4	5,6	7,5
İlkokul	23,9	24,7	36,1	41,6	45,2
Ortaokul ve dengi	2,1	2,2	2,8	3,6	5,3
Lise ve dengi	2,5	3,5	4,9	6,1	9,1
Yüksekokul ve fakülte	0,7	1,6	1,8	2,8	5,4

6 ve daha yukarı yaştaki kadın nüfusun okur-yazarlık oranı					
	1975	1980	1985	1990	2000
Okur-yazar olmayan	49,5	45,3	31,8	28,0	19,4
Bir öğrenim kurumundan mezun olmayan	15,5	14,7	18,1	15,6	21,5
İlkokul	29,1	31,4	39,5	43,2	37,2
Ortaokul ve dengi	3,1	3,7	4,5	5,4	4,9
Lise ve dengi	2,4	3,7	5,0	6,0	10,6
Yüksekokul ve fakülte	0,4	1,2	1,1	1,8	3,9

1935 yılında köydeki her 1000 kadından 42'si okuma-yazma biliyor. 1945'de bu oran 108'e, 1950'de 124'e, 1955'de 169'a, 1960'da 163'e, 1965'de 229'a çıkıyor. Otuz yılda kayda değer bir artış olmamıştır. Kentte ise durum göreli olarak daha iyidir. Şöyle ki: 1955 yılında kentteki her 1000 kadından 291'u okuma-yazma biliyor. Bu oran 1945'te 434'e, 1950'de 437'ye, 1955'te 498'e, 1960'da 495'e, 1965'te 522'ye çıkıyor.

Genelde erkeklere oranla kadının eğitimi düşük olurken, özelde kentsel ve kırsal kesimde de bir farklılık var. Görüldüğü gibi, kırsal kesimin geri bırakılmışlığından kadın daha fazla etkilenmekte, ezilmektedir.

1970'de 16-24 yaş gurubundaki köylü kadınlarımızın yalnızca %40,6'sı okur-yazar; yani yüz kadının yaklaşık olarak altmışı bir trafik işaretini

bile çözemeyecek durumdadır. Erkeklerde %84'e çıkıyor okur-yazar oranı; kadınların iki misli. Durum böyle olunca kadın "kafasızlık"la, "beceriksizlik"le suçlanıyor erkek tarafından. "Cahildir o, anlamaz", "aptaldır'la eş anlama geliyor. Şimdiye değin cahil olan kadının bundan böyle de cahil kalması için feodal düzen kalıntısı değer yargıları, töreler, gelenekler gerekli ortamı sağlıyorlar. Köylerde kızların okula gitmesi önemli bir sorun oluyor. 1970-71 ders yılı alındığında, toplam 1.806.355 öğrenci var; bunun 987.483'ü erkek, 818.872'si kız. Kırsal kesime dönüldüğünde aradaki farkın büyüdüğü görülecektir: Toplam 3.181.222 ilkokul öğrencisinin yalnızca 1.290.289'u kız, 1.890.933'ü erkek. Bir kez daha vurgulamalı, kentten kırsala gidildikçe kadın-erkek arasındaki eğitim eşitsizliği büyümekte. Üstelik okul düzeyi yükseldikçe kızların oranı düşmektedir. Köylerde, 16 yaşından yukarı nüfus arasında okula devam edenlere bir göz atıldığında her 1000 kadının 402'si ilkokulu bitirebilirken yalnız binde 5'i ortaokulu ve binde 4'ü lise veya dengi bir okulu bitirebiliyor.

Böylesine eğitimden yoksun bırakılan kadının kendini geliştirme, yeteneklerini ortaya koyma olanağı erkeğe oranla çok daha düşük oluyor. Dolayısıyla da kadın cinsinin genel olarak "aptal", "güçsüz" olduğu kanısı sürüp gidiyor. Tercüman gazetesinde 1974 sonunda bir haber vardı: "Yoksulluğun kalıtımsal olduğunu bilim adamları ileri sürüyorlar" diyordu. Sömürüyü kalıtım temeline bağlayarak haklı çıkarma ne denli bir göz boyama, aldatmaysa güçsüzlüğü de cinsiyete bağlama o denli yanıltıcı bir tutum.

Okul dışında da insanın dünyasını genişleten bir takım başka olanaklar da yok değil. Radyo,

televizyon, gazete, sinema, tiyatro böylesine örnekler. Ancak kadının yolu baştan tıkandığı için radyo, gazete gibi olanaklardan yararlanmada da erkeğe oranla geri kalmakta. Köylerde her 100 kadından 51'i hiç radyo dinlemiyor, erkeklerde dinlemeyen %20. Kısaca, bir "eğitim" aracı olan radyodan da köylü kadınlarımız öyle pek yararlanamamaktadır.

Radyo dinleyenleri ele alırsak ilginç bir durumla karşılaşıyoruz. Kadınların en çok dinledikleri programlar müzik yani halk türküleri oluyor. Erkeklerinse, haberler. Kadın ülke gerçeklerinden öylesine uzak tutulmuş ki, söz hakkından öylesine yoksun ki, ilgisini yitirmiş haberlere. Haberleri değerlendirip bir karara varması, örneğin buğday fiyatı yükselirse ne yapılması gerektiğine karar vermesi beklenmiyor. Kendisi de, kullanmayacağı bilgileri edinmekten uzak duruyor.

Sorun, gazete okumak açısından ele alındığında, zaten okuma -yazma bilen kadınların azınlıkta olduğu ve bu azınlığın %64.4'ünün hemen hemen hiç gazete okumadığı görülür. Elbette bu, onların okumak istememesinden değil, okuma olanağı bulamamasından doğmaktadır. Her gün gazete okuyan köylü kadınların oranı %5.4 iken, erkeklerde %15.2'ye çıkmaktadır. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta, hemen hemen hiç gazete okumayan erkeklerin (ki %34.5'dir) %67.7'si bir gazete okuyanı dinlediklerini söylemişlerdir. Kendileri okuma yazma bilmese bile, köy kahvesi veya köy odası gibi yerlerde, diğer gazete okuyanları dinleyebilmektedir. Oysa kadınlar bu olanaktan da yoksundur.

TABLO 10:

CİNSİYET AYRIMINA GÖRE OKUR YAZAR KÖYLÜLERİN GAZETE OKUMA SIKLIĞI		
Cevaplar	Kadın	Erkek
Hiç	43.9	13.7
Ayda bir veya daha az	20.5	20.8
Birkaç haftada bir	9.0	11.2
Haftada bir	12.8	27.0
Her gün	5.4	15.2
Bilmeyen	0.5	0.1
Kaynak : DPT Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması, 1970.		

Kitle iletişim araçlarından bu denli az yararlanabilme durumunda bırakılan kadının dış dünyayla teması çok azdır. Bu da onun, yaşadığından daha farklı yaşam biçimleri olduğunu algılamasını önler, içinde bulunduğu koşulları doğal saymasını, onu değiştirmek için hiçbir çabada bulunmamasını getirir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın araştırması okuryazar kadınların %29.7'sinin, okuma-yazma bilmezlerin %41.1'inin hemen hemen hiç köy dışına çıkmadığını göstermiştir.

TABLO 11:

CİNSİYET VE OKURYAZARLIĞINA GÖRE KÖYDEN DIŞARI ÇIKMA SIKLIĞI					
	KADIN			ERKEK	
Köy Dışına Çıkma Sıklığı	Okur Yazar	Okuma Yazma Bilmez	Toplam	Okur Yazar	Okuma Yazma Bilmez
Her gün	1.4	0.5	0.6	4.7	1.6
Birkaç günde bir	2.7	1.7	1.9	13.7	6.9
Haftada bir	11.5	7.9	8.5	37.8	28.5

Birkaç haftada Bir	8.5	7.5	7.7	18.9	18.7
Ayda bir	9.2	5.0	5.7	10.6	11.1
Birkaç ayda bir	10.1	8.0	8.3	5.9	10.4
Yılda birkaç defa	31.9	27.6	28.4	6.9	12.2
Hemen hemen hiç	29.7	41.1	38.3	1.5	10.3
Kaynak: DPT Türk Köyünde...					

Hemen hemen hiç köy dışına çıkmayan kadınların toplama oranı %38.3'ü bulurken, bu oran erkeklerde %4.9 civarındadır. Elbette dış dünyayı görüp tanıma açısından büyük eksikliktir bu, gidilen yer %44.9 oranıyla ilçe merkezi olsa bile.

Peki, köy insanı, özellikle köylü kadın bir zorlukla karşılaşınca önce kime başvuruyor?

TABLO 12:

CİNSİYETE GÖRE BİR MÜŞKÜLLE KARŞILAŞINCA İLK BAŞVURULAN ŞAHIS			
Başvurulan Şahıs	Kadın	Erkek	Toplam
Hiç kimse	3.1	1.5	2.3
Aile büyükleri, akraba	18.2	7.1	12.7
Köy Ağası	2.7	3.3	3.0
Muhtar ve İhtiyar Heyeti	57.0	71.2	64.1
Köy İmamı	0.3	0.5	0.4
Öğretmen	0.3	0.4	0.3
Hükümet adamı	6.2	7.9	7.0
Başka	9.3	6.5	7.9
Bilmiyorum	2.9	1.6	2.3
Kaynak: DPT Türk Köyünde...			

Kadınlarda aile büyüklerine veya akrabaya başvurma yüzdesi erkeklere göre daha yüksek. Bu oran kadınlar için %18.2 iken erkeklerde %7.1. Bu da kadınların, kendi evlerinin dışındaki

çevreyle ilişkisinin erkeklere göre daha seyrek olduğunun belirgin bir kanıtıdır. Çok yavaş değişen bir dünyanın insanları olarak kadınlar, gelenek ve göreneklere erkeklerden daha sıkı bağlıdırlar.

Köyde Evlilik Ve Aile

Evin yönetiminde ve işleyişinde en ufak söz hakkına sahip bulunmayan kadın, evlilik ve eş seçiminde de özgür değildir. Evlenme, bir iş akdi olarak kabul edildiğinden ana-baba kızlarını en çok başlık veren ya da maddi olanak sahibi olan kişiye vereceklerdir. Kızın kişisel görüşünün alınması veya onun tercihleri doğrultusunda eş seçimi sözkonusu değildir. Bu da çeşitli kaçma-kaçırılma olayları doğurmakta, birçoğu, gelenekler nedeniyle kanla sonuçlanmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgelerimizde sevdiğine kaçan kız "ailenin namusunu kirletmiş" olduğu için öldürülür. Katı bir namus anlayışıdır ki, feodal dönemlerin ürünüdür, kocasından başkasıyla ya da evlenmeden önce sevdiğiyle cinsel ilişki kuran kadın, yaşamaya lâyık görülmez. Kadın, bunu, boynu bükük, kaderi olarak kabullenir.

Sevdiği ile kaçma olayı dışında, kadına zorla tecavüz edilirse, gelenekler yine kadını cezalandırır. Ailenin ve kendisinin namusunu temizlemek için tecavüzcüsüyle evlenecek veya yaşamına son verecektir. Tecavüz edenler toplum tarafından cezalandırılmazken, kadına verilen ceza ölümdür. Kadın "namusunu temizlemek" için ya kendini öldürmek zorunda ya da kocası veya babası tarafından öldürülmeyi kabullenmek durumundadır.

Namusu, salt cinsel namus olarak değerlendirmek, bu kavramı son derece dar boyutlar içinde ele almak, onun anlam kaybına uğramasına yol açmaktadır. (Karısından başkasına yan gözle bakmayan ama halkın yediği zeytinyağına motor yağı karıştıran tüccar, bir zamanlar bağımsızlığını kazanmış ülkenin tüm olanaklarını emperyalizme peşkeş çeken hükümetler, bürokratlar elbette namuslu değildir...)

Köylerde, kendi rızası olmadan ailenin kararı ile evlendirilen kadınların oranı %11.8'dir. Ailenin kararı-kendi rızasıyla evlenenlerin oranı ise %67.0'dır. Kadınların %81.3'ünün 19 ve daha küçük yaşta evlendirildiği gözönüne alınırsa, yaşlarının ufaklığı ve hayatı tanımamaları nedeniyle başka seçenekleri olmadığı ortaya çıkar. Demek ki kadınların %78.8'i evlilik denen ortak yaşam mücadelesinde, omuz omuza birlikte çarpışacağı erkeği tanımadan ailenin istekleri doğrultusunda evlenmektedir.

TABLO 13:

YERLEŞİM YERİNE GÖRE KADINLARIN EVLENME BİÇİMİ					
Karar Verme	3 Büyük Kent	Kent	Kasaba	Köy	Türkiye
Kendi rızası olmadan ailenin kararı	7.7	12.5	11.3	11.8	11.4
Ailenin kararı kendi rızasıyla	59.1	67.7	72.2	67.0	67.0
Kendi kararı ailenin rızasıyla	29.6	12.0	10.5	10.0	12.5
Kaçma	3.3	7.1	4.3	9.2	7.6
Kaçırılma, başka		0.7	1.7	2.1	1.6
Kaynak: Dr. Serim Timur, Türkiye'de Aile Yapısı , s. 71.					

Köylerde evlilikte etkin rol oynayan başlık mekanizması kadınların "mal gibi" alınıp satılma-

sının en somut kanıtıdır. “Mal” olması nedeniyle kadının fiyatı da hayat pahalılığına ayak uydurarak yükselmiştir... 16.6.1974 tarihli Milliyet Gazetesindeki bir habere göre: 1973'te Mardin'de 20 bin TL. olan başlık parası 1974'de köylerde 50 bin TL'ye, merkezde ise 30 bin TL'ye çıkmıştır.

Genellikle, kız evlât aile için ücretsiz işçi olarak çalışacağı dönemde, evlilik nedeniyle ayrılmakta, baba ve anası başlık yoluyla tazmin etmektedir. Üstelik kız, gelin gittiği evde de ücretsiz işçi olarak çalışacağından, erkeğin ailesinin zararı da fazla olmamaktadır. Başlığın ortadan kalkması, ancak onu yaratan maddî koşulların, yoksulluğun ortadan kalkmasıyla gerçekleşecektir.

TABLO 14:

YERLEŞİM VE DOĞUM YERLERİNE GÖRE EVLENİRKEN BAŞLIK VERİLEN KADINLAR			
Doğum yeri Yerleşim Yeri	Kent	Kasaba	Köy
3 Büyük Kent	7.4	22.9	48.2
Kent	36.2	30.8	54.0
Kasaba	11.2	45.6	39.7
Köy	52.3	54.9	63.7
Kaynak: Dr. Serim Timur, Türkiye'de Aile Yapısı, s. 83.			

Çok karılı evlilik; ücretsiz el emeği, erkeğe sağladığı prestij ve cinsel doyum açısından geçerliliğini halen korumaktadır. Kırsal kesimde %3 dolaylarında olup, Doğu Anadolu'da %5'e çıkmaktadır.[28]

Sağlık

Ülkemizde sağlık hizmetlerinin son derece yetersiz olduğu bilinen bir gerçektir. Yetersizlik özellikle kırsal kesimde daha da belirgindir. Yaşam koşullarının ağırlığını, sağlık hizmetlerinin yokluğu pekiştiriyor, köylülerimizin yaşam savaşını amansızlaştırıyor. Örneğin hekim oranına bakıldığında, Artvin'de, Bingöl'de, Bitlis'te, Gümüşhane'de, Hakkâri'de 10.000 kişiye 0.1 hekim düştüğü görülür. Diğer bir deyişle 100.000 kişiye 1 hekim. Genel olarak insanlarımız böylesine olanaksızlıklar içindedir, özel olarak kadınlarımıza dönüldüğünde, köylerde kendi sağlık durumlarının kötü olduğunu belirten erkeklerin oranı %10.1 iken, kadınlarda bu oranın %21.1'e çıktığı görülmektedir. Bu farkın köylü kadının yaşam koşullarından, çok çocuk sahibi olmasından ve cinsiyete özgü kadın hastalıklarının bulunmasından ileri geldiği söylenebilir.

Birçok köyde halkın ziyaret ettiği, hastalıklarının, dert ve sorunlarının giderileceğine inandığı yerler vardır. Bunlar kimi kez yatır, türbe, kimi kez de ocaktır, hocadır. Sorunların çözümünü doğaüstü güçlere bırakma, yazgıya inanma kişide atılımı sindirir, direnmeyi kırar. Azgelişmiş ülkelerde toplumsal koşulların cendereye alması sonucu insanlar, çıkış yolu, çare bulamadıklarından daha da bezgin olurlar. Din de kaçış için gerekeni sağlar insanlara, kusursuz bir uyuşukluk sığınağı yaratır, umutları öbür dünyaya yöneltir.

Batıl inançlar nedenleri görmemenin, sonuçları değerlendirememenin, çıkış yolu bulamamanın kurumlaşmasıdır. Bilgisizlik çaresizliği doğurur. Nitekim hocaya, yatıra gidenlerin okuma-

yazma düzeylerine ve cinsiyetlerine bakıldığında durum apaçık ortaya çıkar. Okur-yazar kadınların %12'si, okur-yazar olmayanların ise %-21.8'i hacı, hocaya gitmektedir. Erkeklerdeyse bu oran, okuryazarlarda %7'ye ve okur-yazar olmayanlarda ise %12.2'ye düşmektedir.[29] İki düzeyde farklılaşma görülüyor. Kadınlar erkeklere oranla, okur-yazar olmayanlar okurlara oranla daha çok batıl inançlara kapılmaktadır. Yani ezilenle (kadın), cahil (okur-yazar olmayan) boş inançlara daha yakın.

C. Hizmet Sektöründe Kadın

Bundan önceki bölümlerde, sanayi ve tarım kesiminde çalışan kadınların durumu incelendi. Şimdi de bu iki kesim dışında, genellikle hizmetler sektöründe çalışan kadınların durumuna bir göz atalım.

Sanayi ve Tarım kesimleri dışında çalışan kadın, genellikle, özel ya da devlet hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Ve bu sektörde çalışan kadınların sayısı giderek artmaktadır. Burada çalışan kadınların büyük bir çoğunluğu sadece ekonomik zorunluluklar, yani kocanın aldığı maaşın ailenin geçimini karşılamaması sonucu çalışma hayatına itilmişlerdir.

Çalışma nedeninin ekonomik zorunluluklar olduğuna dair bir başka gösterge de, kendilerine sorulduğunda, geçim sıkıntısı sona erdiğinde çalışmaktan vazgeçeceklerini söylemeleridir. Üstelik kadınlar, çalışacakları yeri ve işi seçerken, bunun olanaklar ölçüsünde kendilerine toplumda verilen rollere uygun görevler olmasına dikkat etmektedirler. Bunu iki örnekle saptayalım:

TABLO 15:

TÜM KADIN DOKTORLAR ARASINDAKİ ORAN	
Toplam İhtisas:	%14
Çocuk Hastalıkları:	%40
Doğum-Kadın:	%27
Diğerleri:	%10'dan az
Kaynak: Tabipler Odası 1971.	

Baroya kayıtlı avukatlar				
	Toplam	Erkek	Kadın	Kadınların Oranı
1970	11.310	9.666	1.644	14,5
1975	19.498	16.409	3.089	15,8
1980	18.398	14.927	3.471	18,9
1985	22.626	18.028	4.598	20,3
1990	29.048	21.741	7.307	25,2
1995	35.486	25.519	9.967	28,1
2000	45.273	31.881	13.392	29,6

Doktorlar arasında ihtisas yapan kadınların oranı %14'tür. İhtisas yapan kadınların %40'ı çocuk hastalıkları, %27'si ise kadın-doğum hastalıkları alanlarında çalışmaktadır. Diğer tüm tıp dallarında ihtisas yapan kadın doktorlar %10'dan daha azdır. Bu sayıların gösterdiği gibi, yüksek öğrenim görerek, doktorluk mesleğini seçen kadınlar dahi, toplumun kendilerine yüklediği işlere uygun nitelikteki alanlarda yoğunlaşmaktadırlar.

Bakanlıklarda çalışan kadın personelin dağılımına bakılacak olursa, şu gerçek ortaya çıkar. Kadınlar en çok Millî Eğitim Bakanlığı (%31.6), Turizm ve Tanıtma Bakanlığı (%26.3)[30] ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığında (%22.2) yoğunlaşmaktadır. Bu sayılardan da görüldüğü gibi, "kadın görevliler genellikle sosyal görünümlü ve

içerikli, erkekler tarafından yavaş yavaş terk edilen hizmet kesimlerine, giderek daha yüksek oranlarda yönelme eğilimindedirler."[31]

Bunun nedeni, kadının, kendisini toplumun verdiği görevler ve toplumsal koşullanma sonucu, önce anne ve eş olarak algılaması ve tüm yaşamında bu görevleri en iyi biçimde yerine getirmek kaygısında olmasıdır. Bu nedenle kadının iş hayatı ve toplumsal bir statü (mevki) edinme ve topluma yararlı olma kaygısı ikinci planda kalmaktadır.

Kamu sektöründe çalışan kadınlar arasında yapılan bir ankette, "iş hayatında düzeltilmesini istediğiniz en önemli konular nelerdir?" sorusuna verilen cevaplar da ilginçtir. Kadınlar en çok, yuva, kreş, aile mutfağı gibi kadının aile görevlerine yardımcı kurumların geliştirilmesini ve emeklilik yaşının indirilmesini istemişlerdir.[32] Bu isteklerin bir nedeni, kadının aile-çalışma yaşamı arasında bir uyum sağlama çabasında olmasıdır. Kadınların esas görevlerini anne ve eş olarak kabullenmeleri, çalışma nedeniyle ihmal edilen bu tür işlerin işyerleri tarafından çözümlenmesini istemelerine yol açar. Böylece, omuzlarında çalışma dışında, ağır bir yük olan ev işleri sorununu çözümlemiş olacaklardır.

Kendisini eş ve anne olarak gören kadının, iş hayatında ilerleme, yükselme gibi istekleri yok denecek kadardır. Bizzat kamu kesiminde çalışan kadınların kendileri, yüksek kademelerde kadın görevlilere az rastlanmasını, kadının evlenince ya da çocuk sahibi olunca işlerini bırakmalarına ve tarihi gelişim içinde ülkemizde kadınların çalışma hayatına geç girmelerine bağlamışlardır.[33]

İşte olduğu sürece, evdeki çocuğunu veya

akşama ne yemek pişireceğini düşünen kadının iş hayatında yükselmesi ya da tam anlamıyla başarılı olması ne ölçüde beklenebilir?

Toplumdaki maddî koşullar ve egemen değer yargılan değişmedikçe kadının çalışması ona gerekli olan ekonomik bağımsızlığı sağlayamamaktadır. Bunun bir başka önemli nedeni de sadece ekonomik zorunluluktan dolayı çalışan kadının, (yani eğitimi değerlendirme, ekonomik bağımsızlığına kavuşma ya da bir uğraş edinme gibi nedenlerle değil) aldığı paranın tamamını, ya da büyük bir kısmını aile bütçesine ek olarak vermesidir. İkili çalışmasına rağmen aileyi geçindiren kendisi olmamakta, öte yandan kazandığı paranın harcanma biçimi üzerinde de yeterince söz sahibi olamamaktadır. Kendisini iş-kadını olarak görmeyen kadın, kazandığı paranın kendisine sağlayacağı ekonomik bağımsızlıktan ve buna bağlı olan bazı kişisel özgürlüklerden de yararlanamamaktadır.

Eğitim düzeyi yükseldikçe, kadının kendisine bakışında da sürekli değişiklikler gözlemek olanağı vardır, örneğin, yine kamu kadın personeli arasında yapılan araştırmaya göre, çalışma yaşamını sürdürmek isteyenler %83.33 ile en çok yüksek eğitim görmüşler arasındadır. Çalışma yaşamını sürdürmek istemeyenlerin en yüksek olduğu grup ise enstitü mezunlarıdır (%47.3).

Unutmamak gerekir ki enstitüde toplumdaki alışılmış kadın tanımına uygun yani, anne ve eş niteliklerine uygun bir eğitim sürdürülmektedir: Ayrıca bir enstitü mezununun yapabileceği iş de sıkıcı ve tekdüze memurluklar olmaktadır. Bu nedenlerle enstitüden mezun kadınlar ekonomik zorunluluk ortadan kalkar kalkmaz eve dön-

meyi yeğlemektedir. Yüksek öğrenimliler ise eğitimlerini değerlendirmek için çalışmayı sürdürmek istemektedirler.

O halde, tarım ve sanayi kesimleri dışında çalışan kadının en önemli sorunu (ki bu sorun tarım ve sanayide çalışan kadınlar için de geçerli olabilir) toplum tarafından öncelikle anne ve eş olarak koşullandırılması, bu koşullanma sonucu, onların da kendilerini bu görevlerle yükümlü kılmalarıdır. Kadının çalışma yaşamına girmesinde temel neden, bir kişi olarak, bir uğraşa ve ekonomik bağımsızlığa kavuşma isteği değil, ailenin geçimiyle yükümlü erkeğin gelirine katkıda bulunma zorunluluğudur.

Kadının çalışması, sorunlarını çözümlememektedir, çünkü toplumdaki egemen değer yargıları kadının çalıştığı işe ve topluma yaptığı katkıya rağmen, yine de kadını (dişi), öteki cins olarak ele alınmasına yol açmaktadır.

O halde, kadının kurtuluşu, çalışsa dahi, bu düzende mümkün değildir.

Yasalar

Gerek toplumumuzda gerekse diğer kapitalist toplumlarda kadınla erkek arasında, yasalarda da kadın aleyhine bir eşitsizlik sözkonusudur. İsviçre Medenî Kanunundan esinlenerek hazırlanmış T.C. **Medenî Kanununun incelenmesi, açıkça gösterecektir ki yasalar, sadece insan-insan ilişkisini düzenlemek için değil aynı zamanda bir sınıfın diğer sınıfa, bir cinsin diğer cinse egemenliğini sağlamak için de çıkarılmaktadır**.

Günümüz Türkiye'sindeki yasalar, kapitalist üretim ilişkilerine dayanan yerleşik mülkiyet iliş-

kilerini düzenler. Tek eşli aileyi, kadın-erkek ilişkisini düzenleyen yasalar da kişisel mülkiyetin korunması ve devamı amacına uygundur. Medeni Kanunun 151. maddesinde [günümüzde 185. m. 3. fıkrası] birbirine sadakat ve birbirini kollamakla yükümlü oldukları söylenen karı-koca arasındaki ilişki giderek, mal paylaşımı, borçlar, icra-iflâs, tazminat, senet-tahvil, şahsî ve ortak mülkiyet, miras gibi şirket ortaklığıyla ilgili bir kontrata dönüşmüştür. Üstelik bu kontrata ilişkin maddeler, kadının aile içinde ikincil cins olduğunu da yasalaştırır.

Kadının ikincil cins olduğu toplum düzenini yansıtan yasalardan şu örnekler verilebilir: 152-153-154. maddeler kadın ve çocuğun geçimi, oturulacak evin seçimi, birliğin reisi ve temsilcisi olan kocaya aittir demektedir. Koca, ayrı evde oturma hakkını kullanabilir ama kadın istese de ayrı evde oturamaz çünkü yasalar, kocanın ikametgâhını kadının zorunlu ikametgâhı kabul eder. Kadın yasalara göre eve bakmakla yükümlüdür. Koca, ev işleri hizmetinin karşılığında, kadının güvencesini sağlayacaktır. Bu işbölümü, kadını kesinlikle eve bağlar niteliktedir.

Kadının eve bakacağını söyleyen aynı yasanın 190. maddesi şöyledir: Koca, kadından uygun oranda aile masrafına katılmasını isteyebilir. Yani ekonomik zorunluluk sonucu kadın ev işleri hizmetlerine ek olarak para kazanmaya mecbur edilebilir. Peki ya kadın çalışmayı kendisi istiyorsa? Yasalar, yargıca, kadına çalışma izni verme hakkını tanıyor. Yargıç, bu hakkını, kadının çalışmasını ailenin birliği ve çıkarı için gerekli olduğuna inandığı zaman kullanıyor. Ekonomik zorunluluklar, kadının çalışması için yasalarca kabul

edilen tek mazeret oluyor. Ya ekonomik zorunluluk yoksa... Kadın gene de çalışmak ya da sanatla uğraşmak istiyorsa ne olacak? Yasa, bunun gerçekleşmesinin ancak kocanın izniyle olabileceğini söylüyor.

Yani yasalar kocanın izni ya da ekonomik zorunluluk söz konusu olmadığı durumlarda kadını üretken olmayan ev işlerine mecbur kılıyor. Üstelik kadın çalışsa da kazandığını kullanma hakkı kendisinin olamıyor. "Evlilik birliğinde kadının paraları, yerine konabilen malları, taşınmazı, tahvil ve senetleri kocanın mülkiyetine geçer." Yani kadın, parasını istediği gibi harcamayı sözkonusu bile edemez. Ancak aile bütçesine katar, nerede, nasıl kullanılacağına gene koca karar verir. Öyle ki kadın kendisine kalan bir mirası bile ancak koca izin verirse reddedebilir.

Miras nedir? Miras, özel mülkiyete sahip olanların öldükten sonra mal ve mülkünün aile içinde paylaşılmasıdır. Mirastan birinci derece payı genellikle erkek çocuklar alır. Çalışıp para kazanmak hakkı erkeğin; kadının para ve senetlerinin mülkiyeti erkeğin, kadının kazancını, hatta kadına kalan mirası kullanma hakkı erkeğin... Açıkça görüldüğü gibi neredeyse mülkiyetin bütünü erkeğin elinde. Çocuklara kalacak miras da babadan gelmektedir.

Ana-baba arasındaki bu eşitsizlikler, mirasın düzenlenmesini kolaylaştıracak doğrultuda çocuğa ilişkin yasalar gerektirir. Çocuk babasının ismini ve vatandaşlık haklarını alır. (Madde 263) Çocuğun babasının ismini, vatandaşlık haklarını ve mirasını kazanabilmesi için soyunun belirlenmiş olması gerekir. Çocuğun babasının belirlenmesi ve annenin haklarının belli olması

için yasa sınırlamalar koymuştur: Kadın çocuğun babası ile evli değilse o erkekten yalnızca doğum harcamalarını alabilir. Çocuğu, babasının mirasçısı olduğu halde, kadın, o erkeğin mirasçısı olamaz. Oysa kocanın mirası, koca öldükten sonra da kadının ekonomik güvencesini sağlar. Yani evlilik, gerek koca yaşarken gerek öldükten sonra, kadının ekonomik güvencesini sağlayan bir kurumdur. Ancak bunun karşılığında yasalar, özel mülkiyetin sağlam temellerde devamı için kadını "aracı" olarak kullanır. Çocuğun hangi erkeğin mirasçısı olacağı, yani babasının kim olduğu belli olsun diye kadına ilişkin sınırlamalar konulmuştur. Örneğin boşanma gerekçesi olan zina halinde evli kadına daha ağır ceza verilir. Öyle ki, evli bir kadının, kocasından başka bir erkekle aynı odada yakalanması bile zina sayılmaktadır. Oysa evli bir erkek ancak karısından başka bir kadınla cinsel ilişkide bulunduğu anda yakalanırsa zina yapmış sayılır. Toplumumuzda aşağılanan bir ilişki olmasına rağmen hemcinsler arası cinsel ilişkiye bile böyle ağır ceza verilmemektedir. Bu da gösteriyor ki, karı-kocanın başkalarıyla cinsel ilişkisi, çocuk doğması sözkonusu olunca cezalandırılıyor. Bunun temelinde mirasçının belli olması koşulu yatıyor. Mirasın da özel mülkiyetten çıktığı bilinmekte. Öyleyse **kadın aleyhine eşitsiz olan bu sınırlamaların kökeni, ta ortak mülkiyetten özel mülkiyete geçişe, yani sınıflı toplumun ortaya çıkışına dayanıyor**.

Fuhuş

Sınıflı toplumda, sadece kadın için tek eşlilik anlamına gelen karı-koca evliliğinin fuhuş ile iç içe yürüdüğü, tek eşli-aile ile fuhuşun bir bütünün ayrılmaz parçaları olduğunu daha önce belirtmiştik. Türkiye'de bu konuya ilişkin yasaların ve gerçeklerin incelenmesi bu doğruyu gösterecektir.

T.C. Anayasasının 41. maddesinde devletin, aileyi, ana ve çocuğu korumakla yükümlü olduğu yazılmaktadır.[*]

T.C. Belediye Başkanları adına kıyılan nikâh törenlerinde "Nikâh kutsal bir törendir" levhası vardır. Devlet, aileyi ve nikahı "kutsal"laştırır! Ve kendisini köleleştirip kocaya, erkek çocuğuna (kocanın mülkiyetine) bağımlı kılan bu resmi cüzdan (evlilik cüzdanı-"tapu"), çoğunlukla da erkeğe değil, bizzat kadına verilir.

Özel mülkiyetin ortaya çıkardığı aile kurumu ilk sınıflı toplumdan (köleci) günümüz toplumuna dek korunmuştur. Gene ilk sınıflı toplumdan bu yana tek-eşli evliliğin tamamlayıcısı olarak fuhuş süregelmiştir. Nasıl olur da toplumun pisliği "fuhuş"u kutsal ailenin yanına koyuyorsunuz denirse, T.C.'nin 1593 sayılı yasasına bakmak gerek. Bu yasa der ki: "Genelevlere ve genel kadınlara ilişkin hükümleri ve bu fuhuş yüzünden ortaya çıkan hastalıkların yayılmasını önleyecek tedbirleri, İçişleri Bakanlığı ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı birlikte saptar ve yürürlüğe ko-

* (Madde 41 – Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.)

yar." O halde, fuhuş yasalaşmıştır.

Nedir fuhuş?

Kadının, para karşılığı, istemeden cinsel ilişkide bulunmasıdır. Yani, fuhuş bir kazanç kapısıdır. Yukarıdaki yasanın bir diğer maddesi de fahişeyi "para karşılığında erkeklerin cinsel zevklerine hizmet eden ve bu işi meslek edinen kadın" diye tanımlayarak fuhuşun kazanç için yapıldığının yasalarca da kabul edildiğini doğrular.

Peki, toplumun böylesine aşağıladığı, fahişenin istemeden yaptığı fuhuş neden bir kazanç kapısı olmuştur?

Çünkü kapitalist toplumda insanın en doğal ihtiyaçları bile kâr amacıyla sömürülür. Genelev ve randevuevi sahipleri kâr ederler. Üstelik devlete vergiyle [vergi rekortmeni olacak kadar] hizmet ederler.

Çünkü ailenin, dinin baskısı, cinsellik konusundaki yasaklamalar, genelev ve randevu evlerine müşteriyi her zaman fazlasıyla yaratır.

Çünkü fahişeler, geçinmek, "ekmek parası" kazanmak için bu işi yapmak zorundadırlar. Genellikle, yoksul kitlelerin kadınları, orta sınıfın alt kesiminin kadınları, eğitim olanağı bulamadıklarından bu yola itilirler.

Toplumda egemen ahlâk anlayışı, sevdiğiyle, evlenmek vaadiyle cinsel ilişkide bulunup, sonradan onunla evlenilmeyen kadını, "bir kez namusu lekelenmiş" diye kabul ettiği için, fahişeliğe iter.

Yoksul kesim dışında, fahişeliğe yönelme ise, sınıflararası belirgin farklar sonucu, kent kadınının yaşantılar arasında kıyaslama yaparak imrenmesi, doyumsuzluğa kapılması, kısa yoldan zengin olmaya şartlandırılmışlığı, para kazanmak amacıyla cinsel ilişkide bulunması şek-

linde... olur. Bu bilinçsiz kadınları fuhuşa başlatmak ise kâr amacıyla dolanan genelev işletmecileri için zor olmasa gerektir!

Unutulmamalıdır ki, evlenmek, bir kocaya sahip olmak, kadınlar için bir geçim aracı olduğu sürece tek eşli ailenin tamamlayıcısı olarak fuhuş da her zaman varolacaktır. O halde sorun, evliliği, birbirini seven insanların birleşmesini geçim aracı olmak durumundan kurtarmak ve kadının yaygın olarak toplumsal üretime katılmasını sağlamaktır. Bu ise, insanın insanı sömürmeyeceği ve geleceğe güvenle bakabileceği yeni bir dünya yaratmakla gerçekleşebilir.

VIII. Sonuç

"Modern karı-koca ailesi, açık ya da gizli, kadının evcil köleliği üzerine kurulmuştur."[34] Günümüzün sınıflı toplumlarında, "erkeğin burjuva, kadının ise proleter rolünü oynadığı" karı-koca ailesi yaygındır. İki cinsi bu tür ilişkiler içine sokan tarihsel olgu, özel mülkiyetin ve sınıflı toplumun ortaya çıkışıdır. Kadının toplum ve aile içindeki çifte tutsaklığı, ilkel komünal toplumun çözülüp yerini köleci topluma bırakmasından bu yana süregelmiştir. Günümüz kapitalist ve işbirlikçi sömürge toplumlarında tüm çelişkiler iyice belirginleşerek en uzlaşmaz noktalara ulaşmış, kadın ile erkek arasındaki çelişki de bu ilişkiler bütünü içinde daha çarpıcı bir nitelik kazanmıştır.

Kapitalist toplumun en önemli özelliklerinden birisi, herşey gibi insanı da metalaştırmasıdır. Bu olgu tüm insanlar, yani her iki cins [ve günümüzde çocuklar] için de geçerlidir. Kadının kapitalist toplum içindeki yeri ise, ekonomik

olarak erkeğe gereksinimi ve bunun sonucu toplumda aşağı görülmesi ile bu durumdan kurtulmak için çalışma hayatına atılan kadının sermayenin tutsaklığına girmesi olarak tanımlanabilir. İşte bu anlamda kadının "çifte tutsaklığı"ndan sözedilir.

Emperyalizm-kapitalizme bağımlı geri bıraktırılmış sömürge tipi üretim biçiminin egemen olduğu Türkiye'de de kadın, sermayenin sömürüsü, karşı cinsin baskı ve tutsaklığı ve de dinsel gericiliğin kuşatması altındadır. Kapitalist kurumlar ve değer yargılarının yanısıra, feodal ahlâk ve değer yargılarının kalıntıları da etkilerini sürdürmektedirler. Ekonomik zorunluluklar nedeni ile çalışma hayatına giren kadınlar, varolan üstyapı kurumlarının baskısı altında ikincil durumlarını değiştirememektedirler. **Çalışma hayatına girmek, kadının özgürleşmesinin bir ön koşulu olmakla birlikte, bugünkü koşullar altında kadının kurtuluşunu getirmemektedir**. Kadın ile erkek arasındaki yasal eşitsizliği kaldırmaya yönelik çabalar da başarısız kalmakta, yalnızca gerçek eşitsizliği ortaya çıkarmaktadır. Yasal eşitlik sağlansa bile, evliliğin sonucu olan cinsel tutsaklık, fuhuş, kadının erkeğe olan ekonomik bağımlılığı ve kadının iş hayatında sömürülmesi,[35] kapitalist toplumun sınırları içinde kalındığı sürece ortadan kaldırılamaz. Çünkü sözkonusu koşulları yaratan, sınıflı toplumun temel ilişki ve çelişkileridir.

Sömürünün ortadan kalkmasının zamanı işçi sınıfının doğuşuyla birlikte nasıl gelmişse, kadının kurtuluşunun maddî koşulları da kapitalist toplumda, işçi sınıfı mücadelesinin ayrılmaz bir parçası olmasıyla gerçeklik kazanmıştır. Bu ne-

denledir ki, emekçi sınıfın kurtuluşu aynı zamanda kadınların kurtuluşunun da ön koşulu olmaktadır. Başka bir deyişle, **kadınların gerçek anlamda özgürleşmesi ancak kapitalizmin yıkılması ile gerçekleşebilir**. Bu, devrimin kadın sorununu bir gecede çözeceği anlamına gelmez. Çünkü yeni kurulacak toplumda, eski toplumun, eski dünya görüşünün kalıntıları varlıklarını bir müddet daha sürdürecektir. Toplumu oluşturan insanların bilinçli uğraşları sonucu toplum bu kalıntılardan arıtıldığında kadınların kurtuluşu da tamamlanmış olacaktır.

Kadınların gerçek anlamda kurtuluşu sosyalist toplumda yaratılacak ortamda mümkün olacaktır. Kadınların yaygın bir biçimde üretime ve toplumsal hayata katılması, toplumsal yaşamın her düzeyinde ve aşamasında söz sahibi olması, onları erkeklerle gerçekten eşit kılacaktır. Ev işlerinin ve çocuk bakımının kamu görevi olarak, uzman kişilerce yapılması bu sorunun çözümüne büyük bir katkı yapacaktır. Bu koşullar altında, maddî çıkar ilişkisine dayanan ve ekonomik bir birim olan burjuva ailesi, yerini, iki kişinin özgür seçimine dayanan, maddî çıkar kaygılarından, dinsel önyargılardan, ataerkil yasaklar ve değerlerden, yasal engellerden, gayri meşru çocuk sorunundan arınmış, eşlerin karşılıklı sevgi ve saygısı üzerine kurulmuş beraberliğine bırakacaktır. Doğaldır ki, bu tür bir beraberlikte, kadının cinsel tutsaklığı, fuhuş, kadın ve erkeğin cinsel meta haline gelmesi de sözkonusu olmayacaktır.

Nihai amaç, yalnızca kadınla erkeğe eşit hak sağlamak değil, insanı insana muhtaç kılarak sömürüye neden olan tüm bağları ortadan kaldırmak, her iki cinsi, kısacası tüm insanları özgür

kılmaktır. "Çünkü iki cinsin toplumsal eşitlik ve bağımsızlığı sağlanmadıkça insanlar için kurtuluş, yoktur."[36]

İnsanların kurtuluşu mücadelesinde en ön safta çarpışan devrimcilerin, mücadelenin ancak kadın-erkek omuz omuza çarpışarak kazanılacağının bilincinde olması, bu yöndeki kendi kişisel şartlandırmalarını yıkmasının yanısıra kitleleri de eğitmesi, önde gelen görevlerindendir.

[Türn İktisatçılar Birliği, Türkiye'de Kadının Sosyo-Ekonomik Durumu, TİB Yayınları, 1. baskı, 1975]

[Politik-ekonomik ve felsefi terimlerin daha sağlıklı anlaşılabilmesi için Orhan Hançerlioğlu'nun "Ekonomi-Felsefe Sözlüğü"nün yanısıra, Georges Politzer'in "Felsefenin Başlangıç (veya) Temel İlkeleri" ile Nikitin'in "Ekonomi Politik" kitaplarının temin edilerek birlikte okunmasının en sağlıklı sonucu verececeği inancındayız.]

(İlkeriş Yayınları)

Açıklayıcı Not

[*] İslam dininde kadının erkek karşısındaki yerini belirleyen hadislerden bir iki örnek vermek yararlı olacak. "Kocanın eşinin boynundaki hakkından birisi, onun nefsini istediği zaman, o, devenin sırtında ise dahi, nefsini kocasından men etmemelidir." (Kadınlara Hitap-Hadis'i Şerifler -Arapçadan derleyen Tekirdağ Müftüsü Ali Arslan, Arslan Yay. 2. baskı, 1971, s. 30) Bir diğer deyişle, "devenin üstünde de olsa (yani yola gitmek üzere de olsa) eğer kocası kendisi ile sevişmek istemişse derhal inip erkeğin şehvetini giderecek... Ve cennetin annelerin ayakları altında olduğunu düşünüp teselli bulacak." (Aytunç Altındal -Türkiye'de Kadın, s. 79) Yine hadislerden; Resulüllah: "Eğer kocanın tepesinden ayağına kadar bütün bedeni irinler içinde kalıp hanımı o irinleri lisanîyle (diliyle) silerse, yine de ona karşı teşekkür etmek vazifesini eda etmiş sayılmaz."

Dipnotlar

[1] V. I. Lenin, "Ne Yapmalı?", 1964, Moskova, s. 66
[2] V. I. Lenin, "Woman-Society, (Kadın - Toplum)"
[3] Engels, "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni", s. 94, Sol Yayınları.
[4] A. Bebel, Kadın ve Sosyalizm, s. 50
[5] A. Bebel, Kadın ve Sosyalizm, s. 50
[6] A. Bebel, Kadın ve Sosyalizm, s. 51
[7] A. Bebel, Kadın ve Sosyalizm, s. 51-52
[8] A. Bebel, Kadın ve Sosyalizm, s. 52
[9] A. Bebel, Kadın ve Sosyalizm, s. 52-53
[10] A. Bebel, Kadın ve Sosyalizm, s. 54
[11] U.S. Department of Labor Women's Bureau
[12] Juliet Mitchel, "Woman's Estate", Pelican 1971, s. 124
[13] Juliet Mitchel, a.g.y., s. 126
[14] Lenin, Toplumda Kadının Rolü Üzerine, s. 62, Ürün Yay.
[15] Juliet Mitchel, a.g.e., s. 127
[16] Juliet Mitchel, a.g.e., s. 42
[17] Bkz. Aytunç Altındal, Türkiye'de Kadın, s. 171-199
[18] Dr. Serim Timur, Türkiye'de Aile Yapısı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları 1972, s. 31
[19] Dr. Serim Timur, a.g.y., s. 37
[20] Dr. Serim Timur, a.g.y., s. 70
[21] Dr. Serim Timur, a.g.y., s. 75
[22] Dr. Serim Timur, a.g.y., s. 131-132
[23] Dr. Serim Timur, a.g.y., s. 143
[24] 1973 İstatistik Yıllığı s. 43
[25] Genel Nüfus Sayımı, 1970, Adıyaman İli
[26] Dr. Serim Timur, Türkiye'de Aile Yapısı, s. 133
[27] Dr. Serim Timur, a.g.y., s. 136, 142
[28] Dr. Serim Timur, a.g.y., s. 93
[29] DPT - Türk Köyünde Modernleşme, s. 230
[30] Mesut Gül, Doktora tezi, 1971
[31] Mesut Gül, "Türk Kamu Görevlilerinin Sosyal Evrimi", Amme İdaresi Dergisi, Eylül 1973
[32] Oya Çiftçi, "Kadın ve Çalışma", Amme İdaresi Dergisi, Haziran 1974
[33] Oya Çiftçi, a.g.y
[34] Engels, "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni", s. 105
[35] A. Bebel, Kadın ve Sosyalizm,c. 1, s. 10
[36] A. Bebel, Kadın ve Sosyalizm, c. 1, s. 12

BAŞÖRTÜSÜ RADİKALLERİ TÜRBAN LİBERALLERİ

"Fransa'yı örnek alan Türkiye, din-devlet ilişkisi açısından, Fransa'nın yaşadığı hastalıklardan bir türlü kurtulamamanın sıkıntısını çekmekte, laiklik Türkiye Cumhuriyeti devletinin yumuşak karnı olmayı sürdürmektedir...

Dinleri aşındırmaya yönelik laikçiliğin anayurdu Devrim Fransa'sıdır.

Gerçekten Jakobenlerin Fransa'sında laiklik; ruhban sınıfına karşı, ruhban sınıfının yaşamdaki izlerini kazımak için yapılan kinci, tepkici bir devrimin ürünüdür. Din merkezci bir anlayış gitmiş, salt akıl merkezci militan bir anlayış gelmiştir. Bu ise laiklik (laïcité) değil, laikçiliktir (laïcisme). Katı bir ideolojidir."

(Yargıtay eski başkanı Sami Selçuk'un adli yıl açış konuşması, 1999)

T. Özal'ın 1983 seçimlerini %45,1 oy oranıyla kazandıktan sonra, ANAP'ı oluşturduğunu iddia ettiği "dört eğilim"den "bir"i için, yani "islamcı", "dindar" ya da "şeriatçı" kesimlerin istemleri doğrultusunda üniversitelerde "başörtü"nün serbest bırakılması gündeme gelmiştir. Ancak Danıştay kararı ve "derin devlet"in muhalefetiyle birlikte "başörtüsü serbetliği" yerini "türban"a bırakmıştır.

YÖK kurucusu, yaratıcısı ve başkanı olan

İhsan Doğrumacı'nın keşfi ile "başörtüsü sorunu" "türban sorunu"na dönüştürülmüş ve "türban"ın "modern giyim tarzı" olduğu Vakko'dan alınan yazıyla onaylanmıştır.

İhsan Doğramacı'nın bu "türban" keşfi fazla uzun yaşayamamış, 1989 yılında Anayasa Mahkemesi'nin kararı ile yasaklanmıştır. Bu tarihten itibaren "türban sorunu", şeriatçı kesimlerin her fırsatta gündeme getirdikleri, her türden eylemin konusu yaptıkları bir dönem başlatmıştır. Ancak süreç, şeriatçıların "türban sorunu" karşısındaki tutumlarından daha çok, "medya"da köşeleri kapmış olan küçük-burjuvaların "türban sorunu" karşısındaki tutumlarıyla belirlenmiştir. Bu nedenle, "türban sorunu", tıpkı "AB sorunu" ya da "Kıbrıs sorunu" gibi, her koşulda bu küçük-burjuvaların "medya"nın manşetlerine çıkarttıkları oranda insanların "gündem maddesi" olmuştur.

"Medya"nın köşe tutmuş yazarlarının "türban sorunu" karşısındaki tutumları da kendilerine akredite veren kesimlerin tutumunun "medyatik" yansıları durumundadır.

Artık gerici Arap rejimlerinin kendisine pahalıya mal olduğunu düşünen ve bu nedenle değişikliğe ihtiyaç duyan Amerikan emperyalizminin bir propaganda ve manipülasyon aracı olarak kullandığı "Türkiye islam dünyasının model ülkesidir" şablonunun "medya"daki uzantıları için "türban sorunu" mevcut değildir. Onlara göre sorun, "şeriatçılık sorunu" değil, "başörtüsü sorunu"dur ve kendi anneleri, büyükanneleri başörtüsü taktıkları için şeriatçı olamayacaklarına göre, "başörtüsü"nün üniversitelerde serbest bırakılmasını isteyenler de şeriatçı olamaz, dolayısıyla "bu sorun" ortadan kaldırılmalıdır! (Bu "iman"la

yazılan yazılarda büyük bir özenle "türban" yerine "başörtüsü" sözcüğü kullanılmaktadır.)

Bu "medya" uzantıları, "türban sorunu" karşısında en radikal tutumu alan kesimdir. Onlar, sorunun özünün "kemalist cumhuriyet" olduğunu "tespit" etmişler ve "kemalist cumhuriyet"in "yumuşak karnı"nın da "başörtüsü sorunu" olduğunu görmüşlerdir. Bu "yumuşak karın"dan yapılacak bir "huruç harekâtı" ile "kemalist cumhuriyet"ten sonsuza kadar kurtulmak olanaklı olacaktır.

Amerikan emperyalizminden akreditasyon[1] almış bu köşe yazarları öylesine radikaldirler ki, hiçbir yazılarında "türban" sözcüğüne yer vermezler. Bunun yerine, şeriatçıların kullandığı "başörtüsü" sözcüğünü kullanırlar. Böylece kendilerine, "başörtüsü"nün günlük ve olağan anlamı (tülbent, eşarp vb. ile başı örtmek) ile şeriatçı anlamı (tesettür) arasında kolayca demagoji yapabilecekleri bir alan oluştururlar.

Bu radikal "başörtücüler"in başında M. Ali Briand, Cengiz Çandar, Ertuğrul Özkök gibi Amerikan emperyalizminin bildik "medyatikleri" yanında, İsmet Berkan gibi "yeminli anti-kemalist"-ler de yer almaktadır.

"Liberal türbancılar" ise, "medyatik" ve politik her türden "islamcılar" ya da şeriatçılardır. Bunlar takiyye alışkanlıkları nedeniyle olduğu kadar, amaca "evrimci" tarzda ulaşma politikaları nedeniyle de "liberal" bir tutum sergilerler. Bunlar için "başörtüsü sorunu" da, "türban sorunu" da bir ve aynıdır, dolayısıyla hangisinin kullanıldığının çok fazla önemi yoktur. Onlar için, üniversitelerde (ve Anayasa Mahkemesi kararı ile "kamusal alanlarda") ister "başörtüsü" denilsin, ister "türban" de-

nilsin, tesettürün serbest bırakılması önemlidir. Bunların "liberalliğinin" sınırını ise radikal "başörtücüler" çizmektedir. Radikal "başörtücüler" önde gözüktükleri sürece onlar "liberal" görünmeye özen gösterirler. Aksi halde "liberalizm", yerini eylemli radikalizme bırakmaktadır.

Oysa sorun, şeriatçılar için hiçbir biçimde "başörtüsü" ya da "türban" sorunu değildir. Sorun, "islami yaşam tarzı" sorunudur ve bunun bir parçası olarak, adına ister "başörtüsü" denilsin, ister "türban" denilsin, her durumda tesettür (örtünme) sorunudur. Şeriatçı kesimlerin kendi söylemleri ile ifade edersek sorun, herkesin "kendi inancına göre yaşaması" ve buna bağlı olarak herkesin "kendi istediği hukuku seçmesi" sorunudur.

Burada göze çarpan olgu ise, tüm şeriat istemlerinin çıkış noktasında kadının ve kadınla ilgili konuların yer almasıdır. "Müslüman" bir ülkede doğmuş herkesin bildiği gerçek ise, **islamiyetin tam uygulaması iddiasında olan şeriat devletinde hiçbir hakka, hukuka sahip olmayan da kadındır**. Böylesine açık zıtlığa rağmen, tüm şeriat istemlerinin ilk halkası yine de kadın olmaktadır.

Şeriatçı kaynakların da açıkça ifade ettiği gibi, "başörtüsü" konusu Kuran'daki iki ayetten kaynaklanır.

Kuran'ın (Ahzab suresi) 59. ayetinde şöyle denilmektedir:

> **"**Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler. Bu onların tanınıp incitilmemelerine de daha uygun-

dur. Allah bağışlayandır esirgeyendir."

İkincisi ise 31. ayet, yani Nur suresidir:

"Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) kaçırsınlar ırzlarını korusunlar. Görünen kısımları müstesna olmak üzere ziynetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine koysunlar..."

Görüldüğü gibi, "örtünme" (tesettür) bir bütün olarak yüz, eller ve ayaklar dışında bütün vücudun örtünmesidir. Şeriatçılara göre, yüz, eller ve ayaklar dışında bütün vücudun uygun elbiselerle örtünmesi farzdır. Farz ise, bir keyfiyet, bir tercih konusu değil, bir zorunluluktur.

Bu zorunluluk (farz), insanların gözleri ve elleri ile de zina yapabilecekleri varsayımına dayandırılmıştır. Buna "göz ve el zinası" adı verilmektedir. "Göz zinası", "cinsi arzu ile bakmak"; "el zinası", "cinsi arzu ile dokunmak"tır. Bu nedene bağlanarak, kadınların "cinsi arzu" oluşturan bölgelerinin örtülmesi (tesettür) ve aynı arzuya yol açabilecek her türlü temasın kesilmesi zorunlu kabul edilmektedir. Bunu yapmayan kadın, "islamî namus ve iffet"ten yoksun demektir, dolayısıyla namussuz ve iffetsizdir!

Bu açık tanımlamalarda görüleceği gibi, islamiyet, "müslüman erkek"in her türden zinaya açık olduğunu önsel olarak kabul etmektedir. Ancak Âdem ile Havva'dan beri "erkek"i zinaya sevk eden "kadın" olarak kabul edildiği için, zinaya karşı "savaş", "kadın"ın tesettüre girmesiyle yürütülmektedir. "İslamî namus ve iffet" kadına aittir ve bunu "erkekler"den korumak kadına farz

olunmuştur.

Şüphesiz tüm bu şeriatçı "namus ve iffet"-ten yola çıkarak, günümüzde, "iletişim teknolojisinin gelmiş olduğu seviye" ve "globalleşen dünya" söylemleriyle bile söylenecek çok söz bulunabilir. "Göz zinası"na ilişkin, ciddi ya da gayri-ciddi birçok söz söylemek de olanaklıdır. Hatta tesettür modasının yaratmış olduğu yeni "islami kadın"ın makyajının nasıl bir "namus ve iffet" oluşturduğu konusunda da çok şey söylenebilir. Ancak tüm bunların, şeriat düşüncesini zerre kadar etkilemeyeceği de açıktır.

Burada gözönünde bulundurulması gereken husus, "Türkiye modeli" ile diğer "islam ülkeleri modeli" arasındaki farktır. "Diğer islam ülkeleri"ndeki uygulamaların ne olduğu ve sonuçta "kadın"ın ve toplumsal yaşamın nasıl biçimlendirildiği ülkemizdeki şeriatçı düşüncenin etkilediği kesimler açısından fazlaca öneme sahip değildir. Onlar, asıl olarak "Türkiye modeli"nin modasal tessettürüne bakmaktadırlar.

İşte Türkiye'deki şeriatçıların "oportünist" ve "revizyonist" oluşları burada ortaya çıkmaktadır. Doğal olarak "radikal islamcılar" ile bu "revizyonist-oportünist islamcılar" arasında kıyasıya bir savaş sürüp gitmektedir.

"Türkiye modeli"nin sürdürücüleri olarak görünen "Türkiye tipi şeriatçılar", 1969 yılında Erbakan'ın Konya'dan bağımsız milletvekili olarak seçilmesiyle başlayan bir sürecin ürünüdürler. İzledikleri reformist ve evrimci çizgi nedeniyle, şeriat düzenine geçiş süreci uzun bir zaman dilimine yayılmıştır. Özellikle Erbakan çizgisinin mevcut düzenin kendi yasallığı içinde (demokratik yollar denilen) iktidara gelmek ve bu iktidar

aracılığıyla adım adım şeriat düzenine geçmek şeklinde özetlenebilecek stratejisi, giderek "demokrasi gereği", şeriata uygun olmasa da birçok şeyin yapılmasını beraberinde getirmiştir. Bu konuda kendi içlerinde yürüttükleri "ideolojik tartışma", yapılanların "yasal yolun gereği" olduğu iddiası ile şeriata uygunsuzluğu arasındaki bir tartışma olagelmiştir.

Bu tartışmalar tarikatlar arasında yürütülmekle birlikte, "islami düşünceye büyük katkıları" olan "üstadlar" da bu tartışmalarda yer alır. Bugün AKP'nin "iki büyüğü", Tayyip Erdoğan ile Abdullah Gül'ün "fikri dünyasını" en çok etkileyen kişi olarak sunulan ve aralarında "hoca-talebe" ilişkisi bulunan Necip Fazıl Kısakürek bunlardan birisidir.[2]

Necip Fazıl Kısakürek, "Büyük Doğu" adını verdiği tüm müslüman ülkeleri kapsayan "islam devleti" teorisini ve bunu gerçekleştirmeyi hedefleyen "islam inkılâbı"nı şöyle açıklamaktadır:

> "Büyük Doğu, İslâm içinde ne yeni bir mezhep, ne de yeni bir içtihat kapısı... Sadece 'Sünnet ve Cemaat Ehli' tabirinin ifadelendirdiği mutlak ve pazarlıksız çerçeve içinde, olanca saffet ve asliyetiyle İslâmiyete yol açma geçidi; ve çoktanberi kaybedilmiş bulunan bu saffet ve asliyeti Yirmibirinci Asrın eşiğinde eşya ve hadiselere tatbik etme işi(dir)."[3]

Abdullah Gül ve Tayyip Erdoğan'ın "düşünce hayatını" etkileyen Necip Fazıl Kısakürek'in bu şeriatçı "Büyük Doğu"sunda aile ve kadın şöyle anlatılmaktadır.

"İslâm İnkılâbında aile, tıpkı bir makinenin iyi işleyip işlemediğini muayene eden bir mühendis gibi, uzaktan ve devlet gözüyle murakabe edilmesinden ibaret, 'zat-ül-hareke'liğine kadar her ferdi ve her unsuriyle sımsıkı bir müdahale hedefidir...

Bu müdahalenin esaslarında, cemiyetin protoplazması olan muazzez aile mefhumunu korumak; babayı, anneyi, evlâdı, zevci, zevceyi ve bütün yakınlık kademelerini birbirine karşı her türlü ahlâkî emirler ve yasaklarla vazifelendirmek ve bu hususların yerine gelmesi için gereken aile ruhunu elifbesinden başlıyarak fasıl fasıl tedvin etmek işi vardır.

İslâm inkılâbında, devlet tesisi olarak, müstakil bir aile zabıtası ve mecburî aile kursları, tohumun ağacı ve ağacın yemişi elde edilinceye kadar muvakkat teşkilâtın esas şubelerinden olacaktır.

İzdivaç müessesesi, en genç yaşlarda âdeta mecburiyet belirtecek şekilde devlet tarafından himaye edilecektir...

Bu inkılâbın kadınları, cihanın en zarif ve en cazibeli kadınları olacaktır.

Bu inkılâbın kadınları, kutsî ölçünün 'örtmeğe mecbursun!' dediği her noktalarını örtecekler ve 'örtmeye mecbur değilsin!' dediği hiçbir noktalarını örtmeye zorlanmayacaklardır.

Bu inkılâbın kadınları, böylece ve anlayanlarca, kadınlık mefhumunun heykelleştirdiği en derin ve esrarlı hicap ifadesi içinde cemiyet zeminini süsliyeceklerdir.

Bu inkılâbın kadınlarında vekâr**,** hayâ,

iffet, mâna, şahsiyet, eda, öyle cömert bir ifade bağlıyacaktır ki, dünyanın en havaî erkeği bile yüzlerine bakarken ürperecek, onlara karşı hürmetten başka bir şey duymıyacaktır.

Bu inkılâbın kadınlarından, yüzde yüz İslâmî çerçeve içinde ve bilhassa kendi, cinsi üzerinde yetiştiricilik vazifesiyle, muallim çıkacak, doktor çıkacak, hastabakıcı çıkacak, muharrir çıkacak, sanatkâr çıkacak, âlim çıkacak; ve bilhassa fahişe çıkmıyacak, bar artisti çıkmıyacak, sarhoş şarkıcı çıkmıyacak, göbek atıcı çıkmıyacak ve nihayet başıboş işçi ve memur yaftası altında cinsiyetini azmanlığa götürmüş pislik ve yırtıklık nevilerinden hiçbirisi çıkmıyacaktır.

İslâm inkılâbı, üreme ve türeme dâvasında, sistemli bir çalışmayla, 40 milyonluk bir kalabalığı çeyrek asır içinde 80 milyonun üstüne çıkarmayı taahhüt ve tefekkül edici bir hamle ruhuna maliktir."[4]

İşte Necip Fazıl "hoca"nın "islam inkılâbı"yla kurulacak olan "Büyük Doğu İslam Cumhuriyeti"nde aile ve kadın böyle anlatılmaktadır.

Görüleceği gibi, Necip Fazıl Kısakürek, bir yandan "ahlaki emirler ve yasaklar"la aileyi biçimlendirirken, diğer yandan bu yasaklara uyulup uyulmadığını denetlemek için "müstekil bir aile zabıtası" da oluşturmaktadır. "En genç yaşta" "adeta mecburiyet"le evlilik oluşturulurken, kadınlar "cihanın en zarif ve en cazibeli kadınları" olarak nüfusu ikiye katlamakla memurdur.

İşte günümüzde AKP tarafından temsil edi-

len "liberal türbancılar" Necip Fazıl Kısakürek'in bu aile ve kadın teorisinin pratiğini yapmaktadırlar. Modacı çizgiler taşıyan tesettürler içinde, "zarif ve cazibeli kadın" portresi çizen AKP yöneticilerinin "eş"leri, kadının "yükselişi", "toplumdaki gerçek yerini alışı"nın örnekleri olarak sunulmaktadır.

En genç yaşta evlendirilen, üreyen ve türeyen "islami kadın", "zarif ve cazibeli" oluşuyla erkekleri "ürperterek" "hürmet" görecektir! Doğduğu andan itibaren sürekli horlanmış, iteklenmiş, dövülmüş, hizmetçi gibi kullanılmış yoksul kadınların, böylesi bir "hürmet"i ("cennet") vaad edenlere yönelmelerine de şaşırmamak gerekir. Onlardan istenen tek şey, tesettüre girip, olabilecek en moda tesettür giysileri alarak, her türlü makyaj malzemesini kullanarak "zarif ve cazibeli" olmaya çalışmaktır. Gerisi şeriatçı toplulukların içine girmekten ibarettir. Bu topluluk içinde "yeni hayat" ve "hayat tarzı" (ve "cennet") onları beklemektedir.

İşte ÖD Partisi'nin "insanlara yenisi gerekli" dediği "ütopya" da böylece oluşmuş bulunmaktadır.

Bu Necip Fazıl Kısakürek'in "Büyük Doğu" hikayesi, radikal "başörtücüler"in "başörtüsü yasağı da neymiş" dedikleri "islam inkılâbı"nın bir parçasıdır. Bütünü ise, aileden kadına, bireyden topluma her kesimin ve her alanın doğrudan "islami devlet" tarafından "müdahale" edildiği, "islami devlet"in "toplum mühendisliği"ni yaptığı bir toplumsal düzendir. "Globalizm" yandaşı, ekonomide, toplumsal ilişkilerde ve politikada liberalizm taraftarı küçük-burjuva "medyatikler"inin radikal biçimde desteklediklerı "başörtüsü"-

nün gerçekliği budur.

Onlar, Jakoben Fransa'sından gelen, "katı bir ideoloji" olarak tanımladıkları laikliğe karşı çıkarken, "liberal türbancılar"ı kendilerinin "doğal müttefiki" olarak düşünmektedirler. Bu "doğal müttefikler", kaçınılmaz olarak "katı ideoloji"nin "kemalizm" olduğunda birleşmektedirler. Böylece "türban", "başörtüsü" ya da tesettür "sorunu", giderek "kemalizm" sorununa dönüştürülmektedir. Bu dönüştürmede en büyük araç ise, "kemalizm"in bir ideoloji olduğu, "resmi ideoloji" olduğu, devletin ideolojisi olduğu saptırmasıdır. Bu "ideoloji"den kurtulduklarında varılacak yer ise muhteliftir:

> "Büyük Doğu"nun kafasında, bir Mebuslar Meclisi değil, bir 'Yüceler Kurultayı' yaşamakta; ve bu 'Yüceler Kurultayı'nın kürsüsünde 'Hâkimiyet milletindir' levhası yerine 'Hâkimiyet hakkındır' düsturu ışıldamaktadır."[5]

Böylece mevcut devletin ideolojisi olarak ilan edilen "kemalizm"in yerine "şeriatçılık" bir alternatifken, radikal "başörtücüler" için "globalizm" ve "kozmopolitizm" alternatif olarak sunulmaya çalışılmaktadır.

Her iki kesim de kendisinin "akıllı" olduğuna inanır. "Akıllı" oldukları için de, "diğer tarafı" kendi amaçları doğrultusunda kullandıklarını düşünürler. Yaptıkları ise, "düşmanımın düşmanı dostumdur" politikasından başka bir şey değildir.

"Türban" ya da "globalist" küçük-burjuvanın "başörtüsü" dediği sorunun "kemalizm" sorunu haline dönüştürülmesi basit bir demagoji ya da

saptırma değildir. Onlar, "kemalizm"i ideoloji olarak sunarken, gerçek hedefleri laikliktir, onların deyişiyle "Jakoben laiklik"tir.

Laiklik, dini kişisel bir soruna indirgeyerek, devlet ve politika alanının dışına çıkartmaktır. Yüzlerce yıl hukuktan eğitime, sanattan edebiyata kadar toplumsal yaşamın her alanını etkilemiş ve şekillendirmiş olan dinin "kamusal alan"dan uzaklaştırılması, aynı zamanda bu alanların yeniden biçimlenmesi demektir. Bu yönüyle laiklik, tüm toplumsal ve siyasal yaşamı değiştirici özelliğe sahiptir. Karşı olunan laiklik kendine özgü bir yaşam biçimi oluşturmaktadır ve feodal, ataerkil ilişkilerin tasfiyesi demektir.

Şeriatçıların laikliğe karşı oluşları kolayca anlaşılabilecek birşeydir. Ülkemizde en çok kafaları karıştıran ise, "globalist", "uygarlık projesi" AB yandaşı olduklarını ilan eden radikal "başörtücü" köşe yazarlarının ve küçük-burjuva entelektüellerinin laiklik karşıtı oluşlarıdır. Bu öylesine bir karşıtlıktır ki, AKP'nin "belli alanlarda başörtüsü yasağının kaldırılması" istemine karşı, "tümüyle serbest bırakılması" istemini ortaya atabilecek büyüklüktedir.

Şeriatçılar gibi "globalist" küçük-burjuva entelektüelleri de amaçlarına "evrimci" bir politika izleyerek ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle, daha geniş bir kitleyi etkileyebileceklerini ve harekete geçirebileceklerini düşündükleri sorunları ve konuları öne çıkarırlar. Bu alanlarda sağlanacak "ilerlemeler"le amaçlarına daha kolay ve emin adımlarla ilerleyeceklerini hesaplarlar.

Aynı kesimler 1980'lerde "kemalist devletçilik"in oluşturmuş olduğu bürokratik ve hukuki

yapıyı değiştirebilmek için, devletçiliği "ithal ikameci sanayileşme" olarak sunmuşlar ve yaşanan ekonomik bunalımın tüm sorumluluğunu bu sanayileşme "modeli"ne yüklemişlerdir. Buna alternatif olarak ise "ihracata yönelik sanayileşme" "modeli" sunulmuştur. Bu yolla gümrük tarifeleri "liberalize" edilmiş, "Türk Parasını Koruma Kanunu" iptal edilmiş ve her türlü emperyalist ülke mallarının ithalatı için koşullar hazırlanmıştır. Bugün de benzer bir "sol gösterip sağ vurma" yolu izlenmektedir.

Radikal "başörtücü" "globalist" küçük-burjuvaların amacı, eski ve gelenekselleşmiş işbirlikçi burjuvazi "kastı"nı dağıtmak ve yerine "dinamik, işbitirici, çağdaş, global" küçük-burjuvaları yeni işbirlikçi olarak geçirmektir. Amerikan emperyalizminin yeni-sömürgecilik yöntemleriyle geliştirdiği işbirlikçi burjuvazinin giderek "pahalıya" malolması karşısında "daha ucuz işbirlikçi" arayışının desteğini almaya çalışan bu yeni işbirlikçi adayları, hizmetler sektöründeki etkinliklerine eşdeğer siyasal güç peşine düşmüşlerdir. Cem Boyner'in YDH'sı ile ilk çıkışını yapan bu küçük-burjuvalar, olağan yollarla, yani seçim yoluyla siyasal güce ulaşamayacaklarını görmüşlerdir. Son bir çabayla, Kemal Derviş cilasıyla oluşturmaya çalıştıkları İsmail Cem'li "rüya timi" operasyonuna girişmişlerse de başarılı olamamışlardır. Böylece son ve tek çıkar yol olarak, devleti "yöneten" bürokrasiye (sivil ve askeri) "kendi adamlarını", daha tam ifadeyle kendilerini yerleştirmeye yönelmişlerdir. Bu ise, mevcut hukuki ve hiyerarşik yapı içinde gerçekleştirilemeyecek niteliktedir. Bu yüzden, sivil ve askeri bürokratik hiyerarşiyi "delmek" için, onun üstünde yükseldiği hu-

kuki yapının değiştirilmesi gerekmektedir. Devlet bir kamu gücü olduğu için de "kamusal alan" gündemin ilk sırasına yükselmektedir.

Bu işbirlikçi adayı küçük-burjuvalar, her durumda "devletin küçültülmesi" propagandası yaparlar. Bilmektedirler ki, bu devletin ve onun bürokrasisinin (sivil ve askeri) "yumuşak karnı" "türban"dır. "Türban sorunu" karşısında uzun süre dayanamayacaklarını varsaydıklarından, hukuki yapının değiştirilmesi için bu sorunu sürekli gündemde tutmaktadırlar.

Onlara göre, hukuki yapı ("kemalist ideoloji"ye dayanan bir yapıdır) değişimine karşı sivil ve askeri bürokrasiden gelen direniş, tümüyle psikolojiktir. Eğer "türban" konusunda "serbestlik" sağlanır ve "dünya yıkılmazsa", istedikleri düzenlemeleri daha kolay kabul ettireceklerine inanmışlardır. T. Özal mantığıyla, "anayasayı bir kez delmekle birşey olmaz"ı gösterebildikleri oranda ilerleme sağlayacaklarını düşünmektedirler.

Bu, onların şeriatçılığı "tehlike" olarak görmedikleri anlamına gelmemektedir. Onların düşüncesine göre, "türban" konusunda yapılacak yeni bir düzenleme, bürokrasinin "kendini koruma içgüdüsü" ile şeriatçılığa karşı yeni önlemleri de beraberinde getirecektir. Ancak bunun fazla-ca önemi yoktur. Ertuğrul Özkök'ün deyişiyle, "ne de olsa ordu var!". İçinde yer alacaklarını varsaydıkları devlet, "o gün geldiğinde gereğini yapacaktır"!

Bunlar uzun vadeli hesaplardır. O zamana kadar da, "başörtüsü" konusunda radikal tutum sergileyerek, küçük-büyük bir takım ticari avantajlar sağlamak peşindedirler. AKP dalkavukluğu bu kesimlerin kısa vadeli ticari çıkar hesaplarının ürünüdür.[6] %5'çi E. Özkök bu çıkar hesaplarının

en tipik temsilcisidir. Murat Yetkin'den Cengiz Çandar'a, Ertuğrul Özkök'ten M. Ali Birand'a, İsmet Berkan'dan Cüneyt Ülsever'e kadar uzanan bir zincir oluşturmuşlardır. Aydın Doğan'ın "medya holdingi"ni oluşturan Hürriyet, Milliyet ve Radikal gazeteleri, yeni işbirlikçi adayı küçükburjuvalar ile bunlara dayanarak büyümeye çalışan patronlarının savaş araçlarıdır. Cengiz Çandar yazılı basında Nazlı Ilıcak saflarında bu savaşa katılırken, Yağmur Atsız gibi "titreyerek" soldan "aslına rücu" edenler Türk-İslam sentezcisi gazetelerden savaşa katkı yapmaktadırlar.

Bu savaşın ekonomik temeli ise, yeni-sömürgecilik yöntemleriyle geliştirilen işbirlikçi-tekelci ticaret ve sanayi burjuvazisi karşısında sürekli gerileyen ve yokolan "Anadolu" tüccar ve esnafı ile yeni işbirlikçi adaylarının kurmuş oldukları ilişkidir.

"Anadolu kaplanları" vs. olarak adlandırılan küçük ve orta sermaye kesimleri, "ithal ikameci sanayileşme" döneminde büyük ölçüde ekonomik güçlerini yitirmişlerdir. Emperyalizme bağımlı sanayi kollarının kurulduğu ilk dönemde, bu sanayilerin yan sanayileri olarak faaliyet gösteren bazı küçük ve orta sermaye kesimleri ile bu dışa bağımlı sanayilerin Anadolu dağıtımcısı olan tüccar ve esnaf 1970 sonrasında giderek bu ilişkilerden dışlanmaya başlamıştır. Özellikle otomotiv sanayindeki işbirlikçi-tekelci burjuvazinin kendi dağıtım şebekesini kurmasıyla birlikte küçük ve orta sermaye kesimleri muhalefete geçmişlerdir. Benzer bir durum tüketim malları sektöründe de ortaya çıkmıştır. İşbirlikçi-tekelci burjuvazinin tüketim malları üreten kesimleri giderek tüccar ve esnafın kâr oranlarını düşürür-

ken, diğer yandan hangi ürünü satacaklarına da karar vermeye başlamıştır. 1980 sonrasında ithalatın serbest bırakılmasıyla birlikte süper marketler ve hiper marketlerin açılması, Anadolu tüccar ve esnafını iflasa yöneltmiştir.

1990 sonrasında, özellikle DYP-RP koalisyon hükümeti döneminde holdingleşmeye ve süpermarketleşmeye yönelen Anadolu "kaplanları", temel tüketim malları alanında güçlenmeye başlamışlardır. Birbiri ardına kurulan marketler ve mağazalar zinciri, "islami sermaye" kesimlerinin yeniden güçlenmesine yol açmıştır. "Beyaz Türkler"in alış-veriş yaptığı Galeria türü "center"ların karşısında Yim-Paş, Çetinkaya türü mağazalar ve marketler zinciri "öteki Türkiye"nin tüketim malları dağıtım tekeli haline gelmişlerdir. İhlas Holding'in koladan "medya" alanına kadar değişik alanlarda yaptığı yatırım "hamlesi", "islami sermaye"nin ticaret alanı yanında sanayi ve "medya" alanında gelişmesini getirmiştir.

Öte yandan ithalatın liberalizasyonu ile yeni iş olanaklarına sahip olan "islami olmayan sermaye" küçük ve orta sermaye kesimleri, ağırlıklı olarak ithal malları ticaret ve dağıtımında güçlenmeye başlamışlardır. Bu kesimlerin ithal ettikleri malların Anadolu' daki dağıtımı ise "islami sermaye"nin de içinde yer aldığı tüccar ve esnaf tarafından yapılmaya başlanmıştır. İthal mallarının paketlenmesi, ambalajlanması da, "islami" kesimler tarafından yapılmıştır. Bu yeni ilişki zinciri, "laik" sermaye ile "islami" sermayenin çıkarlarının ortaklaşmasını getirmiştir. Bu ilişkiler, aynı zamanda "Türk-İslam sentezi" çevresindeki toplaşmanın da temeli olmuştur.

1991 seçimlerinden itibaren Anadolu "kap-

lanları"nın (sanayi ve ticaret sermayesi) sürekli parti değiştirmeleri de, bu ithalatın liberalizasyonuyla ortaya çıkan ticaret alanındaki genişlemeye paralellik taşımıştır. 1995 seçimlerinde Erbakan'ın RP'sine yönelen bu kesimler, 1999 seçimlerinde ağırlıklı olarak MHP'yi desteklemişlerdir. 2003 seçimlerinde ise bu kesimlerin gözdesi AKP olmuştur. (Anımsanacağı gibi, 1995 seçimlerinde RP %21,3; MHP %8,1 oy almışken (toplam %29,4), 1999 seçimlerinde MHP'nin oyları %17,9, FP'nin oyları %15,4 olmuştur (toplam % 33,3).)

Aydın Doğan'ın POAŞ'ı almasıyla birlikte "medya" alanında yeni bir süreç başlamıştır. Anadolu'daki akaryakıt istasyonlarının artık Aydın Doğan Holding'in "kapsama alanı"na girmesi, Hürriyet ve diğer Doğan Holding yayın organlarını hızlı birer "başörtüsü" savunucusu ve AKP destekçisi haline getirmiştir. Amaç, bir yandan POAŞ'ın devlete olan borçlarını erteletmek, diğer yandan akaryakıt istasyonlarını büyük ölçüde POAŞ'a bağlamaktır. Böylece paranın dini-imanı olmaması gerçeği, "terör"ün dini-imanı olmaması demagojisiyle birleştirilerek günümüze taşınmıştır.

Bu ilişkiler içinde "bay %5" E. Özkök, yeni işbirlikçi adayı küçük-burjuvaların "yükselen değerler"inin savunucusu olarak orkestrayı yönetirken, "tetikçiler" her olayı kullanarak "**başörtüsü ya**sağı"na karşı en radikal teorileri ve demagojileri "medya" köşelerinde yapmaya başlamışlardır.

Laiklik ise, bu çıkar ilişkilerinin içinde sadece bir sözcükten ibarettir. Çıkarlar gerçekleştirilebilindiği sürece, "kedinin" laik olup olmaması önemli değildir. Hâlâ kendilerini "kemalist" zanneden, bu yüzden laiklik konusunda "hassas" olan çevreler ise, gelişen ekonomik ilişkilerin gü-

cü karşısında çaresizlik içinde olayları izlemekten başka birşey yapamaz olmuşlardır.

İdeoloji olarak sunulan "kemalizm"e dayandırılan laiklik, solun bile savunmaya cesaret edemeyeceği "saatli bomba"ya dönüşmüştür. Radikal "başörtücüler" ile liberal "türbancılar"ın "medya"daki güçleri karşısında sürekli aşındırılan ve anlamsızlaştırılan laiklik, sanki ideoloji olarak sunulan "kemalizm"in bir ürünüymüşcesine kabul edilmeye başlanmıştır.

Bugüne kadar defalarca belirttiğimiz gibi, İslamiyet, Hıristiyanlığın tersine, içerdiği feodal ve ortaçağ dogmalarından kendisini arındırmamış ve toplumsal, siyasal ve ekonomik düzeni düzenlemeye yönelik siyasal iktidar olma çabaları ve koşulları kesin olarak yenilgiye uğratılmamıştır. Demokratik devrimin tamamlanmadığı, feodalizmin ve feodal ideolojilerin devrimci tarzda tasfiye edilmediği bizim gibi ülkelerde sorun, feodalizmden kapitalizme geçiş sorunu olarak varlığını sürdürmektedir.

III. Enternasyonal'in 1920 yılında aldığı kararlarda da ifade edildiği gibi, "Avrupa ve Amerika emperyalizmine karşı kurtuluş hareketini, hanların, toprak sahiplerinin, mollaların, vb. gücünü artırma çabasıyla birleştirmeye çalışan panislamcılıkla savaş"[7] günümüzde de zorunlu bir savaştır. Bu savaşta, "başörtüsü" ya da "türban" sorunu sadece olayları çarpıtmaya yarayan ve küçük ve orta sermaye kesimlerinin çıkarlarını gizleyen bir demagojiden başka bir şey değildir.

Aralık 2003

Dipnotlar

[1] Akreditasyon, yetkili, resmen tanınmış, herkes tarafından kabul edilen anlamına gelmektedir. Türkçe'de bu sözcüğün normal karşılığı ruhsattır.

[2] **A**bdullah Gül'ün Necip Fazıl'la olan ilişkisi Yeni Şafak gazetesinde şöyle anlatılmaktadır:

"... daha ortaokulda iken Necip Fazıl'la tanışıyor. Kayseri, Necip Fazıl'a en fazla sevgi duyulan bir kent. Büyük Doğu Fikir Kulübü'nün davetlisi olarak Necip Fazıl konferans vermek için Kayseri'ye geldiğinde onu hayranlıkla dinleyen delikanlılar arasında Gül de vardı. Yakın arkadaşı Mehmet Tekelioğlu ile birlikte gittiği konferans, Gül'ün düşünce hayatında dönüm noktası oldu. Yıllar sonra Üstad'ın en yakınındaki gençler arasına katıldı." (Yeni Şafak, 68'li Başbakan, 17 Kasım 2002)

Yeri gelmişken belirtelim ki, Tayyip Erdoğan'ın 1985 yılında "önünde diz çöktüğü" ve Taliban'ın kafir dediği Afgan "mücahidi" Gülbeddin Hikmetyar, Necip Fazıl Kısakürek gibi şeriat oportünistlerindendir. Dolayısıyla Necip Fazıl "müridi" Tayyip Erdoğan için "sayın" Hikmetyar'ın önünde diz çökmek, Necip Fazıl'ın önünde diz çökmekle aynı şeydir. Şeriatçı kesimlere göre, Hikmetyar'la Tayyip arasında "hoca-talebe" ilişkisi mevcut değildir. Bu da aradaki tek fark gibi görünmektedir.

[3] Necip Fazıl Kısakürek, "İdeolocya Örgüsü".

Necip Fazıl Kısakürek'in "Büyük Doğu" teorisi, aynı zamanda İBDA-C'nin isminde yer alan "Büyük Doğu"dur.

[4] Necip Fazıl Kısakürek, "İdeolocya Örgüsü".

[5] Necip Fazıl Kısakürek, "İdeolocya Örgüsü".

[6] Bu radikal "başörtücüler" AKP konusunda da kendine özgü bir söyleme sahiptirler. Tüm yazı-larında AKP yerine "AK Parti" yazarak, AKP'yi "ak"lamaya, "ak" göstermeye çalışmaktadırlar.

[7] Lenin, Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları, s: 336.

TAKUNYALI YÖK BAŞKANINDAN "BASKIN BASANINDIR"CIYA PARALI ÜNİVERSİTE ÖZLEMİ

[Açık bir demagoji!]

Kimilerine göre Fethullahçı, kimilerine göre "ılımlı islamcı", kimilerine göre "dini bütün", ama uzmanlık alanı "din ve polis" olan bir kişinin YÖK başkanlığına atanmasıyla birlikte üniversitelerin paralı hale getirilmesi tartışılmaya başlandı. Bu "din ve polis" konusunda uzman[1] YÖK başkanı paralı üniversiteyi şöyle ortaya attı:

> "Okullar bedava. Hiçbir yerde görülmemiştir. Şunu yapmak istiyoruz: Üniversiteleri paralı yapalım, ihtiyacı olana burs verelim. Hiç olmazsa üniversiteler ayağının üzerinde dursun. Sonra, insanlar çalışınca bu parayı geri ödesin. Aynı Kredi ve Yurtlar Kurumu'ndan alınan kredi gibi. İsteyene 8-10 bin YTL kredi versek, sonra bunu bize geri ödese. Neyse borcu... ABD'de olduğu gibi, mezuniyetten sonra ödesin. Bunun ideali, hiç kimseyi üniversiteye taşımamak. Sadece belli sayıda insanı taşımak. Diğerlerini, yüksek teknik okullara ve yüksek meslek okullarına yönlendirmek. Ara elemana ihtiyaç var. İstihdam sorunu çözülür."
>
> (YÖK başkanı Yusuf Ziya Özcan)

Takunyalı yeni YÖK başkanının üniversitelerin paralı olmasına ilişkin açıklamasının ardından

"ezber bozan", "baskın basanındır"cı, "bağımsız sosyalist aday" ve nihayetinde Bodrum müdavimi Baskın Oran "Bedava Üniversite Ezberi" başlıklı yazısıyla YÖK başkanına "destek verdi". Bilen bilmeyen herkes paralı üniversite konusunda eteğindeki taşları dökmeye başladı.[2]

Ancak paralı üniversite "fikriyatı" sadece Baskın Oran'ın "desteği"yle sınırlı kalmadı. "Soyut bir gelecek için somut bugünden vazgeçilemez" teorisyeni Murat Belge ve Liberal Demokrat Parti, neredeyse aynı sözcüklerle takunyalı YÖK başkanına "destek" verdiler.

Üniversitelerin paralı yapılmasıyla vaad edilen "iş bulma" olanakları karşısında şüphesiz "hali vakti yerinde" olanlar kadar üniversiteyi bitirdikten sonra işsiz kalacağından korkan öğrenciler de bu öneriye "destek" vermekten kaçınmayacaklardır.

Almanya'nın "elit üniversiteleri" gibi, paralı üniversite "fikriyatı", açık biçimde orta ve üst gelir grubunda yer alan kesimlerin çocuklarının üniversitede okumalarını sağlamayı amaçlamaktadır. YÖK başkanının açıkça ifade ettiği gibi, bunların dışında kalan ailelerin çocukları için tek seçenek "ara eleman ihtiyacı"nı karşılamak amacıyla meslek yüksek okullarına gitmek olacaktır. Yine paralı üniversite "fikriyatı" savunucuları için, böyle bir "yönlendirme" istihdam sorununu da çözecektir.

Bütün bunlar açık bir demagoji örneğidir.

Eğer sözkonusu olan "ara eleman" ihtiyacını karşılamak ise, sorun doğrudan doğruya ekonomiye, ekonominin yapısına ve ekonomik gelişmeye bağlı bir sorundur.

Eğer ülke ekonomisi tümüyle ithalata bağım-

lı hale getirilmişse, **sanayi denilen şey tümüyle ithal malların paketlenmesi ve montajına dayanıyorsa**, böyle bir ülkede sanayinin "ara eleman" ihtiyacı neredeyse yok gibidir.

Öte yandan ürünlerin faktör içeriklerine göre parçalara bölünmesi ve üretimin çokuluslaşması koşullarında artık kapitalist sanayinin eskisi gibi bir "ara eleman" ihtiyacı kalmamıştır.

Bilgisayar kullanımının yaygınlaşması, e-ticaret, e-banka, e-posta, e-devlet gibi bilgisayar temelli hizmet birimlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte, ticaret, finans ve devlet bürokrasisinde de eskisi gibi "ara eleman" ihtiyacı bulunmamaktadır.

Bugün üniversite mezunlarının işsiz kalışlarının temelinde de sanayi ve hizmetler sektörünün "ara eleman" ihtiyacının kalmaması yatmaktadır.

Birbiri ardına açılmış Anadolu üniversiteleri kadar, "büyük" üniversitelerde "piyasa için eğitim" adı altında açılan bölümler, her ne kadar üniversite eğitimi yapıldığı görüntüsü veriyor olsa da asıl olarak "piyasaların" ihtiyaç duyduğu varsayılan "ara eleman" temin etmeyi hedeflemiştir. Nalbantlıktan seyisliğe kadar "ön lisans" bölümleri açılmıştır. Başlangıçta turizm sektöründe "hizmetçi" olarak çalışacak "ara eleman" üretmeyi görev belleyen YÖK (tüm "laikçi" başkanları sayesinde), üniversiteyi kolayca girilebilen ve kolayca mezun olunabilen "meslek okulu" haline dönüştürmüştür. Tüm bu dönüştürme sürecinde ileri sürülen gerekçe, üniversite eğitiminin "piyasanın ihtiyacına göre" yapılması gerektiği olmuştur. Yine de üniversite mezunları birer "meslek okulu" mezunu haline getirilmiş olması-

na karşın, iş bulamaz hale gelmişlerdir.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, bugün Türkiye ekonomisi doğrudan tüketim malları ithalatına bağlanmıştır. Diğer bir ifadeyle üretmeden tüketen bir ekonomik yapı oluşmuştur. Böyle bir ekonomik yapının üretim için gerekli olduğu varsayılan "ara eleman"a ihtiyacı olmayacağı ortadadır.

Bugün AB ülkelerinde işsizlik oranının en yüksek olduğu kesim, "ara eleman"lardır.

"Ara eleman" denilen kesim ise, kapitalist sanayi yapısı içinde üst yönetici/mühendis ile işçi arasında yer alan "ustabaşı" kategorisinden başka bir şey değildir. Bunlar da meslek okulları ya da meslek yüksek okulları mezunlarından temin edilmek durumundadır. Dolayısıyla lise eğitimi yerine meslek okulları eğitimi sözkonusudur.

Açıktır ki, lise eğitimi alan öğrencilerin sayısı ne kadar azaltılabilinirse, üniversitelere girecek öğrencilerin sayısı da o kadar azalacaktır. Asıl sorun, ailelerin çocuklarını lise ve üniversite eğitimine gönderme yönündeki iradelerinin ve istemlerinin kırılması sorunudur. Eğer bu irade ve istek bir biçimde ortadan kaldırılamıyorsa, yapılacak tek şey üniversiteleri paralı hale getirerek, gelir düzeyi yeterli olmayan ailelerin isteklerine rağmen çocuklarını meslek okullarına göndermek zorunda bırakmaktır.

Emperyalist ülkelerin işçi sınıfının çok iyi bildiği gibi, böylesi bir zorlama her ne kadar işçi çocuklarını üniversitelerden uzaklaştırmışsa da meslek okullarına yöneltmede etkili olamamıştır. "Ara eleman" diyerek övgüler dizilen meslek okulu mezunlarının "kalifye işçi"den daha fazla ücret almadıkları görüldüğünde, işçi çocukları

doğrudan "çıraklık eğitimi"yle yetinmişlerdir. Ve bugün tüm emperyalist ülkelerde ister meslek okulu mezunu olsun ister çıraklık eğitimi almış olsun, tüm "ara eleman"lar işsiz nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Adının başına "yüksek" sözcüğü koyarak meslek okullarını bir biçimde üniversite "ayarı" bir okul gibi gösterme gayretleri de bu durumu değiştirmemiştir.

Her ne kadar üniversitelerin paralı olmasına ilişkin "fikriyat" ABD örneği ile haklı gösterilmeye çalışılıyorsa da AKP ve takunyalı öğretim üyelerinin "feyz" aldıkları ülke Almanya'dır. "Millî Görüş"ün "kalesi" olarak bilinen Almanya, bugün "ara eleman" ihtiyacından çok, "ara eleman" yetiştirmeye yönelik eğitim sisteminin tıkanmışlığını çözmeye çalışmaktadır.

Şu gerçeğin altını bir kez daha çizmek ve akıldan hiç çıkarmamak gereklidir:

Türkiye'de YÖK düzeniyle birlikte üniversiteler apolitikleştirmenin ve kitlesel pasifikasyonun temel bir aracı haline getirilmiştir. Ailelerde ve öğrencilerde üniversite aracılığıyla sınıf atlama, köşe dönme zihniyeti yerleştirilmiştir. Giderek bu zihniyet kendi mantıksallığı içinde, üniversite hazırlık kurslarını, ardından lise birinci sınıf düzeyinde bilgiyle üniversitelere girilmesinin yolunu açmıştır.

Hakkını vermek gerekir ki, YÖK düzeni, genç nüfusun apolitikleştirilmesinde büyük bir başarı göstermiştir. **Bugünün üniversite sorunu, üniversite eğitiminin anti-demokratik baskıcı ve gerici-politik amaçlarla yönetilmiş olmasıdır**.

Hangi gerekçeyle olursa olsun üniversiteler paralı hale getirilerek üniversite sorununun çö-

zülmesi olanaksızdır. **Üniversite sorunu, doğrudan doğruya ülkenin ekonomik yapısına, ekonomik gelişmesine ve kalkınmasına bağlı bir sorundur. Gelişmeyen, üretmeyen bir ülke ekonomisinin ister üniversite düzeyinde ister meslek okulu düzeyinde olsun, hiçbir biçimde eğitilmiş insana ihtiyacı olmayacaktır.**

YÖK düzeni altında üniversitelerin apolitikleşmenin aracı olarak kullanılmasının sonuna gelinmiştir. Artık bu amaç için, araç yapılan üniversiteler düzene yük olmaya başlamıştır. Şimdi sıra bizatihi üniversitenin apolitikleşmesine gelmiştir. Bunun ötesinde söylenen her şey demagojiden ibarettir.

Evet, paralı üniversite "fikriyatı" sahipleri, bu yolla, üniversitelerde ne kadar kaliteli bir eğitim verileceğinden söz ediyorlarsa da bugün varolan ve sürekli yenisi açılan özel ve paralı üniversitelerdeki eğitim kalitesinin düzeyi ortadadır. Ülkede bu kadar özel ve paralı üniversite varken, devlet üniversitelerinin paralı hale getirilmesinden sözetmek, açıkça devlet üniversitelerini kapatmak, özel üniversitelere daha fazla "müşteri" bulmaktır. Bu bir arz-talep konusudur. Son yıllarda özel üniversiteler ("vakıf üniversiteleri") öğrenci bulmakta zorlanmaya başlamışlar, kontenjanlarını dolduramamışlardır. Devlet üniversiteleri paralı hale getirilerek, onlara yeni bir "talep" yaratılmaya çalışılmaktadır. Tıpkı emperyalist ülkelerin geri-bıraktırılmış ülkelerde yeni pazar açmak amacıyla, bu ülkelerin tarımsal yapılarını ortadan kaldırmaları gibi.

Eğer bir toplum üniversite eğitimini köşedönmenin, sınıf atlamanın bir aracı olarak kabul etmişse, paralı üniversite "fikriyatı" da fazlaca bir

direnç görmeden uygulamaya sokulacaktır. Nasıl ki, emperyalist ülkelerin şeker stoklarını eritmek için şeker üretimine IMF talimatıyla kota konulduğunda "daha ucuz şeker alacağız" diyerek uygulamaya "kitlesel" destek verilmişse, üniversitelerin paralı hale getirilmesine de benzer bir gerekçeyle destek verileceği açıktır.

Şubat 2008

[1] YÖK başkanının "Kanada'da Müslümanlar", "Ülkemizdeki Cami Sayıları Üzerine Sayısal Bir İnceleme", "Ne Öğretmeli, Nasıl Eğitmeli: Türk Polis Akademisi'nde Müfredat Sorunu", "Türkiye'de Polis ve Politika İlişkisi" adlı kitapları bulunmaktadır. Ayrıca Malezya'da Uluslararası İslam Üniversitesi'nde "Geleneksel Müslüman Ülkelerde Hayat Kalitesi" konulu bir araştırma yapmıştır.

[2] Oysa aynı konu daha önce Tayyip Erdoğan tarafından sıkça dile getirilmiştir. Tayyip Erdoğan'ın "tezleri" şöyledir: "Batıda ve ABD'de mesleki okulların eğitimden payının yüzde 75, düz liselerin payının ise yüzde 25 olmasına rağmen Türkiye'de bunun tam tersi bir durum sözkonusu. Batıda mesleki liselerden mezun olanlar meslek edinerek mezun oluyorlar. Eğer üniversiteye devam edecekse ediyor, üniversiteye devam edememesi halinde en azından bir meslek sahibi olduğu için özel sektörde veya devlette rahatlıkla kendisine yer bulabiliyor. Türkiye şu anda böyle bir açıkla karşı karşıyadır. Biz bunu gidermenin gayreti içindeyiz. Süratle meslek liselerine yönelik bu adımı kararlı bir şekilde atacağız, atıyoruz. Küreselleşen dünyada bu eğitimli nüfus sadece bizim ihtiyacımızı karşılamakla kalmayacak pekçok ülkenin yetişmiş eleman talebine de cevap vererek en değerli ihracat unsurumuz haline gelecektir."

SAF DEMOKRATLAR

[Küçük-burjuvazinin ve liberallerin sürekli ikircikliğinin ve tutarsızlığının maddî temelleri]

"Saf demokrasi... eski gelişmiş sanayi ülkelerinden daha fazla Almanya'da ikincil rol oynar. Ama bu, devrimin bir anında, en radikal burjuva partiler ve sonuç olarak tüm burjuva partileri ve hatta feodal rejim için bir süreliğine geçici bir önem kazanma olasılığını ortadan kaldırmaz. Böyle bir anda, tüm gerici kitleler onun arkasına takılır ve onu desteklerler; gerici davranışlar olarak kullanılan her şey demokratiktir. Bu yüzden Mart-Eylül 1848'de tüm feodal bürokratik kitle, devrimci kitleleri itaat altında tutabilmek için liberalleri desteklemiştir ve doğal olarak, bu başarılır başarılmaz da liberallerin kıçına tekmeyi basarlar. Fransa'da Mayıs 1848'den Aralık'taki Bonaparte seçimlerine kadar, partilerin en güçsüzü olan saf demokrat ulusal parti, kendi arkasında örgütlenmiş olan tüm kolektif gericilik sayesinde iktidar oldu. Bu her devrimde olur: hiçbir biçimde hükümet etme yeteneğine sahip olmayan en uysal parti, kendilerinin son kurtuluş olasılığını yok etmiş görünen bu partide yeralan diğerleriyle birlikte iktidara gelir. Bu kriz anında, ulusun ve seçmenlerin çoğunluğunun bizim arkamızda olmasını bekleyemeyiz. Tüm burjuva sınıf ve

feodal toprak sahipleri sınıf kalıntıları, küçük-burjuvazinin en geniş kesimleri ve de kırsal nüfus, en aşırı devrimci davranışı gösteren en radikal burjuva partisinin çevresinde toplanacaklardır ve büyük olasılıkla, geçici hükümet içinde temsil edileceklerdir. Bu durumda, Şubat 1848 Paris devrimindeki sosyal-demokrat azınlığın gösterdiği gibi, bir azınlık olarak harekete geçilemez. Yine de bu, böylesi anlarda akademik bir sorundur.

Elbette Almanya'da farklı durum alabilir ve farklı askeri koşullar olabilir. Bugün gördüğümüz şeyler gibi beklenmedik biçimler, Rusya dışında hiçbir yerde ortaya çıkmayabilir. Eğer öyle yapılmazsa, eğer beklenilmeyen Almanya'da ortaya çıkarsa, o zaman devrim sadece ordudan başlayabilir. Askeri bakış açısından günümüzün bir ordusuna karşı silahsız bir ulus, saf olarak yok olacak bir niceliktir. Bu durumda - eğer bizim yirmi-yirmi beş yaşındaki, oy kullanamayan, ama eğitimli yedek askerler, eyleme geçmişlerse- saf demokrasi büyük bir sıçrama yapar. Ama bu sorun da bugün yine akademik bir sorundur. Yine de ben, öyle söylemek gerekirse, Parti'nin büyük genel kurmayının bir temsilcisi olarak, onu gözönüne almak zorundayım. Her durumda, kriz sırasında ve krizden sonra, bizim biricik hasmımız, saf demokrasi çevresinde toplaşmış bütün kolektif gericiliktir ve düşünceme göre bu, hiçbir koşul altında ihmal edilemez."

[Engels: Babel'e 11 Aralık 1884 tarihli mektubu.]

Küçük-burjuva ve küçük-burjuva aydını,

proletaryanın toplumsal ve siyasal mücadele tarihinde özel bir yere sahiptir. Çoğu durumda proletaryanın çıkarlarını savunuyormuş görünen küçük-burjuva ve aydını, hemen her durumda kendi bencil sınıf çıkarlarını gerçekleştirmek için siyasal mücadeleye katılır.

Sınıf olarak küçük-burjuvazi, burjuvazinin bir parçasıdır ve dünya görüşü olarak burjuva ideolojisinin kendi konumuna uyarlanmış biçimini benimser.

Küçük-burjuvazi, burjuvazinin, daha tam ifadeyle büyük burjuvazinin (kapitalistlerin) karşısında "küçük" ve çaresizken, proletarya ve köylülüğün karşısında burjuva ve "güçlü"dur. Kendi içinden çıkardığı aydınlar aracılığıyla büyük burjuvaziye (kapitalistlere) gereksinme duyduğu ideolojik elemanları sağlarlar. Bu nedenle küçük-burjuva aydınları, içinden çıktıkları sınıfın çıkarlarının ötesinde, bir bütün olarak burjuvazinin, özel olarak da büyük burjuvazinin (kapitalistlerin) çıkarlarını savunurlar, bu çıkarları "toplumun genel çıkarı" olarak sunarlar ve bu yolla geniş halk kitlelerini burjuvaziye yedeklerler.

Ancak sınıf olarak, küçük sermaye, küçük tüccar, küçük esnaf ve küçük toprak sahibi kesimlerden oluştuğundan, küçük-burjuva aydınları, her durumda bu küçüklerin büyük olma özlemini dile getirirler. Bu "büyük" olma özlemi, büyük burjuvazinin (kapitalistler) daha da büyümesi, sermayenin daha fazla merkezileşmesi ve yoğunlaşması yönündeki tarihsel eğilimiyle de örtüşür. Dolayısıyla küçük-burjuva aydınları "küçük"lerin "büyük" olma özlemlerini dile getirirken, aynı zamanda sermayenin daha fazla büyümesi gerektiğini de dile getirmiş olurlar.

Küçük-burjuvazi, büyük burjuvazi (kapitalistler) ile proletarya arasında yer alan bir ara sınıf niteliğine sahip olduğundan, sürekli olarak mülksüzleşmek ve proleterleşmek durumundadır. Sermayenin artan merkezileşmesi, üretimin artan büyümesi, ticaretin genişlemesi, kısacası sermayenin giderek tekelleşmesi karşısında küçük-burjuvazi sürekli küçülür ve tasfiye olur.

Bir yandan büyük burjuvazi kesimine katılma hayali, "büyük" olma özlemi, diğer yandan aynı burjuvazi tarafından sürekli olarak tasfiye edilmesi ve proleterleşmeye zorlanması, küçük-burjuvazinin sürekli ikircikliğinin ve tutarsızlığının maddî temelini oluşturur.

Emperyalizm çağında küçük-burjuvazinin proleterleşme süreci de kapitalizmin yükseliş döneminde olduğu gibi ve olduğu biçimiyle gerçekleşmez. Genel ifadeyle, mülksüzleşen ve yoksullaşan küçük-burjuva, ücretli emekçi haline gelir. Ancak tekelci kapitalizmin gelişimi içinde **üretken olmayan faaliyetlerde** meydana gelen genişleme, mülksüzleşen ve yoksullaşan küçük-burjuvaların bu alanlarda istihdam edilmelerini olanaklı kılar.

Üretken olmayan faaliyetlerde, temel olarak pazarlamacılık, reklâmcılık ve lojistik alanlarında yoğunlaşır.

Geleneksel mal ticaretinin yanında "marketing" adı verilen yeni tür bir ticari faaliyet alanı ortaya çıkar. Reklamcılık sektörü, basit biçimde malın tanıtımının yapılmasının ötesinde, yeni ürünlere yeni talep yaratmaktan, eski ürünlere yeni talep bulmaya kadar geniş bir alanda faaliyet gösterir. Doğal olarak da "medya" sektöründe olağanüstü bir genişleme meydana gelir. Lojistik

(depolama ve dağıtım) faaliyetleri de geleneksel sanayici kapitalistin metalarını stokladığı depo faaliyetleri olmaktan çok, sanayici kapitalistin ve tüccarın mallarını düzenli olarak "tedarik" eden, bu anlamda malların depolanmasından taşımacılığına kadar bütünsel bir faaliyet oluşturan bir alandır.

Bu üretken olmayan faaliyetlerde istihdam edilen küçük-burjuvalar, "üretmeden tüketen" kesimi oluştururlar. "Yeni orta sınıf" olarak burjuva ideologlarının ve siyasetçilerinin yücelttiği bu kesim, mülksüzleşen ve yoksullaşan küçük-burjuvalar olmakla birlikte, bu istihdam aracılığıyla yeni ve daha yüksek bir yaşam standardına sahip olurlar.

Böylece çıkarları doğrudan kapitalistlerin çıkarlarıyla özdeşleşmiş "yeni orta sınıf" haline gelen küçük-burjuvalar, burjuva ideolojisi üretiminde hizmet gören bir küçük-burjuva aydınından çok daha fazla kapitalist sistemin savunucusu haline gelirler.

Bunların dışında kalan ve daha büyük kesimi oluşturan küçük-burjuvalar da, yine kapitalist mülksüzleşme süreci içinde artan oranda proletaryanın saflarına itilirler. Özellikle küçük toprak sahibi köylüler bu mülksüzleşme sürecinden en fazla etkilenen kesimdir.

Bu yüzden, küçük-burjuvazi, büyük burjuva olma özlemi ile proleterleşme korkusu arasında bocalayan, koşullara göre bir o yanda, bir bu yanda saf tutmaya çalışan kararsız ve tutarsız bir sınıf kimliğinin yanında, pazarlamacılık, tanıtımcılık ve lojistik alanlardaki üretken olmayan faaliyetlerde istihdam edilen kesimleriyle kapitalist düzenin görece sürekli ve istikrarlı destekçileri hali-

ne gelmiştir.

Hiçbir üretken faaliyette bulunmayan, son tahlilde "ücretli emekçi" statüsünde bulunan, ancak kapitalist ekonominin canlandığı dönemlerde yüksek gelir sahibi olabilen bu "yeni" küçük-burjuva kesim, herhangi bir sermaye sahibi gibi, herhangi bir tüccar gibi, sürekli istikrar peşinde koşar, istikrardan yana tutum takınır. Onun en nefret ettiği ve en büyük korkusu ekonominin istikrarsızlaşması, yani bunalımlara girmesidir. Bu nedenle de ekonomik istikrarın siyasal istikrardan geçtiğine inanmış ve inandırılmış bir kütle olarak hemen her zaman "siyasal istikrar"dan yana tutum takınır. Siyasal istikrarın kim tarafından ve nasıl sağlandığıyla ilgilenmez. Onun için önemli olan kendi istihdam alanının varolması, bu alandaki çalışmasıyla elde ettiği yüksek gelirin sürmesidir.

Bugün şeriatçılarla kolkola girmiş olan "liberaller", "her şeyden önemlisi siyasi istikrardır" diyenlerin büyük bir bölümünü bu küçük-burjuvalar oluşturmaktadır.

Yakından bakıldığında bu "yeni" küçük-burjuvalar, eski dönemin mülksüzleşen ve mülksüzleşme tehdidi altında bulunan küçük-burjuvazinin ardıllarıdırlar. Siyasal "köken"leri, eski dönemin mülksüzleşen ya da mülksüzleşme tehdidi altında olan küçük-burjuvaların mevcut düzene karşı "sol" tepkilerine dayanır. Günlük dille ifade edersek, "ailecek solcudurlar". Hatta bazıları ve önde gelenleri 1980 öncesinin siyasal mücadelelerinde aktif olarak yer almışlardır. Ama "çağ değişmiş", yeni bir dünya özlemi sona ermiş, artık "somut bugün"de yaşamak esas olmuştur. "Globalizm" propagandasına dört elle sarılan bu "ye-

ni" küçük-burjuvalar için "dün, dün ile gitti cancağızım, şimdi yeni şeyler söylemek lazım" şarkısı neredeyse yaşam kılavuzu ve siyasal duruş simgesi haline gelmiştir.

İşte bugün ülkemiz siyasal yaşamında açık biçimde görüldüğü gibi, bu "yeni" küçük-burjuvalar "saf demokrasi" yandaşları olarak siyasal bir tutum içindedirler.

"Başörtüsü" adıyla gizlenen "islami yaşam ve islami toplumsal düzen" simgesi olan türban karşısında "herkesin istediği gibi giyinme özgürlüğü olmalıdır" diyerek ortaya çıkanlar "saf demokrasi" yandaşlarıdırlar.

"Saf demokrasi" savunucuları ya da "saf" demokratlar, her türlü sınıfların varlığını ve sınıfsal farklılığı görmezlikten gelirler. Onlara göre, "herkes mutlak olarak eşittir". Doğal olarak da "özgürlükler" de herkes için var olmalıdır. Engels'in tahlil ettiği 19. yüzyıl koşullarında bu saf demokrasi anlayışı, feodallerin feodal sömürüyü, kapitalistlerin kapitalist sömürüyü istedikleri gibi sürdürme hakları olduğunu savunur. Bu yüzden de feodal kalıntılardan liberal burjuvaziye, sanayici kapitalisten küçük tüccara kadar her kesim bu saf demokrasinin "hak" anlayışının kendi çıkarlarına denk düştüğünü düşünerek, onların yanında yer alırlar.

Açıktır ki, "saf demokrasi", yalın bir liberalizmdir. "Birakın yapsınlar, bırakın geçsinler" sözünde ifadesini bulan bu liberalizm, güçlü olanın istediğini yapabildiği, parası olanın istediğini satın alabildiği bir toplumsal düzen istemine denk düşer. "Saf demokrasi" de liberalizmin demokratik hak ve özgürlükler alanındaki izdüşümüdür.

Bugün ülkemiz somutunda şeriatçılarla itti-

fak içinde hareket eden "liberaller", "II. Cumhuriyetçiler" ve "neo-liberal sol"cular, "yeni" küçükburjuvazinin çıkarlarını temsil eden siyasal hareketler durumundadır. Bu nedenle, bir yandan ekonomik ve siyasal istikrarın her şeyden önemli olduğu propagandasını yaparlarken, diğer yandan "sureti haktan" görünerek, demokrasinin "tüm kural ve kurumlarıyla" varedilmesi propagandası yaparlar.

Onlar için "demokrasi" herkes içindir ve demokratik bir hakka herkes sahip olmalıdır. Türban konusunda olduğu gibi, herkesin istediği gibi giyinme "hakkı" olmalıdır, dolayısıyla şeriatçılar da istedikleri gibi ("inançlarının gereğine uygun") giyinebilmelidirler. Aynı şekilde herkes istediği gibi, kendi düşüncesine ve inancına bağlı olarak yaşayabilmelidir.

Bu "saf demokrasi" mantığı içinde bu "yeni" küçük-burjuvalar, ister tefeci-tüccar sermayesi olsun, ister kapitalist-ticari sermaye olsun, kendisini istihdam eden her kesimin birlikte yaşamasını isterler. Bu, aynı zamanda kendi işlerinin güvencesidir. Sözkonusu olan "marketing", tanıtım ve lojistik faaliyetler olduğundan, her sermaye kesimi için "bir gün ihtiyaç" olur cinsinden işlerdir. Doğal olarak da "yeni" küçük-burjuvalar ne kadar çok sermaye piyasaya girerse, o kadar çok iş sahibi olacaklarını, gelirlerinin artacağını hesaplarlar.

Sürekli yoksullaşma ve mülksüzleşme tehdidi altında olan küçük-burjuvalar, bu yeni "üretmeden tüketme"ye olanak veren iş olanakları karşısında "saf demokrasi" yandaşlarının söylemlerine daha yakın dururlar. "Siyasi istikrar" adı altında kimin ve hangi amaçlarla iktidar oldu-

ğuna aldırış etmeksizin sadece kendi varlık koşullarını biraz daha sürdürebilme umuduna kapılan bu kesimler, günümüzde AKP iktidarının en büyük destekçileri olmaktadırlar.

Gerek çalışma koşulları itibariyle gerek yaşam biçimleriyle şeriatçı kesimlerden kesinkes ayrı olan bu kesim, düne kadar açık biçimde "laiklik" yanlısı tutum içindeyken, bugün laikliğin "istikrarı bozan" bir "çatışma konusu" olduğunu düşünmektedir.

Yasalar karşısında herkesin eşit olduğu ne kadar "mutlak" bir hukuk ilkesi olarak sunulursa sunulsun, mahkeme kapılarında bekleşen halkın çok iyi bildiği gibi, "eşitlik" sadece varlık sahibi olanlar için eşitliktir. "Saf demokrasi" denilen şey de tüm "mutlak eşitlik" görünümüne karşın, iktidar ve sermaye sahiplerinin eşitliğinden başka bir şey değildir.

> "Mantık ve tarih ile alay etmedikçe, ayrı ayrı sınıflar varolduğu sürece 'saf demokrasi'den değil, ama yalnızca sınıfsal demokrasiden söz edilebileceği açıktır ('saf demokrasi'nin yalnızca ne sınıflar savaşımından ne de devletin niteliğinden herhangi bir şey anlamayan bilisiz bir formül olmakla kalmadığını, ama bomboş bir formül de olduğunu söyleyelim ayraç içinde, çünkü komünist toplumda, dönüşmüş ve bir alışkanlık durumuna gelmiş demokrasi sönecek, ama hiçbir zaman 'saf' bir demokrasi olmayacaktır).
>
> 'Saf demokrasi', işçileri aldatmaya çalışan liberalin uydurma bir sözünden başka bir şey değildir."[1]

AKP'nin mutlak müttefiki olan liberaller, daha doğru ifadeyle liberal görünümlü "yeni" küçük-burjuvaların tek kaygısı, kendi yaşam standartlarını korumak ve bunun için gerekli olan geliri garantiye almaktır. Bu güvenceler sağlanabildiği sürece, onlar için rejimin niteliği, laik ya da şeriat düzeninin varolup olmaması hiçbir öneme sahip değildir. Onlar için önemli olan "kedi"nin fare tutmasıdır. Renginin yeşil ya da siyah olmasının hiçbir önemi yoktur. Ta ki, "kedi" diye düşündükleri şeyin bir "canavar" olduğunu fark edene kadar bu "saf" ve "mutlak eşitlikçi" tutumlarını sürdüreceklerdir.

Tek sorun, bunu fark ettiklerinde kendilerinin fare olarak yutulmuş olacağıdır.

Ağustos 2008

[1] Lenin, Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky, s. 27.

BİR VİCDAN VE CÜZDAN OLAYI!

Yer: Karabük. Mekan:"3. Karabük Sanayi Kültür, Sanat Festivali". Olayda sahne alan aktörler: AKP'li Karabük Belediye Başkanı ve Latife Tekin.

Olay Haziran'ın son günlerinde gerçekleşmiştir. Karabük 3.Sanayi Kültür, Sanat Festivaline davetli yazar Latife Tekin sahne alır. Nükleer santral kurulmasına karşı konuşmaya başlar. AKP'nin "enerji politikası"nı "aşağılık enerji politikaları" olarak "yerin dibine batırır". Bunun üzerine Belediye Başkanı ayağa kalkarak "sen bu şekilde burada konuşamazsın, sen benim paramla buraya geliyorsun" diyerek Latife Tekin'i önce uyarır ve ardından "sus" talimatıyla susturur.

Latife Tekin, "Halkın Vicdanı" susar.

Korkmuştur. Olay sırasında aklına "Madımak olayı" gelmiştir. Ya o da yakılırsa!

Ancak kendisini güvenli bir mekâna atar atmaz konuşur: "Ben hayatımda böyle bir şey yaşamadım. Bir yazara bir belediye başkanının 'Sen konuşamazsın' demesinin ne kadar feci olduğunu düşünebiliyor musunuz?"

Kendi sözleriyle Latife Tekin, "Bu ülkenin tanınmış bir yazarıdır" ve "yazarlar, ülkelerinin, halklarının vicdanıdır". Öyleyse Latife Tekin "halkın vicdanı"dır. Bu yüzden Latife Tekin'e karşı yapılan bu hakaret, "halkın vicdanına" yapılmış bir hakarettir.

" Halkın vicdanı" Latife Tekin'e AKP'li Karabük Belediye Başkanının "Sen benim paramla

buraya geliyorsun. Bu şekilde konuşamazsın" diyebilmiş olması, AKP'nin temsil ettiği sınıfsal ve ideolojik zihniyetin bir ifadesi olarak kabul edilmiştir.

Evet, olayın iki aktöründen birisi AKP'li Belediye başkanı, diğeri "halkın vicdanı" bir yazardır.

Birinci aktör, on yıllarca şeriatçıların ve faşistlerin devletin özel koruması altında egemen oldukları bir kentin, Karabük'ün belediye başkanıdır.

Karabük, ülkenin ilk demir-çelik fabrikasının kurulduğu kent. Böyle bir kent, ilk ağır sanayi kuruluşuna ev sahibi olmakla, aynı zamanda Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk sanayi proletaryasının ortaya çıktığı bir kent olmuştur. Demir-çelik ve sanayi proletaryası sözcükleri bir araya geldiğinde, kurulu düzen için bir tehlike başgösterir. İşte egemen sınıflar, tüm zamanlarda Karabük işçilerinin işçi sınıfı bilincine sahip olmamaları için tüm olanakları seferber etmiştir. Şeriatçılık başlı başına bir güç olarak varedilirken, faşist milisler Karabük eşrafının mal ve can güvenliğini sağlayan güçler olmuşlardır!

Kuruluşundan günümüze kadar Karabük Demir Çelik Fabrikası işçileri, sarı sendikacılıktan daha çok "yeşil ve siyah" sendikacılığın denetimi altında bulunmuşlardır. Grev sözcüğü, Karabük kentinin sınırları içine hemen hiç girmemiştir. Karabük eşrafının, özel olarak da hurda demir işleyen haddehane sahipleri ile Karabük demir-çelik komisyoncuları kentin egemen güçleri olarak her şeye muktedirdirler.

Karabük kenti, adının "kara"sı gibi kapkara bir gericiliğin elinde onlarca yıl kara bir yaşam sürmüş, can çekişmiştir.

Dönem AKP dönemidir. Tüm gericiler, sömürücü kesimler AKP çevresinde toplaşmış-

lardır. Bunun bir yansısı Karabük belediye başkanlığı AKP'nin eline geçmiştir. Kimi zaman "Anadolu kaplanları" olarak övgülere boğulan, kimi zaman "Kalvenist yeni burjuvalar" olarak tanımlanan Anadolu eşrafının tüm gericiliği, yobazlığı, kabalığı, hokkabazlığı ve kültürsüzlüğü, Latife Tekin çevresinin çok iyi bildikleri "maganda"lığı, "siyasal islam"la birleşerek dini bir görünüm kazanmıştır.

Anadolu eşrafının birinci aktör olduğu olayın "mağduru" Latife Tekin'e gelirsek.

Kurtuluş Cephesi'nin Temmuz-Ağustos 2000 tarihli 56. Sayısında "Gümüşlük'te Edebiyat Akademisi ve Munzur'da Kültür Şenliği" başlıklı yazıda şöyle anlatılır:
[Bkz: http://anadolusanat.org/kc/kurcep1/kc56_5.html]

> "Latife Tekin, Y. Küçük'ün 12 Eylül romanları ve romancılarının başında yer verdiği ve 'küfür romanları' olarak tanımladığı 12 Eylül öncesindeki devrimci mücadeleye ve devrimcilere karşı her türden aşağılamanın, karalamanın yer aldığı Sevgili Arsız Ölüm'ün yazarıdır. 12 Eylül askeri darbesi koşullarında devrim ve devrimcilere yönelik aşağılama ve karalama kampanyasının bu önde gelen 'edebiyatçı'sı Latife Tekin, bugün bu hizmetlerinin karşılığını "kurulu Sistem'in Kurumlar'ından böylesine alenî bir biçimde almaktadır. Oligarşi, biraz geç de olsa, kendine hizmet edenleri, yaşlılıklarında da yalnız bırakmamaktadır. Tek koşulla: Yine kendilerine hizmet etmeye devam etmek."

Bu yazının üzerinden sekiz yıl geçti. Sekiz

yıl içinde Latife Tekin'in övgülere boğulan Gümüşlük Edebiyat Akademisi'nin ne olduğuna ilişkin fazlaca bir bilgiye sahip değiliz. Ama Karabük'te meydana gelen olaydan çıkarsanabildiği kadarıyla, Latife Tekin'in işleri pek yolunda gitmiş görünmemektedir. "Çağrıldığı" ya da "çağırttırıldığı" "geleneksel kültür festivalleri"ne katılarak zamanını "değerlendirdiği", "halkın vicdanı" olarak konuştuğu ve hatta yeni çıkan ya da çıkacak olan kitabının "promosyon faaliyetlerini" yürüttüğü söylenebilir.

Yolu nasıl olmuşsa Bodrum-Gümüşlük'ten Karabük'e düşmüş ve "meşum" olay meydana gelmiştir.

Kendi varlığını, ününü ve "yazar" sıfatını 12 Eylül askeri faşist darbesi koşulları içinde devrimci mücadele ve devrimcilere karşı yürütülen ideolojik saldırılara en önde katılarak kazanmış bir kişi olan Latife Tekin, "medya" söylemiyle "mütareke basını" yazarları gibi her şeyini, hizmetlerine ve bu hizmetleri karşılığında aldığı paraya ve üne borçludur.

Ve şimdi bir "ilk" gerçekleşmiş, "para"yı verenler, alenen ve arsızca "paranı ben veriyorum" diyerek kendilerine hizmet etmek için getirildiğini yüzüne karşı söyleyebilmiştir.

Evet, bu "sevgili arsız"lığın öyküsüdür. Kendi kişisel varoluşlarını ve geleceklerini devrimci mücadeleyi karalamaya bağlamış olanlar, bu şekilde egemen sınıfların hizmetine koşulanlar, bir gün açıktan açığa "efendi"sinin kim olduğu sorusuyla yüzyüze kalabilmektedirler.

Elbette Anadolu eşrafından işbirlikçi ticaret burjuvazisinin kozmopolit "nezaketi" beklenemez. Anadolu eşrafı, kendisini güçlü hissettiği her

durumda, tüm feodal-kasabalı kültürünü ortaya koyar. Efendilerine hizmet eden uşaklar, kozmopolit "nezaket" içinde "halkın vicdanı" gibi sıfatlarla yüceltilebilinirlerse de Anadolu eşrafının böyle bir yüceltmeye uygun ne kültürü ne sosyal yaşamı vardır. Tüm kasaba kabasabalığı içinde (filistenizm) Anadolu eşrafı için; "parayı veren düdüğü çalar". Latife Tekin'in anlayamadığı da bu olmuştur. Parayı veren düdüğü çalmaya başlamış ama, "düdük" istenilen sesleri çıkarmamıştır.

Para ile düdük, hizmetçi ile efendi bir ve aynı değildir. Düdük düdüklüğünü bilmediği sürece, düdüğün sahibi, düdüğe düdüklüğünü gösterir. Bu da Karabük "festivali" olayının kıssadan hissesidir.

Ağustos 2008

4+4+4'TEN
444'E

[Öğrenci ve Öğretmenlerden Tasarruf!]

Her şey, 1980 dünya bunalımı koşullarında gelişen ve egemen olan neo-liberalizmin ucuz ve düşük maliyetli işgücü talebiyle başladı. Kapitalizmin daha önceki ucuz işgücü talebinden farklı olarak, "neo-liberal dönem", sadece düşük ücretli işgücünü değil, aynı zamanda işgücünün üretim maliyetinin düşük olmasını talep etti.

Zorunlu eğitim süresi işgücünün yeniden-üretim maliyetini yükseltirken, eğitimin kalitesi ve süresi de nitelikli işgücünün yeniden-üretim maliyetini artıran unsurlar olarak kabul edildi.

Sekiz yıllık zorunlu eğitim, en ucuz işgücünün bile 15 yaşından daha önce üretim sürecine katılmasını önlediği gibi, olağan 11 (ya da 12) + 4 yıllık yüksek öğretim süresi de nitelikli işgücünün maliyetini artırıyordu. Üretim araçlarının geldiği düzey asgari eğitimin gerekliliği bir yana, çoğu durumda okur-yazarlığı bile gereksiz hale getirmişti.

Üretim sürecinde düz işçi ve usta işçi dışında kalan her türlü "ara eleman" gereksinmesinin büyük ölçüde ortadan kalkmasıyla birlikte, "meslek" okullarına olan gereksinim de hızla azalmaya başladı.

Ve neo-liberalizm "Okyanus ötesinden" düğmeye bastı. Hedef, daha ucuz işgücü için nitelikli ve niteliksiz işgücünün yeniden-üretim maliyetlerini düşürmekti.

Bu hedefe ulaşmak için, zorunlu eğitimin ve yüksek öğrenimin ortalama düzeyinin yaratmış olduğu maliyetten kurtulmakla işe başlanıldı. En temel maliyet unsuru olan eğiticilerin (öğretmenler ve öğretim üyeleri), hem niteliklerinden hem de eğitim sürelerinden kaynaklanan maliyetlerin azaltılmasına yönelindi. Daha geniş kesimlerin "eğitimi" adına, olabilecek en düşük maliyetle "üretilmiş" eğiticiler eğitim sürecine dahil edildiler. Eğiticinin eğiteceği "birim" sayısının artırılması da "ek tasarruf" olarak kabul edildi. Böylece "birim" başına düşen eğitici maliyeti azaltıldı.

İkinci adım, eğitimin kalitesinin düşürülmesiyle sağlanacak olan "marjinal fayda"nın yaratılması için atıldı. Bu adımın en temel sloganı, "ezberci eğitime son" oldu. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağıtılmışlığıyla birlikte "kimliksiz" kalan "düzen karşıtları" bu sloganı hemen benimsediler. "Ezberci eğitime son" sloganıyla, neoliberalizm adına "kapitalizme" saldırmaya başladılar.

Bu "düzen karşıtları", Hasan Pulur'un "atmacanın kafa kesitini" çizemediği için sınıfta kalarak "tasdikname" almasını bayrak edinerek "ezberci eğitim sistemi"ne karşı girdiği "savaş"-ta, üniversite sınavlarındaki soruların "ezberci" özelliğini ve "zorluğunu" kullanarak, üniversite sınavları için sadece lise birinci sınıf bilgisinin yeterli kılınmasını sağlayarak ilk "zafer"ini kazandı.

Bu ilk zafer, herkese üniversite kapılarını açmasıyla birlikte yüksek öğrenimin düzeyinin de düşürülmesini olanaklı hale getirdi. Milyonlarca öğrenci "iki yıllık ön lisans programları"na dahil edilerek, kısa yoldan ve düşük maliyetle **"**nitelikli işgücü" haline getirildi.

Ama bunlar neo-liberalizmin hedefleri açısından yeterli sayılamazlardı. Yüksek öğrenim süresi ne kadar düşük maliyetli ve kısa süreli olursa olsun, her durumda sekiz yıllık zorunlu eğitimle birleşerek yeniden-üretim sürecinin istenilen düzeye indirilmesini önlüyordu.

Neo-liberalizm, bir yandan ucuz işgücünün (nicelik ve nitelik olarak) yeniden-üretim maliyetini düşürürken, diğer yandan "işgücüne katılım süresi"ni, yani yaşı da aşağı çekmek istiyordu.

İşte "işgücüne katılım süresi"ni aşağıya çekmenin yolunu da, "kimliksiz" kalmış "düzen karşıtları"nın küçük-burjuva bencilliği sayesinde buldu.

Bu "düzen karşıtı" "kimliksiz" küçük-burjuva, kendi çocuğunun daha iyi bir "kariyer" yapabilmesi için her türlü "fedakârlığa" hazırdı. Bu amaçla "7 Çok Geç" kampanyasını başlattı.

Kökeni 90'lı yıllara dayanan bu kampanya, 2000'li ve AKP'li yıllarda, Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV), Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD), Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV), Eğitim Reformu Girişimi (ERG), Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), Türk Eğitim Vakfı (TEV) ve Vehbi Koç Vakfı'nın (VKV) "işbirliğiyle" genişletildi ve yaygınlaştırıldı.

Bu "işbirlikçi kuruluşlar"ın amacı, "0-6 yaş dönemi erken çocukluk eğitiminin yaşamsal önemi konusunda kamuoyunu bilinçlendirmek" olarak ilan edildi. AÇEV Başkan Yardımcısı bu "bilinçlendirme" faaliyetinin gerekçesini şöyle açıklıyordu:

"Türkiye nüfusunun %10'unu teşkil eden 0-6 yaş grubu çocukların sadece %11'i bu dönemde eğitim alabiliyor. Türkiye, özellikle AB ülkeleri arasında yetersiz bir durumda. Bu kampanyay-

la... paydaşlar ile uygun politikalar geliştirmeyi ve çocukların eğitime başlangıcının 7 yaşa bırakılmaması için yasalarda gerekli değişikliklerin yapılmasını hedefliyoruz".

Böylece "düzen karşıtı" ve "kimliksiz" küçükburjuvalar, kendi çocuklarının daha avantajlı konumda okul sistemine başlamalarını sağlamak için bu kampanyayı her yönden desteklediler. Üstelik bununla da yetinmediler. "Çocuk üniversitesi" adı altında yaz tatili günleri de "değerlendirilmeye" başlandı. Küçük yaşta başlatılan "yabancı dil kursları" yoluyla da kendi çocuklarının "globalleşen dünya"ya daha iyi uyum sağlayabileceklerini varsaydılar.

Bunları yaparken de neo-liberalizmin işgücünün yeniden-üretim maliyetini düşürme hedefini görmezlikten geldiler.

"7 Çok Geç"ciler büyük bir iş başarıyormuş havası içinde ilk zaferlerini kutlarken, yapılan ve yapılacak olanların tüm eğitim sisteminin baştan sona değiştirilmesini gerektirdiğini de fazlaca önemsemediler.

Açıktı ki, "7 Çok Geç" sloganı ile 0-6 yaş gurubunun "okul öncesi eğitim" adı altında aldıkları "eğitim", bu eğitimi almayan çocuklara göre, okul sürecine daha "avantajlı" başlamalarına yardımcı olur. Ancak bu "okul öncesi eğitim" almış çocuklar ile bu eğitimi almamış çocukların aynı eğitim sistemi ve aynı müfredat içinde birlikte eğitim görmeleri de bir o kadar olumsuzluğu barındırır. Dolayısıyla, ya tüm çocukların aynı eğitimden geçmeleri sağlanacaktır (ki "gelişmiş ülkeler"de bile bu oran %35'i geçmemektedir) ya da eğitim sistemi "okul öncesi eğitim" almış çocuklara göre yeniden biçimlendirilecektir. Bi-

rinci durumda, "düzen karşıtı", kimliksiz küçük-burjuvaların çocukları elde ettikleri "avantajlar"-dan mahrum kalacaklardır. İkinci durumda ise, çocukların **okula başlama yaşı aşağı çekilecektir**. **Bu da** daha küçük yaşta okula gidilmesi ve bu yolla **standart okulun "okul öncesi eğitim"in yerini alması demektir**.

Neo-liberalizm için bunların hiçbir önemi ve değeri yoktur. Onun amacı, işgücünün yeniden üretim maliyetlerini düşürmek olduğundan, "üretim sürecine" başlangıç yaşının düşürülmesiyle, işgücüne katılım yaşının düşürülmesiyle ilgilenir. Daha erken yaşta işgücüne katılan emekgücünün daha uzun süre çalışması, her şeyden önce daha uzun süreli sigorta ve emeklilik primlerinin ödenmesini sağlayacaktır. Bu da, "sosyal güvenlik kurumu" açıklarının kapatılmasının en basit ve en tepki çekmeyen yoludur.

"Kimliksiz" ve "düzen karşıtı" küçük-burjuvaların kendi çocukları için "avantaj" kazandıran "7 Çok Geç" kampanyasından elde ettikleri "verim" de, 1980'lerde "yabancı dilde eğitim veren" okullara gidenlerin, standart devlet okullarına gidenlere göre elde ettikleri "avantaj"ın "verimi" kadar olmuştur. Biraz ekonomi bilen birisinin kolaylıkla bilebileceği gibi, bir "meta"nın talebi aynı kalırken (ya da daha az artarken) arzında meydana gelen artışlar o "meta"nın fiyatının düşmesine yol açar. Dolayısıyla, "7 Çok Geç" kampanyasıyla elde edilen "avantaj", kampanyanın genişliğine ve yaygınlığına bağlı olarak ters yönde sonuçlar üretir. Ve öyle de olmuştur.

1982'de bankerlerden "mevduat sertifikası" alarak dolandırılan bir kesimin, 15 yıl sonra "repo" adı altında bir kez daha "mevduat sertifikası"

alması nasıl olanaklı olabilmişse, "yabancı dilde eğitim veren" okullara çocuklarını gönderenlerin "hüsranı", 15 yıl sonra "7 Çok Geç" kampanyasıyla "hüsrana" dönüşmesi o ölçüde olanaklı olabilmiştir.

Ve 2012 yılına gelindiğinde, her ne kadar "globalleşen dünya", "globalizm" sözcükleri kullanılmaz hale gelmişse de, "bölgesel güç" olma sevdasına kapılmış ve kendi işbirlikçi burjuvalarını üretmiş AKP, neo-liberalizmin eğitim alanındaki "altın vuruş"unu gerçekleştirdi.

Mademki "7 Çok Geç"ti ve mademki tüm 0-6 yaş gurubunun "okul öncesi eğitim" alması olanaksızdı, öyle ise okula başlama yaşını aşağı çekerek 60 aylık çocukların okula başlamalarının yasal hale getirilmesi sağlanmalıydı. AKP de, 4+4+4 yasasıyla, "dindar ve kindar nesil" yetiştirme amacını birleştirerek neo-liberalizmin "altın vuruş"unu gerçekleştirdi. Böylece 4+4+4= 444 haline geldi.

Artık neo-liberalizm, "kimliksiz" ve "düzen karşıtı" küçük-burjuvaları kullanarak kazandığı zaferin ürünlerini devşirebilir. Çünkü **okula başlama yaşı, "zorunlu" olarak 66 ay, yani 5,5 yaş olarak yasalaşmıştır**. İlk 4 yıllık eğitim süreci 9,5 yaşında tamamlanacaktır. İkinci 4 yıllık eğitim "keyfiyet"e bağlı "zorunlu eğitim" olarak 13,5 yaşta tamamlanacak ve bu nüfusun işgücüne katılımı sağlanacaktır. Daha bir yıl öncesine kadar 15 yıl süren işgücüne katılım süresi 1,5 yıl erkene alınmıştır. Bu katılımla emeklilik yaşı değiştirilmeksizin, emekli olmak için gerekli olan çalışma yılı sayısı 1,5 yıl uzatılmış olmaktadır. (Burada, emeklilik yaşının yükseltilmesi karşısında işçilerin ve özellikle "kamu emekçileri"nin nasıl diren-

diklerini anımsatmaya gerek yoktur. Ki bunlar, aynı zamanda "7 Çok Geç" kampanyasının gönüllü destekçileriydiler.)

Benzer durum üçüncü 4'e gidecek olan öğrenciler için de geçerlidir. Onlar da, 19 yaşında (8+4) işgücüne katılırken, "444"le birlikte 17,5 yaşında çalışmaya başlayacaklardır.

Böylece neo-liberalizmin işgücünün yeniden üretim maliyetinin aşağı çekilmesi amacına belli ölçülerde (şimdilik 1,5 yıllık maliyet düzeyinde) ulaşılmış olmaktadır.

Bu neo-liberal amacın gerçekleştirilmesinin "yan ürünü" ise, AKP'nin "dindar ve kindar nesil" yetiştirme projesinin daha erken yaşta başlatılabilmesidir. Daha çok küçük yaşta "ruhlar alemi"yle tanışacak ve bir süre sonra "cinler, şeytanlar"a karşı "hassasiyet" kazanacak olan bir "nesil" de ortaya çıkacaktır. Bu "yan ürün", kendisine iş verenlere büyük bir "minnet borcu" duyarak çalışacak, herşeyi "zekat"la ölçecek "uslu işçiler" neslini oluşturacaktır.

"444" sistemi, işgücüne katılım süresini kısaltırken, aynı zamanda işgücünün eskisi kadar nitelik gerektirmemesinden hareket etmektedir. Ama neo-liberalizmin de "yüksek nitelikli işgücü"ne gereksinmesi vardır. Bu gereksinme de, "elit üniversite"ler aracılığıyla sağlanacaktır.

Burada 4+4+4 sisteminin "küçük" bir püf noktası bulunmaktadır. AKP'nin bugün büyük bir şevk ve şaik ile üzerine atladığı neo-liberal 4+4+4 sisteminin uygulandığı ülkelerde (örneğin Almanya, ki "Milli Görüş"ün ana üssüdür) sistem "elemeci/seçmeci" niteliktedir.

Sözcüğün tam anlamıyla, "hür ve eşit" doğan çocuklar, bu sistem yoluyla kendi sınıfsal kö-

kenlerine göre ayrıştırılır. İşçinin çocuğu işçi, küçük-burjuvanın çocuğu küçük-burjuva ve kapitalistin çocuğu kapitalist olur. Sınıfsal geçişler ya da "sınıf atlama" bu sistemin bizzat kendisi tarafından önlenir. Ne yazık ki(!), "sınıf atlama" istemi en çok da küçük-burjuvalarda vardır. Artık bu "sınıf atlama" özlemlerini bir başka bahara, bir başka "neo" döneme ertelemek zorundadırlar.

Burada "düzen karşıtı" küçük-burjuvalara söylenecek son söz, Neşet Ertaş'ın türküsünün sözleri olabilir:

Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sarardım soldum
Eyvah eyvah eyvah ey...

Ekim 2012

...VE TANRI KADINI YARATTI! SİYASET DE KEŞFETTİ!

["Pozitif Ayrımcılık Doktrini"]

Neredeyse tüm "medya" açısından 12 Haziran seçimlerinin en "farklı" ve en "yeni" özelliği, parlamentoya "ilk kez" çok sayıda kadının seçilmiş olmasıdır.

Yine "medya" manşetlerine göre, "ilk kez", meclisteki kadın milletvekillerinin oranı %9'dan %14'e çıkarken, sayıları da 50'den 78'e çıkmıştır. Bunlardan 45'i AKP, 19'u CHP, 11'i BDP ve 3'ü de MHP'den milletvekili seçilmişlerdir. KADER başta olmak üzere, tüm kadın kuruluşları ve dernekleri, bu sonucun iyi bir sonuç olduğunu, ama yeterli olmadığını açıklamışlardır. Bir başka deyişle, kadın hareketleri açısından, 12 Haziran seçim sonuçları "evet, ama yetmez" olarak karşılanmıştır.

Tüm bunlara legalist "sol"un kadına ve kadın hareketine atfettiği büyük önem ve söylemi de ekleyecek olursak, düzen içi siyaset açısından "kadın sorunu" yeni bir evreye girmiştir.

Şimdi biraz gerilere gidelim.

Yahudi, hıristiyan ve islam inancına göre, kadın, Hz. Adem'in yedinci kaburga kemiğinden Tanrı tarafından yaratılmıştır. Bu inanç, tarihin en eski inancı olmasının ötesinde, erkek egemen toplumsal düzenlerin en eski ideolojik temelidir. Bu ideolojik temelden yola çıkarak, kadının erkeğe mutlak olarak boyun eğmesi gerekliliği kutsal bir emre bağlanmıştır. Bu emre uymayanlar,

yani erkeğe boyun eğmeyen kadınlar, sadece toplum nezdinde değil, tanrı düzeyinde de suçlu ilan edilmişlerdir. Tıpkı hıristiyanların açık biçimde, müslümanların dolaylı olarak kabul ettikleri "ilk günah" gibi.

Bilineceği gibi, "ilk günah", Âdem ile Havva'nın cennetten kovulmasına yol açan "elma" yeme efsanesidir. Bu efsaneye göre, Havva, yani kadın, şeytanla işbirliği yaparak, Adem'in, yani erkeğin tanrının emirlerini çiğnemesine neden olmuştur!

Bu "ilk günah"la birlikte Âdem ile Havva cennetten kovulmuşlar ve "ademoğulları", o zamandan bu zamana kadar, cennete yeniden kavuşabilmek için, tanrının kendilerini affetmesi için dua etmişler, tanrıya olan bağlılıklarını her fırsatta ortaya koymaya çalışmışlardır.

Böylece Havva üzerinden tüm kadınlar hem kendilerinin hem de erkeğin cennetten kovulmasının ve binlerce yıl "dünyevi" bir yaşam sürdürmelerinin nedenidir. Elbette durum böyle ise, "ademoğulları"nın yeniden cennete ulaşabilmesi için, kendilerini "dünyevi zevkler"den arındırmaları ve tümüyle tanrıya adamaları gerekmektedir.

Sahte ve orta-çağa (feodal döneme) ilişkin bu inanç, aynı zamanda tarihin tüm kadın hareketlerinin çıkış noktasını da oluşturmuştur. Ama ne zaman ki tarih, feodalizmden kapitalizme evrilmiş ve kapitalist üretim ilişkileri egemen hale gelmiştir, kadının, erkek gibi, artı-değer üreticisi olduğu keşfedilmiştir.

Kapitalizmin ilk döneminde sanayinin yapısı nedeniyle erkek emek-gücü başat durumda olmasına karşın, kadın emek-gücü de bazı sana-

yi kollarında, özellikle de tekstil sektöründe başat bir emek-gücü olarak ortaya çıkmıştır. Kadın işçiler ya da günümüzdeki egemen söylemle ifade edersek kadın emekçiler, erkek işçiler gibi, artı-değer üreticisi olarak kapitalizmin hizmetine koşulmuşlardır.

Kapitalizmin ilk döneminde, yani serbest rekabetçi kapitalizm koşullarında, kadın işçiler, genellikle sadece kadınların çalıştığı işyerlerinde toplanmışlardır. Zaman içinde kapitalizme ve kapitalist sömürüye karşı işçi sınıfının açık ekonomik mücadelesi ortaya çıktığında, kadın işçiler, erkek işçilerle birlikte kendi işyerlerinde bu mücadeleye katılmışlardır.

İşte bu tarihten itibaren, proletaryanın kendisi-için sınıf olma yönündeki hareketi başlamıştır. Bu hareket, bir sınıf hareketi olarak, her türlü ayrımcılığa olduğu kadar, sınıf ayrımına karşı bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Proletaryanın dünyayı değiştirme hareketi, sınıfların ortadan kaldırılmasına yönelik bir hareket olarak, her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını hedeflemiştir.

Bu proleter hareketin sınıfsal niteliği, her türlü ayrımcılığa, imtiyaza karşı oluşu, kaçınılmaz olarak kendi sınıfı içindeki ayrımların da ortadan kaldırılmasını gerektirmiştir. Değişik iş kolları arasındaki ayrımlar ve ayrıcalıklar yanında, kadın ve erkek emek-gücü arasındaki ayrımlar ve ayrımcılıklar da proleter hareketin daha ilk andan itibaren karşı çıktığı olgular olmuştur.

Bu hareket, kadın-erkek işçi ayrımına dayanmayan bir sınıf hareketidir. Diğer bir ifadeyle, **işçi sınıfının devrimci hareketi ve mücadelesi, resmi olarak kadın-erkek ayrımını tanımaz**.

Zaman içinde serbest rekabetçi kapitaliz-

min tekelci kapitalizme, yani emperyalizme evrilmesiyle birlikte, dünyanın toprak olarak emperyalist güçler tarafından yeniden paylaşımı gündeme gelmiştir. Bu da emperyalist-kapitalist ülkelerde erkek işgücünün askeri bir güce dönüştürülmesi, işçilerin askerleştirilmesi sonucunu doğurmuştur.

I. ve II. Emperyalist Paylaşım Savaşları, erkek işgücünün askerileştirildiği ve sanayi üretiminin ağırlıklı olarak kadın emek-gücüne dayandırıldığı bir ortam yaratmıştır. Bunun sonucu olarak da kadın emek-gücü ağır sanayi kollarında da istihdam edilmiştir. Bu gelişme teknolojideki gelişmeyle birleşerek, kapitalist sanayide "kas gücü"-ne dayanan üretim süreçlerini neredeyse sona erdirmiştir. Kadın işçilerin günümüzdeki sorunları da bu aşamadan itibaren belirgin bir biçim artmıştır.

Yeniden paylaşım savaşı koşullarında ve 1929 "büyük buhran" sürecinde gerek ABD'de gerekse Almanya'da, sanayi ve tarımdaki işgücü eksikliği kadınların artan oranda kapitalist üretim sürecine dahil edilmelerini getirirken, aynı zamanda kadın emek-gücünün değeri ve fiyatı konusunda da yeni bir tartışma ve mücadele süreci ortaya çıkarmıştır.

Kadın işçiyi erkek işçinin bir parçası olarak kabul eden kapitalizm, kendi doğal mantığı içinde (Havva'nın Adem'in yedinci kaburga kemiğinden yaratılması hikayesi!) kadın emek-gücünün fiyatını (ücret) kadın-erkek tümlüğü içinde, yani aile çerçevesinde belirlemiştir.

Düne kadar çalışan sadece erkektir, dolayısıyla kadın, sadece ev işlerini yerine getiren bir hizmetli konumundadır. Bu durumda erkek işçi-

nin ücreti, "geçimini sağlamakla yükümlü olduğu" ailesini asgari düzeyde geçindirebilecek bir miktar olarak belirlenmiştir. Ama şimdi kadın, emek-gücü olarak üretim sürecine katılmıştır. Bu durumda, kadın işçinin ücreti, erkek işçinin ücretine yapılan bir ek, bir artış anlamına gelmektedir. Bu da kadın emek-gücüyle artan artı-değerden işçilere (cinsiyet ayrımı yapılmaksızın) verilen payın göreli olarak artması anlamına gelmektedir. İşçi ücretlerindeki her artışın kendi kârından bir azalışa denk düştüğünü bilen kapitalist açısından bu durum kabul edilemezdir. Ve tarihsel olarak da öyle olmuş, gereğini de yapmıştır.

Kadın emek-gücünün kullanımındaki artışa paralel olarak kapitalistlerin yaptığı ilk iş, "eşit işe, eşit ücret" vermemek olmuştur. Kadın işçiler, pek çok (dinsel, ekonomik, toplumsal vb.) gerekçelerle, erkek işçilerden daha düşük ücret almaya zorlanmışlardır.

Kadının çalışmasıyla birlikte işçi ailesinin gelirinde meydana gelmesi gereken iki emekgücü miktarı kadarki artış, kadın işçilere ödenen ücretlerin düşük tutulmasıyla telafi edilmiştir. Ancak kapitalizmin ucuz ve düşük maliyetli emekgücüne olan gereksiniminin artması, daha fazla sayıda kadının üretim sürecine dahil edilmesini gerektirmiştir. Bu da kadının çalışmasını teşvik eden geçici uygulamalara yol açmıştır.

Kadınların çalışmalarını teşvik etmek için kullanılan temel araç, karı-koca (kadın-erkek) çalışan bir ailenin ortalama gelirinin, tek erkeğin çalıştığı ailenin ortalama gelirinden daha yüksek tutulması olmuştur. Kadının çalışmaya başladığı ailelerin gelirlerinde ve tüketimlerindeki görece li artış, bir teşvik unsuru olarak kullanılmıştır.

Çalışan kadınların sayısındaki artışa paralel olarak, karı-koca çalışan ailelerin ortalama geliri, genel ortalamayı oluşturmaya başlamış ve böylece aileler arasındaki gelir farklılıkları giderek ortadan kalkmıştır. Artık kadın ve erkek birlikte çalışsalar da ellerine geçen ücret, toplumsal bakımdan ortalama gelir düzeyine eşitlenmiştir.

Buraya kadar kadınların çalışması, tümüyle sanayi ve tarım alanıyla sınırlıdır. II. Yeniden Paylaşım Savaşı sonrasında, yani emperyalizmin III. bunalım döneminde, sanayi ve tarımın yanında hizmetler sektörü giderek gelişmeye ve birinci konuma yükselmeye başlamıştır. İşte bu andan itibaren, kadınlar hizmetler sektörünün temel işgücü olarak ortaya çıkmıştır. Artık sorun, sanayi (ve kısmen tarım) proletaryasının sorunu olmaktan çıkmış, hizmetler sektöründe istihdam edilen işgücünün sorunu haline dönüşmüştür.

Hizmetler sektörünün yapısı ve gelişimi ile sanayi sektörünün yapısı ve gelişimi arasındaki farklılık, giderek hizmetler sektöründeki işgücü ile sanayi sektöründeki işgücünün birbirinden uzaklaşmasına ve yer yer karşıt konuma gelmesine yol açmıştır.

1980 dünya ekonomik bunalımıyla birlikte, sadece emperyalist ülkelerde değil, tüm geri-bıraktırılmış ülkelerde de kadın çalışanların sayısı hızla artmaya başlamıştır. Geri-bıraktırılmış ülkeler açısından, tarihlerinde ilk kez, kitlesel ölçekte kadın emek-gücü ekonomik yaşamın parçası haline gelmiştir.

1980 sonrasında geri-bıraktırılmış ülkelerde uygulanan "neo-liberal" ekonomi politikalar, ekonomist dilden ifade edersek, "ithal ikameci sanayileşme"nin yerine "ithalata dayalı" bir ekono-

mik yapının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece, geçmiş dönemle kıyaslanamayacak ölçüde hizmetler sektörü gelişmiş ve istihdam artmıştır. Bu da hizmetler sektöründe çalışan kadınların sayısındaki büyük artışlara yol açmıştır.

Geri-bıraktırılmış ülkelerin toplumsal yapısı, kadınların çalışmasıyla birlikte, ilk kez yeni bir olguyla karşı karşıya kalmıştır. Artık geleneksel aile yapısı değişmiş, kadın, evde oturup evişi yapan, çocuk yetiştiren konumundan çıkmıştır. Düne kadar sadece eğitim görmüş kadınlar için geçerli olan "iş-kadını" toplumsal ilişkisi, şimdi nüfusun büyük bir bölümünü kapsayan yeni bir toplumsal ilişki haline gelmiştir.

Bu ülkelerde kapitalizm kendi iç dinamiğiyle gelişmediğinden, ortaya çıkan yeni durum, toplumun kendi içsel ve özsel deneyimine paralel gelişmediğinden, ortaya çıkardığı ve çıkaracağı sorunlara ilişkin bir toplumsal belleğe de sahip değildir. Dolayısıyla kadının çalışması, yeni bir durum olmakla birlikte, toplumun geleneksel (feodal) yapısı bu yeni durumun yeni bir toplumsal denge oluşturmasına olanak sağlamaz.

Kapitalizmin iç dinamikle değil, dış dinamikle, yani emperyalizmin çıkarlarına ve gereksinmelerine göre geliştirildiği ülkelerde kadınların artan oranda çalışmaya başlaması, giderek toplumsal huzursuzluğa ve dengesizliğe yol açmıştır. Geleneksel ya da muhafazakâr denilen feodal toplumsal ilişkiler, "kadının yeri evidir" imanıyla varlığını sürdürürken, aynı feodal iman sahipleri artan oranda kadınların çalışma yaşamına girmesi yönünde hareket etmişlerdir. (Bu çelişki, AKP iktidarında en tipik biçimde dışa vurulmuştur.)

Öte yandan, kadının çalışması, bir dönem için de olsa aile gelirinde artışa yol açtığından, ailenin tüketim gücü artmış ve belli ölçülerde (geçmişe göre) yaşam standartlarında yükselmeye neden olmuştur. Tüm feodal ve dinsel değer yargılarına rağmen, yaşam standartlarındaki göreli yükselme, bir yandan kadınların çalışmasını teşvik ederken, diğer yandan aile içindeki geleneksel/muhafazakâr yapıyı da değiştirmiştir.

Kapitalizmin irsi hastalığı olan aşırı-üretim, kaçınılmaz olarak yeni pazarlar, yeni tüketici kitleler bulunmasını gerektirir. Kadınların artan oranda çalışması ve aile gelirlerindeki göreli artışlar, geri-bıraktırılmış ülkelerin iç pazarında düşey bir genişlemeye yol açarak, aynı zamanda aşırı-üretim sorunu açısından da parçasal bir etkide bulunmuştur.

Ancak kadının çalışması en çok aile üzerinde etkide bulunmuştur.

Engels, kapitalizmin ilk gelişim yıllarında kadının çalışmasının aile üzerindeki etkisini ortaya koyarken, günümüzde geri-bıraktırılmış ülkelerde meydana gelen toplumsal ilişkileri de belli ölçülerde aydınlatmaktadır:

> "Kadının çalışması kesinlikle ve zorunlu olarak aileyi çözüyor; aile temeline dayanan bugünkü toplumumuzda bu çözülme, en moral çökertici etkilerini ana-baba üzerinde olduğu kadar çocuklar üzerinde de gösteriyor. Çocuğuyla ilgilenecek, gerçekte pek az gördüğü çocuğuna hiç değilse ilk yıl alelade de olsa sevgi gösterecek vakit bulamayan anne, gerçek anne olamaz; çocuğuna karşı kaçınılmaz biçimde bir ilgilenmez-

lik içine girer, ona bir yabancı gibi sevgisizce davranır. Bu tür koşullar altında büyüyen çocuklar, aile yaşamının sonraki dönemlerinde bütün bütün çökerler; kendilerini hiçbir zaman evlerinde, aile ortamında hissetmezler; çünkü, ayrı kalmaya alışmışlardır, bu nedenle de işçi sınıfında ailenin genel çöküşüne onlar da böylece katkıda bulunurlar. Buna benzer biçimde, ailenin çöküşünü ortaya çıkaran bir başka neden çocukların çalışmasıdır. Ailelerine malolduklarından daha fazla haftalık kazanacak duruma geldikleri zaman, ana-babaya, evde kalmanın karşılığı bir miktar para ödemeye başlarlar, geri kalanını kendilerine saklarlar. Bu genelde on dört, on beş yaşından itibaren başlar. Sözün kısası, çocuklar kendilerini ailenin egemenliğinden kurtarırlar ve baba ocağına bir tür pansiyon gibi bakarlar; tabi işlerine geldiği zaman baba ocağı olur, işlerine gelmediği zaman pansiyon.

Birçok durumda, kadının çalışması aileyi tümden dağıtmaz, ama tepetaklak eder. Ailenin geçimini kadın sağlar; baba evde oturur, çocuklara bakar, evi temizler, yemek pişirir... Öteki toplumsal koşulların aynı kaldığı bir durumda, aile-içi ilişkilerdeki bu ters-yüz oluşun emekçi erkeklerde yarattığı öfkeyi tahmin etmek kolaydır...

Fabrika sisteminin kaçınılmaz olarak getirdiği, kadının kocası üzerindeki egemenliği insanî değilse, kocanın karısı üzerinde geçmişteki üstünlüğü de insanî değildi. Eğer şimdi kadın üstünlüğünü ortak malların tümünü değilse, daha büyük bir kısmını

sağladığı gerçeği üzerine oturtabilirse, bundan çıkarılabilecek zorunlu sonuç, aile üyelerinden biri, saldırgan bir biçimde daha büyük katkıda bulunmakla böbürlendiğine göre, bu mülkiyet toplumunun doğru ve ussal bir toplum olmadığı sonucudur. Bugünkü toplumumuzun ailesi böyle çözülüyorsa, bu çözülüş, ailenin temelindeki bağın, aile sevgisi değil, öyleymiş gibi görünen bir mülkiyet toplumunun eteği altında sırıtan özel çıkar olduğunu gösterir. Pansiyon ücreti ödemeyen çocukların, işsiz kalan ana-babalarını desteklemeleri durumunda o çocuklar açısından aynı ilişki ortaya çıkmış olur."

(F. Engels, İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu, s. 207-210.)

Günümüz Türkiye'sinde kadınlara yönelik şiddet ve cinayetlerde meydana gelen olağanüstü artışların ve erkeklerin artan oranda dinci cemaatlere yönelmesinin temelinde Engels'in 150 yıl önce ortaya koyduğu toplumsal gerçekler yatmaktadır. Aradaki fark, sadece 150 yıllık bir zaman farklılığı değildir. Aradaki fark, asıl olarak iç dinamikle gelişen kapitalizm ile iç dinamiği çarpıtılmış, dış dinamiğe bağlanmış ve dış dinamiğin (emperyalizmin) çıkarlarına göre geliştirilmiş kapitalizm arasındaki farktır. Diğer bir ifadeyle, burjuva demokratik devrimini tamamlamış ülkeler ile bu devrimini gerçekleştirememiş geribıraktırılmış ülkeler arasındaki farklılıktır.

Bu farklılıkları dışlayan, her şeyi düzenin kalıcılığı ve sürekliliği açısından gören ve ele alan her yaklaşım, kaçınılmaz olarak sorunun te-

meline "kadın sorunu"nu yerleştirmek durumundadır. Yani düzen değişmez ve değiştirilemez kabul edilerek, mevcut düzendeki sorunların evrimci bir tarzda ve reformist bir yolla, zaman içinde çözümlenebileceği varsayılmaktadır.

Bu varsayım, genel olarak burjuva ideologlarının teorikleştirdiği bir varsayımdır.

Bu varsayımın en tipik özelliği, "kadın sorunu"nu sınıfsal bir temelden soyutlayarak, ayrı, bağımsız ve evrensel bir sorun haline getirerek, "ayrımcılığa karşı mücadele" düzeyine indirgemesidir. Bu da, AB "normları" çerçevesinde "**pozitif ayrımcılık**" olarak ortaya çıkmaktadır.

Kadınlara yönelik ayrımcılığa "pozitif ayrımcılık" yaparak karşı çıkmak yalın bir totoloji olsa da, bugün ilerici, demokrat ve solcu tüm kadın hareketleri tarafından içselleştirilmiştir.

Olayın kavranılamayan ve anlaşılamayan yanı ise, burjuva demokratik devrimini tamamlamamış, dolayısıyla yukardan aşağıya kapitalizmin geliştirildiği, ama feodal ve yarı-feodal toplumsal ilişkilerin (siyasal üstyapıyla birlikte) egemenliğini sürdürdüğü ülkelerin "çağdaş kapitalizmin gereklerine ve gereksinmelerine" uygun bir yapıya dönüştürülmesidir.

Feodalizmin devrimci tarzda tasfiye edilmediği ve edilmesi düşünülmediği ülkelerde (geri-bıraktırılmış ülkeler) emperyalizmin temel hedefi, bir yandan kadının ucuz işgücü olarak artan oranda çalıştırılması, diğer yandan bu kadınlar aracılığıyla emperyalist-kapitalizmin önündeki feodal engelleri ortadan kaldırmaktır.

Türkiye somutunda görüldüğü gibi, "kredi kartlı yaşam"ın hedef kitlesi kadınlardır. TOKİ sisteminin hedef kitlesi de kadınlardır. Dünya

Bankası'nın bir milyar dolarla finanse ettiği "Sosyal Riski Azaltma Projesi"yle, kendilerinin açık ve aleni ifadeleriyle, "kadının aile ve toplum içindeki konumunun güçlendirilmesi amacıyla, doğrudan annelere" nakit para verilmesi en yalın örneklerden birisidir.

Bu emperyalist anlayışa göre, geri-bıraktırılmış ülkelerin iç pazarlarının genişletilmesinin yolu, kadının çalışması ve tüketici olarak pazarda yer almasından geçmektedir. Çalışan kadın, geri-bıraktırılmış ülkeler tarihinde yeni bir olgudur. Bu ülkelerdeki kadınların ekonomik yaşam deneyimleri neredeyse hiç yok gibidir. "Pozitif ayrımcılık" yapılarak, toplumsal ilişkiler içinde "yüceltilmeleri" sayesinde, çalışan ve çalışmayı düşünen kadınların, düzenin koruyucu ve kollayıcısı olarak kullanılabileceği düşünülmektedir.

Bu, emperyalist ideologlar tarafından, günümüz koşullarında geri-bıraktırılmış ülkelerdeki feodal ve yarı-feodal yapıların tasfiye edilmesinin bir yolu olarak tasarlanmıştır. Toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşamın hemen her alanında "ikinci sınıf" insan olarak kabul edilen ("algılanan"), "soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen" kadınlar, böylesi bir tasfiye planında "pozitif ayrımcılık" söylemiyle düzene eklemlenmektedirler.

Sorun, hiç tartışmasız bir biçimde, geri-bıraktırılmış ülkelerde feodalizmin devrimci tarzda tasfiye edilmesi sorunudur. Ancak dışa bağımlı bir kapitalizmin burjuvazisi de emperyalist burjuvazi de devrimci (burjuva anlamda) niteliğine sahip değildir. Dolayısıyla feodalizm, devrimci tarzda tasfiye edilmek yerine, bir yandan feodallerin en iri ve en büyük kesimlerini burju-

valaştırarak, diğer yandan "pozitif ayrımcılık" yoluyla kadınları feodal toplumsal yapının karşısına çıkartarak tasfiye edilmeye çalışılmaktadır. Ülkemizdeki legalist olsun olmasın, neredeyse tüm "sol" hareketler ile "sol" kadın hareketlerinin "pozitif ayrımcılığı" hararetle desteklemelerine yolaçan, bu yapay anti-feodal amaçtır.

Gerçek gerçeklikte ise, emperyalist-kapitalizmin üstyapısal anti-feodal "mücadelesi", sadece iç pazarı genişletmek ve kendi aşırı-üretimi için yeni pazarlar yaratılması açısından bir değere sahiptir. Bu yolla feodalizmin tasfiye edilemeyeceğini Türkiye'nin yakın tarihi açıkça göstermiştir. 1950'lerden günümüze kadar emperyalizm-işbirlikçi yerli burjuvazinin feodalizmi tasfiye girişimlerinin bugün geldiği yer, feodal-dinci ideolojinin temsilcisi AKP'nin iktidara gelmesiyle sonuçlanmıştır.

Bu yol, yani mevcut düzenin yukarıdan aşağıya tasfiyesi, zorlu, sancılı ve sonuç olarak feodalizmle nihai bir hesaplaşma yapılmaksızın gerçekleştirilmesi olanaksız olan bir yoldur.

Gerçek gerçeklik böyle olmakla birlikte, bu anlayış, bu ideoloji (özel anlamıyla "pozitif ayrımcılık" yoluyla kadın sorununun çözülebileceği zihniyeti) hem solda hem de Kürt ulusal hareketi içinde çok fazla etkide bulunmaktadır. Özellikle A. Öcalan'ın "ekolojik demokratik toplum projesi"nin temel dayanağı olarak öne çıkartılan "kadın sorunu", bu ideolojinin ne denli büyük bir etkiye sahip olduğunu açıkça göstermektedir.

Kürt ulusal hareketinin legal ve açık siyasal ilişkiler alanında geliştirilen "eşbaşkanlık" sistemi, sözcüğün burjuva ve emperyalist anlamında "pozitif ayrımcılık"a dayanmaktadır. Bu yolla,

Kürt toplumsal ilişkilerindeki "erkek egemen" ilişkilerin tasfiye edilebileceği, dolayısıyla feodalizmin de tasfiyesinin gerçekleşeceği varsayılmaktadır. Daha açık ifadeyle, kadınlar Kürt siyasal yaşamında öne çıkartılarak Kürt feodalitesinin gücünün kırılması hedeflenmektedir (yukarıdan aşağı feodalizmin tasfiyesinin bir biçimi). Son yapılan Demokratik Toplum Kongresi toplantısında da görüldüğü gibi, bu uygulama, birkaç kadının konuşmacı olarak katıldığı "erkek"ler toplantısından başka bir sonuç vermemektedir.

Buraya kadar ortaya koymaya çalıştığımız gibi, "pozitif ayrımcılık" ya da siyasal partilerde "kadın kotası" konulması türünden yollar, emperyalizmin yukarıdan aşağıya feodalizmi tasfiye etme, daha tam deyişle, feodalizmi evcilleştirme çizgisinin birer yansımasıdır.

Bugün ülkemiz "sol"unun "kadın hareketi"ne biçtiği değere ve atfettiği öneme yakından bakıldığında görülecektir ki, bu "proje"yi, genel olarak devrimden, özel olarak anti-feodal (ve şüphesiz anti-emperyalist) devrimden umudunu kesmiş küçük-burjuva eskimiş solcular hararetle desteklemektedirler. Ve yakından bakıldığında, bu küçük-burjuvaların çoklukla ve sıklıkla AB fonlarından fonlandıkları görülecektir.

Açıktır ki, bugün PKK'nin temsil ettiği Kürt ulusal hareketi, Kürt devriminden, Kürt ulusal kurtuluşundan, bağımsız Kürdistan amacından uzaklaşmıştır. Bu amaçtan uzaklaştığı oranda, ulusal-devlet konusunda olduğu gibi "kadın sorunu"nda da giderek egemen ideolojiye, neo-liberal ideolojiye kaymıştır. Legalist "sol" ise, çoktan unuttuğu ve tümüyle unutturduğu devrim amacının dışındaki "araçlar"la varlığını sürdürme

gayreti içindedir. Bu gayretleri de olabildiğince düzeni "zorladığı"nı varsaydığı marjinal konuları öne çıkarmak olarak "tecelli" etmektedir.

12 Haziran seçim sonuçlarında görüldüğü gibi, meclise giren kadın milletvekillerinin yarısından çoğu, islamcı-feodal ideolojinin temsilcisi AKP listelerinden seçilmiştir. Bu bile, emperyalizmin "pozitif ayrımcılık doktrini"nin ne kadar ilerici ve ilerlemeci olduğunu göstermeye yeterlidir.

Kürt ulusal hareketinin olduğu kadar Türkiye'nin de genel sorunlarından birisi, feodalizmin mutlak tarzda ortadan kaldırılmasıdır. Bu da, feodal ilişkileri, bir yandan yukarıdan aşağıya tasfiye etmeye çalışan, öte yandan üstyapısal olarak besleyen ve kollayan emperyalizmden bağımsız bir ülke yaratılmasıyla olanaklıdır. Bu da bir devrim sorunudur, demokratik halk devrimi sorunudur. Devrim dışı yollarla feodalizmi, feodal ilişkileri ve feodal değerleri tasfiye edebileceklerini sananlar, dünya devrim tarihinin yüzlerce kez kanıtladığı gerçeklere gözlerini kapatanlardır.

Haziran 2011

OYA BAYDAR
PAVYONDAKİ NAMUSLU KADIN MI?

"Sela ül Mevta: Ahmet Altan/Oya Baydar"

"Bizim gazetenin çok ilginç ve övündüğümüz bir yazar kadrosu var.

Nabi Yağcı, Roni Margulies, Oya Baydar gibi sıkı sosyalistler de yazıyor burada.

Her ne kadar Roni'yle Oya'da 'liberallerin' arasına 'düşmekten' dolayı zaman zaman hafifçe Türkan Şoray filmlerini andıran 'pavyondaki namuslu kadın' huzursuzlukları tezahür etse de burada sağlam bir 'solculuk' tartışması yaşayacağımızı ümit ediyorum." (Ahmet Altan, "611... 1917... 1923...", Taraf, 7 Mayıs 2009.)[1]

"Taraf'ta yazma maceram boyunca –ki pek uzun değil–, pavyonda çalıştığım izlenimine hiç kapılmadım; kaldı ki, insan her yerde kendi iç tutarlılığını ve 'namusunu' koruyarak çalışabilir." (Oya Baydar, "'Pavyondaki kadın'ın vedaı", Taraf, 9 Mayıs 2009.)

Şüphesiz dinsel inançlardan kaynaklanan gelenek ve göreneklere göre, "ölünün" arkasından konuşulmaz. "Ölü"nün arkasından söylenen söz, imamın "ümmeti muhammet, mevtayı nasıl bilirdiniz" sözüyle "hakkınızı helal edin" sözünden ibarettir.

Burada sözkonusu olan "ölü" ya da "mevta", bir zamanların TSİP şeflerinden, köşe yazarlarından

ve asıl olarak da teorisyenlerinden Oya Baydar'dır.

Oya Baydar, bir "mevta", bir "ölü", bir "cenaze" olalı çok olmuştur. TSİP günleri "mazi" olmuş, teorisyenliği unutulmuş, bunların yerine "roman yazarı" ("Elveda Alyoşa") sıfatı geçmiştir. 1974-1980 döneminde, asıl olarak da 1974-77 yılları arasında TSİP içinde oynadığı rol, İlke ve Kitle dergilerinde büyük teorisyen edalarıyla (Tektaş Ağaoğlu'yla birlikte) silahlı mücadeleye saldırıları, THKO, THKP-C ve TİKKO'ya yönelik "sol maceracılık/sol sapık" suçlamaları, legalizmi meşrulaştırma çabaları çoktan unutulmuştur. Onun "teorik" yazılarıyla pasifizmin saflarına "kazanılmış" insanlar da unutulmuştur. O artık "roman yazarı" olarak "12 Eylül darbesinden birkaç gün önce yurtdışına çıkmış, on iki yıl Federal Almanya'da siyasal göçmen olarak yaşamış" ve Türkiye'ye dönmüş bir yazardır.

Kendi "tanıtım" yazılarında ifade edildiğine göre, Federal Almanya'nın Frankfurt kentinde postacı bekleyerek geçirdiği günler içinde "sosyalist sistemin çöküş sürecini yakından yaşamış" ve "bu süreci 1991'de yayımladığı Elveda Alyoşa öykü kitabında" anlatmış bir yazardır.

Ülkeye döndükten sonra, "Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı'nın ortak yayınları olan İstanbul Ansiklopedisi'nde redaktör ve Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi'nde genel yayın yönetmeni" olarak çalışmıştır. Bu arada büyük "sıkıntılar" çekerken, günlerini postacı beklemekle geçirirken nasıl olmuşsa bağlantı kurduğu Almanya'nın "sosyaldemokrat" "temiz vakıf"larından biri olan Friedrich Ebert Vakfı'nca finanse edilen proje kapsamında "Gewerkschaften und Arbeitsbeziehungen in der Türkei" (Türkiye'de Sendikacılık Hare-

keti/1998) kitabı da yayınlanmıştır.

Böylece öykü-roman yazarlığının yanında "sendika tarihi uzmanı" olarak da "düşünsel" katkılarını sürdürmeye devam etmiştir.

"Ölü" dirilmiş, "mevta" canlanmış, kendi tarihini unutturarak "itirafçılar" gibi kendine yeni bir "yüz" kazandırmıştır.

Oysa 1980'lerin Latin-Amerika'sında olduğu gibi, Türkiye'de de "sürgündeki solcu aydın" (ki çokluk TKP ve onun legal versiyonlarına aittirler) cebine koyduğu bir "proje"yle birlikte ülkeye geri döndü. "İşbilen"ler bu "proje"li dönüş "atılım"ından ilk yararlananlar oldu. Akla gelmedik "projeler"den paralar kazandılar. Kimisi Soros'tan, kimisi AB fonlarından, kimisi "temiz vakıflar"dan beslendiler. Turgut Özal'ın "transformasyon" adını verdiği dönüşüm sürecinde, soldan transfer edilen bu "proje" sahibi solcu aydınlar, ülkenin devrimci tarihinin çarpıtılmasıyla işe başladılar. Oya Baydar gibi "eski parti yöneticileri", bir yandan "özeleştiri"ler yaparak günah çıkartırken, diğer yandan Sovyetler Birliği'nin dağıtılmışlığını "fırsat"a dönüştürmeye koyuldular. Düne kadar "reel sosyalizm"e toz kondurtmayan, "reel sosyalizmi" eleştirenleri "küçük-burjuva maceracıları" ya da "maocu bozkurtlar" diye suçlayanlar, artık Amerikan emperyalizminin "yeni dünya düzeni"nin baş savunucuları haline geldiler. "Globalizm" propagandasının ülkedeki "proje" finansmanıyla destekli gönüllü savunucuları oldular.

"Proje" adıyla ödenen maaş karşılığında Türkiye devrim tarihine ilişkin çarpıtmalar, karalamalar bütün hızıyla sürerken, süreç tarihin daha önceki zamanlarına, Cumhuriyet tarihine doğru genişletildi. Bir yandan "ulus-devlet"in ne

denli "kötü" ve "faşist" bir şey olduğu kanıtlanmaya çalışılırken, diğer yandan bu "ulus-devlet" sınırları içindeki bir devrimin ne kadar "kötü" ve "totaliter" bir iktidar oluşturacağından sözetmeye başladılar.

Bunları yapanlar, bunlar için maaşa bağlananlar (Amerikan emperyalizminin "demokrasi projesi" kapsamında, Bkz: Politik ve Askeri Savaş Sanatı-IV, Gerilla Bilanço Çıkarıyor, Gaby Weber, İlkeriş Yayınları) devrimin bir hayal, bir "ütopya" olduğunu bin dereden bin su getirerek kanıtlamaya koyuldular. Hiçbir bilimsel ölçüye ve dayanağa sahip olmaksızın, sadece "biz eskiyiz", "eski solcuyuz" söylemiyle, "işin içinde ne işler" olduğunu ima ederek, yalanlar üreterek, kişisel zaaflarını "bireysel özgürlükler" olarak sunarak Amerikan emperyalizminin gönüllü propagandistleri oldular.

Devrimcilerin ne denli "kaba saba" insanlar oldukları, kendileri gibi "rafine" küçük-burjuva aydınlarının bireysel özgürlüklerine saldırdıkları, Ertuğrul Özkök'ün yinelemekten çok hoşlandığı "bolşevik hoyratlık"la "iyi ve güzel" her şeyi nasıl kabalaştırdıkları uzun uzun anlatıldı, yazıldı, romanlara konu edildi. Devrimin, devrimden sonra insanların yoksulluk içinde yaşayacakları bir ülke yaratacak olan "kötücül" bir düşüncenin ürünü olduğu ilan edildi. Marks, Engels, Lenin ve diğer marksizm-leninizmin ustaları, "benim gibi düşünmeyiversinler, ne olur ki" türünden kabalıklarla, küçümsemelerle bir yana itildi.

Böylece yeni kuşağa, devrim yoksulluk üreten bir eylem, devrimciler "bolşevik hoyratlık" peşinde olan insanlar olarak sunuldu.

"Eski solcular" ya da "eski marksistler" 2000'li

yıllara kadar görevlerini "hakkıyla" yerine getirdiler. Ülkenin yakın tarihi, devrimci mücadelenin tarihi ya unutturuldu ya da çarpıtıldı. İllegal mücadelenin ve gizli faaliyetin zorunlu gerekliliklerinden yararlanarak hurafeler uyduruldu, yalanlar üretildi. Ama her şeyiyle açıkta olan legal faaliyetler de "gizemli" hale sokularak, olağanüstü işler yapılmış havası verilerek yüceltilirken çarpıtıldı, değiştirildi, farklılaştırıldı. Yemek sofralarında, evlerde, kapalı kapılar ardında yapılmış oportünist tezgahlar birer roman konusu haline getirilirken, her türlü legal malzeme paraya çevrildi.

2000'li yıllar ise, emperyalizmin bu süreçte yetiştirdiği kendi adamlarıyla harekete geçtiği yıllar oldu. Artık "eskimiş solcu"lara ödeme yapma zorunluluğu duyulmuyordu. ABD ve İngiltere'de eğitilmiş ve yetiştirilmiş "has adamlar" Televizyon kanallarından gazete köşe yazarlığına kadar her alanda piyasaya sürüldü. Artık "eskimiş solcu"lara ekmek kapısı kapanmıştı. Ya köşelerine çekileceklerdi ya da bu yeni "yetme" işbirlikçi aydınların yanlarında "figüran" olarak sahneye çıkacaklardı.

Oya Baydar, köşesine çekilecek kadar "nemalanmış" olmadığından olsa gerek, "liberal aydınlar"ın saflarında "figüran" olmayı yeğledi. Ece Temelkuran, "şimdi nereye gideceğiz? Oya abla, sana soruyorum" diye "Oya abla"sına seslenmek zorunda bırakacak kadar ileri gitti.

Ve sonunda ona da "dönekler"e, kendi özüne, kendini vareden insanlara sırtını dönen "hainlere" davranıldığı gibi davranıldı. Kendi özüne, kendi insanına, kendi safına ihanet edenlerin, ihanetlerini alkışlayanlarca değersiz bir "pislik" muamelesi yapıldığı tarihsel ve sınıfsal gerçek-

likle yüz yüze geldi. En "liberal" sözle "pavyondaki namuslu kadın" ilan edildi, fahişe olduğu alenen söylendi.

Parası verilmişti, parasını almıştı, işini yapmıştı. "İyi muamele" yapmış bir "fahişe" olarak adlandırılmasında bir sakınca yoktu. Öyle de oldu.

Ahmet Altan, yaptığı işin bilincinde olan, bilerek yapan, amacın ne olduğu konusunda hiç bir kaygıya ya da tereddüde sahip olmayan "taşeron patron", kendi "genelevinde" "vesikalı" olarak çalıştırdığı "sermaye"sinin kaprislerinden sıkılmıştı ve gerçeği öylece ifade etti. Ece Temelkuran'ın "Oya ablası", estetik ameliyat geçirmiş, yenilenmiş yüzüyle ortada kalıverdi.

Kıssadan hisse:

Küçük-burjuva yüzsüz aydınları, siz siz olun kendinizi konumlandırdığınız saflara ihanet etmeyegörün. Belki ihanetiniz bir dönem ödüllendirilecektir. Her ödül alışınızda ihanette bir adım daha ileri giderek, daha büyük ihanetlere imza atmaya can atacaksınız. Ama unutmayınız ki, bu sınıf mücadelesidir. Karşı taraf, yani burjuvazi, dört bin yıllık yönetim deneyimi ile ihanetleri ne denli özendirirse özendirsin, kendi özüne ihanet edenlerin, gün gelince kendisine de kolayca ihanet edeceğini çok iyi bilir. Eğer sizi yüzüstü bırakıyorsa, bu onun size ihanet etmesinden değil, sizin kendi özünüze ihanet etmiş olmanızdan dolayıdır.

Şüphesiz başarılı oldunuz. Otuz yıl boyunca devrimci mücadeleyi önemsizleştirerek başarılı oldunuz. Devrime, devrimci mücadeleye ihanet ettiğinizi bile söylemeye dilimiz varmadı. Ama düşman hiç de bizler kadar insaflı, bizler kadar düzeyli, bizler kadar "kaba saba" değildir; pirü

pak gerçekçidir, devrim saflarını terk edişinizin adını yalın biçimde koymaktan hiç çekinmez: İhanet.

Düştünüz mü, Ahmet Altan'ın pavyonuna kadar düşersiniz. Orada "namuslu kadın" rolü kesmenize bile tahammül edemezler, düşenin dostu olmaz. Oysa sizler birer "canlı cenaze"den ibaretsiniz. Cenazenizin ardından "mevtayı nasıl bilirdiniz" diye de sormuyoruz. Saflarına geçtikleriniz, kursağınızı parayla dolduranlar bunun yanıtını açıkça verdiler. Hayırlı olsun!

Haziran 2009

[1] 1 Mayıs'tan sonra Radikal 2'de bir yazar "İşçinin, Marjinalin Bayramı" başlıklı yazıda şöyle yazmaktadır: "Mayıs 2009'dan sonra, yüz binlerce işçi ve marjinalin Taksim Meydanı'nda halaya durması, artık hayal değil!"

TÜRKÂN SAYLAN VE KÜÇÜK-BURJUVA AYDINLARININ ÇIKMAZI!

> "Öncü Savaşı aşamasında olan THKP-C'nin küçük-burjuva aydın çevrelerdeki müttefiki, ancak Kemalistler olabilir. Onlarla olan ilişkilerimizde sağ kanadın oligarşinin kesin müttefiki olduğunu, her zaman devrimci saflara, tarihi bir hareket anında ihanet edebileceğini, nedenleri ile birlikte anlatmalıyız. Ortak cephe bu kanadın, darbeciliğin çıkar yol olmadığını anlayıp, sağ kanadı artık dostu olarak görmediği zaman mümkün olacaktır." (Mahir Çayan, Kesintisiz Devrim II-III, Bkz: Politik ve Askeri Savaş Sanatı-V, İlkeriş Yayınları)

Ergenekon operasyonun 12. dalgasının küçük-burjuva aydınlarına yönelmesi, özel olarak da Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'ni hedef alması, birden Prof. Dr. Türkan Saylan'ı AKP'ye karşı küçük-burjuva aydın muhalefetinin simgesi ve önderi haline getirdi. Türkan Saylan 2007 yılında Çağlayan'da yapılan Cumhuriyet Mitingi'nin önde gelen düzenleyicilerinden olduğundan bu kesim tarafından bilinen bir isim olmakla birlikte, 12. Dalga onu AKP'ye karşı (genel anlamda şeriatçılığa karşı) muhalefetin simgesi ve önderi yaptı.

Yıllardır salt akademik kariyer hesaplarıyla birbirlerinin kuyusunu kazan küçük-burjuva ay-

dınları da, bencillikleri nedeniyle hiçbir zaman biraraya gelemeyen küçük-burjuva sanatçıları da, müzmin CHP ve Deniz Baykal muhalifleri de, küçük-burjuva aydınlarının "Kızıl Elma"cıları, "Avrasyacılar"ı, "AB'ciler"i ve hatta "globalistler"i, dönekleri, "liberalleri" de Türkan Saylan'ın önderliğini hemen benimsediler. "Kodu mu oturtan" genelkurmay başkanından düş kırıklığına uğramış olan küçük-burjuva siyasetçiler de, "merak etmeyin ordu var"a inanmış aydınlar da, düşlerini ve inançlarını yitirdikleri bir anda bir simge ve önder gibi ortaya çıkan Türkan Saylan karşısında saygı duruşuna geçtiler.

Hemen herkes Türkan Saylan'ın "işaretini" beklemeye başladı. "Gördüm ki bir süre daha yaşamam gerekiyor" diyen Türkan Saylan'ın "işareti"ni alacak olan küçük-burjuva aydınları birden sokaklara dökülüceklerini, milyonluk mitingler düzenleyeceklerini ve AKP iktidarını devirebilecek bir "sivil girişim" yaratabileceklerini hayal etmeye başladılar. AKP de, benzer bir gelişmenin olma beklentisi içinde paniğe kapılmış vaziyette olayları izlemeye koyuldu.

Türkan Saylan, ölümcül hastalığına rağmen bu beklentileri pek de boşa çıkartmadı. Tüm sağlık sorunlarına rağmen, hemen her gün televizyonlara çıkarak, kendisini önder olarak gören kesimlerin sözcülüğünü yaptı. Ama beklentilerin aksine, hiçbir biçimde sokaklara dökülünmesi yönünde bir işaret vermedi.

Ve 14 Nisan günü yapılan Ergenekon 12. dalgasından 34 gün sonra yaşamını yitirdi. 19 Mayıs günü yapılan cenaze töreni, neredeyse "laik kemalist cumhuriyet"in mitingine dönüştü. Hiçbir biçimde biraraya gelemeyecek olan küçük-

burjuva aydınlarının çok doğallıkla "önder" olarak kabul ettikleri Türkan Saylan'ın ölümünden sonra, herkes kendi evine çekildi ve derin bir sessizlik ortaya çıktı.

Türkan Saylan, tartışmasız bir bilim insanıydı, ama politik duruşu ve tutumu, herhangi "sol" küçük-burjuva aydınının duruşu ve tutumundan farksızdı. Onlar gibi, kimi zaman AB destekçilerinin saflarında göründü, kimi zaman "globalistler"in projelerini destekledi. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'ne AB'nin ve Soros'un "ilgisi"nden de çok fazla rahatsız olduğu söylenemez. Kendi sözleriyle, "ne olduysa her şey 1 Mart tezkeresine karşı çıktıklarında" oldu. AB'ciler, "globalistler", Sorosçular Türkan Saylan ve çevresini hızla terk ettiler. Artık onların gözdesi AKP ve "ılımlı islam"cılardı.

Böylece Türkan Saylan, kendi bilinçli politik tutumundan daha çok, kendisini şu ya da bu biçimde kullanmaya çalışmış olan kesimlerin karşı tutumlarıyla "laik" kesimin önderi haline geldi. Ama aynı oranda da bu "laik" kesimin küçük-burjuva niteliğinin nasıl bir tutarsızlık içinde olduğunu da ortaya koydu.

Küçük-burjuvazi güce tapar. Küçük-burjuvazi, hemen her zaman güçlüden yana olma eğilimindedir. Küçük-burjuva demokratları, zaman zaman kendi başlarına bir hareket oluşturmaya çalışsalar da her durumda bencillikleri, bireycilikleri nedeniyle sürekli ve kalıcı biçimde örgütlenemezler. Dolayısıyla da sürekli ve uzun vadeli bir mücadele sürdüremezler. Her durumda kendi sınıfsallığına değil, kendi sınıfından çıkacak bir "önder"e ihtiyaç duyarlar ve bu "önder"in kendi kendine ortaya çıkmasını beklerler**.** Hiç-

biri böyle bir "önder"lik için riske girmez, ama "önder" olmak için yanıp tutuşurlar. Kendi köşelerinde değerlerinin anlaşılacağı günü beklerler. Türkan Saylan gibi kendilerine doğal bir "önder" bulduklarında, her şeyi yapabileceklerine inanırlar. Bu inançları ne kadar büyük olursa, "önder"lerini kaybettiklerinde de o kadar yılgınlığa düşerler.

Dün "merak etmeyin ordu var" ile kendilerini avutan küçük-burjuva "laik" aydınları, bugün Türkan Saylan'ı kaybetmenin "yeisi" içinde sessizleşirken, küçük-burjuvazinin bu sınıfsal özelliklerini apaçık ortaya koymuşlardır.

Şüphesiz, Che'nin sözüyle ifade edersek, "hileli olsun ya da olmasın seçimle işbaşına gelmiş" bir siyasal iktidarı devirmek kolay olmadığı gibi, yasal olarak da "suç"tur. Böyle bir "suç"u işlemek içinse, yasal olmayan yollardan örgütlenmek ve siyasal iktidarı devirecek bir gücü oluşturmak zorunludur. Eğer bu güç, silahlı bir güç olmak durumundaysa, kaçınılmaz olarak bu örgütlenme de silahlı bir örgütlenme olmak zorundadır. "Merak etmeyin ordu var"a duyulan inanç, açıktır ki, siyasal iktidarın ancak silahlı bir güç tarafından görevden uzaklaştırılacağı inancını kendi içinde taşır. Ama küçük-burjuvazi ve onun aydınları, böyle bir örgütlenmeyi sağlama yeteneğinde olmadıkları gibi, böyle bir örgütlenmenin ve mücadelenin "risk"ine girebilecek özelliğe de sahip değillerdir. Marks'ın sözleriyle, onlar, sadece "toplumsal koşullarda mevcut toplumu kendisi için olabildiğince katlanabilir ve rahat hale getirecek bir değişiklik için çabalar". Muhalif oldukları ve şiddetle karşı çıktıkları siyasal iktidarı ortaya çıkartan toplumsal ve ekonomik sis-

temle bir alıp veremedikleri yoktur. Onların tek sorunu ve anlayamadıkları şey, varlığını sürdürmesinden yana oldukları sistemin nasıl olup da böylesine bir "karşı-iktidar" ortaya çıkardığıdır.

Bugün küçük-burjuva aydınları, Türkan Saylan'ın kişiliğinde "şeriata" karşı "askeri darbe"nin çıkar yol olmadığını kabul etmiş görünmektedirler. Ancak bildikleri tek "yol"un çıkar yol olmadığını görmeleri tek başına bir şey ifade etmemektedir. "Şeriatçılık"a karşı mücadeleyi sürdürme çabası ve kararlılığı göstermedikleri sürece, "askeri darbe" adı anılmaksızın yine "tek yol" olarak görülmeye devam edecektir.

Ama bu da yeterli değildir. Aynı zamanda küçük-burjuvazinin sağ kanadını artık dostu olarak görmekten vazgeçmelidirler. Daha da önemlisi, Sovyetler Birliği'nin dağıtılmışlığıyla birlikte savruldukları AB'ci ve "globalist" saflarla da tüm ilişkilerini kesmeleri gerekmektedir. Bu, aynı zamanda, "globalist" ve AB'ci saflarda yer aldıkları zaman içinde ürettikleri yanılsamaları ve yarattıkları olumsuzlukları ortadan kaldırmaları yönünde çaba göstermelerini de gerektirir.

Türkan Saylan, böylesi açmazlar ve zorluklar içinde olan küçük-burjuva aydınları için bir "umut" olmuşsa, bundan çıkartılacak dersler iyi bilinmeli ve iyi anlaşılmalıdır. Bu derslerin ilk sırasında ise, devrimcileri ve devrimci örgütleri "uzak durulması gereken tehlikeli varlıklar" olarak görmekten vazgeçmeleri yazılıdır.

Haziran 2009

MUHAFAZAKÂRLAŞMA

[Kent Küçük-Burjuvazisi ve Köylülük]

Muhafazakârlık, varolanı korumak, "konserve" yapmaktır. Eğer "varolan" statüko ise, kaçınılmaz olarak muhafazakarlık "statükoyu koruma" ile özdeşleşir. Siyasette muhafazakârlık, "Batı"da, yani Avrupa ve Amerika'da varolan "toplumsal, kültürel ve ahlaki değerleri koruma"yı esas alan siyaset anlayışıdır.

Burjuva devrimleri döneminde, yani burjuvazinin devrimci niteliğe sahip olduğu dönemde muhafazakârlık, altyapısından üstyapısına kadar feodal sistemin korunması anlamında kullanılır. Feodal muhafazakârlık, kendi meşruiyetini kiliseden alır ve hıristiyan değerlerinin korunmasıyla özdeşleşir; dolayısıyla feodal **statüko**nun sürdürülmesini savunur. Burjuvazi, bu dönemde feodal muhafazakârlığın karşısına ilerici ve devrimci bir kimlikle çıkar. Burjuvazi, her türlü muhafazakârlığa karşıdır, statükonun baş düşmanıdır.

Ama burjuvaziyi yaratan kapitalizm, aynı zamanda kendisinin mezar kazıcısı olan proletaryayı da yaratır. Ve proletarya, burjuvazinin feodalizme karşı kullandığı her türlü ilerici söylemleri ve sloganları kendi sloganı haline dönüştürerek burjuva devrimini sürekli kılmaya yönelir. İşte bu koşullarda siyasal iktidarı ele geçiren burjuvazinin ilk yaptığı iş, feodal sistemin üstyapısal "değerlerini" ve kurumlarını (kendine uygun hale getirerek, "reforme" ederek) yeniden varetmek olmuştur. Bir dönemin amansız muhafaza-

kârlık karşıtı olan burjuvazi, böylece tutuculaşır, muhafazakârlaşır. Artık din (hıristiyanlık) burjuvazinin emrindedir. Dün feodalizmin koruyucu ve kollayıcısı olan, feodal muhafazakârlığı meşrulaştıran kilise, şimdi burjuvazinin hizmetinde burjuva düzeninin koruyucusu ve kollayıcısı olarak ortaya çıkar. Burjuvazinin "dinde reform" adını verdiği dönüşüm de bu muhafazakârlığın sınıfsal dönüşümünden ibarettir.

Burjuvaziyi vareden üretim ilişkileri, yani kapitalizm, feodalizm karşısında mutlak egemen üretim ilişkisi haline geldiği her yerde "statüko"yu parçalayıp, yerine burjuvazinin "statüko"sunu yerleştirirken, aynı zamanda kendi çelişkilerini de geliştirir. Üretimde anarşi, aşırı-üretim vb. sorunlar kapitalizmin ayrılmaz bir parçası olarak varolurken, bu üretim anarşisinin ve aşırı-üretim krizlerinin bir ürünü olan yoksullaşmayı ve mülksüzleşmeyi toplumun kaderi haline getirir. Doğal olarak bu toplumsal sonuçlar tepkiye yol açar. Kapitalist mülksüzleşmeye karşı feodal "orta sınıf"ın (esnaf, zanaatkar, küçük tüccar) ilk dönemdeki tepkisi "geçmişe özlem"le özdeşleşerek feodal "değerler"e geri dönüş istemi olarak ortaya çıkar. Köylülük, proleterleşerek başlı başına mülksüz bir sınıf haline gelir. Bu mülksüz sınıf, yani proletaryanın artık kaybedecek bir şeyi kalmamıştır. Bu nedenle de proletaryanın kapitalist mülksüzleşme karşısındaki tepkisi tüm mülkiyetin ortadan kaldırılması şeklinde ortaya çıkar. Proletarya için "sorun", kapitalist mülksüzleştirme değil, kapitalizmin yaratmış olduğu yoksullaşmadır. Dün, yani feodal dönemde köylü olarak yoksul olan proleterler, bugün de, yani kapitalizm koşullarında da yoksuldurlar. Bu nedenle,

kapitalizmin yoksullaştırmasına karşı çıkarlar. Bu karşı çıkışları her türlü muhafazakârlıktan uzaktır.

Kapitalizmin dünya çapında mutlak egemen üretim ilişkisi haline geldiği dönemden itibaren, kapitalist mülksüzleşme küçük ve orta burjuvaziyi de kapsamaya başlar. Kapitalizmin ürünü olan küçük ve orta burjuvazinin, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde mülksüzleşmeye karşı tepkisi, yine "geçmişe özlem"in dışa vurumudur. Ancak buradaki "geçmişe özlem", kapitalizmin daha önceki evrelerine, kendilerinin daha iyi koşullarda olduğu kapitalist günlere duyulan bir özlemdir. Küçük ve orta burjuvazinin muhafazakârlığı, varolan kapitalist ilişkilerin korunmasıyla özdeştir. Bu nedenle, küçük ve orta burjuvazinin muhafazakârlığı, "tutuculuk" olarak tanımlanabilir.

Kapitalizmin gelişmediği ya da emperyalizm tarafından, kendi çıkarlarına uygun olarak yukarıdan aşağıya geliştirildiği feodal, yarı-feodal ve geri-bıraktırılmış ülkelerde, emperyalizmin ilk dönemdeki temel müttefiki olan feodal egemen sınıflar, kapitalizmin gelişmesine (ve yerli işbirlikçi burjuvazinin güçlenmesine) paralel olarak ekonomik alt-yapıda tasfiye olurken, siyasal iktidardan da uzaklaştırılır. Gelişen kapitalizmin ürünü olan burjuvazi ise, ulusal niteliğe sahip olmadığı gibi, emperyalizmin çıkarlarının değişmesine göre değişen ve başkalaşan ilişkiler içinde varlığını sürdürür.

Bu süreçte, kapitalizmin devrimci tarzda, yani aşağıdan yukarıya değil de yukarıdan aşağıya gelişme sürecinde en çelişkili durum köylülükte görülür.

Köylülük, yukarıdan aşağıya gelişen kapita-

lizmin feodal üretim ilişkilerini çözmesi ve üretici güçlerde nispi gelişme sağlaması karşısında "yeni"nin yanında yer alır; ilerici, reformcu hareketleri destekler. Ancak üretici güçlerin gelişmesine paralel olarak köylülük mülksüzleşir ve yok olmaya yönelir. Bu durumlarda köylülüğün sınıfsal tepkisi, mülkiyetini koruyabildiği "geçmişe özlem" olarak ortaya çıkar. "Geçmiş", feodalizmden kapitalizme geçiş dönemiyle özdeşleşerek, yarı-feodal ve yarı-kapitalist bir "statüko" halini alır. Bu yönüyle köylülük, yukarıdan aşağıya kapitalizmin ilk döneminde olduğu gibi üretici güçlerin nispi olarak geliştiği konumun savunucusu olur. Bir diğer ifadeyle, köylülüğün gelişen kapitalizm içinde ortaya çıkan sorunlar karşısındaki tutumu, yarı-feodal günlere duyulan özlem olarak ortaya çıkar. Bu da köylülüğün muhafazakârlığının temelini oluşturur.

Köylülüğün (kırdan kente göç sonucu kent "varoş"larında yaşayan "kent yoksulları" haline dönüşmüş kesimi de dahil) muhafazakârlığı, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde belirginleşir ve feodal ideolojilerin etki alanına girer.

Menderes, Demirel, T. Özal ve AKP gibi, "modern islamcılık", köylülüğü, bir yandan onun muhafazakârlığını ideolojik olarak kullanarak, diğer yandan üretici güçlerin nispi gelişmesinin yaratmış olduğu "refah"la kendisine yedekler.

Köylülüğün muhafazakârlığı, ekonomik kriz dönemlerinde öne çıkarken, ilerici ve reformist yanı ekonomik büyüme süreçlerinde belirginleşir. Köylülük, ekonomik krizlerin, özde ekonomik büyümenin ürünü olduğunu gördüğü ölçüde muhafazakârlıktan uzaklaşır, ilerici ve devrimci hareketlere yönelir.

Ancak bugün "Türkiye toplumu daha fazla muhafazakârlaşıyor" diye yorumlanan olgu köylülüğün bu klâsik muhafazakârlığı değildir. Sözü edilen "muhafazakârlaşma", tümüyle kent küçük-burjuvazisinin durumuna ilişkindir.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, kapitalizmin gelişmesinin ürünü olan kent küçük-burjuvazisi, gelişen kapitalizmin çarpık, yukarıdan aşağıya gelişmesine göre biçimlenmiştir. 1980'lerde T. Özal'ın "işbitirici", "köşe dönmeci" (pragmatist) zihniyetini içselleştiren kent küçük-burjuvazisi, gelişen kapitalizmin yarattığı "nispî refah"tan her dönem pay alır. Bu da onun düzene karşı tepkisinin pasifize edilmesinin maddî temelini oluşturur. Ancak belli ölçüde eğitim görmüş bir toplumsal kesim olduklarından, her zaman ekonomik büyüme ile ekonomik kriz arasındaki ilişkinin de bilincindedirler. Şubat 2001 krizi, çokluk "toplu konutlar"ın ilk yerleşikleri olan bu kesimler üzerinde "şok" etkisi yapmıştır. Milyarlarca dolarlık "varlıkları" bir gün içinde erimiştir (mülksüzleşme). Buna karşı duydukları tepkiyi, dönemin koalisyon partilerinden uzaklaşarak, AKP'ye oy vererek açıkça ortaya koymuşlardır. Koalisyon partilerinin (T. Çiller'in DYP'si de dahil) tamamının ikiyüzlü oldukları, kendilerini kandırdıkları kanısıyla ve "inananlar yalan söylemez" inancıyla AKP'ye yönelmişlerdir.

Ecevit hükümetinin imzaladığı IMF "istikrar programı"nı uygulamayı sürdüren AKP iktidarıyla yaygınlaşan "kredi kartlı yaşam", belli ölçülerde Şubat 2001 krizinin yaratmış olduğu yaşam standartlarının düşmesini telafi etmiş ve AKP'ye "güven" duyulmasını sağlamıştır. Diğer yandan "kredi kartları", aile içindeki geleneksel "erkek

egemen" yapıyı çözmüş, kadını başat konuma getirmiştir. Kadının aile içinde artan egemenliği, bir yandan da erkeğin eski egemenlik günlerine duyulan "özlemi" büyütmüştür. Böylece dünün "egemen erkeği", bugünün muhafazakârı olarak ortaya çıkmıştır. Buna paralel olarak kadının egemenliğini sağlayan "kredi katları"nın "limit"lerinin dolması ve işlevsiz kalması, "egemen erkek"in egemenliğini yeniden "tesis" etmek için uygun ortam yaratırken, kadının da edilgenleşmesine ve muhafazakârlaşmasına yol açmıştır.

Bugün "muhafazakârlaşma" olarak adlandırılan olgu, kent küçük-burjuvazinin "kredi kartlı" yaşam tarzının bir ürünüdür. Bir dönemin CHP'lileri (T. Özal'ın "toplu konut" projesini sahiplenen ve yaygınlaştıran CHP'dir), artık AKP yandaşı haline gelmiştir. Bunların en büyük korkuları, "sosyal-demokratlar"ın iktidar olma durumunda yeniden büyük bir ekonomik krizle karşı karşıya kalacaklarıdır. Bu nedenle AKP-CHP kutuplaşmasında mutlak olarak AKP'nin yanında yer almaktadırlar. AKP'nin 2011 ve diğer seçimleri bu kutuplaşmaya dayandırmaya çalışmasının temel nedeni de budur.

Ancak bu "muhafazakârlaşma", kapitalizmin gelişimiyle çeliştiği ölçüde, belli alanlarla ve belli kesimlerle sınırlıdır. 12 Eylül anayasa referandumunun gösterdiği gibi, seçmenlerin geleneksel sağ-sol ayrışması, "muhafazakârlık"-"laiklik" ayrışması olarak ortaya çıkmıştır. Geleneksel olarak toplumun %70'lik bir bölümünü kapsayan "sağ-muhafazakâr" nüfus, bugün %50'ler düzeyine gerilemiştir. Diğer yandan, nüfus içinde "muhafazakâr"ların oranı düştüğü ölçüde, bu kesimlerin "saflarını sıklaştırması" ve AKP safla-

rında toplaşması artmıştır.

Bugün AKP'nin temel "misyonu", dini söylemle köylülüğün muhafazakârlığını sürekli kılmak, "nispi refah" yoluyla kent küçük-burjuvazisini yedeklemek ve ekonomik krizlerin yaratacağı olası toplumsal tepkileri pasifize etmektir. Ancak AKP'nin bu "misyonu"nu yerine getirebilmesinin temelinde 12 Eylül askeri darbesiyle yaratılan depolitizasyon ve apolitik ortam yatmaktadır. Başka bir deyişle, başta köylülük olmak üzere geniş halk kitlelerinin politikadan uzaklaştırılmış olması, AKP'nin "misyonu"nu yerine getirmesinin ortamını yaratmıştır. Bu nedenle, "sol"un toplumda oransal olarak azalan, ama yoğunlaşan "muhafazakârlık" karşısında içine düştüğü çaresizlikten tek çıkış yolu kitlelerin politize edilmesidir.

Şubat 2011

KREDİLİ YAŞAM MUTLULUĞU: MÜFLİS TÜCCAR VE DEVLET

[60 Yılın Özeti!]

"Bağdat'ta Yenilen Hurmalar, İstanbul'da Bağırsakları Tırmalar!"

"Borç yiyen,
Kendi kesesinden yer"....

"Ne olacak bu memleketin hali" sorusunu soranların ülke ekonomisine baktıklarında ilk karşılaşacakları veri, ülkenin iç ve dış borçlarına ilişkindir. "Akademik, ekonomi" ya da düpedüz "iktisat bilimi" terimleriyle ifade edersek, bir ülkenin iç ve dış borç "stoku", o ülkenin ne kadar borçlandığını göstermenin ötesinde, bu borçları için ne kadar faiz ödemek zorunda olduğunu da gösteren verilerdir. Türkiye ekonomisi, dışa bağımlı, sol terimlerle ifade edersek, emperyalizme bağımlı bir ekonomi olduğu için, iç ve dış borçlar tüm zamanlarda ülkenin dışa bağımlılığının düzeyini belirlemek için de kullanılan verilerdir.

Türkiye'de 50'li yıllardan itibaren, yani Adnan Menderes döneminden bugüne artan oranda dış borçlanmaya gidilmiş ve bu dış borçlanmayla ekonomik "gelişme" sağlanmaya, kısacası, "ekmeden biçmeye" çalışılmıştır. Değişik zamanlarda dış borçlar, giderek de dış borç faizleri ödenemez hale gelmiş, yeni borçlanmaya gidilememiş, dolayısıyla da ekonomik krizler pat-

lak vermiştir. Her kriz ekonomik, toplumsal ve siyasal sonuçlar doğurmuştur. Bireysel iflaslardan holdinglerin iflaslarına kadar pek çok olay meydana gelmiştir.

Her kriz daha da artan dış borçlarla yeni bir evreye girmiş, artan dış borçlanma ülkeyi dışa daha fazla bağımlı hale getirmiştir. Özet olarak, Adnan Menderes döneminden günümüze kadar ülkenin dış borçları sürekli artmıştır.

Aradan geçen yaklaşık altmış yıllık dönemde ortaya çıkan en belirgin fark, borçlanmada ağırlığın dış borçlardan iç borçlara geçmiş olmasıdır.

İç borçlanma ise, IMF'nin 1980 dünya ekonomik krizi koşullarında geri-bıraktırılmış ülkelerde ortaya çıkan sorunları çözümlemek için bulduğu yeni bir dış borçlanma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Bu iç borçlanma yöntemi, geçmişte devletten devlete verilen dış borçlar yerine, "yabancı" (emperyalist ülkelerin) her türlü finans kuruluşunun ve özel fonlarının doğrudan ve ulusal para birimiyle iç piyasalardan devlet hazine bonolarını satın almasıdır. Bu yöntem, pratikte dışarıdan getirilen dövizlerin bozdurularak TL'ye çevrilmesi ve TL olarak hazine bonolarına yatırılmasıdır. Bu da devletin iç borçlanmasını tümüyle dış ("yabancı") finans kaynaklarına bağımlı kılmanın ötesinde, aynı zamanda döviz fiyatlarındaki dalgalanmalara da bağımlı hale getirmiştir. Artık devletin iç borçlanma faiz oranları ile döviz fiyatları birbirini karşılıklı etkileyen iki ana etmen haline gelmiştir.

Bugün, AKP döneminde artan iç ve dış borçların yıllık ortalama maliyeti 40-45 milyar dolar

faiz ödemesidir. Bu da devlet bütçesinin ne kadar "faiz dışı fazla" vermesi gerektiğini, yani kamu gelirlerinin ne kadarlık bölümünün borç faiz-

Milyar $	Dış Borç	İç Borç	Toplam
1950	0,3	0,6	0,9
1960	0,6	0,5	1,1
1970	2,9	1,6	4,5
1980	16,2	6,6	22,8
1990	49,0	19,5	68,5
2001	118,5	84,9	203,4

Milyar $	Dış Borç	İç Borç	Toplam
2002	129,7	91,7	221,4
2003	144,3	139,3	283,6
2004	160,8	167,3	328,1
2005	168,8	182,4	351,2
2006	207,4	178,9	386,3
2007	213,4	194,5	407,9

Devlet borçlanmasının ağırlık noktasının dış borçlardan iç borçlara kaymasıyla birlikte, dış borçların faiz ödemeleri neredeyse sabitleştirilmiştir. Bu da yıllık 4-5 milyar dolardır. Bu nedenle "resmi", yani devletin dış borç faiz ödemeleri geçmişe göre çok düşük görünmektedir.

Böylece devletin borçlanmayı sürdürebilirliği, yani yeni borçlanmaya gidebilmesi, yıllık olarak 40-45 milyar dolar iç borç faizlerini ödeyebilmesine bağlıdır.

Kemal Derviş'le birlikte ekonomi diline giren "borçların çevrilebilirliği" sözü de, iç ve dış borçlanmanın sürdürülebilmesi için, ana paradan ziyade, faiz ödemelerinin düzenli ve sürekli yapılabilmesini ifade eder.

Dün herhangi bir esnaf ve tüccarın bildiği, bugün herhangi bir "tüketici kredisi" veya kredi kartı kullanan kart sahibinin de yaşayarak öğrendiği gibi, "borçların çevrilebilirliği", esnaf deyişiyle, "Ali'nin külahı Veli'ye, Veli'nin külahı Ali'ye giydirilerek" gerçekleştirilir, yani "borçların çevrilebilirliği", her durumda bir borcun bir başka borçla kapatılmasıdır. Bir bakıma bireysel kredi borcunun bir diğer kredi borcuyla kapatılmasına benzer. Borçlunun bu "çevirme" işinde tek

yapacağı şey faiz ödemesidir. Eğer borç faizlerini ödeyecek bir gelir mevcut değilse, her durumda faizleri ödemek için yeniden borçlanmaya gitmek kaçınılmazdır.

Herhangi bir kredi kartı sahibinin de yaşayarak öğrendiği gibi, ilk borçlanma doğrudan tüketim amacıyla gerçekleştirilir. Bireysel kredi kartı sahibi de, devlet de ("kamu") gelecekteki harcamasını şimdiden yaparak borçlanır. Böylece kredi kartı sahibi, ilk anda olağan ve düzenli gelirinin üzerinde "nakit paraya sahip olur" ve bununla olağan ve düzenli gelirinin üstünde bir harcama olanağına kavuşur. Artık kredi kartı sahibi, olağan ve düzenli geliri artmadığı sürece hiçbir zaman alamayacağı ve yapamayacağı şeyleri kredi kartıyla gerçekleştirme olanağına sahiptir. Olağan ve düzenli geliri ile, örneğin tatil yapma olanağına sahip olmayan kredi kartı sahibi ya da aile, kredi kartı ya da "tatil kredisi" ile "özlediği tatil" olanağına kavuşur. Benzer biçimde ev eşyası, elbise vb. alır, yani tüketir.

Ekonomi dilinde bu "tüketim", krediler aracılığıyla yaratılmış "**yapay talep**"tir. Yapaydır, çünkü talep, kişinin (ya da ailenin) gelirinin reel olarak artışından kaynaklanmamıştır. Reel gelir artışı yerine, belirli faiz oranıyla kredi alınmış ve bununla tüketim gerçekleştirilmiştir. Tüketimde kullanılan para tüketicinin kendi parası değildir, "kredi kuruluşundan" (banka, tefeci vb.) belli bir faiz karşılığında aldığı bir başkasının parasıdır.[1]

Kredili tüketim bir kez gerçekleştiği andan itibaren, tüketici artık borçludur. Borç, belli bir faiz karşılığında gerçekleşmiştir ve tüketim sonrasında hem ana paranın hem bu faizin ödenmesi gerekir.

Şimdi bu kredi kartını ilk kez kullanan, böylece olağan ve düzenli gelirinin üstünde bir tüketim olanağına ilk kez sahip olan tüketiciyi izlemeyi sürdürelim.

Kredi kullanımını takip eden ilk ay "kredi miktarı", faiz ve ödeme taksitleri kredi kuruluşundan (banka, tahsilatçı vb.) gelen "ekstrelerde" gösterilir. Buna göre, örneğin 1.000 TL kredi kullanmış ise, kredi kartı "kuralları" çerçevesinde ödeme yapmak durumundadır.

Şimdi kredi kartı sahibi, olağan ve düzenli geliri çerçevesinde, bir ay önce yaptığı "tüketim patlaması"nın faturasını ödemek durumundadır.

Bu, her durumda olağan ve düzenli geliriyle ödemek durumunda olduğu miktar, ana para ve faiz ödemesi olarak, olağan ve düzenli gelirinde bir azalmaya neden olur. Örneğin aylık %5,6 faizle borçlanmış olan "kart hamili"miz, borcunu 12 ay eşit ödemeli olarak taksitlendirdiğinde her ay 116 YTL daha az tüketimde bulunacaktır. (Bkz. Aşağıdaki tablo.)

Ay	Taksit	Ana Para	Faiz	Kalan Borç
1	116,35	60,85	55,50	939,15
2	116,35	64,23	52,12	874,92
3	116,35	67,79	48,56	807,13
4	116,35	71,55	44,80	735,58
5	116,35	75,53	40,82	660,05
6	116,35	79,72	36,63	580,33
7	116,35	84,14	32,21	496,19
8	116,35	88,81	27,54	407,38
9	116,35	93,74	22,61	313,64
10	116,35	98,94	17,41	214,70
11	116,35	104,43	11,92	110,26
12	116,38	110,26	6,12	0,00
Toplam	1.396,23	1.000,00	396,23	

Osmanlı dönemi feodal-tüccar zihniyetiyle (ama nezaket kuralları içinde) ifade edilecek olursa, "Bağdat'ta çekirdeğiyle yutulan hurmalar,

İstanbul'da bağırsakları tırmalar!"

Bizim kredi kartı "hamili"miz, kredi kartını kullanmadan önceki "refah düzeyi"ne ulaşabilmek için, ya kredi borcunu ödemiş olmalıdır, ya da kredi kartı borcu kadar bir başka gelir veya mülk bulmak zorundadır.

Bu durumda ilk akla gelen, bizim kredi kartı "hamili"mizin olağan ve düzenli gelirlerinde kredi kartı borcunu karşılayacak kadar bir artışın gerçekleşmesidir. Kredi kartı "hamili", işçi, memur, esnaf, emekli ya da düpedüz "ev kadını" olduğundan, "ilk akla gelen" çözüm, ücret ve maaşlar artmadığı sürece gerçekleşemeyecek bir çözümdür. Dolayısıyla "ilk akla gelen" olarak bir köşeye konulmak zorundadır. (Kredi kartı "hamili" "ev kadını" olduğunda böyle bir "ilk akla gelen" çözüm de sözkonusu olamaz.)

Artık bizim kredi kartı "hamili"miz, tipik borç kapanına tutulmuştur. Kapana tutulmuş her fare gibi, önüne çıkacak ya da çıkartılacak "çözümler"den başka bir çaresi de yoktur.

"İlk akla" gelmeyen, ama "akla" getirilen çözümlerden birisi kredi kartının limitini yükseltmektir.

Yükseltilen kredi kartı limiti, her durumda ilk kredi kartı borcundan önce olağan ve düzenli geliriyle gerçekleştirdiği tüketim düzeyine ulaşacak boyutta olmalıdır.

Böylece "hamil"imiz, bir seferde kullandığı kredi kartıyla ortaya çıkan borç ve faiz ödemelerinin eski tüketim düzeyinde yaratmış olduğu azalmayı kredi kartı limitini yükselterek karşılar. Ancak bunu yapabilmesi için, her ay kredi kartı borcunun ana para ve faiz ödemeleri miktarına eş bir kredi kartı kullanma "disiplinine" sahip ol-

ması şarttır. (Ekonomi dilinde "sıkı para politikası" ya da "bütçe disiplini" denilen olgu.)

Ancak bu "çözüm"le ilk kredi kartı kullanımıyla sağladığı "tüketim patlaması"nın faturasını ödemek durumunda kalan "hamil"imiz, sadece kredi kartı borcu (ana para ve faiz) kadar tüketiminde meydana gelen azalmayı telafi etmek için kredi kartını kullanmaya devam ettiğinden, kredi borcu sürekli yükselir.

Oysa "hamili"mizin tüm yaptığı şey, kredi kullanımı öncesindeki "refah düzeyi"ni (ya da tüketim gücünü) sürdürmeye çalışmaktan ibarettir.

İlk kredi kullanımı öncesinde olan olağan ve düzenli geliri değişmemiştir. Ama artık borçludur ve her ay ana para ve faiz olarak bunu ödemek zorundadır. Elindeki tek ödeme "kaynağı" ise, kendi olağan ve düzenli geliridir (ücret ve maaşlar).

Ücretli çalışan "emekçi" ise, ücretinin artması toplu sözleşmeye bağlı olacaktır. Eğer maaşlı çalışan ise, "kamu emekçisi" olarak "kamu"nun, yani hükümetin maaşlara zam yapmasını bekleyecektir.

Bunlar gerçekleşmediği ya da kredi kartının faizi oranında gerçekleşmediği koşullarda, artan kredi kartı borçlarını ödeyebilmek için "hamili"miz için elinde kalan tek şey, olağan ve düzenli geliri dışında bir "kaynak" bulmaktır.

Sorun, bu "kaynak"ın ne olduğu ve nerede bulunduğudur.

Ücretli çalışanlar için ilk "kaynak" ek gelir sağlayıcı iştir.

Bu iş, "hamili"mizin ikinci bir iş bulması şeklinde olabileceği gibi, ailenin çalışmayan bir üyesinin çalışmasını sağlayan bir iş olabilir. Her

durumda “hane halkı”nın gelirlerinde belli bir artış gerçekleşecektir.

Eğer “hamil”imiz maaşlı çalışan ise, doğal olarak mesai saatleri dışında bir “ek iş” bulmak ya da “mesai saatleri” içinde ek bir “kaynak” yaratmak durumundadır. Ve herkesin bildiği gibi maaşlı çalışanların bir bölümü için bu “mesai saatleri” içinde sağlanan “ek kaynak”, rüşvet ve yolsuzluktur (ki bu da kamuda çok yaygındır ve özellikle göz yumulur).

Gerek “ek iş”, gerek “ek kaynak”, her durumda “hane halkı”nın ilişkilerinin, dolayısıyla da toplumsal ilişkilerin değişmesine yol açar.

Olağan ve düzenli gelirini sağlayan sekiz saatlik işten sonra evine giden bir “hane reisi” için, ek iş, evine gidiş saatinin değişmesi demektir. Dün, kredi kartı kullanımından önce olağan ve düzenli geliri ile belli bir “tüketim” olanağına, “refah düzeyi”ne sahip olan “hane halkı”, şimdi günün daha küçük zaman diliminde birlikte olacaklardır. Dört saatlik bir ek iş, “hane halkı”nın “kaderde, kıvançta birlikte oldukları” zaman süresinden dört saatlik bir azalmaya denk gelecektir. Böylece olağan ve düzenli geliri çerçevesinde sekiz saat işgünü ve 16 saat dinlenme ve “aile saadeti” yaşanırken, şimdi dinlenme ve “aile saadeti” için kalan süre 12 saate inmiştir.

Artık bizim kredi kartı “hamili”mizin “aile saadeti” için kullandığı zamanı azalmıştır. “Hane halkı” ile daha az ilgilenecektir, daha az karşılaşacaktır ve daha az konuşacaktır. Kredi kartı kullanmazdan önce, örneğin çocuğunun dersleriyle ilgilenmek için bir saat ayırabilen “hamil”miz, artık bu zamanı ayıramayacaktır. Hane halkı içindeki ilişkiler, artık eskisinden çok farklıdır.

Öte yandan "ek iş"e gitmek durumunda olan "hamil"imizin, çevresi ile olan ilişkisi de sınırlanmış olacaktır. Kimisi kahvedeki arkadaşlarını daha az görecektir (ve belki hiç), kimisi komşularıyla ilişkilerini kesmek zorunda kalacaktır. Diğer taraftan kredi kartı borcu nedeniyle eski "tüketim" olanağını yitirmiş olduğundan "Türk milletinin hasleti" olan "Türk misafirperverliği" de değişmeye başlar. Artık "misafir"e ikram edilecek çay, pasta, kek vb. "misafirperverlik" hizmetlerinin parasal karşılığı hesaplanmaya başlanır.

Böylece "hane halkı"nın iç ilişkileri değiştiği gibi, "dış" ilişkileri de değişmeye başlar.

Şüphesiz herşey birden değişmez. Diyalektiğin yasasıdır. Nicelik birikimi olmadan nitelik dönüşümü gerçekleşmez. Bu yüzden değişim belli bir zamanı kapsayan bir süreçtir. Örneğin "misafirperver" "hamil"imiz, bu "perver"liğini bir süre daha devam ettirebilir. Özellikle "hane reisi" "elalem ne der"den yola çıkarak "perver"liğini sürdürme eğilimi taşır. Ama her misafir"perver"lik sonrasında "hane halkı" içinde bir tartışma başlar. Herkesin bildiği ve yaşadığı gibi, bu tartışma "bunları niye davet ettin"le başlar. Açık ifadeyle, onca "para"ya malolan "ikram"lara "değmeyecek" kişiler "misafir" edilmişlerdir.

Burası "zihniyet" dönüşümünün başlangıcıdır.

Artık "ikram"ın parasal karşılığına "denk" düşecekler "hane"nin "konukları" olacaktır. Ve "çekirdek aile" kabuğuna iyice gömülecek, aile, eş dost ilişkilerinde iyice yalnızlaşacak, bireyselleşecektir.

Örneğimizden devam edelim: olağan ve düzenli geliri artmamış kredi kartı "hamili"miz ek işe girerek değil de, "hane halkı"ndan çalış-

mayan birisinin çalışmaya başlamasıyla "hane gelirleri"ni artırmış olsun.

Bu durumda, "hane halkı"ndan bir başkası, doğal olarak "ev kadını" durumunda olan eş çalışmaya başlayacaktır. Feminist ve "solcu" dilden ifade edersek, artık çalışan "ev kadını", iki türlü sömürülmeye başlamıştır. Bir taraftan girdiği işte "emeği"nin karşılığını almadığı için sömürülmektedir, diğer taraftan işten sonra "ücretsiz ev işçisi" olduğu için sömürülmektedir.

Şimdilik bu "feminist" ve "solcu" sömürü ilişkisini bir yana bırakalım.

Çalışmaya başlayan "ev kadını", artık eskisi kadar ev-işine zaman ayıramayacaktır. Olağan ve düzenli gelir için çalışan "eş" (erkek), artık eskisi gibi işten geldiğinde "sofra"nın eskisi gibi kurulmadığını, yemeklerin eskisi gibi pişmediğini görecektir. Bu durumda "geleneksel aile" ilişkisi bir kez daha değişime uğrar.[1]

Çalışan kadın, kaçınılmaz olarak ev-işine daha az zaman ayırabildiğinden, daha az zaman alan ev-işlerine yönelmek durumundadır. Hafta sonu tatilleri dahil, ağırlıklı olarak yemek düzeni tümüyle "hazır gıdalar"a doğru değişim gösterir. Yemeklerin "hazır gıdalar"a dönüşmesi, aynı zamanda "fast food" beslenme alışkanlığına doğru evrilmeye yolaçar.

Gerek olağan ve düzenli geliri yanında "hane reis"inin ek işe gitmesi, gerek "ev kadını"nın çalışmaya başlaması, "hane" düzenini tümüyle değişime uğratır. Ailenin birlikte geçirdiği zamanlar azalır. Aile giderek "çekirdek aile"nin dağılmasıyla yüz yüze gelir. Artık "hane halkı" için "ev" "aile saadetinin sıcak yuvası" olmaktan çıkar, giderek kimin ne zaman geldiğinin, kimin ne

zaman gittiğinin belirsizleştiği bir "pansiyon"a dönüşür.

"Pansiyon" haline dönüşen "ev", kaçınılmaz olarak ilişkilerin belli bir kurala bağlanmasını, ev içindeki yaşantıya belli bir "kural" getirilmesini de beraberinde getirir. Artık "hane halkı" yemek masasını birlikte "kurmak" ve birlikte "kaldırmak" durumundadırlar. Ayrı zamanlarda evde bulanan "hane halkı bireyi" de, evi kullanırken daha "disiplinli" olmak zorundadır. Kendi yemeğini kendisi "pişireceği" gibi, yemek artıklarını da kendisi kaldıracaktır. Eskilerde "aile terbiyesi" almış çocuklar için söylendiği gibi, çocuk (ve erkek-eş) evin düzenli kalmasından sorumlu olacaktır.

Yeniden feminist ve "solcu" söyleme dönersek, bütün bunlar bir "ilerleme"dir. Artık kadın çalışmaktadır, erkek evin tek egemeni ve reisi değildir. Dün ev işine elini sürmeyen, tümüyle kadının "emeği" ile çekip çevrilen "aile"de erkek ve çocuklar da "üretim"e katılmak durumundadırlar. Böylece erkeğin "ekonomik gücü" ortadan kalkmış, kadın ve erkek arasında belli bir eşitlik sağlanmıştır.

Şüphesiz bu toplumsal bir "ilerleme" olarak tanımlanabilir. Feodal döneme, feodal aile ilişkisine göre bir "ilerleme"[2]

Bizi burada "kadın-erkek eşitliği"nden çok, "hane halkı"nın değişen iç ve dış ilişkileri, dolayısıyla toplumsal koşullara bağlı olarak değişen ilişkileri ilgilendirmektedir.

Kredi kartı "hamili"mizin ilk kredi kartını kullanmasıyla birlikte ortaya çıkan süreç, iç ve dış ilişkilerin değişmesine ve giderek tüm toplumsal ilişkilerin farklılaşmasına yol açar. Ancak

bu farklılaşma, yine de bizim kredi kartı "hamili"-mizin kredi kartı borçlarını ortadan kaldırmaz. Borç, borçtur.

İster "hane reisi"nin ek işe gitmesiyle, ister "ev kadını"nın çalışmaya başlamasıyla sağlanan ek gelir, her durumda toplam "hane gelir"lerinde bir artışa denk düşse de, kredi kartı borçlarının ödenmesi sürecinde bu gelir artışı "hane halkı"na "tüketim artışı" olarak yansımaz. Dolayısıyla kredi kartı borçları ödenene kadar "hane halkı" tasarruf etmek, yani daha az tüketmek durumundadır.

Bu duruma yol açan ise, kredi kartı aracılığıyla bir tüketim "artışı" sağlama isteği ve bu isteğe bağlı olarak kredi kartının kullanılmasıdır. Dolayısıyla "hane halkı" daha az tüketmek durumunda olmayacaktır. Bunun yerine eski tüketim düzeyini aşan bir tüketimi gerçekleştirmeye çalışacaklardır. Bu durumda da, kredi kartını kullanmayı sürdürmek zorundadırlar. Üstelik "ev kadını"nın çalışmaya başlamasıyla (ki çoğu durumda, çalışmadıkları halde ev kadınlarına kredi kartı verildiğinden, buna da gerek kalmamaktadır) ikinci bir kredi kartı olanağı da ortaya çıkmıştır. Böylece ilk kullanımdan daha yüksek bir kredi kartı "limiti" el altındadır ve kullanılır.

Kredi kartının (ya da tüketici kredilerinin) olağan ve düzenli gelirin üstünde her kullanımı, o dönem için "hane halkı"na bir "refah" ortamı yaratır. Kredi kartı öncesine göre daha fazla tüketim olanağına sahiptirler, yani "nispi refah"a kavuşmuşlardır.

Yeniden kredi kartı kullanımı, yeniden artan borçlar ve borçlar arttıkça daha fazla kredi kartı kullanımı ve daha fazla borçlanma...

Artık "borç kapanı"na yakalanılmıştır.

Ancak bizim "hamili"miz yine de hayatından "memnun"dur. Ne kadar kredi kartı kullanırsa kullansın, her durumda yaptığı fazla tüketim den dolayı "mutlu"dur. Üstelik kredi kartları borçlarını ödeyebilmek için, hem ek/yeni işe girilmesiyle gelir artışı sağlanmış, hem yeni "yöntemler" öğrenilmiştir. Örneğin bir kredi kartının borçlarını bir diğer kartla ödemek gibi. Bu da esnaf zihniyetiyle "Ali'nin külahını Veli'ye giydirmek" ya da IMF diliyle "borçların çevrilebilirliği"dir.

Tekrar örneğimize dönelim.

1.000 YTL geliri olan ve 1.000 YTL kredi kartı borcu olan, %5,6 faiz ödeyen "hamil"imiz, bir zamanların "en hızlı kredi kartı çeken"i olarak, her durumda **gelecekteki gelirlerini karşılık göstererek borçlanmaktadır**.

Gelecekte ister daha fazla çalışsın, ister daha fazla kazansın, her durumda kredi, gelecekteki gelirlerin, içinde yaşanılan dönemde (somut bugünde) tüketilmesidir. Dolayısıyla kredi kartı kullanımı, gelecekteki gelirlerden bir kesinti anlamına gelir. Bu yüzden kısa dönemdeki tüketim artışı ya da "mutluluk", uzun dönemde borçların ödenemezliğine dönüşür. Bu da "soyut gelecek için somut bugünden vazgeçmemek" adına, somut gelecekten vazgeçmek demektir.

"**Kim öle, kim kala**"...

Herşeyin olağan, herşeyin normal olduğunu varsayalım. Yani herhangi bir ekonomik krizin patlak vermediğini ve vermeyeceğini varsayalım. (Ki kapitalist ekonominin doğasına aykırı bir varsayımdır, ancak "halk", yani "hamil"imiz için

bunun hiçbir önemi yoktur.) Esnaf zihniyeti ile, "Ali'nin külahını Veli'ye.. geçirerek", Kemal Derviş sözleriyle "borçların çevrilebilirliği"nin sağlandığını kabul edelim.

Bu durumda asıl olan, borçların ana parasının ödenmesi değil, faizlerinin ödenmesidir. Bu nedenle de, "hamili"miz için gerekli para miktarı faiz miktarı kadar olacaktır. Bu da, 2007 Haziran ayı itibariyle, yıllık olarak %67,2, aylık olarak %5,55'tir. (Gecikme faiz oranı yıllık %74,4, aylık %6,2'dır.) 1000 YTL'lik kredi borcu olan "hamili"miz için, kredi kartı sayesinde sağladığı ek tüketim karşılığında ("mutluluk") fazladan ödemesi gereken miktar 56 YTL'dir.[3]

56 YTL karşılığında 1.000 YTL'lik, örneğin Antalya'da tatil yapmıştır; lüks bir lokantada yemek yemiştir; vitrinde imrenerek baktığı bir elbiseyi almıştır vb. Tüm bu "mutluluk" karşılığı ödemesi gereken sadece 56 TL'dir. Dolayısıyla "hane halkı"nın toplam gelirinden azalacak miktar 56 YTL'dir.

Ancak burada 1.000 YTL'lik bir "mutluluk" gerçekleşmiştir, ama "mutluluk" sona ermez. Yeni "mutluluklar" için de kredi kartına ihtiyaç vardır. Örneğin gelecek yıl da benzer bir tatil yapılacaktır, gelecek ay lokantaya gidilecektir, belki gelecek hafta internetten sipariş verilen bir başka elbise "hoşa" gidecektir.

Her durumda yeni "mutluluklar" (her seferinde 1.000 YTL'lik "mutluluk"u esas alıyoruz) yeni kredi kartı kullanımı ve her seferinde aylık 56 YTL'lik faiz ödemesi artışı getirecektir.

Artık "hane halkı"nın ne sıklıkla "mutluluk" yaşamak istediğine bağlı olarak kredi kartı borçları artıp durur.

Asgari ücretin 400 YTL, ortalama memur maaşlarının 900 YTL olduğu bir ülkede, "mutluluk"un sınırı faizler için ödenen 56 YTL'lerin toplam gelire eşit olduğu yerde ortaya çıkar. Tüm gelirin faiz ödemeleri için kullanılmak zorunda kalındığı sınır, aynı zamanda "iflas" noktasıdır. Kemal Derviş diliyle "borçların çevril"emediği yerdir.

Kredi kartı "hamili"miz, her insan gibi bir yerde barınmak durumundadır. Yani bir evde oturmak zorundadır. Bu da ev kirası "tüketimi"dir. Kaçınılmaz olarak olağan ve normal gelirin "tüketim gücü", öncelikle ev kirasının düşülmesinden sonra ortaya çıkan miktardır. Buna elektrik, doğalgaz, su vb. temel giderler eklendiğinde, ortalama kira giderinden arta kalan miktar "tüketim gücü"ne, yani "hane halkının" reel gelirine denk düşer.

Asgari ücretli için kira vb. temel giderlerin maaşının yarısı anlamında 200 YTL olduğunu varsaydığımızda, kalan 200 YTL'lik yarı para da çocukların okul masraflarına ve "temel gıda harcamaları"na ayrılır. Zaten bu koşullarda "ek tüketim" yaparak "mutluluk" sağlamaları olanaksızdır. Kredi kartı kullanımının ortaya çıktığı yer de burasıdır.

Herkesin bildiği gibi, bu asgari ücretli, ya kredi kartına sahip değildir ya da bir kez kullandıktan sonra "mutluluk" bedeli olarak ödemesi gereken miktar nedeniyle temel harcamalarını azaltmak zorunda kalır. Kira vb. giderler azalmadığı sürece (ki enflasyonun %5 olması bile bunların sürekli artışı anlamına gelir), bu faiz miktarı "hane"nin iflasına yol açar.

İflas edeceği kesin olarak bilenen "şirket"-

lere de bankaların kredi vermeyecekleri kesindir.

İster istemez kredi kartı "hamili"mizin ortalama memur maaşı kadar gelire sahip birisi olması gerekmektedir. Öyle ki, bu gelirin yarısı kira, beslenme vb. temel ev giderlerine ayrılsa bile, başka tüketimler için elde bir miktar gelir kalıyor olmalıdır. Örneğin cep telefonları, özel okul harcamaları, "kamu kuruluşları"nın yazlık kamplarında tatil yapma, araba sahibi olma, arada bir orta düzey bir lokantada yemek yeme, "türkü bar" vb. bir eğlenceye gitme vb.

Bu "hamili"miz, "hane halkı"nın daha fazla "mutlu" olabilmesi için bu orta düzey yaşam tarzının dışına çıkmaya karar verdiğinde, ister istemez kredi kartı kullanmak durumundadır.

Bir "mutluluk"un (1.000 YTL) faiz karşılığı 56 YTL ise, orta düzey yaşam tarzını sürdüren "hamili"miz için "mutluluk"un sınırı, kira vb. harcamalarından sonra elde kalan gelir kısmının faiz ödemelerine bölünmesi kadar olacaktır.

900 YTL maaş alan bir memur "hane" için, örneğin orta düzey tüketime ayrılan pay 400 YTL ise, "mutluluk" miktarı yedi olacaktır. Yani "hamili"miz 1.000 YTL'lik yedi "mutluluk" sonrasında orta düzey tüketimi için harcadığı gelirinin tümünü faiz ödemelerine ayırmak zorundadır.

Böylece ortalama memur maaşı kadar gelire sahip olan "hamil"imiz, yedi "mutluluk" sonrasında orta düzey yaşamı sürdüremeyecek hale gelir. Çünkü buna ayrılan para, şimdi tümüyle faize gitmektedir.

İşte burada kredi kartı "hamil"leri arasında bir ayrım ortaya çıkar: "işbilenler", "işbitirciler", "uyanıklar" ve "aptallar".

"Uyanık" bir "kamu emekçisi" kredi kartı borçlarını ödeyemediği zaman maaşının 1/4'üne, ya da ortalama memur maaşıyla 230 YTL'lik bölümüne "haciz" konulabildiğini çoktan öğrenmiştir. Bu yüzden altı "mutluluk"u yaşamaktan hiç çekinmez. Her "mutluluk" karşılığı 56 YTL ödemek zorunda kalsa bile, ödeyemediği yerde kendisinden tahsil edilecek olan para miktarı dört "mutluluk" kadardır. Böylece bizim "uyanık" "kamu emekçi"miz, dört "mutluluk" parası ödeyerek yedi "mutluluk" yaşamıştır.

Bu kadarını "uyanık Kayserili" bile beceremeyecektir!

Elbette maaşının 200 YTL'lik bölümüne "haciz" konulmuş olması, "hamili"mizin orta düzey yaşamını sürdürmesinden aynı miktar bir azalmaya denk düşer. Ama ne gam! Sonuçta "mutluluk" yaşanmıştır, üstelik fazlasıyla yaşanmıştır, bir miktar "sıkıntı" çekilmesinin de sakıncası yoktur!

Böylece kredi kartı faizleri, ister "haciz" yoluyla, ister olağan ödemeyle tahsil ediliyor olsun, her durumda yedi "mutluluk" yaşayan "hane halkı", bir dönem için tasarruf yapmak, orta düzey yaşam tarzından bir süreliğine "fedakârlıkta" bulunmak zorundadır. "Bir süreliğine" olağan zamanlarda, yani kredi kartlı yaşama girmeden önce yapılan olağan harcamalar yapılamaz olur.

Şüphesiz bir memur için maaşına "haciz" konulması "övünülecek" bir durum değildir. Yaşayarak öğreneceği gibi, "haciz"li memurun "iş yeri"ndeki ilişkileri bile değişir. Bu yüzden bizim "hamili"miz, sadece "gurur" yüzünden değil, toplumsal ilişkiler yüzünden de borcunu zama-

nında ödemeye çaba gösterecektir.

Ancak maaşlara "enflasyon oranı" kadar, yani % 5-7 oranında zam yapılmaktadır. Oysa faiz oranları %67-74'dür. Ve örneğimizden yola çıkarsak, yedi "mutluluk" sonrasında "haciz" gelmesi kaçınılmazdır.

Bu durumda "hamil"imiz ne yapıp edip bir yerlerden borç para bulmak zorundadır.

Kredi kartı borçlusu olduğu için, artık "kredi kuruluşlarından", yani bankalardan borç alma durumu yoktur. Bu yüzden "eş-dost"tan "kaynak" temin edilecektir. Bir "eş-dost"tan borç bulunur. Böylece "kurumsal borçlar" "özel borçlar"a dönüştürülür.

Bu dönüşüm her yedi "mutluluk" sonrasında yapılmak zorundadır. Aksi halde "haciz" kaçınılmaz olacaktır. Yedi "mutluluk"ta bir, "özel borçlar" yoluyla kredi kartı borçları "finanse" edilir.

"Eş-dost"tan temin edilen borçlar (özel borçlar) ise, elinde belli bir tüketim fazlası paraya sahip olanlardan alınabilir. Bu yüzden, borç veren "eş-dost" her durumda "halivakti yerinde" ve "dünyalığı" olan birileri olmak durumundadır.

İster "zengin akraba", ister "parası olan" yakın bir dost olsun, borç veren özel olarak bir faiz talebinde bulunmasa bile, her durumda bunun bir "toplumsal bedeli" olacaktır. Amiyane deyişle, artık birilerine "gebe kalınmış"tır, borç verenin "gönlü hoş" tutulmak zorundadır. Bu da açık biçimde "angarya"dır.

Şimdi bizim "hamil"imiz kredi kartı borcunu ödemek için ek işe gitmese bile, "özel borçlar"dan doğan "angarya"yı yerine getirmek zorundadır. Angarya ise, karşılığı hiçbir biçimde ödenmeyen emektir.

Yine de "kurumsal borç"ları "özel borçlara" dönüştürebilmiş olan "hamil"imizin fazla şansı da yoktur. Bir süre sonra, her kredili alışveriş sonrasında bir gün nakit ödemenin yapılma zorunluluğu olduğu gibi, bu "özel borçlar" da ödenmek zorundadır. Üstelik önceden belirlenmiş bir "takvim"e bağlı olmadığı için, borç verenin "ihtiyacı"yla belirlenen "sürpriz" bir zaman içinde ödemeyi yapmak zorundadır.

Şimdi "hamil"imiz "özel borç"un sahibinin "ihtiyacı" yüzünden bir an önce para bulmak zorundadır. Artık borç veren "eş-dost", kendisini sürekli sıkıştıran ve yüzüne bakamaz hale gelmesine yol açan bir alacaklıdır. Bu alacaklının "gönlünü hoş" tutmak için ne kadar çaba sarfetmiş olursa olsun, bunun için yaptığı ve yapmak zorunda bırakıldığı "angarya" ne kadar çok olursa olsun, şimdi tahsilat zamanıdır. Üstelik kredi kartı borcu gibi taksitle değil, bütün olarak ödeme yapılmak zorundadır.

Gerek "kurumsal", gerek "özel" kredi kaynakları tükenmiş bir tüccarın "müflis" duruma düşmesi gibi, "hamili"miz de "müflis" bir tüccar durumuna düşmüştür. Artık borçlarını "çevirebilmek" için de ödeyebilmek için de "kaynak"a sahip değildir.

Burada "allah kimseyi bu duruma düşürmesin" diyerek, biz yeniden borçlarını çevirebilen "hamil"imizi izlemeyi sürdürelim.

Kredi kartı "hamil"imiz biriken borçlarını bir biçimde ödemek zorundadır. Ek iş ya da "ev kadını"nın çalışması belli bir gelir artışı sağlasa bile, birikmiş borçların ödenmesi için "toplu para" sağlamaz. Bu yüzden borçlarını ödeyebilmek ve yeniden daha fazla "mutluluk" yaşayabil-

mek için bir yerden "toplu para" bulması gerekir.

"Müflis" duruma düşen "hamil"imiz, "eş-dost borçları"yla bir süre idare edebilse bile, her durumda bir başka "kaynak"tan "toplu para" bulması gerekir. Öyle bir "toplu para" olmalıdır ki, hiçbir durumda yeni borç anlamına gelmemelidir. Yani geri ödemesi sözkonusu olmamalıdır.

"Hamil"imizin böyle bir para bulabilmesi için, ya bir banka soymalı (yakalanmamak koşuluyla) ya da "zengin" birinci dereceden bir akrabanın ölmesi, yani miras kalmalıdır.

Miras ise, bir kuşağın tüm zamanlar içinde biriktirdiği değerler toplamıdır. Açık ifadeyle, "hane halkı"nın bir önceki kuşağının yapmış olduğu tasarruflardan oluşur.

Böylece "hamili"miz, miras yoluyla eline geçen parayla borçlarını kapatır. Ancak bunu yaparken, eline geçen miras payının bir önceki kuşağın tasarrufu olduğunu, eğer o kuşak tasarruf etmeyip, kendisi gibi kredi kartı borçlusu durumunda olsaydı böyle bir mirasın kalmayacağını hiç aklına getirmez. Çünkü o borçludur, borcunu ödeyip, yeni "mutluluklara yelken açmak" istemektedir.

Her durumda bu "miras" nakit paradan çok "mülk" olarak kalır. Dolayısıyla "miras" satılır, nakde çevrilir ve kredi kartı borçları ödenir.

Ama "iktisatçı"ların söylediği gibi, insanların istekleri sonsuz, kaynaklar kıttır. Bu nedenle bizim "hamil"imiz yeni "mutluluklara yelken açtıkça" yeniden borçlanır, borçlar artar, ödenemez boyutlara gelir ve yeniden "kaynak" ihtiyacı doğar. Ama "miras" satılmış, harcanmış ve bitmiştir. Artık yeni "miras" yoktur, bir önceki kuşağın tüm birikimi, tasarrufu ("somut geçmiş")

tüketilmiştir.

Artık "durumu idare eden" "hamil"imizin "müfis tüccar" durumuna düşmekten başka çaresi kalmamıştır. Ne kadar "yağmurdan" kaçmış ise de, "dolu"ya yakalanmaktan kurtulamamıştır.

Basit ve yalın biçimiyle kredi, her durumda kişi ya da şirketin gelecekteki gelirleri üzerinden alınan ve faiz ödenen bir borçtur. Eğer gelecekte kişi ya da şirketin gelirlerinde borç miktarı kadar artış gerçekleşmezse, borçlar ödenemez, iflas kaçınılmazdır.

Bu kredi sistemi, kapitalist ekonominin en temel yasasıdır ve düzenin kendi yasaları tarafından da güvence altına alınmıştır (Borçlar, Ticaret ve İcra-İflas Kanunları). Dolayısıyla borçların tahsili sözkonusu olduğunda, devletin yasama organı, yargı organı ve nihayetinde "zabıta gücü" devreye girer.

Öte yandan kredi kartı borçlusunun borcunu ödeyebilmesi için gelirinin (ücret ya da maaş) artması ise, doğrudan devlete ve ülke ekonomisinin durumuna bağlıdır. Ülke ekonomisi iyi değilse, işsizlik oranları yüksekse, devletin iç ve dış borçları büyümüşse kaçınılmaz olarak devlet (kamu) bir yandan gelirlerini artırıcı önlemler alır (vergi vb. artışı), diğer yandan kamu harcamalarını kısar. (Sıkı para politikası ya da deflasyonist politikalar.)

Kamu harcamaları ise, "sosyal devlet" çerçevesinde doğrudan devlet gelirleriyle karşılanan toplumsal hizmetlerdir. Bu hizmetlerdeki her artış, bireysel gelirlerin bu kadarlık bir bölümünün kişisel tüketime ayrılmasına olanak sağlar. Ücretsiz köprü geçişleri, eğitimin ücretsiz oluşu, toplu taşıma araçlarının bilet fiyatlarının

düşük olmasının "hane halkı"nın bütçesine yaptığı katkı açıktır.

Buradan çıkan tek sonuç ise, kredi kartı "hamili" borçlumuzun borcunu ödeyebilmesi için, ülke ekonomisinin gidişatının belirleyici bir yere sahip olduğudur. Doğal olarak bizim "hamil"miz de ülke ekonomisinin durumuyla ilgilenir.

Bu ilgisini borsa haberlerini, döviz fiyatlarını ve "tv-gazete medya"sında yeralan ekonomi haberlerini izleyerek ve kahve sohbetlerinde, belediye otobüsünde vs. konuşup yorum yaparak gösterir. "Sıcak para"dan çok ülkeye "akan" yabancı sermayeye bakar. Devletin (kamu) giderlerini ve borç faizlerini ödeyebilmek için gelirlerinde artış sağlamak amacıyla vergi vb.'lerini artırması yerine daha fazla borçlanmaya gitmesi bizim "hamil"imizi sevindirir. Böylece kamu hizmetlerine zam yapılmayacak, KDV, ÖTV artmayacak, dolayısıyla da gelirinin bir bölümünü bunlarla "kaybetmeyecek"tir.

Ancak devlet de kapitalizm koşullarında bir ticari kuruluşa, şirkete dönüşür. Tıpkı kredi kartlı "hamili"miz gibi, devletin de borçlanmasının bir sınırı ve borç faizlerini ödeyebilmesi için de ek kaynaklara ihtiyacı vardır.

Yazımızın başında yer alan devletin iç ve dış borçlanma verilerine geri dönersek, devletin, tıpkı kredi kartı sahibi "hamili"miz gibi, her yıl yeni borçlanmaya gitmeksizin varolan iç ve dış borçların faizlerini ödeyebilmesi için 40-45 milyar dolar düzeyinde olağan ve düzenli geliri olması şarttır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, (Maliye Bakanı Unakıtan'ın "makyaj" yapılmış bütçe verilerine göre) devlet olağan ve düzenli gelirlerini, yani vergileri sürekli artırarak faiz öde-

Devlet Bütçesi							
(Milyon YTL)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Giderler	51.344	86.972	119.604	141.248	152.093	159.687	175.304
Faiz Giderleri	*20.424*	*41.038*	*51.728*	*58.527*	*56.491*	*45.680*	*45.945*
Gelirler	38.228	58.417	79.420	101.037	122.919	152.784	171.309
Vergi Gelirleri	*30.098*	*44.473*	*61.713*	*84.832*	*100.342*	*119.627*	*137.554*
Denge	-13.116	-28.555	-40.184	-40.211	-29.174	-6.903	-3.995

Ancak devlet de, bizim kredi kartı "hamili"miz gibi yeni "mutluluklar" yaşamak ve yaşatmak durumundadır. En azından AKP'nin temsil ettiği "islamcı sermaye" yeni "mutluluk" istemektedir. Bu nedenle sadece varolan borçların faizlerini ödemekle yetinemez, gelirlerini artırarak ya da yeni borçlanmaya giderek yeni "mutluluklar" için de kaynak bulmak zorundadır. Bulunabilecek tek kaynak kamu kuruluşlarının satılmasıdır.

Bizim kredi kartı "hamili"mizin "miras" yoluyla elde ettiği "toplu para"nın bir benzeri de kamu kuruluşlarının satılmasıyla (özelleştirme) elde edilir. Bu da, önceki kuşakların birikimi, tasarrufudur. Dolayısıyla devletin kamu kuruluşlarını satması, "hamil"imizin birinci derece akrabasından kalan "miras"ı satmasıyla özdeştir. Aynı "miras" iki kez satılamayacağı gibi, aynı kamu kuruluşu da iki kez satılamaz. Bu yüzden devletin kamu kuruluşlarını satarak elde ettiği gelir, her durumda önceki kuşakların tasarrufu, birikimi, emeğidir ve ancak bir kez satılabilir.

Kredi kartı "hamili"miz gibi devlet de, bu kamu kuruluşlarının satışından elde ettiği gelirle borçlarını (ya da gerçekte olduğu haliyle borç faizlerini) öder. Ancak kamu harcamalarını en azından eski düzeyde sürdürebilmek için yine gelire ihtiyacı vardır ve ek gelir sağlanamazsa ye-

ni borçlanmaya gitmek kaçınılmazdır.

Yeni borçlanmaya giden devlet ise, bir önceki borçlarını (faizlerini) ödemek için kamu kuruluşlarını elden çıkarttığı için artan borçlarını ikinci kez kamu kuruluşlarının satışıyla finanse edemeyecektir. Olanaklarını ve ilişkilerini kullanarak yeni borç edinse bile bu borcun faizi önceki borçların faizinden çok daha yüksek olacaktır.

Artık sona gelinmiştir. Borçlarını ödeyemez ve "kamu hizmeti" göremez durumdadır.

Bireyler ve şirketler için geçerli olan devletler için de geçerlidir: **İflas**.

Nasıl ki bireyler için "iflas" aşağılayıcı ve onur kırıcı sonuçlar doğurursa, devletler için de benzer sonuçlar doğurur. İflas etmiş bireyin (tüccar) her türlü malına haciz konulduğu gibi, devlet borçlarına da haciz konur. Aralarındaki tek farkla: bireysel iflasta haciz konulan mallar "haraç mezat" satılır; haciz konulmuş devlet ise, devlet olmaktan çıkar, alacaklıların yönettiği tam bağımlı ve sömürge bir devlet haline dönüşür. (13 Mart 2001 tarihinde İMF'nin emriyle "Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı" olarak dışarıdan atanan Kemal Derviş gibi.)

Böylece "müflis" devletler, alacaklıların çıkarlarına uygun kararlar almak, onların çıkarlarını azamileştirmek ve doyurmak zorundadır. Eğer alacaklı, kendi malını satmak isterse, "müflis" devlet o malın satışına izin vermek zorundadır. Bunun devletin "yurttaşları" için ne kadar kötü olacağı hiçbir öneme sahip değildir. Şeker pancarı kotasında olduğu gibi.[4]

Burada ülkenin iç ve dış borçlarına ilişkin sayısal verilerin ortaya çıkardığı sonuçları, gelecekte olası durumları, ülkenin geleceğinin bu-

gün alınan borçlarla "ipotek" altına alındığını, satılan kamu kuruluşları gelirlerinin sadece bir süreliğine işleri idare etmeye yaradığını sayısal olarak ortaya koyabiliriz. Ancak bütün bunlar, buraya kadar anlattıklarımızın sadece istatiksel ve ekonomi-politik dilinden ifade edilmesinden başka bir şey olmayacaktır.

Eğer bugün kredi kartı borçlarını sürekli artıran herhangi bir kredi kartı sahibi, kredi kartıyla yaptığı tüm harcamaları gelecekteki gelirlerini bugünden tüketmek olduğunu anlamakta zorlanıyorsa, hatta hiç anlamıyorsa, ülke ekonomisinin içinde bulunduğu durumu, iç ve dış borçlarda meydana gelen artışın anlamını da anlamayacaktır. Anlamadığı sürece de kredi kartı aracılığıyla gerçekleştirdiği fazladan tüketimin cazibesine kapılarak gününü gün etmeyi sürdürecektir. Ekonomik ve politik dilden ifade edersek, geçmiş dönemlere kıyasla, yani göreli olarak sağlanan bu tüketim artışının getirmiş olduğu "nispi refah", daha öncekiler gibi bir gün sona erecektir. İşte o gün, bireyler kadar devlet de "iflas" etmek durumunda kalacaktır. Bunun sonuçlarını öğrenmek için de yakın tarihe bakmak yeterlidir.

Öz olarak söylersek, kendi bireysel geleceklerine kayıtsız kalanlar, ülkenin geleceğine de kayıtsız kalırlar. Olan olduğunda ise, olmuş olur!

Halk deyişiyle, "geçmişe mazi, yenmişe kuzu" denir. Elde ise, "Mirim bizim zamanımızda bayramlar ne kadar güzeldi" diye konuşan eski kuşak "nostalji"lerinden başka bir şey kalmayacaktır. Her "mirasyedi" gibi, "müflis" tüccar gibi geçmişteki "mutlu ve güzel" günleri anarak ölüme bir adım daha yaklaşacaklardır.

Çok beylik ve popülist sözle, "ateş düştüğü

yeri yakar". Bireysel kredi kartı borçlusu, borçlarını ödeyemez hale geldiğinde sonuçlarına bireysel olarak katlanmak zorundadır. Ama söz konusu olan devletler olduğunda, borçlu olan ya da olmayan ayrımı yapmaksızın ülkede yaşayan tüm bireyler "yanar".

"Müflis Devlet"

Başta da belirttiğimiz gibi, iç ve dış borçlanma yoluyla harcamalarını finanse eden devlet, kredi kartlı "hamil"imiz gibi davrandığında, her durumda iflas eder. Her iflas olayında olduğu gibi, borçlarını ödeyemez hale geldiğinde devlet gelirlerine haciz konulur.

Cumhuriyet öncesi dönemde (Osmanlı İmparatorluğu) en büyük haciz, "Garp devletlerinin" düyun-u umumiye idaresini kurmasıyla gerçekleştirilmiştir. Düyun-u umumiye borçları Cumhuriyet Türkiye'si tarafından üstlenilmiş ve son borç 1954 yılında ödenmiştir.

1954 yılı, aynı zamanda Adnan Menderes hükümetinin büyük oranda dış borçlanmaya yöneldiği tarihtir. O zamanki 277 milyon dolar olan dış borç, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi öncesinde 558 milyon dolara yükselmiştir. Aynı dönemlerde GSMH 205 milyon dolardan 286 milyon dolara çıkmıştır.

Ve 1957 yılında ilk kez IMF kapısına dayanılmıştır. Yani Türkiye Cumhuriyet'i devleti, bu kadar kısa bir zamanda, dış borçlarını ödeyemez hale gelmiştir.

Günümüz Türkiye'sinde olduğu gibi, o dönemdeki Menderes'in "çarık yerine ayakkabı giydirdi" denilen "refah"ı, dış borçlanma yoluyla

gerçekleştirilmiştir. Nihayetinde 1957 "iflas"ı ve ardından da 27 Mayıs askeri darbesi gelmiştir.

Menderes döneminden sonraki ikinci büyük "refah" dalgası ise, 1965 seçimlerinde %52,9 oy oranıyla iktidara gelen Süleyman Demirel döneminde başlamıştır.

1965-71 Demirel hükümeti döneminde dış borçlar 856 milyon dolardan 2,6 milyar dolara yükselmiştir ve birinci "refah" döneminde olduğu gibi, dış borçlanma yoluyla gerçekleştirilen bu "refah" dönemi de Ağustos 1970 devalüasyonu ile sona ermiş, ardından 12 Mart muhtırası gelmiştir.

1971-80 döneminde ise, dış borçlar 2,6 milyar dolardan 16,2 milyar dolara yükselmiş, Demirel'in sözüyle, Türkiye "yetmiş sente muhtaç" hale gelmiştir.

Böylece 1950-80 döneminde, otuz yıl içinde dış borçlar milyon dolarlardan milyar dolarlara yükselmiş, üç askeri darbe gerçekleşmiş ve birçok kereler IMF kapısına dayanılmıştır.

1950 yılında dolar 2,8 YTL iken, 1980 yılında 76 YTL olmuştur.

Evet, devlet, tıpkı kredi kartlı "hamil"imiz gibi, borçlanma yoluyla "kredili yaşam mutluluğu" sağladığı her dönemin sonunda iflas noktasına gelmiş, haciz memuru olarak IMF'nin hizmetine girmek durumunda kalmıştır.

1980 sonrasındaki durum çok farklı değildir.

12 Eylül askeri darbesi sonrasında 1984 seçimlerini "açık ara" kazanan Turgut Özal hükümetinin ilk icraatı "Türk Parasını Koruma Kanunu"nu değiştirmek ve tüketim malları ithalatını serbestleştirmek olmuştur. Türk Parasını Koruma Kanunu'nun değiştirilmesi ve TL'nin konvertibl hale

getirilmesiyle, artık yabancı paralar iç piyasalarda doğrudan kullanılabilir hale getirilmiştir. Tüketim mallarının ithalatının serbestleştirilmesiyle de iç üretim "uluslararası rekabete açık" hale getirilmiş, "ithal ikamecilik" dönemi sona ermiştir.

Doların iç piyasalarda değişim ve ödeme aracı olarak kullanılır hale gelmesiyle birlikte dış borçlanma iç borçlanmaya dönüştürülmüştür. Artık dış piyasalardan devlet adına alınan borçlar yerine, doğrudan iç piyasalarda "konvertibl" hale gelmiş olan doların YTL'ye dönüştürülmesiyle elde edilen paralarla devlet bütçesi finanse edilmeye başlanmıştır.

Bunun sonucu olarak devletin doğrudan dış borçlanma yoluyla elde ettiği "kredi" miktarı göreli olarak azalırken, iç borçlar sürekli artmıştır.

1980 yılında 16,2 milyar dolar olan dış borçlar 1990 yılında 44 milyar dolara yükselirken, iç borçlar 6 milyar dolardan 55 milyar dolara yükselmiştir. Dolar 75,12 TL'den 2.750 TL'ye çıkmıştır.

Özal "mucizesi" ya da Özal dönemindeki "refah", Menderes ve Demirel dönemlerinde olduğu gibi, iç ve dış borçlanma yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Özal döneminin sonu her ne kadar 1991 seçimlerinde Demirel'in yeni partisi DYP'nin birinci parti olmasıyla "siyaseten" sona ermişse de "refah" dönemi 1994 Şubat kriziyle sona ermiştir.

1994-1999 döneminde, bir yandan iç ve dış borçlar artmayı sürdürürken, asıl olarak KİT'lerin ve kamu bankalarının satışıyla ("özelleştirme") elde edilen gelirlerle devlet harcamalarının sürdürülmeye çalışılmasıyla karakterize olmuştur.

Sonuç ise, 1999 ve 2001 krizi ve bir kez daha IMF kapısına dayanılmasıdır.

"Müflis tüccar" ya da "hamil"imiz örneğinde olduğu gibi, devletin artan iç ve dış borçlanmasının faiz yükü karşısında bir yandan devlet gelirleri (vergiler) sürekli artırılır ve yeni vergiler (KDV, ÖTV vs.) getirilirken, diğer yandan IMF ile yapılan "stand-by" anlaşmalarıyla "sıkı para politikaları" ve "bütçe harcamalarının kısılması" uygulamalarına geçilerek "tasarruf "a gidilmiştir.

Dün olduğu gibi bugün de, devlet (kamu) "vatandaşlara hizmet götürmek" ve olağan giderlerini karşılamak için artan oranda borçlanmaya giderken aynı zamanda borç faizlerini de ödemek durumundadır.

Şüphesiz devletin "mutluluk katsayısı", kredi kartı "hamili"mizin "mutluluk katsayısı"ndan farklıdır. Bu farklılık her şeyden önce devlet borçlarının faiz oranlarının kredi kartı faiz oranlarından daha düşük olmasından kaynaklanır. Kredi kartlarının yılık faiz oranı %67,2 iken, devletin iç borçlanma faiz oranı ortalama %20 civarındadır. Dolayısıyla devletin "mutluluk katsayısı", diğerine göre üç kat fazladır. Kredi kartı "hamili"miz bir-iki yılda "iflas" noktasına gelirken, devlet (kamu) 5-7 yıl arasında aynı noktaya gelir.

1957, 1970, 1980, 1994, 1999 ve 2001 krizleri devletin "müflis" durumuna düştüğü tarihlerdir.

"Müflis Devlet Krizleri"

Olağan, yani kendi dinamikleriyle (iç dinamikle) gelişen kapitalizm koşullarında ekonomik krizler, her durumda mal ve hizmetlerin aşırı üre-

timinden kaynaklanır. Yani kapitalistin kâr hırsının bir ürünü olarak bir yandan üretim olağanüstü artırılırken, diğer yandan talebin aynı oranda artmaması sonucunda üretilmiş mal ve hizmetler satılamaz. Satılamayan mallara bağlanmış olan "para" (sermaye) yeniden paraya dönüşemez, dönüşemediği için de bu malların içinde bulunan artı-değer, yani kâr, para olarak geri dönmez.

Talepten daha fazla üretilmiş mallar elde kalır, bu mallara yatırılmış para, sermaye olma işlevini yitirir. Böylece kapitalist parasını yatırmış, ancak malları satamadığı için bu üretilmiş malları paraya dönüştürememiştir. Bu da kapitalistin "nakit sıkıntısı" içine girmesine yol açar. Nakit sıkıntısı, krediyle iş yapan kapitalistin kredilerini ödeyememesine neden olur. Kredi borcunu ödeyemeyen kapitalist, herhangi bir müflis tüccar gibi iflas eder.

Gerek tüccarın, gerek sanayici kapitalistin, her durumda kredi borçlarını ödeyememesi, kredi kuruluşlarını (bankalar, bankerler vb.) zarara uğratır. Kredi kuruluşlarının kredilerde kullandığı paralar "vatandaş"ın paralarından oluştuğundan (mevduatlar), krediyi tahsil edemeyen bankalar vb. "nakit" sıkıntısına düşer.

Böylece üretim alanında başlayan "sıkışıklık", tüketim alanına ve oradan da finans alanına yansıyarak genel bir krize neden olur.

Dışa bağımlı ekonomilerde ekonomik kriz daha farklı bir yol izler.

Böyle ekonomilerde, ekonominin dengesi tümüyle dışa, yani uluslararası duruma, uluslararası piyasalara bağlıdır. Dolayısıyla uluslararası piyasalarda meydana gelen her türlü olumsuz

gelişme (kriz vb.) bağımlı ekonomilere şiddetle yansır. Çünkü dışa bağımlı ekonomilerin finansman kaynağı tümüyle dışa, dış borçlanmaya (yeni dönem itibariyle iç borçlanmaya) bağımlıdır. Bu finans kaynaklarında ortaya çıkan "nakit sıkıntısı", her durumda bağımlı ekonomilerin finansman sağlamalarını zora sokar. Yeni borçlanmaya gidemeyen bağımlı ekonomi, varolan borçların faizlerini ödeyemez hale gelir. Bu da uluslararası "nakit sıkıntısı"nı daha da artırır. Artan "nakit sıkıntısı", borçlanma ihtiyacı olan ülkeleri daha yüksek bedel ödemeye iter, yani faiz oranları yükselir. Böylece yüksek faizle borçlanmaya gitmek zorunda kalan dışa bağımlı ekonomilerin faiz yükü artar. Artan faiz yükü, bir yandan harcamaların kısılmasını ("mutluluk"ların azaltılmasını), diğer yandan devlet gelirlerinin (vergiler, otoyol ücretleri vb.) artırılmasını, yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin satılmasını gündeme getirir.

Ortalama bir kredi kartı "hamili"nin kaç "mutluluk" sonrasında ödeme güçlüğü içine düşeceği nasıl önceden hesaplanabilirse, dışa bağımlı ekonomilerin ne kadar zamanda borçlarını ödeyemez hale geleceği de önceden hesaplanabilir.

Bugün %20 faizle borçlanan devlet, 194 milyar dolar iç borç faizlerini ödeyebilmek için 38,8 milyar dolar ek gelir bulmak zorundadır. "İktisat"çı diliyle söylersek, devlet bütçesi her yıl 38,8 milyar dolar fazla vermek zorundadır (faiz dışı fazla). Bu ise, yine "iktisat"çı diliyle, devlet bütçesinin GSMH'nın %6'sı kadar "faiz dışı fazla" vermesi demektir. Devlet bütçesi açısından iç borç faizlerinin bütçe gelirlerine oranı %30'dur.

Kredi kartı "hamili"miz gibi devletin de bu faizleri ödeyebilmesi için, her yıl bu oranda fazla "gelir" sağlaması gerekir. Bunun için kredi kartı "hamili"miz gibi ya "ek işe" girecektir, yani üretim alanında yeni yatırımlara yönelecektir, ya da bir "miras"a konacaktır.

Artık eski dönemlerde olduğu gibi, kâğıt üzerinde olsa da "ithal ikameci" bir devlet söz konusu değildir. Devlet tümüyle üretim alanından elini-eteğini çekmiştir. Dolayısıyla devletin "ek iş" olarak yeni yatırımlara yönelmesi ve bu yatırımlardan elde edilecek gelirle faizleri ödemesi söz konusu değildir.[5] Devletin yapabileceği şey, faizleri ödemek için borçlanmak ve borçlandıkça da vergi gelirlerini artırmaktır.

Vergi gelirlerini artırmak, "vatandaş"ın gelirlerinin azalmasına, dolayısıyla "mutluluk"larının mutsuzluğa dönüşmesine (ya da bireysel kredilerle "mutluluk"ların artırılmasına) yol açar. Bu da "yolunan kazın öfkeyle bağırması" demektir.

Artık devlet, iflas noktasına yaklaştıkça, kredi kartı "hamili"miz gibi daha fazla "miras" peşine düşecektir. Bu "miras" da bir önceki kuşakların birikimleriyle sağlanmış olan kamu kuruluşlarının, yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin satılmasından başka bir şey değildir. Daha önce de gördüğümüz gibi, bu da bir sefere mahsustur.

"Devletin Malı Deniz, Yemeyen Domuz"

Devletin olağan geliri, üretilen mal ve hizmetler üzerinden alınan olağan vergilerden ibarettir. GSMH'nın içindeki paydır. Dolayısıyla GSMH'nın artışı, devlet gelirlerinin artışı demektir.

%20 faizle borçlanan bir devlet için, gelirlerin

%20, dolayısıyla GSMH'nın net %20 artması şarttır. "Büyüme rekoru" kırıldığı iddia edildiği zamanlarda bile GSMH'nın %9'dan daha fazla artmadığı gözönüne alındığında, devletin bu artışı gerçekleştirebilmesi kesinlikle olanaksızdır. Bu durumda, iflas noktasına gelen tüccarın yaptığı gibi, varolan mülklerini satışa çıkartmaktan başka çare yoktur.

"Vatandaş" açısından devletin malı "deniz"dir! Saraylardan Topkapı müzesindeki "zenginlik"lere, KİT'lerden ormanlara kadar devletin malı "deniz"dir. Öyle ise bir miktarı satılarak faiz borçları ödenebilir. (Daha "ulusalcı vatandaş" açısından tüm borçlar aynı yöntemle ödenebilir.)

Ama sorun satıcıda (devlet) değil, alıcıdadır.

Öncelikle müflis tüccarın malları nasıl ki "değerinin çok altında" fiyatla "haraç-mezat" satılırsa, devletin "malı" da aynı şekilde değerlerinin altında, "haraç-mezat" satılır/alınır.

İkinci olarak, devlet mülkiyetindeki "mallar", satış yoluyla bir başkasının mülkiyetine geçer. Bu da, bu mülklerin her türlü kullanımının yeni mülk sahibinin isteğine ve çıkarına göre olacağı demektir.

Kamu kuruluşları ve varlıklarının satılmasıyla ortaya çıkan mülkiyet değişikliği sonrasında artık "kamu çıkarı"ndan sözetmek olanaksız olduğu gibi, "sosyal devlet" kavramı da çöp sepetine atılmak zorundadır.[6]

Ancak "satan (babalar gibi) satmış, alan almıştır". Artık kamu mülkünün satışı sonrasında yeni mülk sahibinin ne yapacağı borçlu devlet açısından önemsiz bir ayrıntıdır.

Devlet, borçların faizlerini ödemeye yetecek geliri olmayan devlet, her durumda "evin-

deki eşyaları" teker teker satan "müflis tüccar" (ya da iflah olmaz kumarbaz) gibi tüm varlıklarını elden çıkarmayı sürdürür. Yine de her kamu mülkünün satışından elde edilen gelir bir defaya mahsuben, faiz ödemeleri sürekli olduğundan "devletin deniz olan malı" yavaş yavaş küçülmeye başlar.

Ama devlet, aynı zamanda siyasal bir kurumdur. Ekonomik bir güç ve varlık olarak devlet, elindeki mülkleri faiz ödemeleri için parça parça satarken, aynı zamanda siyasal kurum olarak kendi gücünü sınırlar ve ekonomik gücünü kaybettikçe siyasal gücünü de yitirmeye başlar.

Siyasal devletin bu güç kaybı sadece kamu kuruluşlarının ve kamu mülklerinin satışıyla ortaya çıkmaz. Devlet daha borçlanmanın başlangıcından itibaren siyasal gücünü "finans kaynakları"yla paşlaşmaya başlar ve giderek bu yerli ve yabancı "finans kaynakları"nın siyasal gücü artar.

Bugün devletin en büyük alacaklısı "piyasalar"dır. 2007 Haziran itibariyle devletin toplam 194 milyar dolarlık iç borcunun 141 milyar doları "piyasalar"a olan borçtur. Bu borçlar "hazine bonoları" olarak "piyasalar"da alınıp satılır. Bu alım-satım işlemleri de tümüyle "serbest pazar ekonomisi" çerçevesinde gerçekleşir. Bu alım-satımlarda ortaya çıkan faiz oranları, aynı zamanda devletin yeni borçlanmaya giderken ödemek zorunda kalacağı faiz oranlarını belirler.

Artık devlet, siyasal devlet, "alırsın kâğıdı-boyayı, basarsın parayı" diyebilecek durumda değildir. O, kamu çıkarlarının temsilcisi olmaktan çıkıp "piyasalar"ın çıkarlarının temsilcisi olduğu gibi, aynı zamanda siyasal gücünü de yitirmiştir. Tıpkı "müflis tüccar"ın aile yaşamının bo-

zulması gibi, devletin de kamuyla olan "saadeti" sona erer, kendi kurumları arasındaki ilişki değişir.

Önce hükümet ile devlet birbirinden ayrılır. Devletin yürütme organı olan hükümet doğrudan "piyasalar"la ittifak kurar. Ardından doğrudan rüşvet gelir. "Piyasalar" herhangi bir hükümete ve herhangi bir memuruna dilediği gibi rüşvet vererek onları satın alır. Kamu çıkarlarının temsilcisi memur "piyasalar"ın hizmetine koşulurken, hükümet de "piyasalar"ın çıkarlarını azamî ölçüde gerçekleştirmek için çalışır.

Memurlara verilen rüşvet sadece "yürütme organı" bürokrasisiyle sınırlı kalmaz. Giderek yasama ve yargı organlarının "görevlileri" de "piyasalar"ın rüşvetlerine mazhar olurlar. Parayı "basan" değil, parayı "bastıran", istediği yasaları çıkarttırabilir, mahkeme kararlarını değiştirebilir, "güvenlik güçleri"ni kendi özel "body-guard"ı haline dönüştürebilir. Ve **bütün bunlar "demokrasi" söylemiyle, demokrasi çerçevesinde yürütülür**.[7]

Böylece "demokrasi" çerçevesinde ülke içinde para bolluğu ortaya çıkar. Rüşvet alan memur, piyasaların hizmetine koşulmuş hükümet ve bu hükümetin iktidar oluşundan "nemalanan" kesimler daha fazla tüketici haline gelir. "İktisat"çı açısından piyasalardaki bu para bolluğu enflasyona neden olmalıyken, bu "saadet zinciri" içinde artık enflasyondan söz edilmez. "Enflasyon canavarı" ortadan kaybolur. Bu da vergiler vb. yoluyla "vatandaş"ın elindeki paranın azaltılmasıyla gerçekleştirilir. "Vatandaş"ın elindeki para azaldıkça kredi kartı kullanımı daha da artar. Her seferinde gerek "vatandaş"lar, gerek devlet, gelecekteki gelirlerini bugünden tüketir.

Önce birkaç yıllık gelirler, ardından beş-on yıl sonrakiler ve nihayetinde bir insanın bütün yaşamı boyunca çalışmasıyla ödeyemeyeceği noktaya ulaşılır.

Bu noktaya ulaşıldığında, artık yeni kuşakların borçlarını ödeyebilmeleri için kullanılabilir son kaynak olan "miras" da borç olarak kalır. Birinci dereceden akrabalarının "miras"larını reddedenlerin sayısı hızla artar.

Tam bu aşamada bir kez daha "devletin malı deniz" akla gelir. Ancak bu "deniz"in satılabilmesi için de, bunu satmayı becerebilecek uygun kişiler bulunmalıdır: Yani tüccarlar ve tacirler.

İster feodal tacir zihniyetine sahip olsunlar, ister "marketing" tüccarları olsunlar, her durumda devlet yönetiminde tüccarlar ve tacirler egemen olurlar. Bir başka ifadeyle, "anasını allayıp pullayarak satma"da hünerli ve ünlü "Kayserili tüccar" hükümet haline gelir.

"Kayserili tüccar" hükümeti, hiçbir şey üretmeyerek, ucuza alıp pahalıya sattığını sanarak, tüm kuşakların üretmiş olduğu değerleri satışa sunar. Bunu yaparken de kendisinin "kalvinist" olduğunu, "büyük reformlar" yapmaya aday olduğunu düşündürtür.

Her tüccar gibi ulusal bayraklardan ve ulusal sınırlardan, özcesi, başında "ulusal" sözcüğü bulunan herşeyden kendisini arındırır. Bunlar onun özgür ticaretinin en büyük engelleridir, ortadan kaldırılmalıdır, yurttaşların o anlar için gözlerini boyayacak, kulaklarına "hoş sada" gibi gelecek, dini, milliyetçi, vatansever söylemler eşliğinde, kaldırır da. Paranın dini, imanı yoktur.

Artık "Kayserili tüccar hükümeti" için, hangi malın nerede ve nasıl üretildiğinin önemi yok-

tur. Nerede ucuza alıp, nerede pahalıya satabiliyorsa, o, oradadır. Ucuza aldığı yer "vatanı", pahalıya sattığı yer "pazar" dır . (Kozmopolitizm ya da ümmetcilik).

Ama onun "vatan"ı kendi vatanı olmadığı için, "vatan"ın sahiplerinin hangi malı, hangi fiyattan satacaklarına bağımlıdır. Ne kadar "uyanık", ne kadar "fırsatçı" olursa olsunlar, her durumda malı üretene bağımlıdırlar. Öte yandan "Kayserili tüccar"ın tüm "sermaye"si bu malların üreticilerinden alınmış borçlardan oluştuğundan, bağımlılığı tam bağımlılığa dönüşür. "İktisat"çı diliyle, "dış piyasalara olan bağımlılık", "Kayserili tüccar"ı dış piyasaların hizmetkârı haline getirir.

Ne Olmuş Yani!

Herkes "mutlu"dur. Kredi kartı "hamili"miz de, "Kayserili tüccar hükümeti" de, "mutlu"dur. Ülkede çoğu şey üretilmese de her şey tüketilmektedir. ABD'den, AB ülkelerinden, Çin'den, Yeni Zellanda'dan ve hatta Papua-Yeni Gine'den bile herşey gelmektedir.

Ve bir gün, bir yerde (belki Çin'de), bir üretim biriminde bir "iş kazası" meydana gelir. Üretim durur.

Üretmeden tüketen "ulus", belki de o ülkeden mal getirecek olan "Kayserili tüccar hükümeti"nin başbakanının oğlunun "gemiciği"ni beklemeye koyulur. Çin'de üretim durmuştur, yeni mal üretilmemiştir. "Gemicik" Çin limanında malın yüklenmesini bekler. Her geçen gün liman vergisi, "gemicik"in tayfalarının ücretleri vb. ödendiğinden "masraf " artar ve artan "mas-

raf " malın fiyatına yansıtılır. Böylece Çin'de veya denizyolu güzergâhında meydana gelen bir "iş kazası" nedeniyle, üretmeden tüketen "ulus"un tüketim gideri yükselir.

Yine de "Kayserili tüccar" için bu "iş kazası" bir fırsattır. Üretmeden tüketen ulus (pazar) mal beklemektedir. "İktisat" diliyle, talep yüksektir, ama arz yoktur, fiyatlar bir kez daha yükselir. Böylece kredi kartı "hamil"imiz de daha fazla borçlanmak zorundadır.

Yine "arz-talep yasası" gereğince, borçlanma ihtiyacı arttıkça faiz oranları yükselir. "İş kazası" öncesinde 3-4 mutluluk" sonrasında ödeme güçlüğüne düşen "hamil"imiz, şimdi 2-3 "mutluluk"la yetinmek zorundadır.

> "Belirli tarihlerde vadeleri dolan ödemeler zinciri, yüzlerce yerinden kopar. Karışıklık, sermaye ile birlikte gelişen kredi sistemindeki çökmeyle daha da büyür ve, şiddetli, ağır bunalımlara, anî ve zoraki değer kayıplarına, yeniden-üretim sürecinde fiili durgunluklara ve kesintilere ve böylece de yeniden üretimde gerçek bir düşmeye yol açarlar."[8]

"Ekonomi tıkırında! Kriz var, kriz var. Bunalım vaaar!"[9]

Her ekonomik kriz, bir önceki krizden daha şiddetli olarak ortaya çıkar. Krizin şiddetini belirleyen ise, üretmeden tüketen "ulus"un bu süreçte kaç yıllık gelirini borçlarının karşılığı olarak "rehin" verdiğine bağlıdır.

2001 Şubat krizinde ne olmuşsa, o olacaktır. Tek farkla ki, daha şiddetli ve daha "yıkıcı" olarak.

1920'li yıllarda tam bağımsızlığını kazanmış olan "Türk milleti"nin ol "hikâye-i özeti" budur.

"Anlatılan senin hikâyendir!"

Tek gerçek, somut sorun: bundan sonra yola nasıl devam edileceğidir!

Eylül 2007

Dipnotlar

[1] Bu para, toplumsal niteliktedir. "... banka sistemindeki gelişmeyle ve özellikle bankalar mevduat üzerinden faiz ödemeye başlar başlamaz, her sınıfa ait tasarruf edilen paralar ile geçici olarak âtıl halde bulunan paralar, bankalara yatırılmaya başlanır. Her biri kendi başına para-sermaye olarak iş görecek halde bulunmayan küçük miktarlar, büyük kitleler halinde biraraya gelir ve böylece bir para gücü oluştururlar." Bu nedenle bankaların kredilerde kullandığı para toplumsal niteliktedir. Böylece "kredi, bireysel kapitaliste ya da kendisine kapitalist gözüyle bakılan kimseye, belli sınırlar içerisinde başkalarının sermayesi ve malı, ve böylece de başkalarının emeği üzerinde mutlak bir denetim olanağı sağlar. Kendi bireysel sermayesi üzerinde değil de toplumsal sermaye üzerindeki bu denetim, ona, toplumsal emek üzerinde denetim olanağını verir. Bir kimsenin gerçekten sahip olduğu ya da kamuoyunca sahip bulunduğu kabul edilen sermayenin kendisi, artık yalnızca kredi üstyapısının oturduğu bir temel haline gelir. Bu, özellikle, toplumsal ürünün çok büyük bir kısmının kendisinden geçtiği toptan ticaret için doğrudur. Spekülasyon yapan toptancı tüccarın tehlikeye attığı mülkiyet, kendi mülkiyeti değil, toplumsal mülkiyettir." (Karl Marks, Kapital, Cilt: III, s. 388.)

[2] Bu olgu, kapitalizmin egemen üretim ilişkisi haline dönüştüğü tarihten itibaren görülen bir olgudur. Engels, 1845 yılında yayınladığı "**İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu**"nda şöyle yazar:

"Kadının çalışması kesinlikle ve zorunlu olarak aileyi çözüyor; aile temeline dayanan bugünkü toplumumuzda bu çözülme, en moral çökertici etkilerini ana-baba üzerinde olduğu kadar çocuklar üzerinde de gösteriyor. Çocuğuyla ilgilenecek, gerçekte pek az gördüğü çocuğuna hiç değilse ilk yıl alelâde de olsa sevgi gösterecek vakti bulamayan anne, gerçek anne olamaz; çocuğuna karşı kaçınılmaz biçimde bir ilgilenmezlik içine girer, ona bir yabancı gibi sevgisizce davranır. Bu tür koşullar altında büyüyen çocuklar, aile yaşamının sonraki dönemlerinde bütün bütün çökerler; kendilerini hiçbir zaman evlerinde, aile ortamında hissetmezler; çünkü, ayrı kalmaya alışmışlardır, bu nedenle de işçi sınıfında ailenin genel çöküşüne onlar da böylece katkıda bulunurlar. **Buna benzer biçimde, ailenin çöküşünü ortaya çıkaran bir başka neden çocukların çalışmasıdır.**[abç]

Ailelerine malolduklarından daha fazla haftalık kazanacak duruma geldikleri zaman, ana-babaya, evde kalmanın karşılığı bir miktar para ödemeye başlarlar, geri kalanını kendilerine saklarlar. Bu genelde ondört, onbeş yaşından itibaren başlar. Sözün kısası çocuklar kendilerini ailenin egemenliğinden kurtarırlar ve baba ocağına bir tür pansiyon gibi bakar olurlar; tabi işlerine geldiği zaman baba ocağı olur, işlerine gelmediği zaman pansiyon.

[Akp hükümetince çalışma yaşının 14'e düşürülmesiyle birlikte, günümüz Türkiye'sinde "metropol şehirlerde" "baba ocağı-pansiyon" ilişkisi yaygın olarak ortaya çıkma potansiyeline sahiptir. Gençlerin lümpen alışkanlıklarını, sigara, alkol tüketimini ve uyuşturucu kullanımını yaygınlaştırma potansiyelini de barındırmaktadır tüm bunlar. Uyuşturucu yüklü gemilerin "Türkiye limanları"na demir atacak olması, Pablo Escobar'vari "uyuşturucu baronları"nın varlığı ve belki de "hint keneviri ekimi"nin Türkiye'de serbest bırakılması/artması şaşırtıcı olmayacaktır! -İlkeriş Yayınları]

Birçok durumda, kadının çalışması aileyi tümden dağıtmaz, ama tepetaklak eder. Ailenin geçimini kadın sağlar; baba evde oturur, çocuklara bakar, evi temizler, yemek pişirir. Bu çok sık olur; yalnızca Manchester'da, ev işlerine mahkûm olmuş yüzlerce erkekten sözedilmiştir. Öteki toplumsal koşullar aynı kaldığı bir durumda, aile-içi ilişkilerdeki bu ters-yüz oluşun emekçi erkeklerde yarattığı öfkeyi tahmin etmek kolaydır." (Engels, İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu, s. 207-208) (abç)

Ama yine de bu durum, erkeğe gerçek bir kadınlık, kadına da gerçek bir erkeklik armağan etmeden erkeği hadım eden, kadından da kadınlığını alan bu durum, en utanmaz biçimde her iki cinsi ve onlar aracılığıyla insanlığı aşağılayan bu durum, çok övündüğümüz uygarlığın ulaştığı son noktadır; yüzlerce ve yüzlerce kuşağın, kendi durumlarını ve gelecek kuşakların durumunu iyileştirme savaşımlarının son başarısıdır. Tüm çabalarımızın ve emeğimizin böyle bir budalalığa gelip dayanmasından sonra ya insanlıktan, onun amaçlarından ve gayretlerinden umudumuzu kesmeliyiz, ya da insan toplumunun şimdiye dek kurtuluşu yanlış yönde aradığını itiraf etmeliyiz; böylesine köklü bir ters-yüz oluşun, kadın ve erkek cinsi ta başından yanlış konuma sokulmuş olduğu için vuku bulabileceğini itiraf etmeliyiz.

Fabrika sisteminin kaçınılmaz olarak getirdiği, kadının

kocası üzerindeki egemenliği insani değilse, kocanın karısı üzerinde geçmişteki üstünlüğü de insani değildi. Eğer şimdi kadın üstünlüğünü ortak malların tümünü de-ğilse, daha büyük bir kısmını sağladığı gerçeği üzerine oturtabilirse, bundan çıkarılabilecek zorunlu sonuç, aile üyelerinden biri, saldırgan bir biçimde daha büyük katkıda bulunmakla böbürlendiğine göre, bu mülkiyet toplumunun doğru ve ussal bir toplum olmadığı sonucudur. Bugünkü toplumumuzda aile böyle çözülüyorsa, bu çözülüş, ailenin temelindeki bağın aile sevgisi değil, öyleymiş gibi görü-nen bir mülkiyet toplumunun eteği altında sırıtan özel çıkar olduğunu gösterir." (Engels, İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu, s. 210-211) (abç)

[3] Burada tek koşul, kredi kartı borcunun bir ay içinde ödenmesidir. Eğer borcunu 12 ay eşit ödemeli olarak taksitlendirirse toplam faiz ödemesi 396 YTL olacak, "mutluluk" da 396 TL'ye mal olacaktır. Yine de "hamil"imiz sevinebilir. Çünkü 396 TL toplam yıllık faizi, en azından 33 YTL olarak "taksit"lendirmiş olacaktır. Dolayısıyla da aylık ödemeye göre 23 YTL "kâr"lı çıktığını düşünecektir. Bu yüzden de borçlarını bir an önce kapatmaya çalışan "borçlu yaşamayı sevmeyen 'hamil'" gibi davranmaya kalkışmayacaktır!

[4] Şeker pancarı kotası 1998 yılında başlatılmış olmakla birlikte, bugünkü haliyle 2001 Şubat krizi sonrasında IMF ile yapılan stand-by anlaşması çerçevesinde konulmuştur. DSP-MHP-ANAP-Kemal Derviş koalisyonu döneminde şeker pancarı üretimine kota getirilmiştir. Değişik gerekçelerle ve demagojilerle "ülke yararına" olarak sunulan bu şeker pancarı kotası, dünyanın en büyük iki şeker pancarı üreticisi ABD ile Almanya'nın şeker stoklarının büyüdüğü bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Şeker pancarı üretiminde aşırı-üretim bunalımının patlak verdiği bu dönemde IMF talimatıyla şeker pancarı kotası uygulanmıştır. "Alacaklı" ülkeler ABD ve Almanya, verdikleri borçlar karşılığında ne kadar faiz alıyor olurlarsa olsunlar, her durumda böylesi "angarya"ları borçlu ülkelere yüklerler. Bu dönemde IMF başkanı olan Köhler ise, bu "başarı"sından dolayı ödüllendirilmiş, Almanya'nın cumhurbaşkanı seçilmiştir.

[5] AKP hükümeti (Akp'li Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan "tek adam yönetimi", borçların çevrilebilirliğini sağlama amacıyla, Akdeniz ve Karadeniz deniz sahası içinde petrol-doğalgaz rezervleri bulma gayretiyle ve 'buldukları' pompalamasıyla bir süre oyalanmış gibi görünseler de yaratılmış

olan bu "suni vaha" ateşinin etkisi çarçabuk söndü!

[İlkeriş Yayınları]

[6] Elbette "vatan, millet, Sakarya..." ya da "ulusal onur" açısından kamu mülkiyetinin özel mülkiyete ya da holding mülkiyetine dönüştürülmesine karşı çıkılabilir. Ama "müflis tüccar" için "onur" ne anlama geliyorsa, iflas noktasına gelmiş devlet için de aynı anlama gelir. Ve "onur, haysiyet" vb. şeyler de alınıp-satılabilir.

"Fiyat-biçimi, bununla birlikte, yalnızca, değer büyüklüğü ile fiyat, yani bu büyüklükle onun para olarak ifadesi arasında nicel bir uyuşmazlık olasılığı ile bağdaşmakla kalmaz, aynı zamanda, nitel bir tutarsızlığı da gizleyebilir ve bu, o dereceye ulaşır ki, para, metaların değer-biçiminden başka bir şey olmadığı halde, fiyat, değeri ifade etmez olur. Kendileri meta olmayan vicdan, onur vb. gibi şeyler, sahipleri tarafından satışa çıkarılır hale gelirler ve böylece bir fiyatları olduğu için meta biçimini alırlar. Demek ki, bir şeyin değeri olmadığı halde, bir fiyatı olabilir. Bu durumda fiyat, matematikteki bazı nicelikler gibi sanaldır. Ayrıca, bu sanal fiyat biçimi, bazen dolaysız ya da dolaylı bir gerçek değer ilişkisini gizleyebilir."

(Karl Marks, Kapital, Cilt: I, s. 117.)

[7] "Öyleyse, kapitalizm demokrasiyle nasıl uzlaşır? Sermayenin mutlak kudretini dolaylı yoldan yürüterek. Bunun iki ekonomik yolu vardır: (1) Doğrudan rüşvet; (2) hükümet ile hisse senetleri borsası arasında ittifak."

(Lenin, Emperyalist Ekonomizm, s. 54)

[8] Marks, Kapital, Cilt: III, s: 268.

[9] Timur Selçik'un seslendirdiği ve aynı zamanda Hans Fallada'nın (1893-1947) "Küçük Adam Ne Oldu Sana" (1933) adlı romanından Yılmaz Onay'ın 1981-82lerde tiyatroya yaptığı uygulamasının şarkısıdır.

GELİR DAĞILIMI*

Ilık bir bahar günüydü. Hava açıktı. Yemeğini bitiren işçiler birer ikişer yemekhaneden çıkıyordu. İşbaşına daha yarım saat vardı. Fabrika duvarına sırtını dayayıp çömelen bazıları elini sigarasına atıyordu.

Hakkı, yemeği erken bitirenlerdendi. Sigarasının yarısına gelmişti ki yemekhaneden Mehmet'in çıktığını gördü. El etti. Biraz sonra Mehmet de duvarın dibine dizilenlere eklenmişti.

Günlük dertler yeniden dile geldi. Sohbet yavaştan koyulaştı.

Hakkı iki yıllık işçiydi. Birinci sınıf tornacıydı. Endüstri meslek lisesi mezunuydu. Okulda yapılan direnişi idare edenlerdendi. Zaten bu yüzden az kalsın okuldan atılıyordu. Karakolda yediği dayakla paçasını kurtarmıştı!

Mehmet ise okuyamamıştı. Orta terkti. Ama iyi kaynakçıydı. Değme kaynakçıya ustalık ederdi.

Mehmet'le Hakkı işyerinde sendikayı örgütlemeye çalışıyorlardı. Örgütleme işi epey olgunlaşmıştı.

İşte tam bu sendika meselesi konuşulurken Kemal Usta gözüktü. İşçiler onun kendilerinden yana geldiğini görünce konuyu değiştirdiler. O haftaki Fener-Galatasaray maçı açıldı.

Kemal Usta kendi sınıfına ihanet edenlerdendi. Sendikanın bir numaralı düşmanıydı. Pat-

* *TİB -8 [Tüm İktisatçılar Birliği-8]*

ronun köpekliğini yapıp işini yoluna koymaya çalışıyordu.

“Merhaba," dedi.

İşçiler, görev yerine getirir gibi bir "merhaba" dediler.

"Yahu çocuklar" dedi Kemal usta, "boş bir ev bilen var mı? Bizim ev sahibi gelecek ay bizi çıkaracak."

İşçiler şöyle bir bakıştılar. Hakkı yavaştan "var, abi" dedi. Kemal usta sevinçle atıldı. "Ne tarafta?"

"Şişli'nin orda. 5 oda 2 salon. Hem de kaloriferli."

Kemal usta bozulmuştu. "Oğlum sen benimle dalga mı geçiyorsun.

O senin dediğin yerlerin kirası 10 bin lira.”

Hakkı, "Usta" dedi, "Sen bize ev var mı diye sordun, cevap verdik. Ev var. Ama paran varsa tabii. Ayda 10 bin lirayı verenler var ki 10 bin lira istiyorlar. Veren veriyor.

”İşçilerden biri lafa karıştı. "Yuh olsun be" dedi. "Benim elime temiz para 1500 lira geçiyor. Çoluk çocuk hiçbir şey yemeyip kira ödesek, yedi ay çalışacağız, bir ayın kirasını ödeyeceğiz."

Hakkı yangına körükle gitti. "Yok oğlum, bu iş bu kadar ucuz değil.

Kapıcısı, kaloriferi, elektriği, suyu falan bu 10 binin dışında."

Her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Kendi aylığını düşünen basıyordu kalayı.

Bu ara, fabrikanın işbaşı düdüğü sesleri bastırdı. İşçiler yavaş yavaş fabrikaya girdiler.

O gün Kemal Usta ne kadar sinirliyse Mehmet o kadar neşeliydi. Kemal Usta'nın mal bulmuş mağrıbi gibi atılışını, Hakkı'nın onunla dalga geçişini, arkadaşlarının tepkilerini düşündükçe

gülesi geliyordu.

Akşam paydosta Hakkı'yı yakaladı. "İyi dalga geçtin adamla, be" dedi. "Cidden öyle 10 bin liralık daireler var mı?"

Hakkı baktı. "Lan, şimdi de sen mi benle dalga geçiyorsun?" dedi. "Ayda 10 bin lira dert mi ki. Adamın yazlığı ayrı, kışlığı ayrı. Oğlunun ayrı arabası var, kendinin ayrı arabası, karısının ayrı arabası. Adam bir Avrupa tatiline gidiyor, 300 bin lira harcayıp dönüyor. Renkli gazeteledeki sosyete haberlerine ara sıra göz atsana."

Hakkı endüstri meslek lisesinde okurken sosyalist olmuştu. Onun için bu konuları iyi biliyordu.

"Bu akşam işin var mı?" diye sordu.

Mehmet, "Yok" dedi. "Bir diyeceğin mi vardı?"

"Gel bize gidelim. Evde bir sürü kitap var. Milyonlarca emekçi yoksulluk çekerken bazıları nasıl yaşıyor onları anlatıyor. Hem bizimkileri de tanımış olursun. Daha sonra nasıl olsa bize gelir gidersin."

İşyerinden çıktılar. Birazdan dolmuş durağına geldiler. Ara sıra geçen dolmuşlar da doluydu. Yolu özel arabalar tıkamıştı. Her özel arabanının içinde bir iki kişi vardı.

Hakkı Mehmet'i dürttü. "Bir şu arabalara bak, bir de otobüse. Bir otobüs 70 kişi, 80 kişi taşıyor. Şu arabalardan üçü, bilemedin dördü bir otobüs kadar yer kaplıyor. İçinde kaç kişi var? Hadi diyelim 7 kişi, 8 kşi. Trafik sıkışıklığını yaratan esasında bu özel arabalar. Özel arabalar üretip piyasaya süren de Fiat, Tofaş, Renault, Mercedes gibi firmalar. Onların istediği her gün binlerce otomobil satılsın. Bizim isteğimiz en ucuz ve en kısa zamanda evimize gidebilelim. Ama adamlar belediyenin otobüs almasını da engelliyorlar. Var mı

yok mu lüks taşıt. Her taraf araba oldu mu trafik kötülüyor. Yani anlayacağın şu tekelci araba şirketleri bu derdin sorumlusu."

Dolmuş bekleye bekleye yarım saat olmuştu. Mehmet de epey bozulmaya başlamıştı. "Kaldırmalı hepsini" dedi. "Özel araba yerine bol bol otobüs koyacaksın. O zaman trafik derdi filan kalmaz."

Bir süre sonra ite kaka bir dolmuşa girdiler. Dura, bekleye, kalka derken, hava iyice kararmaya başladığında mahalleye ancak varabildiler.

Eve girdiklerinde Hakkı'nın anası, babası ve kızkardeşi yemeğe yeni oturmuştu.

Akşam yemeğini beraber yediler. Bu ara televizyon açıldı. Hakkı'nınkiler televizyona daldı. Hakkı'yla Mehmet de izin isteyerek içerdeki odaya geçtiler.

Hakkı kapıyı kopayınca bir "of" çekti. "Dayanamıyorum şu televizyona be," dedi. "Yok bilmem ne giyince farkedilirmişsin de, bilmem ne kremi ellerini çatlatmazmış! Bizim yoksul halkımız sırtını örtmeyi mi düşünüyor, Beymen giyip farkedilmeyi mi?"

Mehmet itiraz etti. "Sen kendi söylediklerine karşı çıkıyorsun," dedi. "Ne derdin? Her olayın, her şeyin hem iyi yanı vardır, hem kötü yanı vardır, derdin. Bizim görevimizin o olayın kötü etkilerini silmek, iyi etkilerini artırmak olduğunu söylerdin. Televizyonun kötü yanı açık. Halkımızı ıvır zıvır şeylerle uyutuyor. Peki iyi yanı ne? Gazete okuyamayan bile kendi gözleriyle zenginlerin hayatını görüyor. Bilirsin bizim halkımız gözüyle gördüğü şeye inanır. Düşün bak. Karın tarlada doğururken ölse, sonra da televizyonda modern tıbbın nelere kadir olduğunu izlesen ne yapar-

sın? Veya aylığın 1500 lirayken, reklamlarda, ucuzlukta çizmelerin 750 liraya indiğini duyunca ne dersin?! Bazı akşamlar ne yapıyorum, biliyor musun? Kahveye gidip oturuyorum. Televizyon akşamdan açılıyor. Herkesin gözü orda. Ben de bir taraftan ortaya laf atıp duruyorum. Özellikle reklamlar çok işe yarıyor. Murat'ın reklamı mı çıktı. Dolmuş derdini anlatıyorum. Vehbi Koç'la İtalyan patronlarının nasıl bir olup bizi sömürdüğünü anlatıyorum. Margarin reklamı mı çıktı, geçen yıllardaki margarin karaborsasını hatırlatıyorum. Beymen'in "farkedilirsiniz" reklamı mı çıktı, MC hükümetinin ders kitaplarındaki şeref meselesini çıkarıyorum. Hani doktorun şerefi daha fazlaymış da, işçinin şerefi azmış. Anlıyacağın, herkes giderek daha kolay farkediyor gerçekleri."

"Doğru," dedi Hakkı. "Sömürücü hakim azınlığı teşhir etmek için televizyondan yararlanabiliriz. Adamların kendi silahlarını onlara çevirmek gerek."

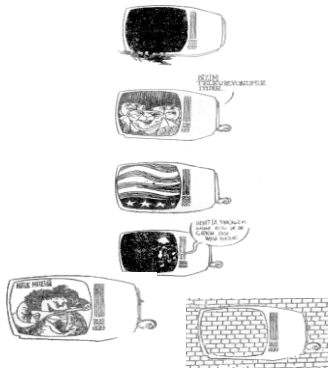

Hakkı bunları söylerken kitaplığın üstünden aldığı bir dosyanın içindeki gazete parçalarını karıştırıyordu. Biraz sonra, "Nihayet aradığımı buldum" dedi. Bulduğu katlı sayfayı açtığında bir sürü rakamın bulunduğu bir yazı ortaya çıktı.

Hakkı Mehmet'e döndü. "Akşam dediklerini hatırlıyorsundur," dedi. "Gel şimdi Türkiye'de kimlerin ne kadar para kazandığına bakalım. Şu gördüğün tabloda ailelere göre gelir dağılımı verilmiş."

"Anlamadım," dedi Mehmet

"Şöyle düşün. Bir yıl içinde herkesin kazancını toplasak yıllık toplam geliri buluruz."

"Onu biliyorum."

"Peki, herkesin geliri aynı mı?"

"Yahu bırak böyle soruları. Değil tabi"

"Peki peki, kızma. Nüfusumuz kaç milyon?" "40 milyon diyelim."

"Nüfusun yüzde biri kaç kişi eder?" "400 bin kişi."

"Nüfusun yüzde biri 400 bin kişi ederse, yüzde 5'i ne eder?" "2 milyon."

"Şimdi Türkiye'nin 40 milyonluk nüfusunu yüzde 5'lik 20 eşit parçaya böl. Yani herbirinde 2 milyon kişi olan 20 gurup insan düşün."

"Evet."

"Bu eşit sayıda insandan meydana gelen gurupların geliri eşit mi olur?"

"Sana bağlı."

"Ne demek bana bağlı?"

"Zenginlerle fakirleri bir gurup içine koyarsan gurupların geliri eşit olur." Hakkı bir an afalladı. Sonra toparlandı.

"Dur yahu," dedi. "Ben bir şeyi eksik söyledim. O iki milyonluk bir gurup var ya. Türkiye'nin en zengin 2 milyon insanı. Türkiye'nin bütün insanlarını en zenginden en fakirine doğru 2'şer

milyonluk guruplar halinde sıralıyoruz. Hani askerde bütün bölüğü uzun boylusundan kısa boylusuna doğru sıralarlar ya. İşte öyle. İlk 2 milyonluk gurup en zenginler. İkinci 2 milyonluk gurup zenginlikte ikinci sıradakiler."

"Yirminci 2 milyonluk gurup da en yoksullarımız, değil mi?"

"Tamam. 100 kişilik bir bölüğü beşer beşer böldün. 100 somun ekmeği dağıtacaksın. Nasıl dağıtırsın?"

"Her 5 kişilik guruba 5 somun veririm."

"Ama Türkiye'de böyle yapılmıyor."

"Nasıl yapılıyor peki?"

"Bölüğün en uzun boylu beşlisine 30 ekmek veriyorlar. Adam başı 6 ekmek yani. Bölüğün en kısa beşlisine de toplam bir ekmeğin üçte birini veriyorlar. Adam başına ince bir dilim düşüyor. Koca koca 6 somun nerde, ince bir dilim nerde"

"Vallahi o bölükte isyan çıkar," dedi Mehmet

Hakkı bu ara bir tabloya işaret etti. "Sana dediğim şey şu tabloda görülüyor." dedi. "Türkiye'nin en yoksul iki milyon insanı 1973 yılında toplam gelirin yüzde birinin üçte birini almış. En zengin iki milyon insan ise toplam gelirin yüzde 29'unu almış."

"Yani en yoksul guruptaki birinin aylığı 1000 lira olsa, en zengin guruptakinin aylığı ne olacak?"

"Hemen hemen 90 bin lira."

"Yani en zengin % 5, en yoksul % 5'in 90 misli para kazanıyor." Mehmet şaşırmıştı. Gelir dağılımında adaletsizlik olduğunu biliyordu, ama bu kadarını tahmin etmiyordu.

Hakkı devam etti. "Bu rakamlar doğru değil." dedi. "Esasında aradaki fark çok daha büyük. Yapılan araştırmalar farkı ancak bu kadara

indirebilmiş. Bu araştırma Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılmış. Devletin kendi örgütü bile, gerçeklerin çoğunu gizleyip adaletsizliğin bu kadarını açıklamak zorunda kalmış."

HANELERE GÖRE GELİR DAĞILIMI

Haneler		Toplam gelirden aldığı pay
Hanelerin en yoksul	%5,i	%0,35
İkinci yoksul	%5	%0,75
Üçüncü yoksul	%5	%1,03
Dördüncü yoksul	%5	%1,30
Beşinci yoksul	%5	%1,61
Altıncı yoksul	%5	%1,89
Yedinci yoksul	%5	%2,16
Sekizinci yoksul	%5	%2,38
Dokuzuncu yoksul	%5	%2,68
Onuncu yoksul	%5	%2,91
Onbirinci yoksul	%5	%3,26
Onikinci yoksul	%5	%3,66
Onüçüncü yoksul	%5	%4,04
Ondördüncü yoksul	%5	%4,50
Onbeşinci yoksul	%5	%5,10
Onaltıncı yoksul	%5	%5,88
Onyedinci yoksul	%5	%7,12
Onsekizinci yoksul	%5	%8,77
Hanelerin ikinci zengini	%5,i	%11,69
Hanelerin en zengini	%5,i	%28,92

[Kaynak: Gelir Dağılımı-*1973, Devlet Planlama* Teşkilatı, *1976, s. 21.]*

Mehmet tabloya eğildi. Biraz baktı. Bu sefer Hakkı sordu:

"Söyle bakalım. Nüfusun yüzde kaçının toplam geliri Türkiye'nin en zengin %5'nin gelirine eşit? Veya şöyle de sorayım. 100 kişilik bölüğün en uzun 5 kişisine 29 somun vermiştik. En kısa boylulardan başlar ekmek dağıtırsak, 29 somunu kaç kişiye vereceğiz?"

Mehmet raftan bir kalem aldı. Tablo'nun kenarına birşeyler karaladı. "Aşağı yukarı 65 kişiye," dedi. "100 kişilik bölükte en uzun 5 kişiye de 29 somun, en kısa 65 kişiye de 29 somun veriliyor."

"Yani," dedi Hakkı. "Türkiye'de en zengin 2

milyon kişinin kazandığını yoksullardan 26 milyon kişi ancak kazanıyor. Nüfusun en zengin %5'i toplam gelirin yüzde 29'unu alırken, nüfusun yüzde 65'i toplam gelirin yüzde 28'ini alıyor."

Mehmet durdu. "Değirmenin suyu nerden gelirmiş şimdi iyi anlaşılıyor," dedi. "En zengin 2 milyondan olsam, ben de istediğim yerde oturur, istediğimi alırım. Hiç de koymaz."

Hakkı onun sözünü kesti. Söyle bakalım Türkiye'nin diyelim en zengin 100 bin insanı kimlerden oluşur?"

"Burjuvalardan. Yani patron sınıfından," dedi Mehmet.

Hakkı, "Olmadı," dedi. "Türkiye halkını soyup soğana çeviren sömürücü hakim azınlık sadece kopitalistlerden meydana gelmez. Sırasıyla söyleyeyim, en yüksek kazancı sağlayan bu sömürücü hakim azınlık şu unsurlardan oluşur. Bunların başında yabancı tekelci kapitalistlerle yani Mobil Oil, Shell, General Electric, M.A.N., Mannesmann, Ford, Renault, Fiat ve bunlar gibi yüzlerce tekelci şirketler ve onlarla işbirliği yapan, yani, emperyalistlerin ortağı yerli tekelci kapitalistler. Koçlar, Sabancılar, Eczacıbaşılar, Has'lar, OYAK gurubu bunların en ünlüleri. Diğerleri de bunlarla işbirliği içindeki en büyük toprak ağaları, tefeciler, toptancı tüccarlar. Bunların bütünlüğüne sömürücü hakim azınlık veya sömürücü hakim ittifak diyoruz. Veya daha doğru bir terimi kullanacaksak **oligarşi** deriz."

"Niye yeni yeni kelimeler çıkarıyorsun?" diye Mehmet sordu.

Hakkı, Mehmet'in sorusuna soruyla karşılık verdi. "Sen burjuva sözünü ne zaman duydun?"

"Üç, dört ay önce."

"Oligarşi sözünü duymuş muydun?"

"Duydum tabii. Ama anlamadım. Duvarlarda yazılan sloganlarda okudum. Gittiğimiz yürüyüşte herkes katil oligarşi diye bağırıyordu. Ama anlatan olmadığından anlamını bilemedim."

"Peki, gerek burjuva gerekse oligarşi evrensel sözcüklerdir. Yani bütün dünyada aynı sözler kullanılıyor. Dün burjuva kelimesini öğrenen halkımız bugün oligarşi kelimesini de öğrenir. Oligarşi sözcüğünün anlamı ve kapsamı kitlelerce kavrandıkça giderek yaygınlaşacak."

Hakkı bir taraftan rafta duran kitapların bir kısmını karıştırırken diğer taraftan da konuşuyordu.

"Türkiye'deki oligarşi tüm emekçilerin kanını emerek geçinir. Kazançları milyonlarla değil, milyarlarla ölçülür. Türkiye halkını iliğine dek sömürmek için yerli sömürücülerle yabancı sömürücüler ortaktır. Yerli sömürücüler ülkeyi emperyalistlere peşkeş çekmiştir. Ülke emperyalistlerin işgali altındadır."

Durdu. Elindeki kitabın bir tablosunu gösterdi. "Şuraya bak. Türkiye'de 310 bin köylü ailesinin hiç toprağı yok. 1960'larda Köy Envanter Etüdleri diye bir inceleme yapılmış. Bu araştırmalarda 874 bin köylü ailesi bulunmuş. Bunların, üçte birinden fazlasının hiç toprağı yok. Bizim bölüğün en kısa boyluları bunlar anlayacağın. Yüzbinlerce topraksız köylünün karşısında da dört beş bin tane büyük toprak ağası var. Bunlar da bölüğün en uzun boyluları. Adam başı 6 somun alanları."

Mehmet Hakkı'nın sözünü kesti. "Herkese bir somun vermek istediğimizde bunlar karşı çı-

kacaklar." dedi. "Diğer sömürücülerle ortaklaşa bizimle mücadele edecekler."

"Bak Mehmet," dedi Hakkı, "bütün dertlerimiz üretim araçları üzerindeki mülkiyetle ilgili. Sosyal demokratlara sor. Gelir dağılımının daha adil olmasını ister misiniz de?! Tabii, diyecekler. Bölükteki herkese bir somun dağıtalım mı diye sor?! Senden daha fazla sahip çıkacaklar."

"Doğru dedin," dedi Mehmet. "Bizim mahalledeki sosyal demokrat çocuk sosyal adalet lafını ağzından düşürmüyor."

Hakkı, "Sosyal-demokratlara hep şunu sormalıyız. Arkadaş biz diyoruz ki, gelir dağılımındaki eşitsizlik fabrikalara ve topraklara, yani üretim araçlarına sahip olma meselesinden doğar. Gelir dağılımını belirleyen üretim araçlarının mülkiyet biçimidir. Üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin geçerli olduğu her toplum biçiminde, yaratılan artı-değere üretim araçlarına sahip olan sınıf el koyar. O değeri üretenlere ise, üretilen toplam değerden ancak yaşamlarını sürdürmeye yetecek kadar olanı verilir. Kısacası üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin geçerli olduğu toplumlarda gelir dağılımında eşitlik sağlanamaz. Zaten gelir dağılımı meselesi, üretilen toplam değerin toplumsal sınıflar arasında nasıl dağıldığı meselesidir. Siz gelir dağılımının adil olmasından yana olduğunuzu savunuyorsunuz. Peki, fabrika ve toprakların patronların ve toprak ağalarının elinden alınmasını savunuyor musunuz ? Fabrika ve toprakların emekçilerin elinde olmasını savunuyor musunuz? Bu arkadaşlar bize ne cevap verecek? Bu soruları olumlu yönde cevaplarlarsa zaten sosyal-demokrat olmaktan çıkarlar. Cevapları olumsuzsa başta işçi sınıfı olmak üzere tüm

emekçi sınıf ve tabakaları uyutma yöntemini sürdürmekten başka birşey yapmadıkları ortaya çıkar."

Mehmet, "Bu meseleyi hiç böyle düşünmemiştim." dedi. "Şimdi anlıyorum ki gelir dağılımındaki eşitsizlik ancak düzenin kökten değişmesiyle, yani üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinin geçerli olduğu düzene geçişi sağlayacak olan toplumsal devrimle ortadan kalkabilir. Yoksa sosyal-demokratların savunduğu, üretim araçları üzerindeki kapitalist mülkiyetin belirlediği kapitalist üretim ilişkileri saklı kalmak şartıyla yapılacak reformlar, bizi bir yere götürmez.

Hakkı, "Bir doktor bizi muayene ettiğinde amacı nedir? Bizim rahatsızlığımıza neden olan mikrobu bulmak, değil mi? Hastalığımıza neden olan mikrobun türünü tespit etti mi, ona göre ilaç verir. Bizim toplumumuzun bir hastalığı ne? Ba-

zıları milyonlarla oynarken bazıları aç yatıyor. Yani gelir dağılımı son derece eşitsiz. Biz de tıp fakültesinde şimdilik öğrenciyiz; bize, toplumların doğmasını, büyümesini, hastalıklarını, ölmesini öğreten bilimsel sosyalizmin öğrencileriyiz. Bu bilim bize yol gösteriyor. Bugünkü eşitsiz gelir dağılımı hastalığının mikrobunun emperyalist-kapitalist sistem ve onların yerli işbirlikçileri olduğunu söylüyor. Bu sistem değişmeden, emekçilerin iktidarı kurulmadan gelir dağılımında eşitlik sağlanamaz."

Hakkı, bu ara elindeki kitabı karıştırırken yeni bir tablo bulmuştu. Bu tabloda 1973 yılında mesleklere göre gelir dağılımı verilmişti.

Hakkı tobloyu göstererek, "şunlara bak Mehmet," dedi. "Büyük tüccarlar ve sanayicilerle serbest meslek sahipleri nüfusumuzun yüzde biri bile değil. Yüzde birin onda sekizi. Ama toplam gelirin yüzde beş buçuğunu alıyorlar. Bu rakam devletin resmi rakamı. Kaçırılan vergiyi filan hesaba katmıyor. Adamların aldıkları pay gerçekte bundan çok daha büyük."

Mehmet, "Tüccarlar da az değil" dedi. "Nüfusun yüzde birini meydana getiriyorlar, ama gelirin yüzde beşini alıyorlar."

Hakkı, "Deminki örneğimizi düşünürsen," dedi, "Bölükteki 2 kişiye 10 ekmek vermeye benziyor. 2 kişiye böyle fazla ekmek verince de diğerlerine bir şey kalmıyor. Onlara az ekmek vermek zorundasın."

Mehmet, "Burda bir eksik var," dedi. "Toprak ağaları ve tefeciler gösterilmemiş."

Hakkı, "Haklısın be Mehmet," diyerek tabloya baktı. "Toprak ağalarını da çiftçiler başlığı altında ele almışlar."

"Oligarşinin yapısını görebiliyorsun, değil mi," dedi Hakkı. "Küçücük bir azınlık iktidarı ele geçirmiş. Bütün emekçi halk yoksulluk çekerken, onların bir eli yağda, bir eli balda. Halbuki yağla balı herkese bölüştürsek, herkesin karnını doyuracak kadar var. Bugün Türkiye'de 80 bin aile çadırda ve mağarada yaşıyor. Başlarını sokacak bir dam altı bulamıyorlar. Bu iş böyle de, başını altına sokacak bir dam bulanların damları da iyi mi bari. Ne gezer. Mevcut evlerin yüzde 40'ında mutfak yok. Yüzde 35'inde hela yok. Yüzde 60'ında banyo yok. Yüzde 45'inde elektrik, yarısında akar su yok. Bir deprem oluyor. Binlerce insan ölüyor. Niye? Çünkü küçük bir azınlık büyük bir lüks içinde yaşayacak diye milyonlarca emekçi yoksulluğa itiliyor."

Mehmet, "Devlet bu eşitsizlik karşısında hiçbir şey yapmıyor mu?" diye sordu.

Hakkı gülümsedi. Alaycı bir tavırla "yapmaz olur mu? Elinden geldiğince çabalıyor."

"Ne yapıyor?"

"Emekçilerden bol bol vergi kesiyor. Bu vergileri "teşvik tedbiri" adı altında oligarşinin tekelci burjuvazi kanadına aktarıyor."

Mehmet bozuldu. "Sen bugün neşeli günündesin galiba. Önüne gelenle dalga geçip duruyorsun."

Hakkı güldü. "Bak anacığım," dedi. "Söylediklerim doğruydu. Devletin sınıfsal niteliğini unutursan bir yere varamazsın. Devlet oligarşinin devleti. Onun için de gelir dağılımına müdahale ediyor. Ama kimden yana? Sömürücü hakim azınlıktan, yani oligarşiden yana. Vergileri kimden toplayacak? Tabii ki emekçilerden.

Patronlar yatırım indirimi diyerek, yedikleri

yemeğe fatura alarak vergi kaçırırlar. Peki, toplanan vergiler kime harcanır? Söyle bakalım Mehmet?"

"Hastane, okul filan yapıyorlar."

"Başka?"

"Elektrik, su. Gerçi parasını alıyorlar ama!"

"Başka, başka?" dedi, Hakkı.

Mehmet düşündü. Bu kez Hakkı söze karıştı. "Profilo çatışmasını hatırlıyor musun?"

"Evet ne olacak?"

"Orda polislerin attığı kurşunlar vardı ya."

"Evet."

"İşte onlar Profilo işçilerin ödediği vergilerdi. Devlet bu vergileri işçilere geri veriyordu."

Mehmet güldü. "Peki," dedi. "Patronlara nasıl verir. Onlara da kurşun veya cop olmaz herhalde."

"Onlara teşvik, vergi iadesi gibi adlar altında milyonlarca lira kimi zaman karşılıksız bile verilir. Mesela bak şunlara: Yurt-dışına mal sattı diye patronlora 1964-1974 yılları arasında açıktan toplam 3 milyar 726 milyon TL verilmiş. Düşünebiliyor musun? Para kazanmak İçin dışarıya mal satıyorsun. Afferin oğlum diyorlar. Böyle devam et bol bol para kazan diyorlar. Cebine de milyonları koyuyorlar."

"Aklıma takılan bir konu daha var?" dedi Mehmet. "Enflasyon veya diğer bir deyişle hayat pahalılığı, gelir dağılımını etkilemiyor mu?

"Etkilemez olur mu. Fiyatlar artınca ne oluyor? Sabit veya az gelirli yurttaşların alım gücü azalıyor. Yani gerçek gelirleri düşüyor. Bu da gelir dağılımının geniş emekçi kitlelerin aleyhine olarak daha da bozulması anlamına geliyor. Hayat pahalılığı, kriz, hastalık, deprem... aslında üretim

araçlarına sahip olan bir avuç azınlığın işine yarıyor. Zenginliklerine zenginlik katıyorlar. Üretim araçlarına sahip olduklarından, fiyat artışlarının sağladığı ek gelir onların kasasına akıyor ve böylece hayat pahalılığıyla birlikte gelir dağılımı sömürücü sınıfların lehine, emekçi sınıf ve tabakaların ise aleyhine giderek daha fazla bozuluyor. Bu durum "barış, istikrar, ülke kalkınması" aldatmacası ve yalanlarıyla sürekli hızlandırılıyor.

MESLEKLERE GÖRE GELİR DAĞILIMI

Meslekler	Hane halkı yüzdesi	Toplam gelirden aldığı pay
Çiftçiler	%44.0	%41.2
Büyük tüccar ve sanayici, serbest meslek	%0,8	%5,5
Ticaret erbabı	%1,1	%5,2
Düz işçi	%12,4	%7,3
Memur	%11,5	%12,7
Esnaf ve sanatkar	%15,8	%14,7
Diğer	%14,4	%13,2

[Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, Gelir Dağılımı 1973]

Mehmet, "Ama o milyonlar bizim cebimizden çıkıyor, değil mi?" Hakkı bu ara başka bir kitabı açmıştı.

"Vehbi Koç'u tanırsın. Türkiye'nin en büyük tekelci burjuvalarından. 60 şirketi kontrol ediyor. 20 binden fazla insanı doğrudan doğruya sömürüyor. Bütün emekçi sınıf ve tabakaları da dolaylı olarak sömürüyor. Yani Koç ailesi Türkiye oligarşisinin en güçlü unsurlarından. Vehbi Koç emperyalistlerle çıkarlarının ortak olduğunu *Hayat Hikayem* isimli kitabında kendisi anlatıyor. Türkiye'de Amerikan emperyalistleriyle ilk ortak ya-

tırımı Vehbi Koç, General Electric Ampul fabrikasında yapmış. Şöyle diyor: '*General Electric kazandı, biz kazandık. Bu başarımdan dolayı çok memnunum.*'"

Yani emperyalistlerle Türkiye'deki ortakları kazandı, ama emekçi halk kaybetti.

"Koç Holding'in emperyalistlerle başka ortaklıkları da var mı?"

"Koç grubunun 23 şirkette emperyalistlerle ortaklığı var. Yani çıkarları ortak. Bu şirketlerin işçilerini ortaklaşa sömürüyorlar. Türkiye emekçi halkını beraberce sömürüyorlor."

"Yapma yahu," dedi Mehmet. "Birkaçını saysana."

"General Electric, İzocam, Türk Siemens, Türk Traktör, Tofaş, Aygaz, Gazal, Türk Pirelli, Uniroyal."

Mehmet bir an düşündü, "Peki" dedi, "diğer yerli tekelci kapitatistler de hep böyle mi?"

"Tabii," dedi Hakkı. "Adamlar İkinci Dünya Savaşından önce emperyalistlerin acentalığını yaparlardı. Çıkarları o zamandan ortaktı. Şimdi ortak fabrika kuruyorlor. Türkiye'deki gelir dağılımında kaymağın da kaymağını alanlar bunlar. Bizim bölüğün en uzun bir iki kişisi."

"Öyle bol bol yedikçe daha da uzun boylu oluyorlar, değil mi?" dedi Mehmet. "Boyları böylece daha da uzayınca ekmek payları daha da artıyor. Diğer taraftan bölüğün kısa boyluları az ekmek aldıklarından, onların boyları daha da kısalıyor. Yani aldıkları ekmek daha da azalıyor."

"Öyle" dedi Hakkı. "Oligarşiden yana dönen bu çark emekçi halktan yana döndürülünceye kadar olacak olan bu."

Sonra başka bir dosyadan daktiloyla yazılmış bir sayfa çıkardı. "Şunlara bak," dedi. "Koç

Holding'e bağlı Arçelik şirketinin sermayesi 100 milyon lira. Sadece 1974 yılında yaptığı kâr 71 milyon lira. Yine Koç Holding'in Aygaz şirketinin sermayesi 4 milyon lira. 1973 yılında yaptığı kâr ise sermayesinin 7 misli. Yani 27 milyon lira. Böyle yağma ancak geri bıraktırılmış ülkelerde olur. Ereğli Demir Çelik Fabrikasının sermayesi 570 milyon lira. 1971 ile 1974 yılları arasında yaptığı kârın toplamı ise 1 milyar 74 milyon lira. Koruma Tarım İlaçları Şirketinin sermayesi 35 milyon lira. Ama 1972 ve 1974 yılları arasında yaptığı kârın toplamı 106 milyon lira. Yani sermayesinin 3 katı. Al sana bir sayfa dolusu örnek."

Mehmet bu defa iyice afallamıştı.

"Ama," dedi, "Bu adamlar zarar ediyoruz diye ağlayıp duruyorlar"!

"Onların zarar dediği şey kârlarının biraz azalmasıdır. Türkiye'de suyun başında oligarşi var. Hangi sınıfın sudan ne kadar pay alacağına onlar karar veriyor. Emperyalistlerle bütünleşmiş yerli tekelci kapitalistlerin musluğu, büyük tefecilerin, toprak ağalarının, toptancı tüccarların muslukları alabildiğine açık. Su şakır şakır akıyor. Bizim musluklar dersen azıcık açılmış. Damla damla akıyor. Bizimkiler, düşen damlaları paylaşabilmek için birbirlerine giriyorlar. Halbuki birlik olsak. Musluğun başına geçsek."

"Sonra da bizim muslukları açsak," dedi Mehmet. "Musluğu açmak için ne tarafa çevirmek gerek?"

"Sola," dedi Mehmet.

"O zaman," dedi Hakkı, "suyun başına geçmek yetmiyor. Musluğu sola doğru iyice çevireceksin ki depodaki su bizim musluklardan şarıl şarıl aksın. Suya doyalım. Ama oligaşinin mus-

luklarını da kapatmayı unutmayacaksın."

"Peki, sosyalist bir Türkiye kurulduğunda herkesin geliri eşit mi olacak?"

"İstersen sosyalizmin kurulmasından önceki aşamaya bir bakalım. Biliyorsun Türkiye emperyalizme bağımlı, sömürge bir ülke. Bu nedenle önce anti-oligarşik, anti-emperyalist demokratik halk devrimi aşamasından geçilecek. Bu devrimin başarılmasından sonra işçi sınıfının öncülüğünde tüm emekçi sınıf ve tabakaların devleti, yani halkın devleti oluşacak. Gelir eşitsizlikleri sosyalist devrimden önce anti-oligarşik, anti-emperyalist halk devrimiyle asgariye indirilecek. Bu devrimden sonra kurulacak halk demokrasisi yıllıranda herkes hemen aynı ücreti de almayacak. Ücret ve gelir farklılığı daha bir süre devam edecek."

"O zaman kapitalist düzenden ne farkı kalır?"

"İki temel fark var. Birincisi, gelir farklılığı büyük olmayacak. Diyelim vasıfsız işçi günde 100 lira alıyorsa, fabrika müdürü en fazla 150 lira alacak. O düzende milyonlar kazanan patronlar olmayacağından onlardan örnek vermiyorum. Halbuki bugün nasıl? Vasıfsız bir işçinin yevmiyesi 100 liraysa, patronunki onbinlerce lira, ikinci ayrılık daha da önemli. Bugünkü sömürü düzeninde gelirlerin farklı olmasının nedeni ne? Fabrikalar ve büyük topraklar üzerindeki özel mülkiyet.

Bana babamdan büyük bir mülk kalsaydı çok gelirim olurdu. Kalmadı. Kendi alınterimle yaşıyorum. Onun için yoksulum. Diyeceğim şu. Bu düzende çok büyük olan gelir farklılıkları üretime yapılan katkıların farklı olmasından doğmuyor. Toprak ağası çalışmadan yaşıyor. Patro-

nun üretime katkısı yok. Halbuki halk demokrasisinde ve sosyalist toplumda gelirlerin farklılığı herkesin üretime yaptığı katkıya, yani çalışmasına göre değişir."

Mehmet anlamıştı. "Ama," dedi, "kimin ne kadar farklı ücret alacağını kitleler kararlaştırmalı. Yüksek ücret alanlara ayrıcalık tanınmamalı. Bu kişiler kitleler tarafından devamlı denetlenmeli."

Hakkı, "Çok önemil bir konuya değindin," dedi. "Eğer dediklerin olmazsa, eğer kitleler kendi geleceklerini kendileri belirlemezse yöneticilerde bir sürü yanlış eğilim ortaya çıkar. Ama genel olarak şunu söyleyebiliriz: halk demokrasisinde ve sosyalist toplumda herkes seçimle işbaşına gelir ve kendi kabiliyeti ölçüsünde topluma katkıda bulunur. Katkısı oranında da toplumsal gelirden pay alır."

Mehmet, "Peki, halk demokrasisinde gelir dağılımında devletin rolü ne olacak?"

Hakkı, "Sanki kafamın içinden geçenleri biliyorsun da soruyorsun! Ben de şimdi sana o soruyu sormak istiyordum. Sen söyle bakalım. Kapitalist toplumda devlet gelir eşitsizliğini düzeltir mi?" "Düzeltmez. Aksine arttırır." "Niçin?"

"Çünkü devlet daima bir sınıflar ittifakının devletidir. Bugün oligarşinin devleti, sömürücü bir azınlığın, emperyalistlerle bütünleşmiş yerli tekelci kapitalistlerin, büyük toprak ağaları ve tüccarların devletidir. Hal böyle olunca da onların lehine iş yapacak."

"Peki, halk demokrasisinde devlet kimin devleti olacak?"

"İşçi sınıfının öncülüğünde tüm emekçi sınıf ve tabakaların. Yani topraksız ve az topraklı

yoksul köylünün, köylerdeki küçük üreticinin, küçük esnafın, memurun, zanaatkarın devleti olacak."

"Bu devlet gelirin eşit bölüşülmesinden yana mı, değil mi?"

"Eşit bölüşülmesinden yana."

"Niçin?"

"Çünkü bu devlet, bir azınlığın değil, emekçi çoğunluğun devletidir."

"Peki, o zaman devlet elindeki imkanları gelir dağılımını eşitleştirmek için nasıl kullanacak?"

Mehmet biraz durdu. "Bak bu konuyu hiç düşünmemiştim," dedi.

Bu defa Hakkı konuşmaya başladı.

"Kapitalist düzende fabrikaların geliri patronlara kalır. Devrimden sonra halk demokrasisinde bu gelir halkın devletine gidecek. İşte bu paralar halkın temel ihtiyaçlarını karşılamada ihtiyaca göre eşit olarak kullanılacak. Bizim işçi arkadaşlar aylıklarının büyük bir kısmını nereye harcar?"

"Kiraya"

"Halk demokrasisinde herkesin çok çok ucuz bir paraya oturabileceği evleri devlet yapacak. Elektrik, havagazı, su çok az bir para karşılığı verilecek. Bugün başka nereye para harcarız?"

"Çocukların okuluna, bir de yiyecek ve giyecek aldık mı para biter zaten."

"Kurulacak yeni düzende herkesin çocuğu kreşe alınsa. Kreşte herkesin çocuğuna eşit muamele yapılsa. Herkesin çocuğu parasız olarak devlet tarafından okutulsa. Herkesin çocuğuna okullarda üç öğün parasız yemek verilse, süt

verilse. Herkesin çocuğu kabiliyetinin olduğu kadar okuyabilse. Doktorlar parasız muayene etse. Ama bugünkü gibi üstünkörü değil, iyice muayene etseler. Bütün sağlık hizmetleri parasız olsa. Bütün işyerlerinde parasız yemek verilse. Bugünkü meclis lokantası gibi 50 kuruşa çorba içilen, 2 liraya et yemeği yenilen lokantalar kurulsa. Çamaşırlarımız devlet çamaşırhenelerinde parasız veya çok ucuza yıkansa. Bütün bunların nasıl yürütüldüğünü de emekçiler denetlese!"

Mehmet, Hakkı'nın sözünü kesti.

"Sen galiba şaşırdın da cenneti anlatıyorsun", dedi.

Gülüştüler.

Hakkı, "Şu güzel yurdumuzu cennete çevirmek işten bile değil" dedi. "Bu işin önündeki tek engel oligarşi .

Dünyayı cennete çevirmenin önündeki engel ne peki?"

"Emperyalistler," dedi Mehmet "Ama bir gün dünya cennete dönecek."

Hakkı, "Sosyalist toplumda herkes aynı geliri almayacak. Üretime katkısına göre ücret alacak. Ama devletin herkese verdikleri o kişilerin üretime katkılarına göre değil, o kişilerin ihtiyaçlarına göre olacak. Yani diyelim devletin açtığı ve maliyetlerinin çok altında fiyatlara yemek satılan bir lokanta var. Buradan herkes aynı fiyata yiyecek. Çok yiyen de, az yiyen de. Diyelim kreş, çocuklar parasız bakılacak. Senin 1 çocuğun varsa o da parasız olacak, bizim Kemal Ustanın 6 çocuğu da. En adaletli gelir dağılımı herkesin gerçek ihtiyacına göre pay aldığı gelir dağılımıdır. Yoksa herkese 2 odalı ev versen, 5 çocuklu aile sıkışsa, çocuksuz aile rahat eder. Emekçi halkın devleti

güçlendikçe bizim aldığımız ücretlerin önemi gittikçe azalacak. Hemen hemen bütün ihtiyaçlarımızı, devlet, maliyetinin çok altında fiyatlarla karşılayacak. İşte ancak o zaman en adil gelir dağılımı gerçekleşecek."

Mehmet, "Konuştuklarımızı şöyle özetleyebilir miyim?" dedi. "Bugünkü düzende gelir dağılımı adaletsiz, çünkü üretim araçlarına sahip olman ölçüsünde gelirden pay alıyorsun. Devrimden sonra herkes üretime katkısı oranında pay alacak. Yani biraz eşitsizlik olacak, ama haklı bir eşitsizlik. Daha sonra da adım adım tam adaletli bir gelir dağılımı sağlanacak. Yani herkes gerçek ihtiyacına göre gelir alacak."

Hakkı, "Doğru özetledin", derken odanın kapısı açıldı. Hakkı'nın annesi kafasını uzattı. "Haberler başlıyor. Çay demledim. Biraz da bizimle oturun" dedi.

Hep birlikte televizyonun karşısına dizildiler.

Resimleyen: Selçuk Demirel - Ümit Gündüç

“KURTULUŞUMUZ
KENDİ GÜÇLÜ
KOLLARIMIZLA
OLACAKTIR!”

İlkeriş Yayınları

www.ilkeris.com
iletisim@ilkeris.com
kitap@ilkeris.com

İlkeriş Yayınları

www.ilkeris.com
iletisim@ilkeris.com
kitap@ilkeris.com

İlkeriş Yayınları

www.ilkeris.com
iletisim@ilkeris.com
kitap@ilkeris.com

*Kadının çalışması **kesinlikle ve zorunlu olarak aileyi çözüyor**; aile temeline dayanan bugünkü toplumumuzda bu çözülme, **en moral çökertici etkilerini** tüm aile üzerinde gösteriyor.

*Analık hukukunun çökmesi, kadın cinsinin dünya tarihindeki yenilgisi idi. Erkek evde de yönetimi ele alıyor, kadın aşağılanıyor, uşaklaştırılıyor, erkeğin arzularının kölesi ve yalnızca çocuk yetiştirme aracı oluyordu.

*Erkeği erkekliğinden ve kadını kadınlığından eden, onları erkeğe gerçek kadınlık ve kadına gerçek erkeklik sunamaz durumda bırakan bu durum, her iki cinsi ve onların kişiliğinde insanlığı en bayağıca aşağılayan bu durum, pek övülen uygarlığımızın son ürünüdür...

[Engels]

*Devrimci mücadele, sözcüğün gerçek anlamıyla, kadın ile erkek arasındaki eşitsizliğin ve ayrımcılığın mevcut olmadığı bir ilişki üzerinde sürdürülür. Yeni toplumsal ilişkilerin belli bir ölçekte gerçekliğe denk düşen marksist-leninist örgüt, kadın-erkek ayrımının ortadan kaldırılmışlığı temelinde mücadelesini sürdürür. **Bu mücadelede, kadroların cinsiyetleri değil, yerine getirdikleri görevler ve kadro olarak nitelikleri önemlidir**.

*** Tarihte, Günümüzde ve Devrimci Mücadelede Kadınlar
*** Türkiye'de Kadının Sosyo-Ekonomik Durumu
*** Muhafazakârlaşma [Kent Küçük-Burjuvazisi ve Köylülük]
*** Kredili Yaşam Mutluluğu: Müflis Tüccar Ve Devlet. [60Yılın Özeti]
*** Gelir Dağılımı

978-605-4087-21-1

SEÇME YAZILAR

POLİTİK VE ASKERİ SAVAŞ SANATI VIII

İLK ERİŞ YAYINLARI